

WISDOM NAN : Nan Racing Boat Identity

Nan River Culture

วัฒนธรรม สายน้ำน่าน ภูมิปัญญาน่าน : อัตลักษณ์เรือแข่ง จังหวัดน่าน

ยุทธภูมิ สุประการ
ศูนย์น่านศึกษา หออัตลักษณ์นครน่าน วิทยาลัยชุมชนน่าน
วิทยาลัยชุมชนน่าน

คำนำ

สรุปผลการศึกษา “ศึกษาเอกลักษณ์ของเรือแข่งน่านด้วยการจำลองสถานการณ์ ศึกษาเอกลักษณ์ของเรือเมืองน่านผ่านฝีมือช่างฝีมือชาวน่าน (The study of Nan city boat identity through The craftsmanship of Nan local handicrafts)

การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อตอบความท้าทายของสังคมพัฒนาเชิงพื้นที่ พัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน เป็นกรอบการวิจัยเพื่อศึกษาศิลปะท้องถิ่นเพื่อตอบความท้าทายของสังคมพัฒนาเชิงพื้นที่ พัฒนาให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน น่านศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมน่านให้เป็นสังคมที่มีคุณภาพและมั่นคง สามารถรักษารากเหง้าและจิตวิญญาณของเมือง นำไปสู่การพัฒนาเมืองร่วมสมัยที่มีทุนทางวัฒนธรรมที่แข็งแกร่ง

ลักษณะครอบครัวช่างฝีมือระดับศิลปินท้องถิ่นลวดลาย เทคนิค และแนวคิดในการสร้างหัวเรือน่านและเรือแข่งในจังหวัดน่าน” ครอบครัวศิลปิน ศึกษาและวิเคราะห์ลวดลายเฉพาะของงานศิลปะท้องถิ่นทั้งหัวและท้ายเรือแข่งน่าน ทั้งในด้านเทคนิคการตกแต่งความเชื่อและความสัมพันธ์ของชุมชนต่าง ๆ ผ่านการแกะสลักเรือแข่งในประเพณีแข่งเรือน่าน ที่นำความรู้ไปใช้สร้างและอนุรักษ์ ตลอดจนผลักดันให้เป็นมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่น ลักษณะการวิจัยเป็นการสำรวจเชิงคุณภาพในพื้นที่กับการศึกษาภาคปฏิบัติกับคนในชุมชน รวมถึงการขอรายละเอียด การสัมภาษณ์ และการอภิปรายกลุ่ม ตลอดจนการถ่ายภาพสัดส่วนทางศิลปะของงานหัตถกรรมท้องถิ่นอย่างละเอียดแล้วจึงคัดลอกแบบจำลอง ถอดรูปแบบการสร้างสรรค์เพื่อเปรียบเทียบข้อมูล ก่อนวิเคราะห์ลวดลาย เอกลักษณ์และเทคนิคสร้างสรรค์

ผลการวิจัยพบว่า การแกะสลักหัวและหางเรือน่าน จากแบบจำลองเรือโบราณที่เหลืออยู่ มี ๖ ชุมชน และได้ทำการสำรวจเพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์ ๕ ชุมชนใกล้เคียง สถานที่เก็บรวบรวมข้อมูลโดยรวมคือ ๑๗ ชุมชนที่มีการออกแบบเรือแข่งที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ลักษณะหัวและหางเรือของแต่ละชุมชนเป็นเทคนิคเฉพาะและเทคนิคการตกแต่งที่โดดเด่นที่ปรากฏในชุมชนลุ่มน้ำโดยเฉพาะ ตลอดแม่น้ำน่านเหนือและใต้ ได้แก่ อำเภอเชียงกลาง อำเภอปัว อำเภอท่าวังผา อำเภอเมือง อำเภอภูเพียง และอำเภอเวียงสา ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะในการสร้างลวดลายของช่าง

ฝีมือระดับปรมาจารย์หรือครูศิลปิน วิเคราะห์ข้อมูล และตีความความเปลี่ยนแปลง ทั้งในเทคนิคการตกแต่งความเชื่อรวมถึงลักษณะเฉพาะของการสร้างสรรค์ของศิลปิน ในช่วงยุคของศิลปินท้องถิ่นกลุ่มครูศิลปิน นิรนามที่ไม่สามารถค้นหาได้และกลุ่มศิลปิน ท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ใน ๑๒ ชุมชนที่สามารถใช้ความรู้เพื่อสร้างและรักษารวมทั้งผลักดัน เพื่อเป็นมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไปในการพัฒนาชุดข้อมูล องค์ความรู้ เพื่อใช้เป็น ข้อมูลในการจัดทำพิพิธภัณฑ์การแข่งเรือน่านในอนาคตต่อไป

สารบัญ

คำนำ	ก
บทนำ	๕
การศึกษาอัตลักษณ์เรือแข่งเมืองน่าน ผ่านรูปแบบเชิงช่างศิลป์หัตถกรรมพื้นถิ่นน่าน พัฒนาการเรือแข่งน่าน	๗๒
กลุ่มผลงานที่สล่า (ช่าง) นิรนามหรือที่เสียชีวิตไปแล้ว แต่ยังมีผลงานที่มีอิทธิพลและหลงเหลืออยู่ในชุมชน	๙๐
กลุ่มตัวอย่างสล่าเรือน่าน กรณีศึกษา ภาพตัวแทน รูปแบบเรือน่าน	๙๘
สกุลช่าง (สล่า) เรือน่าน ผู้แกะสลัก หัวโอ้ หางวัน และลวดลาย	๑๐๖
การต่อยอดภูมิปัญญา เชิงช่างศิลป์ เรือแข่งเมืองน่าน	๑๓๓
ภาคผนวก	๒๐๙
- สล่าเรือในจังหวัดน่าน	๒๑๑
- ผู้ทรงคุณวุฒิ	๒๑๘
- ชุมชน ๑๗ ชุมชน	๒๒๒
- เวทีคืนข้อมูล	๒๓๙
- ที่ปรึกษาโครงการวิจัยฯ	๒๔๒
- การเก็บตัวอย่างข้อมูลงานแกะสลักหัวเรือและหางเรือแข่งพญานคร จังหวัดน่าน	๒๔๕
บรรณานุกรม	๓๕๑
ประวัติผู้วิจัย	๓๕๕
Digital Platform Web Application (น่าน๓๖๐) “จุมสล่าเรือน่าน”	๓๕๘

บทนำ

น่าน มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานมากกว่า ๗๐๐ ปี เคียงคู่กับนครรัฐสุโขทัย ดังมีหลักฐานปรากฏการตั้งเมืองวรนคร ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๑๘๒๕ มีวัฒนธรรมอันโดดเด่นเป็นของตนเอง ซึ่งในอดีตจังหวัดน่านเป็นนครรัฐอิสระ มีเจ้าผู้ครองนครทั้งสิ้น ๖๔ พระองค์ มีกฎหมายใช้ในการปกครองเป็นของตนเอง เรียกว่า “อาณาจักรหลักคำ” และเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๔ นครน่านได้ถูกผนวกเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยจนถึงปัจจุบัน *(เมืองเก่าน่าน, ๒๕๕๔)* ซึ่งความเป็นนครรัฐอิสระดังกล่าว ได้สั่งสมไว้ซึ่งเอกลักษณ์เฉพาะตนทั้งทางด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม ศิลปกรรม ตลอดถึงขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามและยังคงมีโบราณสถานที่ยังคงบทบาทสำคัญต่อชุมชนตราบปัจจุบัน

ศิลปกรรมแบบน่านบริสุทธิ์ เป็นหนึ่งในศิลปกรรมที่มีรูปแบบที่แตกต่างจากงานศิลปกรรมแห่งอื่น ๆ จากการศึกษาของเธียรชาย อักษรดิษฐ์ และคณะ *(โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปกรรมดั้งเดิมในพุทธศาสนสถานจังหวัดน่าน, ๒๕๖๑)* จำแนกศิลปกรรมแบบน่านบริสุทธิ์ไว้ ๕ ประเภท ประกอบด้วย

(๑) ประเภทสถาปัตยกรรม สถาปัตยกรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของศิลปกรรมน่านบริสุทธิ์มีรูปแบบที่น่านสนใจ กล่าวคือ มีการจัดองค์ประกอบของศาสนสถานที่เฉพาะ รวมถึงมีการประดับและตกแต่งที่แตกต่างจากแห่งอื่น ๆ เช่น วิหารวัดพระธาตุแช่แห้ง วิหารและอุโบสถวัดภูมินทร์ วิหารวัดนาหวาย เป็นต้น

(๒) ประเภทจิตรกรรมและลายประดับคำ ความโดดเด่นของศิลปกรรมประเภทจิตรกรรมเขียนสีสกุลช่างเมืองน่านนั้น อยู่ที่โครงสร้างหรือองค์ประกอบของการจัดวางภาพในการเล่าเรื่องและโทนสีที่เป็นเอกลักษณ์ของสีคู่ตรงข้าม เช่น ส้มแดงกับสีคราม น้ำเงิน สำหรับรายละเอียดนั้นได้สะท้อนวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี อีกทั้งแสดงความสัมพันธ์ของกลุ่มในสังคมเมืองน่าน โดยศิลปินได้จำแนกและถ่ายทอดให้ปรากฏออกมาอย่างชัดเจนและแม่นยำทั้งลักษณะรูปพรรณสัณฐานรวมถึงวัฒนธรรมการแต่งกาย เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์ และจิตรกรรมฝาผนังหลังพระประธานวัดหนองบัว เป็นต้น

(๓) ประเภทลวดลายปิดทอง ลายปิดทองล่องชาดนั้น เป็นการใช้เทคนิคการปรุหรือฉลุกระดาษเป็นแบบ แล้วทำการทารักปิดทองคำเปลวบนพื้นผิวที่เตรียมไว้ จากนั้นจึงดึงกระดาษต้นแบบออกจึงเกิดเป็นลวดลายซ้ำ ๆ กันอย่างต่อเนื่องหรือเป็นองค์ประกอบใหม่ไปเรื่อย ๆ ตามแต่ช่างผู้สร้างงานจะออกแบบไว้ มักปรากฏอยู่ภายในอาคาร เช่น โครงสร้างของวิหาร ได้แก่ ฝาย้อย ขื่น คาน เสา และปรากฏอยู่บนเครื่องใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ได้แก่ ธรรมาสน์ หีบธรรม และขันดอก เป็นต้น สำหรับลวดลายที่มักปรากฏเป็นงานปิดทองนั้น มักจะเป็นจำพวกลวดลายประดิษฐ์ พันธุ์พฤกษา สัตว์ เทวดา อดีตพุทธ และลวดลายหม้อดอก หรือ “หม้อปูรณฆฏะ” เช่น ลวดลายเสาวิหารวัดภูมินทร์ และลวดลายเสาวิหารวัดร้องแง เป็นต้น

(๔) ประเภทลายปูนปั้น งานปูนปั้นเป็นงานปติมากรรม ที่ทำหน้าที่ประดับตกแต่งตัวสถาปัตยกรรม มักปรากฏอยู่ตามศาสนสถานประเภท วิหาร พระธาตุเจดีย์ และซุ้มโขง เป็นต้น ซึ่งมีส่วนผสมของปูนขาวและน้ำมันละหุ่ง น้ำอ้อยหรือกาวหนังควาย ลวดลายปูนปั้นนับเป็นงานศิลปะที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวสอดคล้องกับรูปแบบของงานสถาปัตยกรรมอย่างหนึ่งที่ทรงคุณค่าในเชิงสุนทรียศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และประวัติศาสตร์ศิลป์ ลวดลายปูนปั้นมีความต่อเนื่องเป็นวิวัฒนาการที่นับได้ว่ามีเอกภาพเฉพาะตัวของกลุ่มช่างในแต่ละช่วงเวลาแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมอีกด้วย เช่น งานปูนปั้นช่อฟ้าและลวดลายประดับซุ้มประตูวิหารวัดพระธาตุแช่แห้ง ลวดลายปูนปั้นซุ้มโขงพระเจ้าวัดพญาวัด ลวดลายปูนปั้นประดับเสาวิหารวัดบุญยืน ลวดลายปูนปั้นเครื่องประดับหลังคาวิหารวัดหนองบัวและวัดดอนมูล เป็นต้น นอกจากนี้นาคปูนปั้นก็เป็นอีกศิลปกรรมหนึ่งที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ เช่น นาคปูนปั้นประดับแท่นแก้วพระประธานวัดหนองแดง วัดต้นแหลง วัดสวนตาล และวัดหัวข่วง ตลอดถึงนาคปูนปั้นที่ทอดตัวรองรับอุโบสถวัดภูมินทร์ และนาคที่ทอดตัวเชื่อมเส้นทางเข้าสู่พื้นที่ของบริเวณวัดพระธาตุแช่แห้ง เป็นต้น

(๕) ประเภทลายไม้แกะสลัก ลวดลายไม้แกะสลักเป็นอีกหนึ่งศิลปกรรมที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นมีปรากฏให้เห็นตามศาสนสถานและของใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น

ลวดลายแกะสลักหีบธัมม์พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติน่าน ลวดลายไม้ฉลุธรรมาสน์วัดพญาวัด ลวดลายไม้แกะสลักหน้าบันวิหารและอุโบสถวัดหนองบัว ช่อฟ้าและปั้นลมไม้แกะสลักอุโบสถวัดนาหวาย พระพุทธรูปไม้แกะสลักวัดนาหวาย ลวดลายช่อฟ้าวัดหนองแดง เป็นต้น นอกจากนี้ในการแข่งขันเรือยาวประจำปีของจังหวัดน่านจะมีการทำหัวเรือแข่งเป็นรูปพญานาค มีหางเป็นหงส์ ชาวน่านเรียกว่าหางวรรณ ซึ่งมีแห่งเดียวที่ไม่มีใครเหมือน

ศิลปกรรมแบบน่านบริสุทธิ์ดังกล่าว ได้ถูกรังสรรค์ขึ้นเพื่อสนองต่อวิถีชีวิตที่เชื่อและศรัทธาในพระพุทธศาสนาของคนน่าน พัฒนาการและสืบสานมายังอนุชนรุ่นหลังที่เรียกขานว่า **"พุทธศิลป์น่าน"** ในปัจจุบัน อันแสดงให้เห็นถึงฝีมือด้านช่างของบรรพชนคนน่านได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้หากไม่ได้รับการสืบทอด สืบสาน และต่อยอด ศิลปกรรมอันเป็นมรดกที่ล้ำค่าดังกล่าวย่อมเสื่อมคลายและสูญสิ้นในที่สุด

ดังที่กล่าวมาแล้ว นครน่าน จึงเป็นดินแดนที่มีบริบทของการก่อเกิดเมืองที่มีมาพร้อม ๆ กับแคว้นโบราณอื่น ๆ และอยู่ในเส้นทาง การแผ่ขยายอิทธิพลของแว่นแคว้นอาณาจักรที่สำคัญ ๆ ในภูมิภาคนี้ จึงส่งผลให้เกิด การโอนถ่ายอำนาจทางการปกครองของรัฐชาติและการก่อเกิดวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่ผสมผสานความหลากหลายจนกลายเป็นแบบฉบับของตัวเอง (พิสุทธิศิลป์) ในอดีต นครน่าน แม้จะมีฐานะเป็นนครรัฐเล็ก ๆ ในดินแดนล้านนาด้านทิศตะวันออกและผ่านการเปลี่ยนแปลงในหลายช่วงมิติของเวลาที่สัมพันธ์กับบริบทของรัฐชาติ ทำให้พื้น "นครน่าน" มีอัตลักษณ์ทางสังคม และวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า ส่งผลเป็นต้นทุนของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน

นครน่าน มีมิติของประวัติศาสตร์ เรื่องราวทั้งในระดับพื้นที่ชาติพันธุ์ วิถีชีวิตของผู้คนที่ถือว่ามีความเป็นพหุวัฒนธรรมที่สูงมาก เป็นความท้าท้ายที่จะให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษา ค้นคว้า วิจัยองค์ความรู้ ทางด้านมานุษยวิทยาในระดับสูงต่อไป เพื่อทำความเข้าใจในมิติของภูมิวัฒนธรรมสังคมอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน สู่การเปลี่ยนถ่ายในสภาวะท่ามกลางกระแส โลกาภิวัฒน์ที่หลั่งไหลเข้ามาใน "นครน่าน" พร้อมกับธุรกิจการท่องเที่ยวที่กำลังเติบโตในมิติเศรษฐกิจสร้างสรรค์ใน โลกยุคปัจจุบัน ซึ่งคนน่านมิอาจปฏิเสธผู้มาเยือนที่ต้องการเรียนรู้จัก

อดตีและวัฒนธรรมที่มีความเป็นอัตลักษณ์ของน่าน ปัจจัยด้านภูมิวัฒนธรรม (Cultural Landscape) ภูมิศาสตร์ต้นกำเนิด “แม่น้ำน่าน” เป็นสายธารชีวิตที่ก่อให้เกิด ภูมิวัฒนธรรมและสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมอันมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว สืบเนื่องเหตุการณ์ ที่ผู้คนมีความผูกพันกับสายน้ำอย่างยาวนาน นับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ เมื่อครั้งย้ายเมืองมาสู่น่านตอนใต้ สร้าง “เมืองเวียงภูเพียงและพระมหาธาตุแช่แห้ง” พัฒนาเป็นเวียงใหม่ กลายเป็นศูนย์กลางความศรัทธา จนกลายเป็นปัจจัยที่ก่อเกิดมรดกทางวัฒนธรรม บ่งบอกถึง การประดิษฐานพระพุทธ ศาสนาอย่างมั่นคง ณ ดินแดนแห่งนี้

ดังหลักฐานวัฒนธรรมที่ปรากฏในปัจจุบัน ปัจจัยสำคัญด้านการเมืองเรื่องพื้นที่ (Politics of Space) ปัจจัยนี้ ส่งผลให้การก่อเกิดพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมในนครน่าน เพราะการแผ่ขยายอิทธิพลทางการเมืองของแว่น แคว้น อาณาจักรใกล้เคียงในภูมิภาคนี้ที่มีความเข้มแข็ง กว่า “นครน่าน” อย่าง อาณาจักรล้านช้าง อาณาจักร ล้านนา (เชียงใหม่) อาณาจักรสุโขทัย อาณาจักรพุกามนั้นทำให้เกิดการถ่ายโอนอำนาจการเมืองและวัฒนธรรม

ปัจจัยด้านการรื้อฟื้นและการประดิษฐ์ประเพณี (The Re- invention of tradition) ชาวน่านได้พยายามรื้อฟื้นประเพณีอันดีงามในอดตี และประดิษฐ์สร้างทางวัฒนธรรมใหม่ที่ร่วมสมัยเพื่อชุบชีวิตของเมือง ภายใต้กรอบคิด “เมืองเก่าที่มีชีวิต” (ภาณุรังษี เดือนโฮ้งและวาณี อรรจน์สาธิต, ๒๕๕๗) ถ่ายทอดและสื่อความหมายผ่านกิจกรรม ประเพณี สิ่งก่อสร้าง สิ่งประดิษฐ์ หัตถศิลป์ ที่สัมพันธ์กับพื้นที่เรื่องราวประวัตติศาสตร์ ความทรงจำของอดตี ที่ถูกหลงลืมในช่วงเวลาหนึ่งให้กลับคืนมา กลายเป็น “เมืองเก่า” ที่มีลมหายใจ นำมาซึ่งการเชื่อมโยงเป็นจุดขายเพื่อช่วงชิงพื้นที่ความทรงจำทางสังคม และการดึงดูดผู้คนทั่วไปให้เดินทางเข้ามาสัมผัส มาเรียนรู้จักอดีต (Consuming the Past) ในทางสังคมศาสตร์เรียกปรากฏการณ์นี้ว่า “ปรากฏการณ์โหยหาอดีต” (Nostalgia) งานเขียนชิ้นนี้เป็นการศึกษา มิติวัฒนธรรม สายน้ำไทย ศึกษาในอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม การก่อเกิดและพัฒนาการทาง ประวัติศาสตร์การประดิษฐ์สร้างทาง

วัฒนธรรม และอธิบายปรากฏการณ์ พลวัตทางสังคมที่เกิดขึ้นของสังคมเมืองน่าน โดยเลือกกรณีศึกษา องค์ความรู้ด้าน ศิลปวัฒนธรรม อัตลักษณ์เรือแข่งเมืองน่าน ผ่านรูปแบบเชิงช่างศิลป์หัตถกรรมพื้นถิ่นน่าน ซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมสายน้ำที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนกับสายน้ำไทย จังหวัดน่านเป็นแหล่งต้นเกิดของแม่น้ำสายสำคัญถึงสองสายคือ ลำน้ำยม และลำน้ำน่าน โดยเฉพาะลำน้ำน่าน ถือเป็นสายน้ำที่หล่อเลี้ยงคนน่านมา นานหลายชั่วอายุคน จึงทำให้ก่อเกิดประเพณีที่เกี่ยวข้องกับสายน้ำมากมาย หนึ่งในประเพณีที่สำคัญของ จังหวัดน่าน คืองานประเพณีแข่งเรือน่าน ซึ่งกระทรวงมหาดไทยได้บันทึกไว้ในหนังสือ ๗๕ เทศกาล งานประเพณีทั่วไทย (กวินธร เสถียร และ พัชรินทร์ สิรสุนทร, ๒๕๕๗) การศึกษาทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของค่านิยม เชิงช่างของชุมชน ผ่านพัฒนาการของตัวเรือแข่งเมืองน่านในลักษณะเฉพาะแบบ ดั้งเดิมที่คนในพื้นที่สามารถลุกขึ้นมารักษา รูปแบบเชิงช่าง (สกุลช่างน่าน) ปัจจุบัน แสดงถึงจิตวิญญาณของคนน่านประเพณีการแข่งเรือยาว จังหวัดน่านจึงเป็นมากกว่าแค่ประเพณี และถูกนับให้เป็นวัฒนธรรมทางสายน้ำถือเป็นการแข่งเรือยาวที่ยิ่งใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย ที่มีจำนวนเรือมากที่สุดในประเทศกว่า ๒๓๐ ลำ มีนักกีฬาเข้าร่วมแข่งขัน มากที่สุดถึงราว ๘,๐๐๐ คน มีผู้ชมนับแสนคน และยังความปลาบปลื้มให้กับชาวเมืองน่านเป็นที่สุด คือการแข่งขันเรือของเมืองน่านได้รับพระมหากรุณาธิคุณ จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์ อีกหลายพระองค์ที่ได้ทรงพระราชทานถ้วยรางวัลแก่เรือชนะเลิศประเภทต่าง ๆ เป็นจำนวนมากที่สุดกว่าการแข่งเรือยาวสนามแข่งใด ๆ ในประเทศไทย (ยุทธพร นาคสุข : ๒๕๕๓)

มิติช่างศิลป์ท้องถิ่นน่าน

งานประเพณีแข่งเรือน่าน ถือได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ พลวัตทางสังคมที่เกิดขึ้นของสังคมเมืองน่านที่มีผู้ศึกษาค้นคว้าวิจัยอยู่หลายมิติ ทั้งในด้านทุนทางวัฒนธรรมสังคม ที่เป็นต้นทุนไปสู่การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และในมิติด้านบูรณาการด้านสุขภาวะของเมืองของคน เทศกาลแข่งเรือประเพณีปลอดสุรา ของ สสส. และสาธารณสุข หรือการยกระดับพัฒนาการแข่งเรือประเพณีจังหวัดน่านให้มีความเป็นมาตรฐานแบบการกีฬาสากลมากขึ้น อย่างไรก็ตามยังขาดการศึกษาทำความเข้าใจรูปแบบ เชิงช่างของชุมชน ผ่านพัฒนาการของตัวเรือแข่งเมืองน่านที่มีความงามด้านศิลปกรรมในตัวเรือแข่ง ในลักษณะเฉพาะแบบดั้งเดิมที่คนในพื้นที่สามารถรุกขึ้นมารักษา รูปแบบเชิงช่าง (สกุลช่างน่าน) และมีพลวัตของเงื่อนไขให้รูปแบบของตัวเรือเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และในหลายมิติทำให้ รูปแบบของเรือแข่งเมืองน่านแบบดังเดิมสูญหายไปตามกาลเวลา ไปอย่างน่าเสียดาย การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นเพื่อสืบค้นหารูปแบบเชิงช่าง (สล่าขุดเรือแข่งเมืองน่าน) ในตัวเรือแข่งเมืองน่านและสล่าแกะสลักหัวและหางเรือโดยการถอดแบบ พัฒนาการของรูปแบบตัวเรือและจำลองตัวเรือแข่งเมืองน่าน และรูปแบบหัวและหางเรือจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

แบ่งกรอบช่วงเวลาที่เห็นพัฒนาการ

ระยะพัฒนาการช่วงที่ ๑ กำเนิดประเพณีเรือแข่งน่าน รูปแบบตัวเรือแข่งเริ่มจากตำนานจนถึง ช่วงปี ๒๘๒๑

ระยะพัฒนาการช่วงที่ ๒ รูปแบบตัวเรือหงส์ ปี ๒๕๒๒-๒๕๕๐

ระยะพัฒนาการช่วงที่ ๓ เรือแข่งนวัตกรรมใหม่ ตั้งแต่ปี ๒๕๕๐

ระยะพัฒนาการช่วงที่ ๔ การอนุรักษ์ เอกลักษณ์ดังเดิม สภาวัฒนธรรมจังหวัด ๒๕๕๖

ระยะพัฒนาการช่วงที่ ๕ รูปแบบตัวเรือแข่งสู่การอนุรักษ์“ปรากฏการณ์โหยหาอดีต” (Nostalgia) ปี ๒๕๕๐-ปัจจุบัน (๒๕๖๔)

การศึกษาครั้งนี้ มุ่งเน้นถอดรูปแบบความงามและเอกลักษณ์เฉพาะของตัวเรือแข่งเมืองน่าน ที่เป็นเชิงช่างหัตถศิลป์พื้นถิ่น จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงพื้นที่ ในการที่จะเป็นต้นทุนของเมืองน่าน สามารถปกป้องรักษาคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นมุ่งหวังที่จะเป็นแนวทางในการต่อยอดการอนุรักษ์รักษาจิตวิญญาณ ประเพณีวัฒนธรรมแห่งสายน้ำนี้ไว้คู่กับเมืองน่านเมืองเก่าที่มีชีวิต **การศึกษาทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของค่านิยมเชิงช่างของชุมชน ผ่านพัฒนาการของตัวเรือแข่งเมืองน่าน** ในลักษณะเฉพาะ

แบบดั้งเดิมที่คนในพื้นที่สามารถลุกขึ้นมารักษา รูปแบบเชิงช่าง (สกุลช่างน่าน) ปัจจุบันแสดงถึงจิตวิญญาณของคนน่านประเพณีการแข่งเรือยาวจังหวัดน่านจึงเป็นมากกว่าแค่ประเพณี และถูกนับให้เป็นวัฒนธรรมทางสายน้ำถือเป็นการแข่งเรือยาวที่ยิ่งใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย มุ่งเน้นถอดรูปแบบความงามและเอกลักษณ์เฉพาะของตัวเรือแข่งเมืองน่าน ที่เป็นเชิงช่างหัตถศิลป์พื้นถิ่น จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงพื้นที่ **“หัวโอ้ หางวัน” หรือ “โขนเรือ ท้ายเรือ”** การที่จะเป็นต้นทุนของเมืองมุ่งหวังที่จะเป็นแนวทางในการต่อยอดการอนุรักษ์รักษาจิตวิญญาณ ประเพณีวัฒนธรรมแห่งสายน้ำนี้ไว้ เพื่อทำความเข้าใจในมิติของภูมิวัฒนธรรมสังคมอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมตั้งแต่อดีตจนปัจจุบันสู่การเปลี่ยนถ่ายในสภาวะท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่หลั่งไหลเข้ามาใน “นครน่าน” ที่มีการเติบโตของการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องงานประเพณีแข่งเรือน่าน ถือได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ พลวัตทางสังคมที่เกิดขึ้นของสังคมเมืองน่าน ด้านทุนทางวัฒนธรรมสังคม ที่เป็นต้นทุนที่สำคัญที่สามารถพัฒนาไปสู่การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้

วัตถุประสงค์/ความมุ่งหมายในการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาพัฒนาการตัวเรือแข่งเมืองน่านรูปแบบเชิงช่างขุดเรือในตัวเรือแข่งมิติด้านหัตถศิลป์จากอดีตถึงปัจจุบัน

- เพื่อค้นหาชุดความรู้และครูช่างศิลป์พื้นถิ่นน่านขุดเรือแกะสลักหัวและหางเรือน่าน

๒. เพื่อศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงพื้นที่ เป็นแนวทางในการต่อยอด ต้นทุนของชุมชน รักษา อนุรักษ์ คุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีแข่งเรือเมืองน่าน

- เพื่อส่งเสริมงานช่างศิลป์แกะสลักเรือน่านสู่การสร้างอาชีพในชุมชน

๓. เพื่อศึกษา Pilot project ตอบโจทย์ท้าทายของสังคมการพัฒนาเชิงพื้นที่พัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน : การจัดการ การอนุรักษ์ และการสร้างเครือข่าย **ในมิติทางด้านศิลปวัฒนธรรม/ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นน่านศึกษา**

- เพื่อจัดทำหลักสูตรช่างศิลป์พื้นถิ่นน่าน

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบตัวเรือแข่งจังหวัดน่าน โดย สำรวจเพื่อรวบรวม แหล่งภูมิปัญญาในการสร้างเรือแข่งเมืองน่าน รวมทั้งวิเคราะห์องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้าง และรูปแบบของเรือแข่งของแต่ละยุคสมัย

๒. ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ช่างผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการสร้างเรือ รวมทั้งชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับการประเพณีแข่งเรือเมืองน่าน

๓. ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่ชุมชนในจังหวัดน่าน แบ่งเป็นสาม zone ชุมชนลุ่มน้ำที่มีกิจกรรมประเพณีแข่งเรือยาว ดหนือ กลาง ใต้

zone ๑ น่านตอนเหนือ : อำเภอเชียงกลาง อำเภอปัว อำเภอท่าวังผา

zone ๒ น่านตอนกลาง : อำเภอภูเพียง อำเภอเมืองน่าน

zone ๓ น่านตอนใต้ : อำเภอเวียงสา

ขอบเขตด้านระยะเวลา

ช่วงที่ ๑ การศึกษาอัตลักษณ์เรือแข่งเมืองน่านผ่านรูปแบบ เชิงช่างศิลป์หัตถกรรมพื้นถิ่นน่าน

- ผู้วิจัยประชุมคณะทำงานเพื่อวางแผนการทำงานและมอบหมายงาน
- ผู้วิจัยและคณะทำงานดำเนินการศึกษาและรวบรวมข้อมูลเนื้อหาวิชาการ
- ผู้วิจัยส่งเอกสารเนื้อหาวิชาการร่างที่ ๑ แก่เจ้าของทุนและจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น ด้านเนื้อหาวิชาการจากประชาคมชาวน่านและจากกรรมการฯ
- ผู้วิจัยและคณะทำงานแก้ไขเนื้อหาวิชาการตามคำแนะนำของประชาคมชาวน่านตลอดจนกรรมการบริหารฯ และส่งเนื้อหาวิชาการฉบับสมบูรณ์

ช่วงที่ ๒ ตอบโจทย์ท้าทายของเมืองน่าน ในการแสวงหาทุนทางสังคม ในมิติด้านศิลปวัฒนธรรมสู่การต่อยอด เมืองสร้างสรรค์ (Creative City)

- ผู้วิจัยและคณะทำงานดำเนินการออกแบบเนื้อหาต้นแบบนำเสนอตามลำดับเนื้อหาวิชาการฉบับสมบูรณ์ที่ได้จากช่วงที่ ๑ โดยคัดเลือกประเด็นที่น่าสนใจที่เป็น “อัตลักษณ์เรือแข่งจังหวัดน่าน” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดแสดงนิทรรศการถาวรต่อไป
- ผู้วิจัยส่งเอกสารด้านออกแบบเนื้อหาต้นแบบร่างที่ ๑ แก่เจ้าของทุนวิจัยและจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นด้านเนื้อหานิทรรศการจากประชาคมชาวน่านและจากกรรมการบริหารฯ
- ผู้วิจัยและคณะทำงานแก้ไขเนื้อหานิทรรศการตามคำแนะนำของประชาคมชาวน่าน ตลอดจนกรรมการบริหารฯ และส่งเนื้อหาวิชาการฉบับสมบูรณ์

ข้อตกลงเบื้องต้น

คำอธิบายลักษณ์หัวโอ้และหางวัน

สมมติฐาน กรอบ การตั้งสมมติฐานการวิจัย

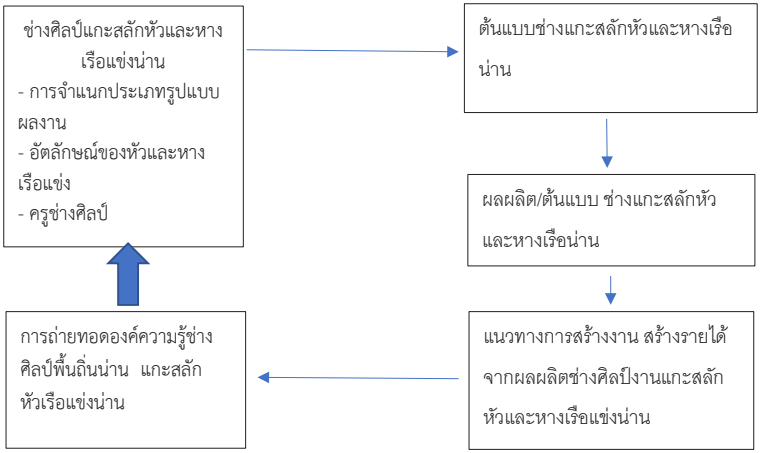

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดทฤษฎีในการศึกษาพัฒนารูปแบบหัตถศิลป์ตัวเรือแข่งเมืองน่าน

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

๑. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับงานช่างศิลป์
๒. แนวคิดอัตลักษณ์ (Identity)
๓. แนวคิดความแท้ (Authentic)
๔. การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม
๕. การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
๖. การตลาดและการต่อยอด

กรอบคิดการวิจัย

ขั้นตอนการวิจัย

๑. ศึกษาและประมวลผลชุดความรู้ช่างแกะสลักหัวและหางเรือแข่งน่าน
๒. ค้นหาครูช่างศิลป์แกะสลักหัวและหางเรือแข่งน่าน
๓. สร้างต้นแบบงานศิลป์ แกะสลักหัวและหางเรือแข่งน่าน
๔. ส่งเสริมการตลาดสำหรับงานศิลป์แกะสลักหัวและหางเรือแข่งน่าน
๕. พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมแกะสลักหัวเรือและหางแข่งน่าน
๖. ทดลองจัดการเรียนการสอน ฝึกอบรม

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการสัมภาษณ์ (interview) และการศึกษาภาคสนาม (Field study) เป็นวิธีวิจัยเสนอรูปแบบการส่งเสริม การอนุรักษ์งานช่างฝีมือ แกะสลัก หัวเรือแข่งพญานาค ความสำคัญของประเพณีการแข่งเรือในจังหวัดน่าน การอนุรักษ์รูปแบบอัตลักษณ์เรือแข่งน่าน เสนอรูปแบบ การส่งเสริมการอนุรักษ์กลุ่มสกุลช่างน่านในพื้นที่จังหวัดน่านควรเป็นอย่างไร โดยศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์ ขอบเขตการวิจัยแยกเป็นดังนี้

ขอบเขตด้านประชาการ

งานวิจัยเรื่อง“การศึกษาอัตลักษณ์เรือแข่งเมืองน่านผ่านรูปแบบ เชิงช่างศิลป์หัตถกรรมพื้นถิ่นน่าน”มีกลุ่มเป้าหมาย ๒ กลุ่ม คือ

ก. กลุ่มประชากรเป้าหมายที่ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (focus group) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information)

ข. กลุ่มประชากรที่ใช้แบบสัมภาษณ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษาแนวคิด รูปแบบการส่งเสริมการอนุรักษ์งานช่างศิลป์พื้นถิ่นของจังหวัดน่าน ผ่านการศึกษาอัตลักษณ์เรือแข่งเมืองน่านผ่านรูปแบบเชิงช่างศิลป์หัตถกรรมพื้นถิ่นน่าน โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อดำเนินการวิจัย จึงใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

ก. การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) เป็นแบบสัมภาษณ์จากเอกสาร รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวคิด หลักการและกระบวนการส่งเสริมการอนุรักษ์การศึกษาอัตลักษณ์เรือแข่งเมืองน่านผ่านรูปแบบเชิงช่างศิลป์หัตถกรรมพื้นถิ่นน่านและออกแบบต่อยอดจากฐานทุนวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์

ข. ศึกษาและติดตามการใช้นโยบายการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือยาว ของจังหวัดน่านของหน่วยงานในพื้นที่เป้าหมาย เพื่อรวบรวมปัญหาและการหาแนวทางร่วมกันในการส่งเสริมการอนุรักษ์รูปแบบงานประเพณีแข่งเรือยาวจังหวัดน่านให้ดียิ่งขึ้น จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษาแนวคิด กระบวนการการส่งเสริมการอนุรักษ์ การศึกษาอัตลักษณ์เรือแข่งเมืองน่านผ่านรูปแบบเชิงช่างศิลป์หัตถกรรมพื้นถิ่นน่าน จึงใช้เครื่องมือที่สำคัญ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ ความสำคัญของประเพณีแข่งเรือยาวของจังหวัดน่าน เครื่องมือวิจัย คือ การสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อยระหว่างตัวแทนชุมชน หรือกลุ่มสล่า (ช่าง) ด้านแกะสลักหัวเรือแข่งน่านทั้งจากภาคเอกชนและรัฐบาล

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ การอนุรักษ์ของประเพณีแข่งเรือยาวของจังหวัดน่าน และเทคนิคงานเชิงช่างพื้นถิ่นที่น่าน เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์ การจัดสนทนากลุ่ม เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกและลักษณะพิเศษของชุมชนในแต่ละแห่ง และเครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการวิจัย ได้แก่ เครื่อง บันทึกภาพและเสียงและการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการลงภาคสนามและอุปกรณ์ เครื่องมือทางศิลปะ หรือเชิงช่างศิลป์

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ รูปแบบเชิงช่างการจำแนกแบ่งยุค และสกุลช่างของชุมชนเห็นคุณค่าและความหลากหลายของกลุ่มงานศิลปะ หัวเรือ หางเรือ ของจังหวัดน่าน ได้แก่ แบบประเมิน การสัมภาษณ์และการจัดสนทนากลุ่ม เพื่อวิเคราะห์ ข้อมูลเชิงลึก อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการวิจัย ได้แก่ เครื่องบันทึกภาพและเสียงในการลง ภาคสนาม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย เนื่องจากประเด็นเรื่องรูปแบบการส่งเสริมการอนุรักษ์การศึกษาอัตลักษณ์เรือแข่งเมืองน่านผ่านรูปแบบ เชิงช่างศิลป์หัตถกรรมพื้นถิ่นน่าน ยังไม่ปรากฏงานวิจัยที่ชัดเจนอีกทั้งข้อมูลเรื่อง ดังกล่าวมีอยู่กระจัดกระจายทั่วไป งานวิจัยที่กล่าวถึงประเพณีแข่งเรือยาวมุ่งหมายในด้านการบริหารจัดการวัฒนธรรมและการส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นส่วนใหญ่ และข้อมูลเชิงช่างพื้นถิ่น มิได้ถูกเก็บรวบรวมเอาไว้อย่างเป็นระบบ ดังนั้น จึงต้องลงสำรวจข้อมูลในพื้นที่เบื้องต้นเพื่อแสวงหาข้อมูลที่จำเป็นต่อการกำหนดเป็นประเด็น คำถามสัมภาษณ์ ผู้วิจัยแบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยออกเป็น ๔ ระยะ

ระยะที่ ๑ เป็นการสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมาย ๒ แห่งก่อน พร้อมทั้งสำรวจพื้นที่ทางกายภาพซึ่งในระยะนี้ใช้เวลา ๓ เดือน (เนื่องจากเผื่อเวลาเลื่อนนัดของกลุ่มเป้าหมาย และสถานการณ์ โรคระบาด Covid-๑๙) วัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูลวิจัยระยะนี้เพื่อ ศึกษาแนวคิดของกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการส่งเสริมการอนุรักษ์ การศึกษาอัตลักษณ์เรือแข่งเมืองน่านผ่านรูปแบบเชิงช่างศิลป์หัตถกรรมพื้นถิ่นน่าน ควรเป็นอย่างไรในระยะนี้ ผู้วิจัยทำหนังสือราชการเข้าไปที่กลุ่มเป้าหมายเพื่อขออนุญาตเข้า สัมภาษณ์ และใช้เวลาสัมภาษณ์ ๑-๒ ชั่วโมง ณ พื้นที่เป้าหมาย จะนัดให้เข้าสัมภาษณ์ตามวันและเวลาที่สะดวก รวมทั้งการจัดวงคุยแรกเปลี่ยนกับชุมชนและสล่า เพื่อเว้นระยะห่างและการรวมตัวของคนตามมาตรการ Social Distancing

ระยะที่ ๒ เป็นการสัมภาษณ์กลุ่มกลุ่มเป้าหมายที่เหลือ พร้อมทั้งสำรวจพื้นที่ทาง กายภาพ ซึ่งในระยะนี้ใช้เวลา ๑ เดือน (เนื่องจากเผื่อเวลาเลื่อนนัดของกลุ่มเป้าหมายและสถานการณ์ โรคระบาด Covid-๑๙) วัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูลวิจัยระยะนี้เพื่อศึกษาแนวคิดของกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับ วัตถุประสงค์การวิจัย

ระยะที่ ๓ รวบรวมประเด็นที่ได้จากการเก็บข้อมูลระยะที่ ๑-๒ แล้วนำไปประมวล เป็นคำถามซ้ำกับกลุ่มเป้าหมายเป็นครั้งที่ ๒ แหล่งทุติยภูมิ ข้อมูลในแหล่งนี้มาจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล จากรายงานวิจัย และสถิติที่เกี่ยวข้องสำหรับข้อมูลและรายงานที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ การวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้มีการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูล เชิงประจักษ์ การสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยคณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา (Content analysis) แล้ว สรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเมื่อได้รับข้อมูลจากการสัมภาษณ์จากกลุ่ม เป้าหมาย ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการวิเคราะห์จากเอกสาร ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) ผู้วิจัยยืนยันความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยการ ให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ศึกษาและบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษา ตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง โดยการอ่านข้อมูลดังกล่าว พร้อมให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ทักท้วง หรือยอมรับข้อมูลที่นำเสนอ ซึ่งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยวิธีนี้ ผู้วิจัยใช้กับข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลที่เป็นส่วนที่ผู้วิจัยได้ตีความแล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาต่อไป

ผลที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

๑. ได้ฐานข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งภูมิปัญญาการสร้างเรือประเพณีเรือแข่งของจังหวัดน่านศิลปกรรมที่ล้ำค่าของชาติได้รับการอนุรักษ์ สืบสาน และต่อยอด

๒. ได้ความรู้เกี่ยวกับองค์ความรู้ในการสร้างและรูปแบบของเรือแข่งในลักษณะที่เป็น ความรู้ในเชิงบูรณาการหลากหลายสาขาวิชา เกิดการพัฒนาศักยภาพของช่างศิลป์เดิม และสร้างช่างศิลป์ใหม่

๓. ได้ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบเชิงช่าง เรือแข่งอัตลักษณ์น่าน และเกี่ยวข้องกับบริบททาง วัฒนธรรมสายน้ำของจังหวัดน่าน

๔. สามารถสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนด้วยภูมิปัญญาของบรรพชน

ประเด็นการศึกษาที่ ๑ ต้นทุนทางวัฒนธรรม

ในการศึกษาประเด็นที่ ๑ นั้น มุ่งสืบค้นเพื่อทำความเข้าใจในความสำคัญของประเพณีแข่งเรือ จึงเกิดปัญหาการวิจัยในประเด็นนี้ว่า ต้นทุนทางวัฒนธรรมของประเพณีแข่งเรือประกอบด้วยอะไรบ้าง นับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน? รูปแบบเชิงช่างศิลป์ในตัวเรือแข่ง ที่ยังสามารถสืบถอด เพื่อตอบปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงทำการแยกข้อมูลออกเป็น ๒ ชุดดังนี้

- ลักษณะทั่วไปของการจัดการประเพณีแข่งเรือ ความแท้ วิวัฒนาการ ความหมาย และปัจจัยความเปลี่ยนแปลงจากอดีตถึงปัจจุบัน

- คุณค่าของประเพณีแข่งเรือต่อชุมชน และสังคม

- คุณค่าในมิติเชิงช่างประจำท้องถิ่น สกุลช่างน่านแท้

จากประเด็นย่อยดังกล่าวมานั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดกรอบการวิจัย และระเบียบวิธีวิจัยออกเป็น ๒ ชุด ได้แก่ การจำแนกต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญของประเพณีแข่งเรือ และการประเมินคุณค่าของประเพณีแข่งเรือ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ระเบียบวิธีวิจัยที่ ๑ จำแนก (Identifying) ต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญของประเพณีแข่งเรือ

<u>รูปแบบการวิจัย</u>

การศึกษาต้นทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) หรือทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ของประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่านได้เลือกใช้รูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เนื่องจากมีความเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์กับส่วนอื่น ๆ ในสังคมอย่างสลับซับซ้อน ดังนั้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและครอบคลุมทุกส่วนทั้งหมด ผู้วิจัยจึงได้เลือกใช้วิธีวิจัยดังกล่าว

<u>ขั้นตอนการวิจัยและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล</u>

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการขั้นตอนดำเนินการวิจัยออกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่

- การเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายด้วยการสำรวจ (Survey Research)

เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทในการจัดการประเพณี ทั้งชุมชนและระดับนโยบาย รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการประเพณีแข่งเรือในมิติต่างๆ

- การค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary) เพื่อให้ทราบความเป็นมาของประเพณีแข่งเรือจากอดีตถึงปัจจุบันที่มีลักษณะของการจัดการในรูปแบบต่าง ๆ รูปแบบของเรือแข่ง รูปแบบของประเพณี ความหมาย (Meaning) ของประเพณี ซึ่งเป็นการค้นคว้าจากเอกสารชั้นรอง (secondary data) เช่น หนังสือเกี่ยวกับประเพณีแข่งเรือ

- การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความแท้ (Authenticity) และคุณค่า (Values) ของประเพณีจากทรรศนะกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย

- การสนทนากลุ่ม Focus Group คือการลงพื้นที่เพื่อทำการรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการจัดเวทีสนทนาระหว่างกลุ่มบุคคลเพื่อการแลกเปลี่ยนทัศนะ ความคิดเห็น และการเปิดโอกาสให้เสนอแนะแนวทางต่อหัวข้อของการสนทนากลุ่ม โดยรายงานวิจัยครั้งนี้จะใช้วิธีการสนทนากลุ่ม ๓ ครั้งต่อการหาคำตอบเพื่อนำไปสู่การหากลุ่มสล่าช่างประจำท้องถิ่น ดังนี้

หลังจากนั้นจึงทำการประมวลผลการเก็บรวบรวมข้อมูลต้นทุนทางวัฒนธรรมของประเพณีแข่งเรือ ออกมาในรูปแบบตารางเปรียบเทียบที่แบ่งตามช่วงเวลาของประเพณีจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

<u>กลุ่มเป้าหมาย</u>

- กลุ่มเป้าหมายของการสำรวจ ได้แก่ สถานที่ที่เกี่ยวข้องในการจัดการประเพณีแข่งเรือตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน รวมถึงหน่วยงานที่มีส่วนรับผิดชอบในการจัดการประเพณี

- กลุ่มเป้าหมายของการค้นคว้าภาคเอกสาร ได้แก่ เอกสารชั้นรอง (secondary data) เช่น หนังสือเกี่ยวกับประเพณีแข่งเรือ เอกสารวิชาการและการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

- กลุ่มเป้าหมายของการสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งเป็น ๓ กลุ่มได้แก่ กลุ่มปราชญ์ท้องถิ่นผู้มีบทบาทในการสืบทอดประเพณี และกลุ่มนักวิชาการทางวัฒนธรรม

ดังต่อไปนี้

(ก) กลุ่มชิ้นงาน เรือประจำหมู่บ้าน ๑๗ ชุมชน

(ข) กลุ่มปราชญ์ท้องถิ่น จำนวน ๕ คน

๑. นายสง่า อินยา

๒. นายญาณ สองเมืองแก่น

๓. นายราเชนทร์ กาบคำ

๔. นายสุเมษ สายสูง

๕. นายมานะ ทองใบศรี

(ค) กลุ่มนักวิชาการทางวัฒนธรรม จำนวน ๓ คน

๑. สักก์สีห์ พลสันติกุล การจัดการประเพณีท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว กรณีศึกษาประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน

๒. อ.สมเจตน์ วิมลเกษม ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน

๓. อ.ยุทธพร นาคสุข นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านภาษา และวรรณกรรมล้านนา และเป็นผู้ที่ศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีแข่งเรือเมืองน่าน

หลังจากได้ทำการรวบรวมข้อมูลแล้ว จะทำการจำแนกต้นทุนทางวัฒนธรรมออกเป็นสองกลุ่มหลักคือ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ที่มีความเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ประกอบด้วย การจัดการเชิงพื้นที่ (Location and Setting) รูปแบบของเรือแข่ง (Form and Materials) ความหมายของประเพณี (Meaning and Purpose) ผู้คนและกระบวนการ (People and Process) และทำการวิเคราะห์สรุปผลนำเสนอออกมาในรูปแบบของตารางเปรียบเทียบตามช่วงเวลา ให้เห็นถึงต้นทุนทางวัฒนธรรมและความเปลี่ยนแปลงของประเพณีแข่งเรือจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ระเบียบวิธีวิจัยที่ ๒ ประเมินคุณค่า (Values) ของประเพณีแข่งเรือ

รูปแบบการวิจัย

การศึกษาต้นทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) หรือทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ของประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่านได้เลือกใช้รูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เนื่องจากมีความเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์กับส่วนอื่น ๆ ในสังคมอย่างสลับซับซ้อน ดังนั้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและครอบคลุมทุกส่วนทั้งหมด ผู้วิจัย จึงได้เลือกใช้วิธีวิจัยดังกล่าว

ขั้นตอนการวิจัยและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณค่า (Values) ของประเพณีจากทรรศนะกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายโดยใช้คำถามปลายเปิด และไม่ชี้นำผู้ให้สัมภาษณ์ แต่มุ่งสัมภาษณ์เจาะลึกถึงลักษณะของประเพณีที่ผู้ให้ข้อมูลมีประสบการณ์ และมองเห็นคุณค่าความสำคัญของประเพณี สามารถอธิบายรายละเอียดของคุณค่าและความสำคัญนั้นโดยละเอียด พร้อมกันนี้ยังเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลแสดงทรรศนะต่อการประเมินคุณค่าความสำคัญของประเพณีแข่งเรือในมิติต่าง ๆ หลังจากนั้นจึงทำการประมวลผลการเก็บรวบรวมทรรศนะของกลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับคุณค่าทางวัฒนธรรมแล้วรวมถึงผลการประเมินความสำคัญของคุณค่าจากข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์เชิงลึกประกอบการวิเคราะห์ของผู้วิจัย

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายของการสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งเป็น ๓ กลุ่มได้แก่ กลุ่มปราชญ์ท้องถิ่น ผู้มีบทบาทในการสืบทอดประเพณี และกลุ่มนักวิชาการทางวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

(ก) กลุ่มสล่า (ช่าง) แกะสลักเรือ ประจำหมู่บ้าน ๑๑ ชุมชน

(ข) กลุ่มปราชญ์ท้องถิ่น จำนวน ๓ คน

(ค) กลุ่มนักวิชาการทางวัฒนธรรม จำนวน ๓ คน

หลังจากได้ทำการรวบรวมข้อมูลแล้ว จะนำเสนอออกมาในรูปแบบของตารางเปรียบเทียบตามช่วงเวลา ให้เห็นถึงต้นทุนทางวัฒนธรรมและความเปลี่ยนแปลงของประเพณีแข่งเรือจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ตารางที่ ๑ ตารางแสดงความสำคัญของต้นทุนทางวัฒนธรรม

	ความสำคัญทางวัฒนธรรม		
	มิติทางวัฒนธรรม	**คุณค่าทางวัฒนธรรม**	**ระดับของความสำคัญ**
ต้นทุนมรดกวัฒนธรรม	- รูปแบบของเรือแข่ง (Form and Materials) - ความหมายของประเพณี (Meaning and Purpose) - ผู้คนและกระบวนการ (People and Process)	- สุนทรียศาสตร์ (Aesthetic) - ประวัติศาสตร์ (Historical) - สังคมและจิตวิญญาณ (Social and Spiritual) - หายาก (Rarity) - วิทยาการและการศึกษา (Scientific and Education) - เศรษฐกิจและการใช้งาน (Economic and Use)	- สำคัญอย่างยิ่งยวด (Most Important) - สำคัญระดับสามัญ (Indifferent) - สำคัญในระดับที่เปลี่ยนแปลงได้ (Support Change)

นิยามศัพท์

“ประเพณีแข่งเรือ” จังหวัดน่าน หมายถึง ประเพณีในการแข่งขันเรือยาวของจังหวัดน่าน ในรูปแบบเรือพญานาค ประเพณีนี้จะเริ่มขึ้นราวเดือนสิงหาคมและสิ้นสุดลงราวเดือนพฤศจิกายนของทุกปี ที่มีองค์ประกอบของประเพณีในมิติต่าง ๆ เช่น ขั้นตอนของการสร้างเรือ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง นาฏศิลป์ ดุริยศิลป์ ศิลปกรรม นวัตกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับประเพณีแข่งเรือ ที่พบในเขตพื้นที่ศึกษา

“ต้นทุนทางวัฒนธรรมในประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน” หมายถึง องค์ประกอบของมรดกวัฒนธรรมในประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน ทั้งมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) ที่ผสมผสานกันอย่างมีพัฒนาการมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สามารถวิเคราะห์ในเชิงเศรษฐศาสตร์ได้

“วิวัฒนาการของต้นทุนทางวัฒนธรรม” หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทั้งด้านบวกและด้านลบในมิติต่าง ๆ ตลอดระยะเวลานับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน อันเป็นผลมาจากการจัดการทางวัฒนธรรมที่มีปัจจัยและเงื่อนไขของบริบททางวัฒนธรรม ณ ช่วงเวลานั้น ๆ

เป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมาโดยลำดับ โดยงานวิจัยนี้ได้แบ่งวิวัฒนาการของต้นทุนทางวัฒนธรรมในประเพณีแข่งเรือไว้ ๓ ช่วง เพื่อให้เห็นภูมิหลังอย่างมีพัฒนาการเพื่อความเข้าใจที่ถูกต้อง

“คุณค่าและความแท้ของประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน” หมายถึง คุณค่าในความเป็นของจริง หรือของดั้งเดิมในประเพณีในด้านต่าง ๆ เช่น คุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ คุณค่าเชิงสุนทรีศาสตร์ ฯลฯ ที่ได้รับการยอมรับโดยเจ้าของวัฒนธรรม ว่าเป็นของแท้ในประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน

“กระบวนการการมีส่วนร่วมในประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน” หมายถึง ขั้นตอน วิธีการ รวมถึงบทบาทหน้าที่ของภาคีเครือข่าย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่าน

“เรือแข่งนวัตกรรม” หมายถึงเรือแข่ง จังวัดน่าน ที่มีการเริ่มปรับรูปแบบใหม่และต่อยอดภูมิปัญญาขึ้นไป เกิดขึ้นภายใต้แนวคิดการพัฒนาศักยภาพทางการกีฬา

ตารางที่ ๒ การนำไปใช้ประโยชน์

ผู้ใช้	การใช้ประโยชน์
หน่วยปฏิบัติการด้านการศึกษาและวัฒนธรรมจังหวัดน่าน	ทำให้ทราบถึงค่านิยมทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีเรือแข่งพื้นที่จังหวัดน่านในมิติของเชิงช่างพื้นถิ่นมิติประวัติศาสตร์ความเป็นมาในการออกแบบสร้างสรรค์รูปแบบเรือเอกลักษณ์น่านจากอดีตถึงปัจจุบัน
หน่วยปฏิบัติการด้านการจัดการทุนทางวัฒนธรรมเมืองและพัฒนาศักยภาพของเมือง	สามารถนำข้อมูลไปเป็นแนวทางในการออกแบบมิติของการจัดการท่องเที่ยวโดยทุนทางวัฒนธรรม ตอบสนอง ความต้องการของคนในชุมชนที่มีความภาคภูมิใจในประเพณีเรือแข่งของตน อีกทั้งให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่แผนยุทธศาสตร์อุสาหกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดน่าน

เป็นกรอบวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อตอบโจทย์ท้าทายของสังคมการพัฒนาเชิงพื้นที่ พัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนเป็นกรอบชุดวิจัยศิลปกรรมท้องถิ่นศึกษาเพื่อตอบโจทย์ท้าทายของสังคมการพัฒนาเชิงพื้นที่ พัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน น่านศึกษา เพื่อพัฒนาสังคมเมืองน่านเป็นสังคมคุณภาพและมั่นคงที่สามารถรักษารากและจิตวิญญาณของเมืองเอาไว้ได้ นำไปสู่การพัฒนาต่อยอดสู่เมืองร่วมสมัยที่มีทุนทางวัฒนธรรมที่แข็งแรง

๑. ประชุมคณะทำงานเพื่อวางแผนการทำงานและมอบหมายงาน

๒. คณะทำงานดำเนินการศึกษาและรวบรวมข้อมูลเนื้อหาวิชาการ

๓. คณะทำงานวิจัยส่งเอกสารเนื้อหาวิชาการร่างที่ ๑ แก่ เจ้าของทุนและจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นด้านเนื้อหาวิชาการจากประชาคมชาวน่านและจากผู้ทรงคุณวุฒิ

๔. คณะทำงานแก้ไขเนื้อหาวิชาการตามคำแนะนำของประชาคมชาวน่านตลอดจนกรรมการบริหาร เจ้าของทุน และส่งเนื้อหาวิชาการฉบับสมบูรณ์

๕. คณะทำงานดำเนินการออกแบบต้นแบบนิทรรศการเรือแข่งจังหวัดน่านตามลำดับเนื้อหาวิชาการฉบับสมบูรณ์ที่ได้นำมาสู่การออกแบบเป็นแนวทางจัดนิทรรศการรูปแบบศิลปกรรมเรือแข่งจังหวัดน่าน

๖. คณะทำงานส่งเอกสารงานวิจัยร่างที่ ๑ แก่เจ้าของทุนวิจัยและจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นด้านเนื้อหานิทรรศการจากประชาคมชาวน่านและจากกรรมการบริหารเจ้าของทุน

๗. คณะทำงานแก้ไขเนื้อหาวิจัยตามคำแนะนำของประชาคมชาวน่านตลอดจนกรรมการบริหารเจ้าของทุนและส่งเนื้อหาวิชาการวิจัยที่ฉบับสมบูรณ์

การศึกษา อัตลักษณ์เรือแข่งเมืองน่านผ่านรูปแบบเชิงช่างศิลป์หัตถกรรมพื้นถิ่นน่าน
The study of Nan city boat identity through The craftsmanship of Nan local handicrafts

ที่มาของโครงการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “การศึกษาอัตลักษณ์เรือแข่งเมืองน่านผ่านรูปแบบเชิงช่างศิลป์หัตถกรรมพื้นถิ่นน่าน (The study of Nan city boat identity through The craftsmanship of Nan local handicrafts) ลักษณะสกุลช่างครูช่างรูปแบบ เทคนิค และแนวคิดการสร้างหัวเรือพญานาคและหางเรือแข่งจังหวัดน่าน” มีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมรูปแบบและลักษณะของ ช่าง (สล่า) แกะสลักหัวเรือของแต่ละชุมชน สกุลช่างครูช่าง ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบเฉพาะของงานหัวเรือ และหางเรือ ทั้งทางด้านคติความเชื่อ เทคนิคการตกแต่ง และความสัมพันธ์ของชุมชนต่าง ๆ ผ่านงานแกะสลักหัวเรือพญานาค ประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่าน ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้จะสามารถนำไปใช้ในการสร้างและอนุรักษ์ รวมถึงผลักดันให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ลักษณะการวิจัยเป็นเชิงคุณภาพสำรวจลงพื้นที่ซึ่งมีวิธีการศึกษาในเชิงปฏิบัติการร่วมกับคนในชุมชน ทั้งการสอบถามรายละเอียดสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มพร้อมทั้งทำการบันทึกภาพสัดส่วนทางเชิงช่าง ศิลปกรรม งานหัตถศิลป์พื้นถิ่นในรายละเอียดต่าง ๆ แล้วนำมาคัดลอก ทำชิ้นงานจำลองขึ้นใหม่ ถอดออกมาลายเส้นเพื่อเปรียบเทียบข้อมูล ก่อนนำไปวิเคราะห์หารูปแบบ เอกลักษณ์และเทคนิคการสร้าง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย ในการศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. เพื่อศึกษา พัฒนาการตัวเรือแข่งเมืองน่านรูปแบบเชิงช่างศิลป์ที่ปรากฏในตัวเรือแข่ง มิติด้านหัตถศิลป์จากอดีตถึงปัจจุบัน ในมิติเชิงทักษะฝีมือ ที่จำแนกเป็นสกุลช่างน่าน

๒. เพื่อศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงพื้นที่ เป็นแนวทางในการต่อยอดต้นทุนของชุมชน รักษา อนุรักษ์ คุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน การจัดการ การอนุรักษ์ และการสร้างเครือข่ายในมิติทางด้านศิลปวัฒนธรรม/ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นน่านศึกษา

๓. เพื่อศึกษา พัฒนาเป็น Pilot project ตอบโจทย์ท้าทายของเมืองน่านในการแสวงหาทุนทางสังคม ในมิติด้านศิลปวัฒนธรรมสู่การต่อยอด เมืองสร้างสรรค์ (Creative City)

ทฤษฎี สมมุติฐาน และกรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดทฤษฎีในการศึกษาพัฒนารูปแบบหัตถศิลป์ตัวเรือแข่งเมืองน่าน

ผลการศึกษาพบว่างานแกะสลักหัวและหางเรือน่าน ตามรูปแบบเรือแบบโบราณที่หลงเหลืออยู่ไม่เกิน ซึ่งมีจำนวน ๕ ชุมชน และได้ทำการสำรวจเพิ่มตามคำให้สัมภาษณ์ของคนในชุมชนใกล้เคียงอีก ๗ แห่ง รวมสถานที่ที่ทำการเก็บข้อมูลคือ ๑๗ ชุมชน ที่มีเรือแข่งรูปแบบเฉพาะของตน ซึ่งลักษณะหัวและหางเรือแต่ละชุมชนนั้นถือเป็นเอกลักษณ์ทางเทคนิคเชิงช่าง และเทคนิคการตกแต่งที่โดดเด่นซึ่งปรากฏในชุมชนลุ่มน้ำโดยเฉพาะแม่น้ำน่านเหนือถึงใต้ คือ อำเภอเชียงกลาง อำเภอปัว อำเภอท่าวังผา อำเภอเมือง อำเภอภูเพียงและ อำเภอเวียงสา อันเป็นเอกลักษณ์ของการสร้างรูปแบบหัวเรือและหางเรือจำแนกเชิงสกุลช่างชุมชน หรือ ครูช่าง ทั้งนี้ข้อมูลดังกล่าวได้นำมาวิเคราะห์ตีความการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางด้านคติความเชื่อ เทคนิคการตกแต่ง รวมถึงลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์ของการสร้างสรรค์ของสล่า ในช่วงยุคสมัยที่เป็นกลุ่มครูช่างนิรนามที่ไม่สามารถสืบค้นได้ และกลุ่มสล่าช่างที่ยังมีชีวิตอยู่ใน ๑๑ ชุมชน ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้นั้นสามารถนำไปใช้ในการสร้างและอนุรักษ์รวมถึงผลักดันให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในอนาคตเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาต่อยอดสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ของเมืองน่านต่อไป

ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่ของการศึกษาครั้งนี้คือ กำหนดตามเขตทางกฎหมายในปัจจุบัน ได้แก่อำเภอที่มีเรือแข่งเข้าร่วมประเพณี ประกอบด้วย อำเภอเมืองน่าน อำเภอภูเพียง อำเภอเวียงสา และอำเภอท่าวังผา

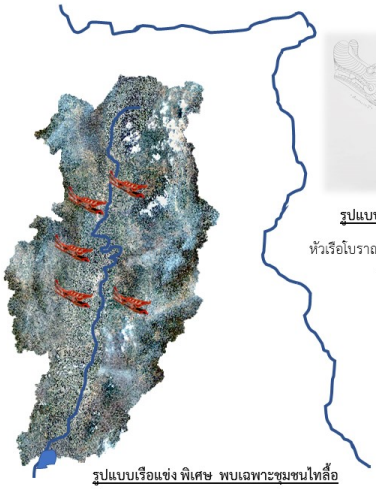

ภาพแสดงขอบเขตและที่ตั้งของจังหวัดน่าน

กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา

สกุลช่างสล่าเรือ ผู้แกะหัวโอ้หางวัน และลวดลาย

๑. พระครูผาสุขนันทวัฒน์ บ้านสวนหอม
๒. สล่าธีรัช สอนศิริ, บ้านดอนไชยโต้
๓. สล่าเสวียน วงค์สีสม บ้านบุญยืน ปากลัวย
๔. สล่าญาณ สองเมืองแก่น บ้านบุญยืน ปากลัวย
๕. สล่าอนุชา คันทะเนตร บ้านศรีบุญเรือง
๖. สล่าวิชาญ ปัญญา บ้านป่าหัด
๗. สล่าวีรชน หลวงแก้ว บ้านบุญเรือง (บ้านบง)
๘. สล่าธีระพันธ์ วาฤทธิ์ บ้านต้นฮ่าง
๙. สล่ามนูญ ปะระมะ บ้านนาเตา
๑๐. สล่าอนุรักษ์ สมศักดิ์ บ้านศรีพันต้น
๑๑. สล่าสินชัย ค่าคาม บ้านท่าข้าม
๑๒. สล่าเกรียงไกร แสงทิพย์ บ้านดอนแท่น
๑๓. สล่าสุมิตร จันทะเนตร บ้านท่าล้อ
๑๔. สล่าวิทยา สมนึก บ้านน้ำปั้ว

รูปแบบหัวเรือแข่งยุคแรกของน่าน

หัวเรือโบราณ บ้านนาปัง และอีกหลายชุมชนลุ่มน้ำน่านที่เก็บรักษาไว้

รูปแบบเรือแข่ง พิเศษ พบเฉพาะชุมชนไหล้อ

หัวเรือจักแตน ชุมชนบ้านหนองบัว อ.ท่าวังผา จ.น่าน

สกุลช่าง (สล่า)

สกุลช่าง คือช่างประเภทใดประเภทหนึ่ง ที่มีระเบียบวิธีหรือแบบแผนที่กำหนดขึ้นไว้เป็นแนวปฏิบัติในการ สร้างสรรค์งานอย่างเป็นระบบ และเป็นระเบียบวิธีเฉพาะในหมู่ช่างประเภทนั้น ๆ ประกอบด้วยหลักวิชาช่าง รูปแบบ โดยขนบนิยมในหมู่ช่างแต่ละประเภท กระบวนการสร้างสรรค์งานช่างและกลวิธีต่าง ๆ นี้นับแต่สมัยโบราณมาอาจ ได้รับการสืบทอดหรือส่งต่อแก่กันโดยผ่านการเรียนรู้ การฝึกหัด การลอกเลียนวิธีการแบบอย่างจากช่างอาวุโส ครูช่าง นายช่างผู้ใดผู้หนึ่ง เป็นเอกลักษณ์และเป็นคุณประโยชน์แก่การสร้างงานช่างประเภทนั้น ๆ ขึ้นต่อมาในภาย หลัง บรรดาช่างประเภทต่าง ๆ นั้นจะเป็นที่รู้จักและเห็นความสำคัญได้ ก็อยู่ที่ “ผลงาน” หรือ “ผลิตภัณฑ์” ที่ช่างเป็น ผู้ใช้ฝีมือสร้างทำขึ้นเป็นสำคัญ

สกุลช่างแกะสลักเรือแข่งเมืองน่านแกะหัวโอ้หางวัน และลวดลาย การศึกษาวิธีคิด โลกทัศน์และภูมิปัญญา

วิถีการออกแบบและปฏิบัติงานช่างแบบแผนการถ่ายทอด องค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่นจากการสัมภาษณ์สล่าต่าง ๆ กล่าวถึงภูมิหลังของแกนนำกลุ่มสล่าของชุมชน มีภูมิหลังรากวัฒนธรรมของชาวลุมน้ำน่านอย่างไรและเมืองน่านที่หล่อหลอมมาในสายเลือดตัวสล่า

สล่าชั้นครู ที่ถูกยกย่องว่าเป็นแกนนำหลัก นั้นนอกจากเชี่ยวชาญในศิลปกรรมพื้นบ้านแล้ว มีมิติใดที่ถูกยกย่องยอมรับว่าเป็นชั้นครู

มิติ ๑ ศึกษาวิธีคิด โลกทัศน์และภูมิปัญญา วิถีการออกแบบและปฏิบัติงานช่างและแบบแผนการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น

มิติ ๒ ศึกษาวิธีคิด ผ่านตัวผลงาน

ความวิจิตร : งาน ต้องมีความสวยงามอ่อนช้อย ตามบริบทของสถานที่ตั้งแต่ละแห่ง โดยนำเอาบริบทและองค์ประกอบของพื้นที่มาสร้างเป็นแรงบันดาลใจออกแบบและสร้างโครงสร้างลวดลายของตัวงาน

พิสดาร : แนวความคิดของผลงานแต่ละแห่งจะไม่ซ้ำกัน จะพัฒนาต่อยอดไปเรื่อย ๆ พัฒนารูปแบบจากประเพณีโบราณสู่การสร้างสรรค์ การผูกเรื่องราวนำเสนอ การผูกลวดลายศิลปะงานปูนปั้น ประยุกต์ใช้รูปแบบสถาปัตยกรรม ลวดลายพุทธศิลป์สู่ลวดลายในตัวเรือแข่งอย่างไร

สื่อความหมาย : ภูมิปัญญาและโลกทัศน์ วิธีคิดแบบตะวันออกตามคติพุทธศาสนา จักรวาลแบบไตรภูมิ การเวียนว่าย ตาย เกิด การตีความแบบไตรภูมิเรื่องแดนสวรรค์ แดนมนุษย์ แดนบาดาล เป็นต้นเรื่องสู่กระบวนการแนวความคิดและการออกแบบของ สล่าในความผูกพันธ์กับสังคมเกษตรกรรมและความสัมพันธ์กับสายน้ำน่านสู่เรือพญานาค และประเพณีออกพรรษา

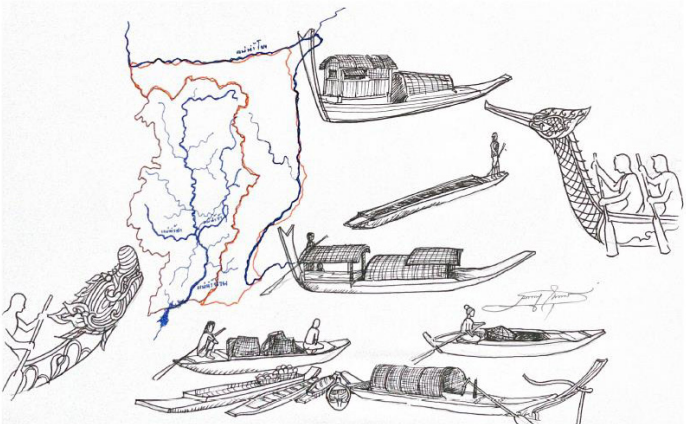

การตามหา สล่า แกะสลักชั้นครู และผู้สืบถอด ลวดลาย ความงามแห่งงานหัตถศิลป์พื้น ถิ่นน่าน สล่าแกะสลัก เรือน่าน จังหวัดน่าน

กลุ่มตัวอย่างสล่าเรือแข่งเมืองน่าน

โลกทัศน์ความเชื่อมโยง ประเพณีแข่งเรือ และรูปแบบเรือในภูมิภาค

บริบทและบทบาทหน้าที่ของ “เรือ” กิจกรรมทางสังคมที่อยู่กับน้ำ บนโครงสร้างระบบโครงข่ายสายน้ำ ที่เชื่อมโยงแต่ละชุมชนที่อาศัยอยู่อย่างหนาแน่นตามลุ่มน้ำ

ภาพวาดรูปแบบการใช้เรือตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

วัฒนธรรมแห่งสายน้ำ การแข่งเรือยาว ในระดับภูมิภาค การแข่งเรือยาว พบในภูมิภาค เอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเอเชียใต้ เช่น ประเทศอินเดีย พม่า กัมพูชา และลาว ชื่อของการแข่งเรือเรียกในภาษาต่าง ๆ กันไป

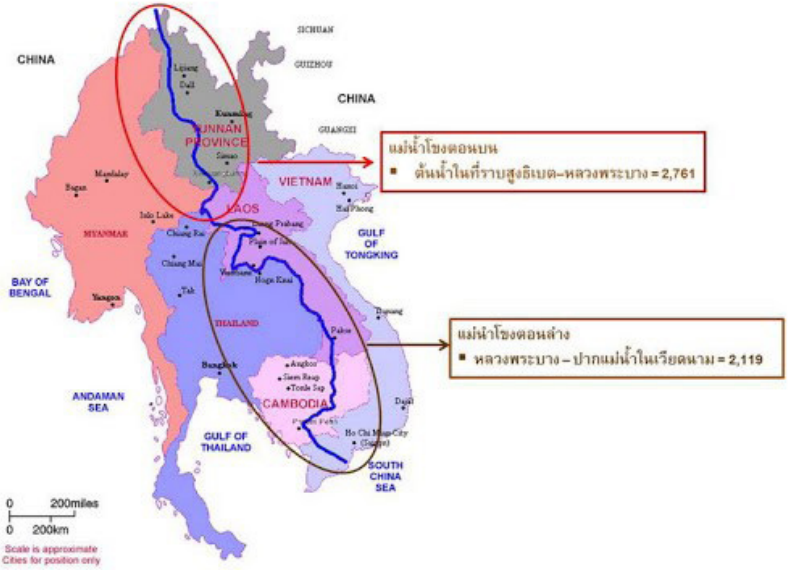

การแข่งเรือที่ น่าน

การแข่งเรือ สะท้อนวิถีผู้คนที่มีความผูกพันกับสายน้ำ บนฐานสังคมเกษตรกรรม

ตัวอย่างรูปการแข่งเรือในแต่ละภาคภูมิประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน

“โหล่งวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขง”

“โหล่งวัฒนธรรม”

เป็นพื้นที่เขตทางภูมิศาสตร์ที่เรียกกัน อาจไม่ใช่ขอบเขตที่ชัดเจนเหมือนแผนที่ แต่เป็นเขตที่คนอยู่ร่วมกัน มีความเชื่อ วัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน เช่น โหล่งเมืองน่าน โหล่งเมืองแพร่ โหล่งหลวงพระบาง โหล่งสุโขทัย บางทีก็เรียกว่าโหล่งสุโขทัย น่าน หลวงพระบาง คำว่าโหล่งในชุมชนการเกษตรก็ยังใช้คำนี้เช่นกัน (สักก์สีห์ พลสันติกุล : ๒๕๖๒)

เขตวัฒนธรรมแต่ละแห่ง ได้อิทธิพลซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยน หล่อหลอม ผสมผสานกันอยู่ตลอดเวลา ไม่มีวัฒนธรรมใด โดดเดี่ยว และเกิดขึ้นมาเองได้ (วินัย ปราริปู : ๒๕๖๔)

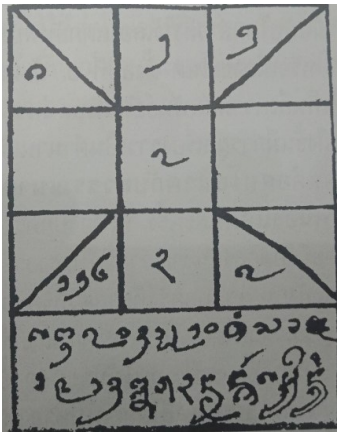
เรือแข่งเมืองน่านและเรือแข่งที่แขวงไชยบุรี ประเทศลาว

เรือน่านกับความเชื่อเรื่อง พญานาค ?

ชาวเมืองน่านมีความผูกพันกับ “พญานาค” โดยมีความเชื่อว่าพญานาคจะปกป้องคุ้มครองโบราณสถาน วัดวาอาราม และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพสักการะภูมิภาคนี้ มีตำนานการกำเนิด ของราชวง ศ์ต้นของนครน่าน ตำนานขุนนุ่นขุนฟองที่เกิดจากไข่พญานาค (ถือเป็นวัฒนธรรมร่วมทางฝั่งโขง มีตำนาน คำชะโนดที่กล่าวถึงการกำเนิดแม่น้ำโขงและแม่น้ำน่าน วัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง) ในภาคเหนือมีตำนานเกี่ยวกับพญานาคอยู่เช่นกัน ดังในตำนานสิงหนวัติ ซึ่งเป็นตำนานเก่าแก่ของทางภาคเหนือเอง

รูปปั้นพญานาคที่ปรากฏตามวัดต่าง ๆ ในเมืองน่าน

เมืองน่านมีชื่อขึ้นต้นด้วยอักษร **"น"** จึงตรงกับ **"นาคนาม"** พอดี จะเป็นด้วยเหตุนี้ หรือไม่ที่ทำให้นักปราชญ์ในอดีตได้เรียกเมืองน่านว่าเมือง **"นาเคนทร"** ซึ่งหมายถึง **เมืองแห่งพญานาค**

ภูมิทักษาของเมืองน่านจากพับสาของครูบามหายศ วัดท่าวังพร้าว อ .สันป่าตอง จ . เชียงใหม่

อ่านได้ว่า "เกณฑ์ ๗ อายุ ๑๐ ทัศา ๑๙ ยักษะ ๓ **นาคนาม เมืองน่าน**"

ที่มา : เกริก อัครชิโนเรศ

ภูมิทักษาของเมืองน่านจากพับสาของครูบามหายศ

แผนที่ประวัติศาสตร์ แสดงอาณาจักรสุโขทัยยุคพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พ.ศ. ๑๘๒๒ – ๑๘๔๒ ซึ่ง เรียกเมืองน่านว่า "นาเคนทร"

ที่มา : ดัดแปลงจาก องค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่, ประวัติศาสตร์เมืองแพร่ (ฉบับ พ.ศ. ๒๕๕๐) (แพร่ : เมืองแพร่การพิมพ์, ๒๕๕๐), ๒๖.

การขุดเรือยาวและตกแต่งหัวเรือและหางเรือตลอดจนลำเรือให้มีลักษณะคล้ายพญานาค จึงเป็นความเชื่อ ที่ถูกตีความมานับยุคแรกเริ่มนั้น **อ้างว่า ปีไหนมีภาวะแห้งแล้ง ฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล บรรพบุรุษชาวน่านก็จะนำเรือแข่งไปพายแข่งกัน ซึ่งเปรียบเสมือนกับพญานาคกำลังเล่นน้ำเพื่อขอฝน สะท้อนวิถีสังคมเกษตรกรรมกับสายน้ำ** อย่างไรก่อตาม ประวัติของเรือแข่งไม่มีการบันทึกไว้ในพงศาวดาร และหลักฐานอื่น คงมีแต่ในรูปจิตรกรรมฝาผนังตามวัดซึ่งมีการเล่าลือกันมา โดยยึดถือเอาตำนานเรือท้ายหล้า เรือตาตอง เป็นปฐมบทของเรือแข่งของเมืองน่าน

ประเพณีแข่งเรือ เป็นประเพณีหน้าน้ำของคนไทยและประเทศใกล้เคียง เป็นการละเล่นในยามน้ำหลากที่สืบทอดมาแต่โบราณ และมักมีการแข่งเรือควบคู่ไปกับการทำบุญ ปิดทอง ไหว้พระและงานกฐิน ช่วยสร้างบรรยากาศให้งานบุญครึกครื้นขึ้นประเพณีแข่งเรือ เป็นการละเล่นที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยในชนบทถิ่นที่อยู่อาศัยใกล้น้ำ ในช่วงเดือนสิบเอ็ดและเดือนสิบสอง ชาวบ้านเว้นว่างจากการทำไร่ทำนา เป็นโอกาสที่หนุ่ม ได้เห็นฝีไม้ลายมือของชายอกสามศอก ได้เห็นความสามัคคีพร้อมเพรียงของเหล่าหนุ่มฝีพาย การแข่งเรือมักมีการเล่นเพลงเรือ เพลงปรบไก่ เพลงครึ่งท่อน และสักวาโต้ตอบกันระหว่างหนุ่มสาวหลังการแข่งเรือเป็นการใช้ฝีปากไหวพริบและความเป็นเจ้าบทเจ้ากลอน โต้ตอบเกี้ยวพาราสีกันได้แสดงความสามารถทั้งหญิงและชาย ผู้ดูมีทั้งอยู่บนตลิ่ง และที่พายเรือกันไปเป็นหมู่ต่างสนุกสนานกันทั่วหน้า

เรือแข่งที่แถบชาวบ้านลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาใช้แข่งซึ่งทำจากท่อนซุงทั้งต้น การต่อเรือยาวต้องใช้ความรู้ ความชำนาญมาก จึงจะได้เรือที่สวยและแล่นได้เร็ว เวลาพาย ปัจจุบันประเพณีการแข่งเรือยังมีเหลืออยู่บ้างไม่มากเหมือนสมัยก่อน เพราะวิถีชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงไป แต่เราไม่ค่อยจะได้ยินเสียงเพลงเห่เรือของฝีพายและของชาวบ้าน กลับได้ยินเพลงลูกทุ่งแทน เพราะขาดผู้รู้คุณค่าและความสนใจที่จะรักษาไว้ จึงไม่ได้สนับสนุนผู้มีความรู้ความสามารถในการเห่เรือให้สืบทอดประเพณีนี้ต่อมา เป็นที่น่ายินดีที่หน่วยงานราชการ และเอกชนบางแห่งเล็งเห็นคุณค่าของประเพณีแข่งเรือ จึงได้จัดให้มีการแข่งเรือขึ้นในหลาย ๆ ท้องถิ่น

ที่อยู่ริมน้ำ ซึ่งประสบผลสำเร็จ ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติมากมาย

ส่วนประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน นั้นสันนิฐานว่าน่าจะเกิดขึ้นร่วมยุครัตนโกสินทร์ยุคต้นมาแล้ว เจ้าผู้ครองนครน่าน (ไม่เป็นที่ปรากฏแน่ชัดว่าเป็นพระองค์ใด) มีคำสั่งให้ข้าราชการตัด ต้นตะเคียนที่ป่าขุนสมุน (ป่าต้นน้ำที่อยู่ห่างจากอำเภอเมืองน่านในปัจจุบันไปทางทิศตะวันตกเฉียง เหนือประมาณ ๓๐ กิโลเมตร (เพื่อนำมาทำเรือขุดเป็นเรือแข่ง ๒ ลำหลังจากนั้นได้จัดให้มีพิธีกรรม บวงสรวงเทพยดาประจำไม้ตะเคียนและบายศรีสู่ขวัญเรือทั้งสองลำลงแม่น้ำน่าน โดยลำแรกให้ชื่อว่า “เรือท้ายหล้า” ลำที่สองให้ชื่อว่า “เรือตาตอง” เรือท้ายทวงเพื่อให้ชาวเมืองใช้เป็นต้นแบบในการสร้างเรือเพื่อนำมาแข่งขันกัน

มีเรื่องเล่าเป็นตำนานสืบทอดกันมาเกี่ยวกับการสร้างเรือแข่งต้นแบบของเมืองน่าน คือ

เรือท้ายหล้า – ตาตอง

ท้ายหล้า หมายถึง เรือที่ท้ายเรือที่ยังทำไม่เสร็จ

ตาตอง หมายถึง เรือที่มีตาทำด้วยทองเหลืองหรืออีกความหมายหนึ่ง คือมีตาของไม้ที่นำมาขุดเรือเป็นสีทองเหลือง

จากเอกสารอ้างอิงทางประวัติศาสตร์ ที่ได้กล่าวถึง **“นครน่าน”** ซึ่งเป็นเมืองนครรัฐที่เมืองต่าง ๆ เข้ามาสวามิภักดิ์ถึง ๕๗ เมือง โดยมีเจ้าผู้ครองนครสืบราชวงศ์ติดต่อกันมาถึง ๖๔ พระองค์ นับตั้งแต่ราชวงศ์ภูคาเป็นปฐมสันติวงศ์จนถึงราชวงศ์เติ๋นมหาวงศ์ ต้นตระกูล ณ น่าน เป็นราชวงศ์องค์สุดท้าย ไม่เป็นที่แน่ชัดว่าเจ้าผู้ครองนครน่านพระองค์ใด มีรับสั่งให้บรรดาเสนาอามาตย์ทหารข้าราชบริพารไปตัดต้นตะเคียนที่ป่าสมุน (ป่าต้นน้ำที่อยู่ห่างจากอำเภอเมืองน่านในปัจจุบันไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ประมาณ ๓๐ กม.) ซึ่งเป็นไม้ตะเคียนที่มีขนาดใหญ่มากใหญ่ขนาดว่าตอไม้ที่เหลือกว้างจนสามารถนำขันโตก(ที่ใส่อาหารสำหรับคนเหนือ)มาตั้งได้ถึง ๑๐๐ โตกแล้วให้ทหารลากออกมาที่ริมแม่น้ำน่านรอยลากทำให้เกิดเป็นแม่น้ำสมุน (แม่น้ำสาขาของแม่น้ำน่าน) และให้นำไม้ตะเคียน มาขุดตกแต่งเป็นเรือเมืองน่าน ๒ ลำ ตั้งชื่อว่า **เรือท้ายหล้า – ตาตอง** เพื่อให้คนเมืองน่านได้ใช้เป็น

รูปแบบในการขุดเรือเพื่อใช้ในการแข่งขันเรือให้เป็นประเพณีเพื่อบ่มเพาะความรัก ความสามัคคีเสริมสร้างจิตใจให้มั่นคง รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย ให้กับลูกหลานเมืองน่านตราบจนถึงปัจจุบัน

การแข่งเรือประเพณีเมืองน่านในสมัยก่อน จะจัดการแข่งขันในงานประเพณีถวายทานสลากภัตหรือชาวน่านเรียกว่า **“ตานก๋วยสลาก”** ถ้าวัดของชุมชน – หมู่บ้านใดที่มีเรือแข่งมีการจัดงานประเพณี ตานก๋วยสลาก คณะศรัทธาหมู่บ้าน – ชุมชนต่าง ๆ ที่มีเรือแข่ง ก็จะนำเรือแข่งบรรทุกก๋วยสลากพร้อมชาวบ้านและพระภิกษุ สามเณร ที่รับกิจนิมนต์เดินทางไปยังวัดที่มีงานประเพณีตานก๋วยสลาก เนื่องจากการคมนาคมในสมัยนั้นยังไม่สะดวกสบายเหมือนปัจจุบันอีกทั้งชุมชนหมู่บ้านก็ตั้งไม่ห่างไกลกันมาก และมักจะตั้งชุมชน – หมู่บ้านอยู่ติดกับลำน้ำน่าน ในขณะที่พายเรือไปก็จะตีฆ้อง กลอง ฉิ่งฉาบ ปานและเป่าแน เป็นทำนองเพลงล่องน่าน และผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะลุกขึ้นฟ้อน ซึ่งเป็นที่มาของท่าฟ้อน **“ล่องน่าน”** ที่มีเอกลักษณ์รูปแบบการฟ้อนเฉพาะตัว เมื่อเสร็จพิธีในช่วงบ่ายก็จะนำเรือแข่งมาแข่งขันกันอย่างสนุกสนาน รางวัลที่ได้ก็จะเป็นเหล้าขาวใส่กระบอกไม้ไผ่ ระยะหลังก็จะเปลี่ยนเป็นตะเกียงเจ้าพายุและน้ำมันก๊าด เพื่อนำไปจุดให้แสงสว่างในชุมชน – หมู่บ้านเนื่องจากในสมัยนั้นยังไม่มีกระแสไฟฟ้าใช้ รวมถึงธงปักหัวเรือและเริ่มวิวัฒนการเป็นถ้วยรางวัลในปัจจุบัน (ราเชนทร์ กาบคำ, มปป. อ้างถึงใน กวินธร เสถียร และพัชรินทร์ สิรสุนทร, ๒๕๕๗)

การวิเคราะห์และการตั้งข้อสังเกตของดร.ยุทธพร นาคสุข เรือเมืองน่านอาจไม่ใช่พญานาคก็เป็นได้ เรือเมืองน่านมันเป็นหัวพญานาคหรืออย่างไร

ตัวมกระ : ตัวมังกร (Makara)

“ในความเชื่อของพม่าเป็นสัตว์กึ่งนาคกึ่งจระเข้ โดยมีลักษณะเทียบเคียงได้กับตัวเหราในป่าหิมพานต์ของไทยเรา”

ตัวอย่างพญานาคหน้าวิหารวัด

“จากรูปที่เห็นนี้ ภาคเหนือจะเรียกว่า “มกระคายนาค” ที่เป็นเช่นนี้ เพราะทางภาคเหนือได้รับอิทธิพลจากพม่าในด้านความเชื่อและวัฒนธรรมอยู่มาก ซึ่งตัวมกระ จะเป็นตัวแทนของความไม่รู้ หรือ อวิชาที่คายนาคออกมา เพื่อจะก้าวเข้าสู่ หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา”

ในแง่การตีความ“ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ แต่ในแง่มุมการตีความมิติทางการเมืองภาคเหนือ เคยเป็นส่วนหนึ่งของเขตปกครองพม่า มาอย่างยาวนาน พญานาคอันเป็นสัตว์ที่คนเหนือนับถือ ให้การเคารพและสักการะนั้น แต่ต้องถูกกลืนไว้ โดยมกระ ซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนความเชื่อของพม่า นัยว่าเป็นการสร้างสัญญาลักษณ์ ว่าพม่าอยู่เหนือล้านนา”

โขนเรือพระที่นั่งสุวรรณเหรา (ที่มา face book : บ้านโขนเรือพระประแดง)

มีลักษณะเหมือนเรือกางหวิด

ยุทธพร นาคสุข อ้างถึง จากการสืบค้น face book : เปิดโลกวรรณคดี ถ้าเราไปสืบค้นคำว่า “เหรา/เห-รา” รู้สึกว่ามันจะมีความใกล้เคียงกับเรือแข่งเมืองน่านค่อนข้างมาก ส่วนคำไทยแท้ของคำว่า “เหรา คือ จระเข้” “เหรา อ่านว่า เห-รา มี ๒ ความหมาย ความหมายหนึ่งเป็นคำเรียกแมงดาทะเลชนิดหนึ่ง (แมงดาทะเลเป็นสัตว์ที่มีรูปร่างเหมือนจานกลม ๆ มีหางคมแข็ง ปลายแหลม เหรา อีกความหมายหนึ่ง เป็นคำเรียกสัตว์ในนิยาย ลักษณะเป็นครึ่งนาคครึ่งมังกร คือลำตัวเป็นนาค แค่ส่วนหัวเป็นมังกร มีขา ๔ ขา ตามโบสถ์วิหารในภาคเหนือ ช่างมักทำรูปพญานาคออกจากปากเหราประดับเป็นรายบันได ในวรรณกรรมกวีมักจะกล่าวถึง เหรากับจระเข้หรือตะเข้” ซึ่งถ้าเราไปสังเกตดี ๆ ตัวเหราหรือตัวที่คาบอยู่จะเหมือนกับเรือน่านมากกว่า ถ้าคำพื้นเมือง เพราะในบทกวีก็ใช้คำว่ามังก่อน จ๊ะเข้ หรือมันอาจจะเป็นจระเจ้หรือเปล่า เพราะมันมีหมกขี้หมา คือเป็นข้อสังเกตไว้ก่อน เราไม่เคยเจอเอกสารที่เป็นเรื่องรายของเรือแข่งเมืองน่านที่เป็นพญานาค ที่เราไปผูกกับตำนานอะไรบางอย่าง เป็นพญานาค คนโบราณท่านหมายความว่าจะเป็นสัตว์อย่างอื่นหรือเปล่า ซึ่งในก็มีคำแย้มพรายอยู่ในคำสู่ขวัญเรือ “ฝั่งหมู่งูเงือกไหว้องค์นาง” “ปั้นคางเป็นเงือก”

“เงือก หมายถึงจระเข้ เป็นคำโบราณ” หัวเรือน่านนี้จะมีความคล้ายกับหลาย ๆ ตัว เหมือนกัน เหมือนจระเข้ เพราะมีหมกขี้หมา ไม่ได้ปฏิเสธว่า เป็นพญานาค เพราะไม่มีหลักฐานว่าไม่ใช่พญานาค

ถ้ามีคำหรือสำนวนของหลาย ๆ ที่มาขยายความได้ก็ดี เพราะนี่เป็นแค่ ๑ สำนวน ของวัดน้ำลัด จะมีละแคะระคายบางอย่าง แต่ทั้งหมดไม่ได้บอกว่าเป็นพญานาคเลย แต่ในคำสู่ขวัญจะบอกไว้ “ขอให้แล่นเร็ว ๆ ไปเหมือนงู ฟุเหมือนห่าน” แสดงว่าเขาขุดเรือมาเพื่อแข่งขัน เพราะถ้าไม่ขุดมาเพื่อแข่งเอาความเร็วเขาคงไม่ได้เอาคำพูดนี้มาใส่ลงไป

ตัวอย่างคำสู่ขวัญเรือ

“.....	.....
หื้อมาอยู่ห้องยืนยาว	ขวัญเจ้าอันอยู่ยังราวไพรป่าไม้
รีบด่วนได้มาพลัน	ขวัญเจ้าอันอยู่ในจอมสวรรค์
คีรีหลวงใหญ่กว้างก็หื้อมา	ขวัญเจ้าอยู่ที่ข้างตีนดอยก็หื้อมา
ขวัญเจ้าอันหนีไปอยู่พ้อยกลางด่านก็หื้อมา	ขวัญเจ้าอันหนีไปอยู่ย่านห้วยหีกหินผาก็หื้อมา
ขวัญเจ้าอันหนีไปอยู่จิ่มนาคานาคน้ำก็หื้อมา	ขวัญเจ้าอันหนีไปอยู่ที่เงื้อมถ้ำก็หื้อมา
อยู่กับมหานาวาเหล้มใหญ่	อันสมเพราะใช่พอดี
ตามปถมหัวทีหากมีหลายหลาก	ลักขณะหากมีหลายประการ”

จากคำนี้ *ขวัญเจ้าอันหนีไปอยู่จิ่มนาคานาคน้ำก็หื้อมา* หมายความว่า ถ้าเรือมันเป็นนาคแล้วจะให้มาได้อย่างไร แสดงว่า ขวัญของเรือกับพญานาคไม่ใช่สิ่งเดียวกัน (ตัวมันเองจะเรียกให้มาทำไม) เรือกับนาคเป็นคนละตัวกัน

คิดว่าถ้าได้คำสู่ขวัญอีกซัก ๓ สำนวนก็จะไขความได้ไม่ยาก ถ้าเราไปค้น จะเห็นว่าหน้าตาของเหรา จะเหมือนกับหัวเรือเมืองน่านมาก มีเขี้ยวฟอง กางหวิด ที่อาจารย์ยุทธภูมิเก็บข้อมูลเรือแข่งเมืองน่าน ในยุคแรกหัวเรือก็ไม่ได้เหมือนปัจจุบัน

เอกสารที่ค้นพบโบราณสุด เกี่ยวกับเรือแข่ง

"สู่ขวัญเรือ" วัดน้ำลัด ตำบลนาปัง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ใบลานมี ๔ เส้นบรรทัด อักษรธรรมล้านนา ภาษา ล้านนา พ.ศ. ๒๔๐๑ (จ.ศ. ๑๑๒๐) บันทึกไว้ประมาณ ๑๖๓ ปี

(พระอธิการนมัส ทิพฺพเมธี / ดร.ยุทธพร นาคสุข ปริวรรตเป็น อักษรไทย)

อ้างอิงเอกสาร "สู่ขวัญเรือ"

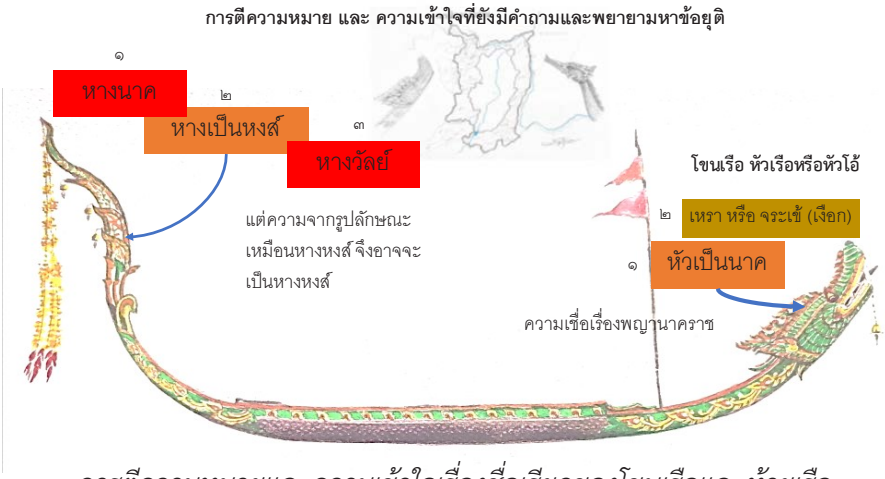

โดยศัพท์คำว่า "นาค อ่านว่า นาคะ" แปลว่า ผู้ประเสริฐ ถ้าหากนาคนั้นมีกำเนิดจากไข่ จากครรภ์ จากสิ่งหมักหมม ก็จะถือเป็นภพและภูมิเดรัจฉาน แต่หากผุดเกิดแบบเทวดา พรหม ก็จะถือเป็นเทวดา เป็นราชาแห่งนาคทั้งปวง ดังเช่น พญาอนันตนาคราช พญาศรีสัตตนาคราช ด้วยเหตุที่ว่ามานี้ นาค หรือ พญานาค จะเป็นเดรัจฉาน หรือเทวดา ก็อยู่ที่แดนเกิด เป็นสำคัญ แต่ในวัฒนธรรมความเชื่อของคนไทยในวงกว้าง ต่างก็ยกให้พญานาคอยู่ในฐานะเทวดา พญานาค ในสังคมเมืองน่านเราถือว่าเป็นเทวดา เป็นของสูง ไม่น่าจะนำมาเล่นกันได้ ในมุมมองนี้ เรือแข่งพญานาค อาจจะไม่ถูกนัก อาจเป็นสัตว์ที่ต่ำกว่าพญานาค

.....

พิษณุ ญาณเมธี

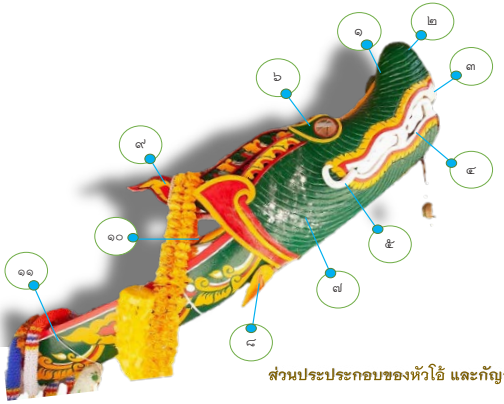
รูปวาดและคำอธิบาย คำว่า "นาค"

การตีความหมายและความเข้าใจเรื่องชื่อเรียกของโขนเรือและท้ายเรือ

๑. โขนเรือ หัวเรือหรือหัวโอ้

เป็นไม้แกะสลักรูปหัวเรือ ซึ่งจะมีส่วนประกอบคือ หงอนหรือนอ และเขี้ยว ที่ยาวยื่นออกมาจากริมข้างปากทั้ง ๒ ข้างอ้าปากโชว์เขี้ยวโง้งโผล่ออกมาตรงกลาง มีหู แก้ม ลูกตา จมูก (หมก ขี้หมา) เขี้ยวแต และเขี้ยวฟอง (เขี้ยวธรรมดา) ภายในปาก อาจมีกระดิ่งแขวนเพื่อให้เกิดเสียงดังเวลาเรือแข่งแล่นในน้ำ ดวงตาทำด้วยลูกแก้วสีแดง ส่วนหัวจะประดับด้วยกระจกสี ส่วนลวดลายที่แกะสลักจะระบายด้วยสีแดง ดำ สลับด้วยเขียว สีทอง สีเหลือง และขาว ปลายคางจะประดับด้วยพู่ดอกไม้แห้งที่มีกระจกเงาเป็นส่วนประกอบซึ่งเวลาสะท้อนแสงแดดจะเกิดแสงวับวาวแววเป็น ระยะ ๆ มองดูน่าเกรงขาม

ส่วนประประกอบของหัวโอ้ และกัญญาหัวเรือแข่งน่าน

คำอธิบายภาพ

๑ หงอน อยู่ระหว่างหมกขี้หมา มีความสูงเสมอกับหมกขี้หมา ต้องแกะสลักจากไม้และต้องถอดประกอบได้
๒ หมกขี้หมา (จมูก) ขนาดใหญ่สูง มีร่องวนเป็นกันหอย ปุ้มมน มีรูเสียบดอกไม้ รูปทรงมองจากด้านหน้าแบะออกเล็กน้อย
๓ เขี้ยวฟอง จะมีสองแบบ เป็นเขี้ยวสิบซี่และเขี้ยวสี่ซี่ โค้งงอเหมือนปากแส(นกแก้ว) กัมกินน้ำ
๔ เขี้ยวแต เป็นเขี้ยวซี่เล็กที่เรียงติดกัน อยู่ระหว่างเขี้ยวฟอง ต้องหึก (หนา) บ่งบอกความแข็งแกร่ง
๕ เขี้ยวหนาย เป็นเขี้ยวฟองซี่ในสุดจะโค้งงอขึ้นหรือลงก็ได้หมกต่ำ(ขอบตา) จะมีลักษณะคว่ำหรือหงายก็ได้ และ มะต่ำ (ดวงตา) เป็นกระจกติด หรือแต้มสีเป็นดวงตาสีดำ
๗ แก้ม จะต้องมีลักษณะอวบอูม เหมาะสมกับหัวเรือ ให้มีเกล็ดเป็นร่อง หรือซ้อนกันเหมือนเกล็ดปลา
๘ เดียกาง (เดือยคาง) จะอยู่ด้านล่างตรงข้ามกับกาบจว้า ทำหน้าที่ล็อคหัวเรือไม่ให้สั่นคลอน
๙ หงอน จะอยู่บริเวณส่วนบนค่อนไปทางท้ายของหัวโอ้ ติดกับกาบรอง
๑๐ กาบรอง กาบจว้า หรือทางแมงดา จะอยู่บริเวณใต้หงอนเพื่อล็อคหัวเรือไม่ให้สั่นคลอน
๑๑ กัญญาหัว โงนหัว หรือแก่นคอ

อุปกรณ์ ตกแต่งเสริม สร้างความสวยงามและเป็นสิริมงคล ประกอบด้วย มะเดง (กรดิ่ง) กระจกคาง ด้ายหมายขวัญ ดอกไม้ธูปเทียน ก๋วยสลาก หุ่นแม่ย่านางประจำเรือ (ผสมผสานอิทธิพลความเชื่อจากภาคกลาง) ต่อนต้อ และคันจ่อ (ธงประจำเรือ)

ตีความในมิติ ภาษาศาสตร์

คำว่า “หางวัลย์ ต้องเขียนเป็น หางวัน คือ ส่วนประดับของตัวนี้ จะอยู่บนซ่อฟ้า มีลักษณะทานตะวันบังตะวันอยู่ หรืออาจจะดัดรายมาจากคำว่า “หางหวัน” คือหางที่ทำเป็นลวดลายแล้วมันหวันกัน(พันกัน) เกี่ยวพันกันไป แต่คำว่า “วัลย์/วัลยะ (วัน-ละ-ยะ)” คำนี้ไม่ถูกแน่ๆ เพราะคำว่าในเอกสารล้านนา เราหาคำว่า“วัลย์/วัลย” ไม่เจอ การสะกดแบบนี้ จึงเป็นการสะกดของนักวิชาการในชั้นหลัง เขาเข้าใจว่ามันมาจาก “เถาวัลย์ เครือวัลย์” จริงๆ แล้ว หางวัน คือส่วนประกอบของสถาปัตยกรรมล้านนาอย่างหนึ่ง ถ้าไปดูงานเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมล้านนา จะเขียนว่า“หางวัน” ที่มาจาก “ตะวัน”

ดร.ยุทธพร นาคสุข

คำว่า “กันยาเรือ” เขียนเหมือนเดือนกันยายน หรือควรจะเขียนด้วย กัญญา” ที่แปลว่า โขนเรือ เมื่อไปเปิดพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตฯ ให้ความหมายของคำว่า “กัญญา” ที่พอจะเกี่ยวข้องกับเรือว่า หมายถึง นเครื่องบังแดดรูปหลังคา ใช้สำหรับแคร่หามหรือเรือยาวเพื่อเป็นเกียรติยศ เรียกแคร่หามหรือเรือยาวที่มีกัญญาว่า แคร่กัญญา เรือกัญญา

แต่ความหมายข้างต้นไม่ได้หมายถึง “โขนเรือ” แต่อย่างใด

พระมหาชัยวุธ โกชนุกูล ท่านได้ให้ความหมายของคำว่า “กัญญา” ไว้หลายอย่าง แต่ความหมายที่น่าจะใกล้เคียงมากที่สุดเห็นจะเป็นความหมายที่ว่า“ผู้ยินดีซึ่งน้ำ, ผู้รู้จักน้ำ” เพราะโขนเรือคือ ส่วนแรกๆ ของเรือที่สัมผัสน้ำ แรงสัมผัสทำให้น้ำแผ่กระจายดูสวยงามน่าชื่นชมยินดี

ซึ่งไม่ทราบว่า คนเมืองน่านไปเอาคำว่า กันยาหรือกัญญา คำนี้มาจากไหน เพราะเป็นภาษาบาลีค่อนข้างลึก ก็แสดงให้เห็นว่า คนเมืองน่านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาษาบาลีเป็นอย่างดี

ดร.ยุทธพร นาคสุข

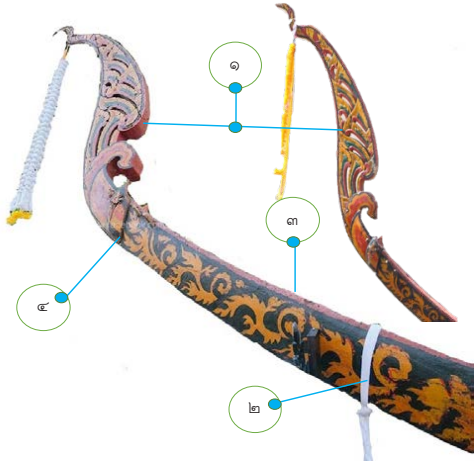
กัญญาท้ายหรือโงนหางหรือแก่ นท้าย

กัญญาหัว โงนหัวหรือแก่ นคอ

กัญญาท้ายหรือโงนหางหรือแก่นท้าย

คือส่วนท้ายเรือแข่งซึ่งต่อจากลำเรืองอนโค้งไปถึงหางวัลย์ ลักษณะเหมือนกัญญาหัวหรือโงนหัว จะแตกต่างตรงที่ส่วนปลายหางจะมีการนำหางวัน ตามความเชื่อและการตีความของนักวิชการชั้นหลังว่าน่าจะมีที่มา ซึ่งเป็นไม้แกะสลักเป็นรูปเครือเถาวัลย์ (จึงนิยมเขียนว่า หางวัลย์) มาสวมใส่และส่วนปลายหางวันจะนำตุงไส้หมู หรือหางสนุก ซึ่งทำจากกระดาษสี ดอกไม้แห้งยาว พลิ้วมาติด ทำให้เวลาเรือแข่งแล่นในน้ำจะไหวพลิ้วปลิวตามลมมองดูสวยงาม สมัยก่อนท้ายเรือแข่งจะมีความแข็งแรงมากโดยที่นายท้ายเรือแข่งสามารถขึ้นไปยืนและขยุ่มเรือแข่งเพื่อให้เรือแข่งไหวเอนเสือกไปตามลำน้ำมองดูไกล ๆ คล้ายเรือมีชีวิตกำลังเล่นน้ำ

เมื่อนำส่วนหัวและหางเรือมาประกอบเข้ากับตัวเรือเรียบร้อยแล้วเรียกว่า **“กระทายหัวกระทายท้าย”** โดยมีสลักยึดระหว่างหัวและท้ายกับลำตัวเรือแข่ง เรียกว่า **“เดือยหางเหย่”** แล้วอุดรอยต่อและรอยรั่วของเรือแข่งด้วยขี้ขะย้าหรือใช้น้ำมันเคลือบทาผิวเพื่อป้องกันการรั่วซึม หลังจากนั้นจะนำไปเขียนลวดลายข้างลำเรือแข่งทั้งลำ

คำอธิบายภาพ

๑ หางวัน หางเรือมีลักษณะคลายหางหงส์ เพื่อต่อกับกัญญาท้ายจะต้องสูงกว่าหัวเรือ แกะสลักหรือฉลุลวดลาย ทาสีให้สวยงาม มีกระดิ่งสายสนุก (หรือพู่ห่าง) ห้อยตามความยาวพอสมควร

๒ ด้ายหมายขวัญ ด้ายสีขาว ผูกไว้บริเวณกัญญาท้าย

๓ กัญญาท้าย (ข้อต่อโงนหาง) มีลักษณะโค้งงอสมส่วนกับตัวเรือ ไม่มีผ้าแพรและผ้าสีอื่นผูกมัดยกเว้นด้ายหมายขวัญ และกระ ลวยดอกไม้ ธูปเทียน

๔ จุดข้อต่อระหว่างหางวัน กับกัญญาท้ายเรือ

คำอธิบายหางวัน

ลวดลายบนลำเรือแข่งแบบดั้งเดิมเมืองน่านนิยมใช้สี ๔ สี คือ สีแดง สีดำ สีเหลือง และสีขาว ลวดลายที่ใช้เขียนมี หลายแบบ เช่น ลายดอก อาทิ ดอกผักแว่น ดอกฝ้าย ดอกแก้ว (ดอกลำดวน) ลายเถาวัลย์ ลายกนก ลายก้านต่อ ลายเปลว ลายประจำยาม เรือแข่งแต่ละลำจะมีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ของตนเองขึ้นอยู่กับภูมิปัญญาของแต่ละชุมชน

สรุปการตีความลักษณะ เรือแข่งเมืองน่าน ๓ แนวทาง คือ

๑. ตามความเชื่อนิยมเรื่องตำนานพญานาคราช

ถือเป็นกระแสหลัก และมีความเชื่อสืบเนื่องทั้งบริบทของตำนานที่เชื่อมโยงต่อพญานาคราชอยู่หลากหลายมิติ หรือแม้แต่การหยิบยืม ความเชื่อมฝั่งลุ่มน้ำโขงมาผสมผสานกับพื้นที่น่าน และความศรัทธาที่สังคมคนน่านบริบทสังคมพระพุทธศาสนาที่มีการพุทธศิลป์ปูนปั้นพญานาคเกือบทุกชุมชน ทุกวัด พร้อมกับมิติ เป็นสังคมเกษตรกรรมที่มีความเชื่อและนับถือพญานาคราช เป็นดังเทพ เทวดาที่บันดาลความอุดมสมบูรณ์ให้กับพื้นดินเพาะปลูก ทำให้ประเพณีแข่งเรือยาว หลังฤดูเก็บเกี่ยวเสร็จสิ้นลงและความงามวิจิตรของหัวและหางเรือที่ถูกเกาะสลักงดงามของแต่ละชุมชน คือองค์พญานาคราชนั้นเอง

๒. ตามการตีความทางภาษาศาสตร์ และคตินิยม

โดยดร.ยุทธพร นาคสุข ในมุมองพยายามอธิบาย รูปลักษณ์ และเทียบเคียงกลุ่มวัฒนธรรมร่วม ที่มีอยู่เช่นกัน ว่ามีความเหมือนกับหัวเรือ เหรา หรือ จระเข้ (เงือก) และวิเคราะห์ กลุ่มเอกสารต้น และตำนาน ไม่มีการระบุชัดลงไปว่าเรือแข่งเมืองน่านคือเรือพญานาคแต่อย่างใด จึงเสนอในมุมมองว่า เรือแข่งเมืองน่านอาจไม่ใช่เรือพญานาค

๓. เน้นมุมมองตามจิตนาการของ (สล่า) ช่าง

ที่ไม่ได้นิยามสิ่งนั้นว่าคือ พญานาค หรือเหรา แต่คือ เน้นเพียงความงาม ความหมายที่แทนค่า คือ หัวเรือแข่งแบบน่าน เท่านั้น ข้อเสนอ อ.วินัย ปราริปู “หัวเรือแข่งเมืองน่าน” นั้นถือได้ว่าเป็นการสร้างสรรค์ศิลปะพื้นบ้านเพื่อใช้กิจกรรม

ของงานรื่นเริงบันเทิงใจของชาวน่านที่เป็นเอกลักษณ์ เพราะไม่มีภาพลักษณ์เหมือนอะไรในโลกที่กล่าวถึง อาจกล่าวได้ว่าเป็น “เอกหนึ่งเดียวในโลก” ที่ไม่ได้ออกแบบเกาะเกี่ยวสัตว์ใน หิมพานต์มาใช้ออกแบบ หากแต่เจาะจงออกแบบใช้กับรูปลักษณ์เรือแข่งเมืองน่านเท่านั้น ภาพลักษณ์ศิลปกรรมน่านที่ผ่านขบวนการสร้างสรรค์ด้วยความเชื่อและศรัทธาเรื่องเทพเทวดา เรื่องสัตว์หิมพานต์ เช่น ครุฑ นาค สิงห์ หงส์ คชสีห์ นกหัสดีลิงค์ฯลฯ ได้ปรากฏทั่วไปตามศาสนสถานในดินแดนแถบอินโดจีน พม่า อินเดีย เช่นกัน ดังนั้นที่น่านจึงปรากฏรูปปั้นนาค สิงห์และตัวเหรา (เห-รา) ที่วัดโดยทั่ว ๆ ไป เรือแข่งน่านนั้นมีหัวที่โดดเด่นเป็นภาพลักษณ์ความทรงจำลักษณะนามที่มานั้นอาจจะมาจากลักษณะผสมตัวเหรากับจระเข้ (ตามงานวิจัยของ อ.ยุทธภูมิ สุประการ และการให้ข้อมูลการสืบค้นของ ดร.ยุทธพร นาคสุข ที่มีความใกล้เคียงที่สุด) ด้วยภาพลักษณ์ที่แตกต่างจากเรือของกลุ่มชนต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้ในอดีตที่ปรากฏหลักฐานบันทึกไว้

ในอีกมิติการมองประเพณีแข่งเรือเมืองน่าน ของอาจารย์สมเจตน์ วิมลเกษม กล่าวว่าเรือแข่งเมืองน่าน มาทำให้เห็นตำนานที่เกี่ยวพันธ์กับ พญานาค นับขุนนุ่น ขุนฟอง ต้นราชวงศ์ภูคา มีพิธีมากมายเหล่านี้ คือ จะสอนคนให้เคารพธรรมชาติ เพราะฉะนั้นสัญลักษณ์เรือแข่งเมืองน่านของเราจึงเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่สะท้อนถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยรวมทั้งหมดผ่านกระบวนการเป็นพิธีกรรมความเชื่อที่ลึกล้ำ เจ้าหลวงเมืองน่าน จึงเอาพิธีตรงนี้ เป็นพิธีที่สร้างความสามัคคีธรรมกับชุมชนคนในเมืองน่าน บ้านเมืองจะก้าวหน้าไปด้วยกันได้ จะต้องช่วยกันพายเรือ “ถ้าเมืองจะล่มก็ล่มไปด้วยกัน เหมือนเรือที่มันล่ม” คนโบราณเขาสอน เพราะฉะนั้นคนน่านจึงรู้รักสามัคคีกัน ผ่านกระบวนการความเชื่อหลายๆ อย่าง ซึ่งเรียกว่า **“กระบวนการขัดเกลาทางสังคม”** ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ไม่มีใครสามารถอธิบายสิ่งเหล่านี้ให้ลูกหลานเราได้เรียนรู้ได้ (สมเจตน์ วิมลเกษม, ๒๕๖๔)

การศึกษาภาคเอกสารทำให้ทราบถึงความเป็นมาของประเพณีแข่งเรือซึ่งมีนักวิชาการได้ทำการค้นคว้าในประเด็นนี้ไว้หลายมิติและกว้างขวาง โดยเฉพาะการศึกษาเรื่องความผูกพันของคนเมืองน่านกับสายน้ำน่าน โดย ยุทธพร นาคสุข กล่าวถึง

ความสัมพันธ์ที่หลากหลายมิติกับสายน้ำและสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่ผสมผสานกับวิถีชีวิต ทั้งนี้ได้ยึดโยงภาพจากประวัติศาสตร์ยุคแรกของเมืองน่านในสมัยของพญาภูคา (พญาพูคา) เชื้อสายของคนเมืองน่านซึ่งเป็นคนไทกลุ่มหนึ่งคือ “ชาวกาว” หรือ” กาวไทย” ก็ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามลุ่มแม่น้ำแล้ว คือ ลำน้ำย่าง บริเวณเมืองย่าง เขต อ.ท่าวังผาในปัจจุบัน ต่อมาในราว พ.ศ. ๑๙๐๒ พญาครานเมือง ผู้ทรงพระนามที่มีความหมายถึง “ผู้ที่เป็นทั้งความดีและความงามของบ้านเมือง” หรือ “ผู้ที่มีอำนาจคับบ้านเมือง” หรือ พระนามของพระองค์อาจมาจากการที่โปรดให้เกณฑ์ไพร่ฟ้าประชาราษฎรย้ายเมืองจากเมืองวรนครบริเวณ อ.ปัว ลงมาตั้งที่เวียงภูเพียง (เวียงพูเพียง) อันเป็นบริเวณที่พระองค์ได้ทรงสร้างพระธาตุเจ้าภูเพียงก่อนหน้านั้นก็เป็นได้ เพราะคำว่า “คราน” ยังหมายถึงการเกณฑ์ การบังคับอีกด้วย (ยุทธพร นาคสุข, ๒๕๕๓) ย้ายเมืองครั้งนั้นทำให้เกิดตำนานของ “ซอล่องน่าน” ว่าระหว่างที่มีการขนย้ายผู้คนจากเมืองวรนครลงมาตามลำน้ำน่านนั้น ปรากฏว่ามีศิลปิน ๒ คนคือ “ปู่คำมากับย่าคำบี้” ได้ผลัดเปลี่ยนกันขับขานพรรณนาความรู้สึกห่วงหาอาลัยบ้านเกิดเมืองนอนที่ตัวเองจากมา ต่อมาจึงเรียกการขับขานเช่นนั้นว่า “ทำนองซอล่องน่าน” (ยุทธพร นาคสุข, ๒๕๕๓)

อายุภาพ กลุ่มสล่า หนานบัวผัน ๑๒๔ ปี

ที่ตั้ง

จิตรกรรมวัดเวียงต้าอยู่ในอุทยานศิลปะวัฒนธรรมแม่ฟ้าหลวง หมู่ที่ ๔ ตำบลรอบเวียง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย

ประวัติ

จิตรกรรมวัดเวียงต้าเป็นจิตรกรรมสีฝุ่นเขียนบนแผ่นกระดานไม้สักที่ประกอบขึ้นเป็นผนังวิหารของวัดเวียงต้า อำเภอสอง จังหวัดแพร่ สันนิษฐานว่าเขียนขึ้นรุ่นเดียวกับจิตรกรรมที่วัดภูมินทร์ จังหวัดน่านเมื่อราว พ.ศ. ๒๔๔๐ โดยช่างขาวไทเลื่อจากเชียงตุง ต่อมา วิหารทรุดโทรมมากและฝนรั่ว ทำความเสียหายให้กับภาพ ชาวบ้านต้องการสร้างวิหารใหม่จึงได้ผาติกรรมไปไว้ที่หอคำน้อย อุทยานศิลปะวัฒนธรรมแม่ฟ้าหลวงเมื่อวันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๓๑

ที่ตั้งภาพจิตรกรรม: หอคำน้อยในอุทยานศิลปะวัฒนธรรมแม่ฟ้าหลวง

เนื้อหา: ชาดกเรื่องเจ้ากำกำตำและเรื่องแสงเมืองหลงถ้ำ ในส่วนหนึ่ง มีภาพประเพณีการแข่งเรือยาว แบบเมืองน่านปรากฏอยู่

ภาพเรือหัวพญานาค ที่มา : วีถี พาณิชพันธ์,ส่วนหนึ่งของจิตกรรมเวียงต้า เขียนขึ้นราว พ.ศ.๒๔๔๐ (ค.ศ. ๑๘๙๗) ในประเทศไทย เป็นปีที่ ๑๑๖ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และเป็นปีที่ ๓๐ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาพหัวเรือพญานาค วัดเวียงต้า

ภาพวาดจำลองภาพหัวเรือพญานาค วัดเวียงต้า

วิถีชีวิตของคนเมืองน่านกับเรือ

ในอดีตคนเมืองน่านใช้เรือเป็นพาหนะสำคัญในการเดินทาง ถึงกับมีการตรากฎหมายที่ว่าด้วยเรือเอาไว้อย่างละเอียดลออ ดังปรากฏใน “อาณาจักรหลักคำ” กฎหมายโบราณของเมืองน่านวา ถ้าผู้ใดขโมยเรือของผู้อื่นไปหากถูกจับได้จะต้องเสียค่าปรับ ๑๑๐ น้ำผ่า (น่าจะเป็นมาตราเงินสมัยโบราณ) แต่ถ้าเรือที่ขโมยไปเกิดความเสียหายก็ให้จ่ายค่าเสียหายตามราคาจริงของเรือและถูกปรับอีก ๑๑๐ น้ำผ่า ถ้ามีความจำเป็นต้องใช้เรือจริง ๆ ก็ให้เช่าหรือยืมจกเจ้าของให้ถูกต้องเสียก่อน ในกฎหมายยังบัญญัติอีกว่าถ้าหากเรือของผู้ใดหลุดไหลไปตามน้ำ ถ้ามีผู้เก็บได้จะต้องให้รางวัลแก่ผู้นั้นตามระยะทางที่เรือไหลไป เช่น ถ้าเรือไหลจากท่าเวียงไปถึงเมืองสาให้จ่าย ๕๐ ธ็อก (มาตราเงินสมัยโบราณ) ถ้าผู้เก็บได้หมายจะครอบครองไว้เสียเอง ถ้ารู้ภายหลังก็จะต้องเสียเงินให้แก่เจ้าของเรือ ๒๒๐ น้ำผ่า แต่ถ้าเจ้าของเรือไปเอาโดยพลการโดยไม่แจ้งผู้เก็บได้เสียก่อน เจ้าของเรือก็ต้องเสียค่าปรับให้แก่ผู้เก็บได้ ๕๒ น้ำผ่า จะเห็นได้ว่าอาณาจักรหลักคำได้ให้ความเป็นธรรมแก่ราษฎรอย่างเสมอหน้า (ยุทธพร นาคสุข, ๒๕๕๒)

ตามประวัติศาสตร์ของเมืองน่าน พบว่ากษัตริย์น่านได้ใช้เรือเป็นพาหนะในการหลบหนีราชภัยหลายครั้งหลายครา เช่น ในสมัยพระญาอินทะแก่นท้าวได้ถูกน้องชายคือท้าวแพงและท้าวเหาะชิงราชบัลลังก์ ภายหลังได้หลบหนีไปขอความช่วยเหลือจากสังฆปาละผ้าขาว ท่านก็ได้ช่วยเหลือพญาอินทะแก่นท้าวโดยการ “ลักเจ้าเอาเข้าใส่เรือทุ้มดี ฟายล่องไปเมืองใต้รอดแช่เลียงไปที่เพิ่งสวัสสดี” คือ ช่วยโดยการเอาใส่ในเรือที่ปกปิดอย่างดี จนถึงเมืองแช่เลียง (เมืองเชลียง) โดยสวัสดิภาพ(ยุทธพร นาคสุข, ๒๕๕๒)

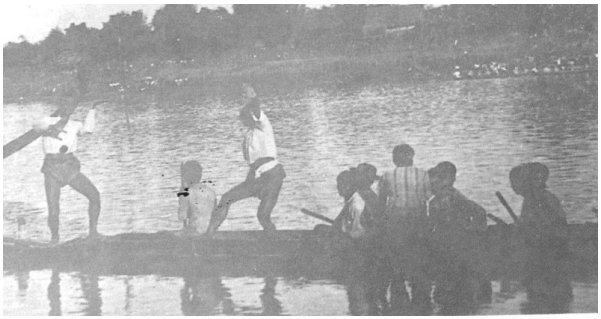
ในระดับโลกุตตรธรรม คนเมืองน่านมีความเชื่อว่าความสุขสูงสุดและเป็นนิรันดร์ก็คือความสุขที่ได้พบกับพระนิพพานหรือเนรพาน โดยเชื่อว่า “เวียงแก้วยอดเนรพาน” เป็นเมืองที่อยู่กลางมหานทีที่ต้องว่ายข้ามไป บางครั้งก็อาจต้องไปด้วย “เรือ” หรือ “สำเภา (สะเพา)” แต่ผู้ที่จะข้ามไปได้นั้นจะต้องหมั่นรักษาศีล เจริญภาวนาทำบุญทำทานให้ปัจจุบันชาติให้จงหนัก แล้วกุศลผลบุญที่ได้กระทำจะส่งผลให้ได้พบกับพระนิพพานสมดังคำอธิษฐานที่ว่า “จุ่งจักหื้อบังเกิดเป็นยานเรือสำเภาคำลำใหญ่กว้างนำตนตัวผู้ข้าทั้งหลายหื้อได้ตามหน้า คือเมืองฟ้าและเนรพานแท้ดีหลี” ด้วยเหตุนี้เวลาที่มีการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ในพระธาตุเจดีย์คนสมัยก่อนจึงนิยมสร้างเรือที่ทำจากเงินหรือทองคำพร้อมเขียนคำอธิฐานบรรจุเอาไว้ด้วย (ยุทธพร นาคสุข, ๒๕๕๒)

หัตถศิลป์ ตัวเรือแข่งพญานาค นครน่านเรือยาว มรดกวัฒนธรรมแห่งสายน้ำ เป็นกีฬาชาวบ้านอันสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตอันดีงามความผูกพัน ระหว่างสายน้ำกับชีวิต เรือกับวิถีชีวิต บนพื้นฐานของ ความศรัทธา เลื่อมใสในคำสอนของพระพุทธศาสนา อันนำมาซึ่งความเป็น น้ำหนึ่งใจเดียวของชุมชน

เรือยาวเมืองน่าน เรือเมืองน่านมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และถือเป็นงานหัตถศิลป์ที่มีเอกลักษณ์ของเมืองน่าน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับความเชื่อเรื่องของ “พญานาค”ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของชาวน่าน สะท้อนออกมาในรูปแบบงานศิลปกรรมของตัวลำเรือที่เป็นการจำลองลักษณะร่างกายของพญานาค ซึ่งความเชื่อเรื่องพญานาคราชมีมาตั้งแต่สมัยตำนานที่กล่าวว่าชาวน่านสืบเชื้อสายมาจากขุนนุ่นขุนฟองลูกบุญธรรม พญาภูคาอันเกิดจากไข่ของพญานาคราช ในอดีตเรือน่านยังมี

ความสำคัญในระดับรัฐโดยกฎหมายเมืองน่าน หรืออาณาจักรหลักคำได้บัญญัติเรื่องเกี่ยวเรือเอาไว้โดยเฉพาะเช่นหากใครลักขโมยเรือต้องถูกปรับเป็นเบี้ยปรับ ๑๑๐ น้ำผ่า และถ้าหากเรือน้ำรุดด้วยแล้วต้องเสียเงินตามราคาของเรือและเสียเบี้ยปรับ ๑๑๐ น้ำผ่าด้วย จากความผูกโยงดังกล่าวจึงทำให้เราเข้าใจได้ว่า วิถีชีวิตของคนเมืองน่านกับเรือถือได้ว่าสำคัญยิ่ง

สำหรับหลักฐานทางโบราณคดีที่เก่าแก่ที่สุดเกี่ยวเรือน่านคือตัวเรือเสือเฒ่าท่าล้อซึ่งมีอายุมากถึง ๒๐๕ ปี โดยเป็นเรือที่ขุดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๓๕๙ ในรัชสมัยของเจ้าอัตถวรปัญโญ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่วัดท่าล้อ อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน นอกจากนี้ยังปรากฏหลักฐานที่เกี่ยวกับเรือเมืองน่านในภาพถ่ายเก่าที่เป็นรูปเจ้ามหาพรหมสุรธาดาตอนที่เป็นเจ้าอุปราชฟ้อนบนเรือแสดงการต้อนรับสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตที่เสด็จมาตรวจราชการเมืองน่านในปี พ.ศ. ๒๔๖๐ และยังปรากฏงานจิตรกรรมฝาผนังวัดเวียงตา กลุ่มศิลปินน่าน หนานบัวผันที่วาดวัดหนองบัวและวัดภูมินทร์ที่วาดบันทึกกิจกรรมประเพณีแข่งเรือของนครน่าน

จ้ามหาพรหมสุรธาดาฟ้อนบนเรือแสดงการต้อนรับ
สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตที่เสด็จมาตรวจราชการเมืองน่าน
ในปี พ.ศ. ๒๔๖๐

ที่มา : สักก์สีห์ พลสันติกุล, การจัดการประเพณีท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาการจัดประเพณีแข่งเรือเมืองน่าน (วิทยานิพนธ์ ศศ.ม สาขาวิชาการจัดการทางวัฒนธรรม (สหสาขาวิชา), ๒๕๕๖), ๕๗

คำถามคือ ทำไมต้องเป็นพญานาค? ชาวเมืองน่านมีความผูกพันกับ “พญานาค” โดยมีความเชื่อว่าพญานาคจะปกป้องคุ้มครองโบราณสถาน วัดวาอาราม และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพสักการะภูมิภาคนี้ (ถือเป็นวัฒนธรรมร่วม) หากดูจากตำนานที่เกี่ยวกับการกำเนิดแม่น้ำน่านในเอกสารของทางล้านนาแล้วไม่ปรากฏว่ามีฉบับใดกล่าวไว้เลย แต่กลับพบที่ภาคอีสาน ในตำนานวัดนาคินทร์คำชะโนด ตามตำนานเล่าไว้ถึงพญานาคสองตนคือสุทโธนาคกับสุวรรณนาค ที่เกิดสงครามวิวาทกัน จนความถึงพระอินทร์ ที่ต้องลงมาห้ามศึกษาโดยการให้หยุดรบแต่ให้มาสร้างแม่น้ำแข่งกันว่าใครจะถึงทะเลก่อนกัน พญานาคสุทโธนาคได้สร้างแม่น้ำโขงจนสำเร็จที่สามารถออกทะเลไปได้ ในส่วนของพญานาคสุวรรณนาคได้สร้างแม่น้ำกลายเป็นแม่น้ำน่าน (ยุทธพร นาคสุข,ประวัติเรือแข่งเมืองน่าน จากเอกสาร ตำนาน และเรื่องเล่า หน้า ๑๒)

พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณี ของเรือแข่งเมืองน่าน

๑. พิธีกรรมการตัดต้นตะเคียน

การขุดเรือแข่งเมืองน่านนับตั้งแต่สมัยโบราณกาลมีความเชื่อว่าต้นตะเคียนที่จะนำมาขุดเป็นเรือแข่งนั้นจะมีนางไม้รุกขเทวดาสิงสถิตอยู่เมื่อเวลาจะตัดหรือโค่นเพื่อนำมาขุดเรือแข่งจะต้องตรวจสอบว่ามีลักษณะถูกต้องตามตำราหรือไม่และจะต้องทำพิธีบวงสรวงสังเวย เพื่อขอขมาลาโทษ ขออนุญาตเจ้าที่เจ้าทางเสียก่อน เมื่อได้มาแล้วก็ยังไม่สามารถขุดเป็นเรือแข่งได้ทันที เพราะยังมีความเชื่ออีกว่าจะต้องดูตาของไม้ที่ปรากฏอยู่บนต้นตะเคียน ว่าตรงกับตาไม้ที่ดีที่ให้คุณ หรือตาไม้ที่ร้ายที่จะให้โทษ คล้ายกับความเชื่อในการนับตาไม้ที่จะนำมาทำเสาเรือนของคนพื้นเมืองน่านแต่เดิม การนับก็จะนับตามโฉลกของตาไม้ที่ปรากฏตามตำราโบราณ ซึ่งส่วนมากจะเขียนด้วยอักษรธรรมล้านนาลงในคัมภีร์ใบลานหรือปั๊บสา ซึ่งจะมีผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) หรือครูบาอาจารย์ที่เชี่ยวชาญในด้านนี้ของท้องถิ่น เป็นผู้ดำเนินการ กล่าวคือจะต้องนับตาไม้ลตไม้ที่เป็นคุณ หรือเป็นมงคลนาม หากนับไปถูกตาไม้ที่ไม่เป็นคุณก็จะนับเลยไปหรือนับหดสั้นเข้ามาจนถึงตาไม้ที่เป็นมงคล ซึ่งจะต้องคำนึงถึงความยาวของไม้ที่จะขุดหรือแข่งในแต่ละประเภทด้วย กล่าวโดยสรุปการนับตาไม้

ต้องให้ได้เป็นที่พอใจของกันทุกฝ่าย ชื่อตาไม้ที่ไม่เป็นมงคลเป็นโทษร้ายเช่น **“ตาขีดไขว่ลายกลาง”** (ตาอุบาทว์ที่มีลายไขว่เป็นกากบาทตรงกลาง) **ตาสับข้างเป็นเหงือก** (ตาไม้เมื่อเวลาถากแล้วจะเป็นขุยคล้ายเหงือกปลาไม่เรียบ) **ตาปุ้มเปียกกินคน** (ตาไม้เป็นปมขึ้น ตานี้ร้ายแรงยิ่งถ้าขุดเรือเป็นเรือแข่งแล้วเชื่อว่าฝีพายจะตกน้ำตาย) เป็นต้น ส่วนตาไม้ที่เป็นมงคลก็มีชื่อเรียกเช่น **ตาพระเจ้านั่งตนเดียว** (ตาที่มีพระนั่งอยู่กับฝีพายด้วยหนึ่งรูป) **ตาสาวน้อยเหลียวแก้นกั้ง** ตาไม้ที่เมื่อสาวน้อยนั่งทั้งหลายที่เรือลำนี้พายผ่านสายตาถึงกับสะดุ้งตื่นใจละเมอหาฝีพาย) **ตาแม่ฮ้างมาเหน็บดอกไม้** (ตาไม้นี้เมื่อขุดเป็นเรือแข่งแล้วก็จะมีเสน่ห์จนสาวแก่แม่ร้าง แม่หม้ายเห็นก็รีบมาเหน็บดอกไม้ให้) เป็นต้น

เมื่อไปพบต้นตะเคียนที่ต้องการจะนำไปขุดเรือแข่งจะต้องได้รับการอนุญาตและเห็นชอบให้ดำเนินการตัดโค่นได้จากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง รวมถึงหมู่บ้าน - ชุมชนเจ้าของพื้นที่ผู้นำหมู่บ้านหรือคณะกรรมการหมู่บ้านที่ต้องการไม้ตะเคียนต้นนั้นมาขุดเป็นเรือแข่ง จะต้องเตรียมการเป็นอย่างดี โดยเฉพาะจะต้องปรึกษาพระสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาสวัดของตนอง ผู้รู้ ที่มีความรู้เกี่ยวกับทางด้านไสยศาสตร์เพื่อดำเนินการตรวจหาวันเวลาที่เหมาะสมถูกโฉลกและถูกต้องตามฤกษ์งามยามดี ของหมู่บ้าน เมื่อได้ฤกษ์งามยามดีแล้วผู้นำหมู่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้านทั้งหลายก็จะนัดรวมตัวกันที่วัดเพื่อจะขอพรจากพระสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ที่เคารพนับถือ พระสงฆ์จะให้ศีลให้พรและมอบเครื่องรางของขลังรวมทั้งประพรมน้ำพุทธมนต์ให้แก่คณะที่จะเดินทางไปตัดต้นตะเคียนเพื่อเป็นขวัญกำลังใจและเป็นสิริมงคลกับตัวเอง

เมื่อถึงบริเวณต้นตะเคียนที่จะตัดผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) ผู้เฒ่า ผู้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้านจะดำเนินการทำพิธีกรรมอันเป็นมงคล ซึ่งต้นตะเคียนถือว่าเป็นต้นไม้ที่มีเจ้าของก่อนที่จะตัดโค่นจะต้องทำพิธีกรรมขอขมากราบไหวเจ้าของได้แก่ ท้าวทั้ง ๔ พระอินทร์ พระแม่ธรณี และขออนุญาตเจ้าแม่ตะเคียนเสียก่อน เพื่อเป็นการเคารพสักการะ โดยจะมีการสร้างศาลเพียงตาสูงประมาณ ๑๕๐ เซนติเมตรขึ้นไป เพื่อเป็นสถานที่วางเครื่องสังเวย โดยเอาไม้ไผ่มาทำเป็นเสา ๔ เสา แล้วใช้ไม้ไผ่

สานเป็นฟากสี่เหลี่ยมสำหรับวางเครื่องสังเวยในการเซ่นไหว้ เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าแม่ตะเคียน และจะจัดทำที่วางเครื่องสังเวยอีกแห่งหนึ่ง สำหรับการขึ้นท้าวทั้ง ๔ โดยเอา ไม้กระดาษหรือไม้อื่น ๆ มาตีไขว้กันออกไปทั้งสี่ด้าน ซึ่งหมายถึง ท้าวธตรัฐ ท้าววิรุฬหก ท้าววิรูปักษ์ ท้าวเวศสุวรรณ ส่วนด้านบนสุดที่ใช้วางแผ่นไม้เพื่อทำการอัญเชิญพระอินทร์ และด้านล่างสุดวางแผ่นไม้สำหรับอัญเชิญพระแม่ธรณีมารับเครื่องสังเวยและขออาราธนาการอารักขาจากท่านท้าวทั้ง ๔ ให้ปกป้องคุ้มครองป้องกันตลอดเวลาที่ดำเนินการอีกทั้งเป็นการขออนุญาตตัดไม้ตะเคียน เจ้าป่า เจ้าเขา ท้าวจตุโลกบาลทั้ง ๔ ที่รักษาทิศทั้ง ๔ พระอินทร์ พระแม่ธรณี ให้การตัดไม้ตะเคียนดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ไม่ให้พบปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่มิคาดถึง และไม่ให้ผู้ที่ร่วมคณะมาตัดไม้ตะเคียนครั้งนี้ประสบภัยอันตรายใด ๆ ซึ่งมีความเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ลึกลับ ต้องขอขมากราบสักการะเมื่อมาตัดไม้ในป่า

หลังจากนั้นผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) และคณะจะร่วมกันจุดธูปจำนวน ๗ ดอก หรือ ๙ ดอก พานดอกไม้ธูปเทียนผ้าแพรหลากสี จำนวน ๓ - ๕ ผืน กล่าวคำอธิษฐานขอขมา เจ้าป่า เจ้าเขา ท่านท้าวทั้ง ๔ พระอินทร์ พระแม่ธรณี และขอเชิญเจ้าแม่ตะเคียนร่วมรับรู้รับทราบ โดยการวาไม้เสี่ยงทายว่าจะโปรดเครื่องสังเวย สิ่งใดเป็นพิเศษถ้าหากโปรดหัวหมูต้ม ไก่ต้ม ไข่ต้ม เหล้า ฯลฯ ขอให้เจ้าป่า เจ้าเขา ท่านท้าวทั้ง ๔ พระแม่ธรณี เจ้าแม่ตะเคียนทำให้ไม้ที่วาเสี่ยงทายยาวออกไปจากเดิม **การวาไม้เสี่ยงทาย** หมายถึง การนำไม้ไผ่ที่มีความยาว ๑ วาของผู้กระทำพิธี (ข้าวจ้ำ) โดยวัดความยาวจากปลายนิ้วกลางด้านซ้ายถึงปลายนิ้วกลางด้านขวา ผ่านหน้าอกเป็นมาตรฐาน ถ้าหากว่าผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) กล่าวคำอธิษฐานขอขมาและถามเจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าแม่ตะเคียน ท้าวทั้ง ๔ พระอินทร์ พระแม่ธรณี ว่าโปรดเครื่องสังเวยใดเป็นพิเศษ แล้วทำการวาไม้เสี่ยงทาย ถ้าหากว่าไม้ที่ใช้วาเสี่ยงทายยาวออกไปจากเดิม ๒ - ๓ นิ้ว ก็ถือว่า เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าแม่ธรณี ท้าวทั้ง ๔ พระอินทร์ พระแม่ธรณีโปรดเครื่องสังเวยที่อธิษฐานว่าจะถวายเป็นพิเศษส่วนมากแล้วท่านเจ้าป่าเจ้าเขาเจ้าแม่ตะเคียน เจ้าแม่ธรณี พระอินทร์ ท้าวทั้ง ๔ จะโปรดเครื่องเสวยพิเศษ ได้แก่ หัวหมูต้ม ไก่พื้นเมืองต้ม เป็นต้น เมื่อผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) และคณะกรรมการหมู่บ้านรับพรบาบว่า เจ้าป่า เจ้าเขา

เจ้าแม่ตะเคียนท้าวทั้ง ๔ พระอินทร์ พระแม่ธรณีโปรดเครื่องสังเวยใดเป็นพิเศษ ก็จะต้องจัดหาเครื่องสังเวยนั้น ๆ มาถวายให้ได้ ส่วนมากแล้วเครื่องสังเวยพิเศษและเครื่องสังเวยประกอบอื่น ๆ จะเตรียมไปพร้อมกับคณะที่เดินทางไปตัดไม้ตะเคียน หรืออาจจะให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งกลับไปตรียมเครื่องสังเวยพร้อมอุปกรณ์ที่หมู่บ้านและนำกลับมาถวายอีกครั้งหนึ่งก็ได้

จากนั้นก็จะนำเครื่องสังเวยพิเศษมาเซ่นไหว้ ณ ศาลเพียงตาศาลแรก เครื่องสังเวยพิเศษ ได้แก่ หัวหมูต้ม ไก่พื้นเมืองต้ม เหล้าขาว เครื่องสังเวยทั่ว ๆ ไป ได้แก่ ข้าวเหนียวสุก ดอกไม้ รูปเทียน ขนมต้มขาวต้มแดง หมากพลู กล้วยน้ำว้า อ้อย ผู้แพรหลากสี ข้าวแต่น โสร่ง เสื้อผ้าของผู้หญิง กระจก แป้ง หวี น้ำอบ น้ำหอม เมี่ยง บุหรี่ พร้อมด้วยสายสิญจน์ ๑ ม้วนใหญ่ สำหรับตอกไม้จะเป็นดอกไม้ที่มีสีสด เช่น สีแดง สีขาว เป็นต้น ส่วนเครื่องสังเวยที่จะนำไปถวายเพื่อเชิญท้าวจตุโลกบาลทั้ง ๔ องค์ เพื่อรักษาทิศทั้ง ๔ โดยใช้เป็นกระทง (สะตวง) ที่ทำจากกาบกล้วย) ใส่เครื่องสังเวย ๔ กระทง ถวายพระอินทร์ ๑ กระทง ถวายพระแม่ธรณี ๑ กระทง รวมเป็น ๖ กระทง แต่ละกระทงจะประกอบไปด้วยดอกไม้ ธูปเทียน ไข่ต้ม หมาก พลู กล้วย อ้อย หมูต้ม ไก่ตับ ข้าวเหนียว สุรา เมี่ยง บุหรี่ ฯลฯ บรรจุลงในกระทงทั้งหมดแล้วนำเอากระทงทั้ง ๖ กระทงไปวางไว้ที่ตั้งเครื่องสังเวยครบแล้วให้ผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) จุดจะจุดรูป ๙ ดอก กล่าวอัญเชิญ ขอขมาขอเชิญ เจ้าป่าเจ้าเขา เจ้าแม่ตะเคียน ท้าวทั้ง ๔ พระอินทร์ พระแม่ธรณี มารับเครื่องสังเวยดังกล่าว

ระหว่างนี้ผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) จะกล่าวคำอธิษฐานขออัญเชิญ ขอขมา และจะวาไม้เสี่ยงทายไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งไม้ที่วาเสี่ยงทายนั้นมีความยาวออกไปจากเดิม ถือเสมือนว่าท่านเจ้าป่า เจ้าเขาเจ้าตะเคียน ท้าวทั้ง ๔ พระอินทร์ พระแม่ธรณี มารับเครื่องสังเวยแล้ว หลังจากนั้นจะรอเวลาจนกระทั่งรูป ๙ ดอกดับหมดก็จะทำการวาไม้เสี่ยงทายอีกครั้งหนึ่ง ถ้าหากว่าไม้ที่ทำการวาเสี่ยงทายยังมีความยาวเท่าเดิม ผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) จะจุดธูปอีก ๙ ดอกรออีกลักครู่ใหญ่ ๆ ก็จะวาไม้เสี่ยงทายอีก ทำเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งไม้ที่วาเสี่ยงทายมีความยาวออกไปจากเดิม ถือเสมือนว่าท่านเจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าแม่ตะเคียน ท้าวทั้ง ๔ พระอินทร์ พระแม่ธรณี

มารับเครื่องสังเวย เสร็จเรียบร้อยแล้วผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) ก็จะนำผ้าแพร สีที่มีสีสดใส อาทิ สีแดง สีชมพู สีฟ้า ฯลฯ ไปผูกรอบบริเวณโคน ต้นไม้ตะเคียนต้นนั้นเป็นอันว่าเสร็จพิธีกรรม

หลังจากนั้นก็จะเริ่มดำเนินการตัดต้นตะเคียน การตัดเพื่อโค่นให้ต้นตะเคียนล้มลง จะต้องดูความหมาะสมของบริวณพื้นที่ที่จะตัดให้ต้นตะเคียนโค่นล้มลงได้ง่ายไม่ก่อให้เกิดความเสียหายกับต้นตะเคียน ซึ่งถ้าล้มฟาดลงระหว่างขอบห้วยหรือล้มฟาดลงปะทะกับวัตถุที่เป็นของแข็ง เช่น ก้อนหินต้นไม้ขนาดใหญ่ ฯลฯ ก็อาจจะทำให้ต้นตะเคียนหักกลางลำต้นเสียหายไม่สามารถนำมาขุดเรือแข่งได้ การโค่นต้องอาศัยผู้มีประสบการณ์มีความรู้ความชำนาญเป็นอย่างดีในการที่จะโค่นต้นตะเคียนให้ล้มลงได้อย่างสบูรณ์ ซึ่งในปัจจุบัน มีการนำเครื่องทุ่นแรงสิ่งอำนวยความสะดวกมาช่วยในการโค่นและชักลากเป็นจำนวนมาก เช่น เลื่อยยนต์หรือเลื่อยไฟฟ้า รอก เครน รถยก รวมถึงเครื่องจักรกลที่จะช่วยประคอง ต้นไม่ให้ล้มช้า ๆ เพื่อไม่ให้ต้นไม้หักและใช้รถแรงเยอร์ (รถยกบรรทุกไม้) ชักลากและบรรทุกต้นตะเคียน ซึ่งสามารถทำให้การขนย้ายได้ง่ายและสะดวกยิ่งขึ้น ไม่มีปัญหาเหมือนสมัยโบราณที่ไม่มีเครื่องทุ่นแรงและเครื่องจักรกลที่จะช่วยในการโค่นล้มซึ่งจะต้องใช้เวลานานเป็นแรมเดือนหรืออาจจะถึงปี โดยที่จะโค่นล้มแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยจะสำรวจดูทิศทางลักษณะภูมิประเทศพื้นที่บริเวณรอบ ๆ ต้นตะเคียนว่าจะให้ต้นตะเคียนล้มไปในทิศทางใดจึงไม่ทำให้ต้นตะเคียนแตกหักเสียหาย ก็จะใช้ขวานฟันหรือใช้เลื่อยตัดด้านนั้นก่อน เมื่อฟันหรือตัดจนถึงกึ่งกลางของต้นตะเคียนจะบากหลังไม้ หมายถึงจะย้ายหรือข้ามการฟันหรือตัดไม้มาทิศทางตรงกันข้ามกับบริเวณที่ฟันหรือตัดในครั้งแรก แต่การบากกลังไม้จะฟันหรือตัดไม้อยู่สูงกว่าขอบบริเวณที่ตัดต้นไม้ครั้งแรก ซึ่งเป็นกรรมวิธีและขั้นตอนที่ยุ่งยากลำบากมาก จะประสบกับปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ มากมายกว่าที่ต้นตะเคียนต้นนั้นจะโดนล้มลงได้ หากว่าต้นตะเคียนต้นนั้นเกิดล้มลงก่อนที่จะตัดหรือฟันขาดตามขั้นตอนจะทำให้เกิดปัญหาคือ ทำให้เนื้อไม้ของต้นตะเคียนที่จะนำมาขุดเรือมีลักษณะเป็นลิ่มแหลมเป็นจำนวนมากเกิดลำต้นกลวงเป็นรูขนาดใหญ่ เข้าไปข้างในของลำต้นทำให้ไม่สามารถขุดเป็นเรือแข่งได้ ทำให้เกิดการ

เสียเนื้อไม้ หรือทำให้ความยาวต้นตะเคียนต้นนั้นสั้นลง เวลานำไปขุดเรือก็ไม่ได้ขนาดตามที่ต้องการ

การลากจูงไม้เพื่อนำมาขุดเรือในสมัยก่อนนั้นจะต้องใช้ช้างลากจูงมาเท่านั้น ทำให้ใช้เวลานาน มีความยากลำบากมาก กว่าที่จะชักลากไม้ออกจากป่าดงดิบที่เป็นป่าทึบ ภูเขาสูงกว่าจะนำมาถึงหมู่บ้าน - ชุมชนที่จะขุดเรือแข่ง ซึ่งอาจใช้เวลานานเป็นเดือน เป็นปี เมื่อเปรียบเทียบกับการตัดไม้ในสมัย ปัจจุบันที่มีการคมนาคมสะดวกสบายและมีเครื่องทุ่นแรงเครื่องอำนวยความสะดวกมากมาย

หรืออีกกรรมวิธีหนึ่งที่ช่างขุดเรือสมัยโบราณนิยมคือจะทำการใช้ขวานขุดเบิกไม้ให้เป็นรูปเรืออย่างหยาบ ๆ (โกลนเรือ) ตรงบริเวณที่โค่นต้นตะเคียนล้มลงเสียก่อน แล้วจึงใช้ช้างชักลากออกมา ตามลำห้วยที่เป็นสาขาของแม่น้ำน่าน เมื่อมาถึงบริเวณปากลำห้วยที่ไหลออกมาบรรจบกับแม่น้ำน่านหรือบริเวณใกล้ทางเดินข้างหมู่บ้านหรือชุมชนที่สะดวก ช่างขุดเรือจะทำการตบแต่งให้เป็นรูปร่างของเรือแข่งให้ละเอียดขึ้น แล้วจึงชักลากไปยังหมู่บ้านหรือชุมชนของตนเอง และตบแต่งให้เป็นเรือแข่งที่สมบูรณ์ต่อไป ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าสมัยก่อนนั้นเส้นทางคมนาคมเป็นไปด้วยความยากลำบาก และไม้ตะเคียนแต่ละต้นในสมัยก่อนนั้นมีขนาดใหญ่และมีน้ำหนักมาก การดำเนินการดังกล่าวเป็นการวางแผนล่วงหน้าว่าจะทำอย่างไรให้การชักลากไม้ให้สะดวกและมีน้ำหนักน้อยที่สุด ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่ทรงคุณค่าในการวางแผนล่วงหน้าของบรรพบุรุษชาวน่านในการขุดเรือแข่ง

เรื่องราวของอิทธิปาฏิหาริย์ของเจ้าตะเคียนหรือเจ้าป่า เจ้าเขา มีเรื่องเล่ากล่าวขวัญสืบทอดกันมาเสมอ เช่น ต้นตะเคียนเมื่อโค่นล้มลงมาแล้วนำขึ้นรถบรรทุกเดินทางออกจากป่ามายังถนนใหญ่รถบรรทุกเครื่องยนต์เกิดดับ ไม่สามารถที่จะเคลื่อนออกมาได้ โดยไม่ทราบสาเหตุและหาสาเหตุ ที่เครื่องยนต์ขัดข้องก็ไม่พบผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) และคณะกรรมการหมู่บ้านต้องกลับไปจุดธูปบอกกล่าวอัญเชิญขอขมาและบนบานไว้ว่า เมื่อสามารถบรรทุกไม้กลับไปถึงหมู่บ้านเรียบร้อยแล้ว ทางคณะผู้นำหมู่บ้านจะนำเครื่องสังเวยมาเซ่นไหว้อีกครั้งหนึ่ง เป็นที่น่าอัศจรรย์ เครื่องยนต์รถที่ดับก็สามารถติดเครื่องทำงานได้และชักลากต้นตะเคียนเดินทางมาถึงหมู่บ้านด้วย

ความปลอดภัย นอกจากนี้ในช่วงที่รถบรรทุกไม้อยู่ในระหว่างการเดินทางในป่าจะมีสัตว์ป่าหลายชนิดวิ่งผ่านตัดหน้ารถหรือวิ่งตามรถบรรทุกไม่ว่าจะเป็น อีเก้ง อีเห็น งูพังพอน กระต่าย ฯลฯ ตลอดเส้นทางจนกระทั่งมาถึงหมู่บ้าน

ในทำนองเดียวกันระหว่างการทำพิธีกรรมขอขมาเรือแข่ง ผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) จะทำพิธีขอขมาบนบานศาลกล่าว โดยการตั้งศาลเพียงตานำเครื่องเซ่นไหว้ไปวางไว้บนศาลเพียงตา ซึ่งตั้งอยู่ในโรงเก็บเรือแข่ง เครื่องเซ่นไหว้จะมีพวกขนม อาหารคาวหวาน ระหว่างที่ทำพิธีขอขมาบนบานศาลกล่าวจะไม่มี มด แมลงมาไต่ตอมอาหารคาวหวานนั้นเลย แม้แต่ตัวเดียว แต่หลังจากทำพิธีขอขมาบนบานศาลกล่าว เสร็จแล้วเพียงไม่ถึงนาที มด แมลง ฝูงสัตว์ เล็ก ๆ อื่นจะขึ้นมาไต่ตอมเครื่องเซ่นไหว้ทันที

๒. พิธีกรรมการอัญเชิญจ้าแม่ตะเคียนให้ไปสิงสถิตในเรือแข่งของหมู่บ้าน

หมู่บ้านหรือชุมชนใด ได้ชักลากไม้ตะเคียนมาเพื่อทำการขุดเรือแข่ง จะต้องมีพิธีกรรมอัญเชิญเจ้าตะเคียนหรือแม่ย่านางมาสิงสถิตอยู่ในเรือแข่ง ซึ่งจะอัญเชิญจากตอไม้ตะเคียนที่ตัดแล้ว ผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) จะนำเอาด้ายสายสิญจน์ ข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้ว กล้วยน้ำว้าสุก ดอกไม้ ธูป เทียน บรรจุลงในกรวยใบตองแล้วนำไปประกอบพิธีกรรมบริเวณตรงตอต้นตะเคียน โดยการผูกวนแบบทักขิณาวัฏ (วนทางขวา) ๓ รอบ เสร็จแล้วนำด้ายสายสิญจน์มาวางบนพานบรรจุดอกไม้ กล้วยน้ำว้าสุก ข้าวเหนียว เสื้อผ้า กระจก แป้ง หวี น้ำอบ น้ำหอม จากนั้นจุดรูป ๙ ดอก เทียน ๙ เล่ม แล้วยกพานทูนขึ้นเหนือศรีษะ กล่าวขึ้นว่า **“ณ ตั้งแต่นี้ไปขออันเจินหื้อตั๋วเจ้าแม่ แม่ย่านางมาอยู่ที่เส้นด้ายสายสิญจน์เส้นนี้เน้อ เพื่อหมู่เฮาจะเจินเจ้าแม่ไปอยู่ที่เฮียแข่งเน้อเจ้า”** (ขออัญเชิญเจ้าแม่ไม้ตะเคียนมาเป็นเจ้าแม่ย่านางเรือแข่ง ให้มาสิงสถิตอยู่ในด้ายสายสิญจน์เส้นนี้เทอญ) รอเวลาจนกระทั่งรูปและเทียนไหม้จนหมดเรียบร้อยแล้ว ก็จะมีการวาไม้เสี่ยงทาย ถ้าหากไม้เสี่ยงหายยาวออกไปเดิม ถือว่าแม่ย่านางยินยอมที่จะมาสิงสถิตอยู่ในเส้นด้ายสายสิญจน์ แต่ถ้าหากว่าไม้ที่วาเสี่ยงทาย มีความยาวเท่าเดิม ก็ถือเสมือนว่าแม่ย่ายางไม่มีความประสงค์ที่จะไปสถิตเป็นแม่ย่านาง หรือแม่ย่านางยังไม่ยินยอมที่จะไปสิงสถิตเป็นแม่ย่านางประจำเรือแข่งลำนั้น ผู้ทำพิธี

(ข้าวจ้ำ) ก็จะกล่าวย้ำขอขมา อัญเชิญอีกครั้งหนึ่ง ในครั้งนี้อาจจะต้องมีการบนบาน จะถวายเครื่องเซ่นไหว้ จนกระทั่งการวาไม้เสี่ยงทายยาวออกไปจากเดิมแสดงว่าแม่ย่านางยินยอม เครื่องเซ่นไหว้ก็ได้แก่ หัวหมู ไก่ต้ม สุราขาว เป็นต้น สำหรับระยะเวลาในการทำพิธีกรรมอัญเชิญแม่ย่านางลงสู่ด้านสายสิญจน์จะใช้เวลาประมาณ ๑ - ๒ ชั่วโมง เป็นอย่างน้อย หลังจากนั้นก็ม้วนด้ายสายสิญจน์และนำมาวางบนพาน

เมื่อเดินทางมาถึงที่หมู่บ้านหรือชุมขนแล้ว ก็จะนำพานที่มีเสื้อผ้า กระจก แป้ง หวี น้ำอบน้ำหอม และด้ายสายสิญจน์มาวางไว้บนไม้ตะเคียน แล้วบอกกล่าวอัญเชิญเจ้าแม่ตะเคียนให้มาสิงสถิตอยู่ที่ต้นไม้ตะเคียนต้นนั้น หลังจากนั้นก็นำพานที่ใส่เสื้อผ้า กระจก แป้ง หวี น้ำอบ น้ำหอม และด้ายสายสิญจน์ไปเก็บไว้ที่ศาลเพียงตา ซึ่งสร้างให้อยู่บริเวณใกล้เคียงกับไม้ตะเคียนที่ตัดไว้ รอเวลาที่จะต้องหาฤกษ์งามยามดีที่จะทำการขุดเรือแข่งต่อไป

๓. พิธีกรรมการขอขมาเจ้าแม่ตะเคียนเพื่อทำการขุดเรือแข่ง

ก่อนที่จะทำการขุดเรือแข่ง ผู้นำหมู่บ้าน ผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) คณะกรรมการหมู่บ้าน จะหาวันเวลา และฤกษ์งามยามดีที่หมาะสมที่สุดเพื่อที่จะทำการขุดเรือแข่งบางหมู่บ้านที่ต้องการ จะเสริมสร้างสิริมงคลให้กับหมู่บ้านตนเองและเป็นการรับขวัญไม้ตะเคียน และเจ้าแม่ตะเคียนที่มีความเชื่อว่าสิงสถิตอยู่ที่ไม้ตะเคียน ชาวบ้านทั้งหมู่บ้านก็จะทำ**การสืบชะตาหมู่บ้าน** และ**สืบชะตาไม้ตะเคียน**ที่จะนำไปขุดเรือแข่ง โดยที่จะเริ่มโยงด้ายสายสิญจน์ จากบ้านหลังหนึ่งไปอีกบ้านหลังหนึ่งต่อๆ กันไปเรื่อย ๆ จนครบทุกหลังคาเรือนทั้งหมู่บ้าน แล้วผูกโยงด้ายสายสิญจน์มารวมกัน นำไปล้อมรอบต้นไม้ตะเคียนที่จะขุดเรือแข่งแล้วโยงไปยังอุโบสถของวัดประจำหมู่บ้านซึ่งเป็นสถานที่ที่จะใช้ประกอบพิธีกรรม หลังจากนั้นก็จะนิมนต์พระสงฆ์ ๙ รูป มาประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและสืบชะตาบ้าน ซึ่งเป็นพิธีกรรมความเชื่อของประชาชนทางภาคเหนือ เมื่อเสร็จพิธีการสืบชะตาหมู่บ้าน และไม้ตะเคียนเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) ผู้นำหมู่บ้านและชาวบ้านจะมาทำพิธีจุดรูป ๙ ดอกเทียน ๙ เล่ม นำพาน ดอกไม้ ธูปเทียน พวงมาลัย พานที่ใส่เสื้อผ้า กระจก แป้ง หวี

ด้ายสายสิญจน์ น้ำอบ น้ำหอมเครื่องเซ่นไหว้มาขอขมาเจ้าแม่ตะเคียนเพื่อจะทำการขุดเรือแข่ง โดยจะประกอบพิธีกรรมบริเวณใกล้ ๆ ต้นไม้ตะเคียน ผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) จะเป็นผู้นำในการกล่าวเซ่นไหว้ขอขมา แล้วขออันเชิญ เจ้าแม่ตะเคียนที่สิงสถิตอยู่ต้นไม้ตะเคียนนั้น ขึ้นไปประทับที่ศาลเพียงตาก่อน หลังจากนั้นก็นำรูป ๙ ดอก เทียน ๙ เล่ม ไปปักไว้บริเวณตรงโคนต้นไม้ตะเคียนรอจนกระทั้งธูป ๙ คอก เทียน ๙ เล่ม ไหม้จนหมดก้าน แล้วจึงนำเครื่องเซ่นไหว้ พานดอกไม้ ธูปเทียน พวงมาลัย พานสำหรับใส่เสื้อผ้า กระจก แป้ง หวี ด้วยสายสิญจน์ไปวาง ณ ที่ประทับของเจ้าแม่ตะเคียนที่ศาลเพียงตา เมื่อช่างชุดเรือแข่งได้ทำการขุดเรือแข่งเสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงอัญเชิญเจ้าแม่ตะเคียนสิงสถิตในเรือแข่งอีกครั้งหนึ่ง

๔. พิธีกรรมการอัญเชิญเจ้าแม่ไม้ตะเคียนมาสิงสถิตในเรือแข่ง

เมื่อช่างขุดเรือได้ขุดเรือแข่ง ช่างศิลปะวาดลวดลายพร้อมกับระบายสีเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้นำหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านและผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) จะทำพิธีกรรมการอัญเชิญ เจ้าแม่ไม้ตะเคียนที่สถิตอยู่ ณ บริเวณศาลเพียงตา ให้มาสิงสถิตในเรือแข่ง โดยที่ผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) จะเอาพานที่เสื้อผ้า แป้ง กระจก หวี ที่เคยนำมาวางไว้ที่ศาลเพียงตา มาทูนไว้เหนือศีรษะและเริ่มพิธีกรรม โดยการจุดธูป ๙ ดอก พร้อมกับนำดอกไม้ธูปเทียน ไปวางถวาย และจะกล่าวอัญเชิญเจ้าแม่ไม้ตะเคียนว่า **“ณ เต้าแต่นี้ไป ไม้ตะเคียน ที่หมู่บ้านเฮาได้ขอเจ้าแม่มาไว้แล้วทำการบกเป็นเฮียแข่ง เพื่อเป็นการส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ของเมืองน่านเฮา ที่เท่ามีมาแต่โบราณกาลเมินมาแล้ว บัดนี้หมู่เฮาได้หื้อสล่าทำการบกเป็นเฮียแข่งเสร็จเรียบร้อย จึงขออัญเจินหื้อตั๋วเจ้า แม่นางไปสิงสถิตประจำอยู่เฮยแข่งเน้อเจ้า”** (ณ ตั้งแต่บัดนี้ไป ไม้ตะเคียนที่หมู่บ้านของเราได้ขอเจ้าแม่ไม้ตะเคียนมาไว้แล้วได้ทำการขุดเป็นเรือแข่งเพื่อเป็นการส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามที่มีมาตั้งแต่โบราณกาลนานแล้ว บัดนี้พวกเราได้ดำเนินการให้ช่างขุดเรือแข่งดำเนินการขุดเป็นเรือแข่งเสร็จเป็นที่เรียบร้อย เรียบร้อยแล้ว จึงขออัญเชิญเจ้าแม่ตะเคียนไปสิงสถิตประจำอยู่ ณ เรือแข่งลำนี้เทอญ)

หลังจากนั้น ผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) ก็จะนำพานที่ใส่เสื้อผ้า กระจก แป้ง หวี มาวางไว้บริเวณด้านหัวของเรือแข่งรอจนกระทั่งธูป ๙ ดอก มอดดับลงไปก็เป็นอันว่าเป็นเสร็จพิธีกรรม

๕. พิธีกรรมการบายศรีสู่ขวัญเรือแข่ง

ก่อนที่จะถึงเทศกาลแข่งเรือ หรือก่อนที่จะนำเรือแข่งลงสู่แม่น้ำน่าน หรือเมื่อเสร็จสิ้นฤดูกาลแข่งเรือก่อนที่จะนำเรือแข่งไปเก็บในโรงเก็บเรือ หมู่บ้าน – ชุมชนที่มีเรือแข่งจะมีพิธีกรรมการบายศรีสู่ขวัญเรือแข่ง โดยที่ชาวบ้านจะช่วยกันนำเอากัญญาหัวหรือแก๋นหัว หรือโงนหัวกัญญาท้ายหรือแก่ หัวเรือและหางวัลย์มาสวมเข้ากับลำเรือแข่ง ช่วยกันตกแต่งด้วยพวงมาลัย ดอกไม้ หลังจากนั้นชาวบ้านจะช่วยกันจัดทำเครื่องบายศรีสู่ขวัญเรือ อันประกอบด้วย พานบายศรี สายสิญจน์ หัวหมูที่ต้มสุกแล้ว ๑ – ๒ หัว ไก่พื้นเมืองต้มสุก ๑ ตัว เหล้าขาว ข้าวตอก ดอกไม้ ขนม อ้อย ข้าวเหนียว ไข่ต้ม ธูป เทียน ข้าวแต๋น ฯลฯ นอกจากนั้น แล้วจะช่วยกันทำ กระทงใบตอง โดยตัดเอาหัวหมู ไก่ เหล้าขาว ข้าวตอก ดอกไม้ ขนม ข้าวเหนียว ไข่ต้ม ธูป เทียน ข้าวแต๋น ใส่ในกระทง จำนวน ๒ กระทง แล้วนำไปวางไว้ด้านหัวของกัญญาหัวหรือแก๋นคอหรือโงนหัว และด้านท้ายของกัญญาท้ายหรือแก๋นท้ายหรือโงนหาง และจะเริ่มพิธีกรรมโดยจะอัญเชิญเจ้าแม่ไม้ตะเคียนที่สิงสถิตอยู่ในลำเรือแข่งมารับเครื่องบายศรีสู่ขวัญดังกล่าว โดยที่หมอสู่ขวัญจะทำการจุดธูป ๙ ดอก นำไปปักไว้บนกัญญาหัว และกัญญาท้าย แล้วกล่าวอัญเชิญว่า **“ณ บัดนี้ ขออัญเจิน ๓๒ ขวัญของเจ้าแม่เจ้าโปรดมารับ มาเอาของตี้ชาวบ้านหมู่เฮาได้จัดเตรียมถวาย หลังจากตี้เจินชักเจ้ามาจากป่าตงพงลึกได้ทำการตกแต่งเป็นเฮียแข่งรูปงามแล้ว ก็ขออัญเจินเจ้ามารับมารองเอาของกิ๋นตั้งหลายตั้งปวง หมู่นี้เน้อเจ้า”** (ณ บัดนี้ ขออัญเจิน ขวัญ ๓๒ ขวัญของเจ้าแม่ไม้ตะเคียนที่สิงสถิตอยู่ที่เรือแข่งโปรดมารับเอาของที่ชาวบ้านพวกเราในหมู่บ้านนี้ ได้ทำการตกแต่งเครื่องบายศรีสู่ขวัญนี้ หลังจากที่พวกเราได้ทำขุดเรือแข่งเสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็ขออัญเชิญให้เจ้าแม่ไม้ตะเคียนโปรดมารับเอาสิ่งของที่นำมาถวายเทอญ)

ในทำนองเดียวกัน จะมีการเตรียมน้ำส้มป่อย หรือน้ำอบน้ำหอมเพื่อประพรม และจะมีการกล่าวอัญเชิญ โดยจะกล่าวเป็นทำนองสู่ขวัญตามภูมิปัญญาชาวเหนือ ตัวอย่างเช่น

คำสู่ขวัญของพ่อครูคำผาย นุปิง ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๘

..พุทธ...โธ...มังกะลาสัมพุทธโธ คัมสัมพุทธโธ ติปาโต๊ะ ธรรมโม พุทธังมังกะลามา สัมมา..ธรรมมา... สปะตุคา...ปะมูลจะเล...ธรรมโม...มังกะลา สัมพุทธโธ กรรมวิโลอุตตุ... โลอันธรรมมังคะลามาธรรมสะปะสู่ สะปะพยาปะมูลจะเล...สังโฆ..มังคะลาสัมพุทธโธ ตะถิยา โย อานุตะโลสังคะมังกะลามากรรมม้ามจับว่าโลกา ปะมูลจะแล...สี...สี อัดจะนัย วันนี้ก็หากเป็นวันดีล้ำเลิศปลูกต้นกล้วยเกิดเป็นเครือคำ ก็หากเป็นได้วันนี่ สังเป้าคำ หนีไปไกลกะแล้วกลับคืน มาอวยหน้า ก็คือเหมือนเก่า เหมือนได้วันนี่ เล่มเงินสามคำ เปาแล้ว ก็หากเต็มมาเหือนเก่า ก็หากแม่นได้ วันนี่...ยามเมื่อเจ้าจักเกิดมาเป็นหน่วย เสียก่อนแก่แล้วหล่นตกดิน สัตว์บ่กิ๋นจึ่งงอกเป็นกล้าเขียวงามปี๋เดือนตามเป็นมากลัก กะนาหากเปิงปาวอยู่ในสัณฐานด้นด้าวลมปัดโน้มเนือบนน้าวไปมา...ฝูงหมู่ข้านี่หนา ก็แฝงใฝ่ไขได้ไม้ใหญ่มาแป๋งเฮียย ไปตั้นเหนือก้อยบ่ได้ไปตั้งใต้ก้อยเหลือแฮง...จิ้งแสวง มาลอดสอดดั้นมาหันมาลำต้นลาบล้วนคูใหญ่อ้วนปอต๋ำ...จิ่งปากั๋นปิกมาเอาพร้าและ มุยไปตั้งจ่อ ตั้งข้าวห่อและพริกเกลือ เพื่อจะฟันเอาเจ้าเมื้อไว้บ้านจึงก่อแลกตาน... กะทำไปตัดฟันบั่นเก๊าเถือกถามเข้าถองใจ..เจ้าก็ต้าวลงไป อาดลาด...ปลายเจ้าพาด แผ้วดินบ่มีมลทินสักแห่ง งามปอแป๋งเหลือต๋ำแปงเป็นวา ----หยาดสิบสาม วาขาด ตัดสินก็มาเปี่ยงปลิ้นพัดผ่อก็มางาม แต้หนอปอต๋ำ... จิ่งปากั๋นลากมาไว้ตี่บ้านจึงก่อ แลกตาน กะทำไปถะเถือกถะเอาเปลือกเลือกเอาแก่นใจ...ต๋ำน้อยต๋ำใหญ่ต๋ำขีดไหล่ ยายกลางต๋ำสับคางเป็นเงือกต๋ำปุ่มเปลือกกิ๋นคนกะบ่มีจิ่มเจ้า...มีตี่แต่ตี่นั่งพระเจ้าต๋ำ เดียว...ต๋ำแลเหลียวแก่นกั่ง คนตะฝั่งผ่อเล็งมา เขาก็เรียกว่ามหานาวา...เล่ม...ใหญ่... เจ้ามาเกยอยู่ดงป่าเป็นป่าไม้เขาเอาเจ้ามาไว้เป็นศิริมงคล ฝูงหมู่คน...ไปเอาเจ้ามา ไว้ แป๋งเฮียย คนบ้านใต้บ้านเหนือมาผ่อก็มางามแต้หนอจับตา...ขอหื้อเจ้าฮักษาคน ในหมู่บ้านเข้าจึงมาห้างบายศรี งามดีสะอาดมีตั้งผ้าปาดและผ้าสี...มีตั้งกล้าตะนี

หน่วยกล้วยหมากปูปูนส้วยมีตั้งข้าวหนมอีตูใส่น้ำอ้อยแต่งไว้จู่ประการ...จู่ประการจักทูนขวัญแม่นางไม้ไม้เขาแต่งไว้จู่ประการมีตั้งจิ้นปลาอาหารมาใส่ มีตั้งไก่ต้มตัวงามดีขาว ๆ จะจ่อนนึ่งสุกอ่อนกิ๋นลำแว่นหวีตั้งพร่ำพร้อม มีตั้งดอกตะล้อมแลขาวแดงดอกปุดแปงปลูกไว้ดอกเข็มใต้หากดูงาม...ขอสามสิบสองขวัญเจ้าจงมา...มะมาก่อนเตอะ...สามสิบสองขวัญแห่งเจ้าจงมาเสวย ขอขวัญเจ้ามาอมเมี้ยงและเกี้ยวหมากกิ๋นแล้วบ่ดีหื้อหนีไปไหน ขอหื้อเจ้าไปเหมือนงู...หื้อเจ้าพุ่งเหมือนห่าน... หื้อเป็นเล่าขานเต็มเมือง หื้อชนะเป็นตั้งเหนือ หื้อเจ้าเหนือกว่าเป็นตั้งใต้เน้อแม่นางไว้ขวัญเจ้าจงมามาก่อนเตอะ...

กูก...มาสัมพุทธโมเตอะมา สามสิบสองขวัญไปอยู่ป่าไม้ดงหนา ไปอยู่ป่าคาลึกกว้างกะข้าจะเรียกร้องสามสิบสองขวัญเจ้า มานี่พร้อมแล้วมักอันแด กะจะปักฮักอันแด กะจะป้อน มีนี่พร่ำพร้อมพลมวน ขอหื้อฮักษาลูกเฝ้าลูกปาตั้งแต่นี่ไปหน้าขวัญกล้าเหมือนฮ่มโพธิ์ฮ่มไทรจูงจักเที่ยงแท้ดีหลีเตอะ...ย้ำ)...(๓ จบ)..พุทธ...โธ...

คำสู่ขวัญของนายหมื่น โนราช บ้านน้ำครกเก่า อ.เมือง จ.น่าน

...พุทธโธ...สัมพุทธโธมังคละ สัมพุทธโธ...(๓ จบ) สี...สี...สัดสันดีกำเนิดไม้ต้นนี่เงือกเกดหัวปี๋อยู่ดอยดงลีห้วยใหญ่ลมปัดไขว่ใบบาน เขาก็ได้สมกะจักเอามาแป๋งเรือนาวาใหญ่กว้าง...แล้วก็บกลงหื้อกว้างไว้เป็นตี่ข้ามไปมา ข้ามนาวาหื้อปั่น ลอดไปมา... กลาววังเสียงดังเป๋นเล่น ขวัญนาวาอย่าได้ตื่นเต้นตกใจ สามสิบสองขวัญหื้อมาอยู่กับนาวา ขอเจินลงมากินกุ๊กกู ไก่ต้ม มีตั้งข้าวต้ม ขนมหวานเลี้ยง เครื่องย่องของประดับและเสื้อแล้อ่อนผืนงาม สามสิบสองขวัญหื้อมาสูบบุหรี่และอมเมี้ยงของเลี้ยงหาก มีจู่อันอัน...ของกิ๋นลำหากมีหื้อพร้อมเสี้ยง ของเลี้ยงหากมีหลายจิ้นปลา ยายใส่โตกพร้อมขันเหล้าปอปันใส่ด้วย ของกิ๋นเลี้ยงแม่นาวา ขอปันมาลอดอย่าได้ ล้มเมื่อจอด หื้อไปลอดมาดี สามสิบสองขวัญเจ้า หื้อมามูนนั่งเต้าเป็นเศรษฐี มั่งมีบุญเป็นเจ้า สามสิบสองขวัญแห่งนาวาอย่าได้ฝั๋ง...เมื่อเอาอย่าได้ฝั๋งเอาพายถอกยันขึ้นหากสามสิบสองขวัญบ่หื้อหลงสลั่งพลาดพลั่งตกใจกลัว สามสิบสองขวัญเจ้า

อยู่ป่าไม้ดงตั๋นแก่นวอกนางนี วิ่งเต้นเดี๋ยวเขาก็เอานาวามาลงเล่นขึ้นเหนือ ล่องใต้ตี่เหยียดน้ำวังใสไปไหนหื้อมาหื้อป้นลอดเมื่อคนเข้าออกนาวา อย่าได้ตกใจกลัวล่มหล่อ อย่าได้แตกบ้างขจัดขจายเป็นวุ่นเป็นวาย ตกใจสดุ้งจิตแตกฟุ้งอยู่ก่อนนั้นจะใหญ่หื้อกี๊ดใจไขว่ผ่อฆ้องและก๋อง สามสิบสอง ขวัญหื้อมาอยู่ หอลงเลาก่อนเตอะ...กูก...ขวัญมาเนอะ สามสิบสองขวัญนาวาแห่งเจ้ามาอยู่กับเนื้อกับตัวมาอยู่กับเฮียกับลำ...

แม้นว่า สามสิบสองขวัญนาวาและก้าวขอบโลกหากมารักษายามเมื่อไปมากะเอานาวาไปแข่งเล่นบหื้อหลีกเว้นสักปี๋ ขอหื้อสามสิบสองขวัญแห่งเจ้าจงเสวยสุราและยังไก่ต้ม เพื่อว่าจักเลี้ยงสามสิบสองขวัญแห่งนาวาขอเจินมา กุ๊ข้าวกุ๊ขวัญก่อนเตอะ...กูก...ขวัญมา...ขวัญมา...ขวัญมาเน้อเจ้า

อันวาแผนปัทพีอันหนา สังขยาอันใหญ่...เขาหันใส่ไม้ต้นนี่ใหญ่งามดี...เขาเอามาแป๋งเฮียไว้เล่น เขาก็เอาถากซ้อมเลางาม แป๋งเป็นรูปนาคสวยงามใส่กันยาเลื้อมมาบมาบ ดูงามต๋ำแต่นรูปเครือวันใส่สร้อยย้อยลงโตยกาง เจ้าก็ได้ยินเสียงฆ้องตี้ก๋องและแตรตะแล ขำตี๋แหกนำพายขึ้นเหนือล่องใต้ไปมาคนตั้งหลาย เขาก็เอามาผ่อหื้อม้วนดูงามต๋ำเป็นรว่าสนุกอันใหญ่ถึงปีไขว้มาเติ้ง เขาก็เอาเจ้าลงแข่งเล่นม่วนตามประเพณีคนตั้งหลายก็นิยมเอาเจ้าลงเล่น สามสิบสองขวัญแห่งนาวา กิ๋นข้าว น้ำโภชนะอาหารก่อนเต๊อะ...กูกขวัญมา...(๓ จบ)

คำสู่ขวัญเรือ ของอาจารย์ประจักษ์ กาวี บ้านท่าดอนไชย อ.เวียงสา จ.น่าน

“ศรีศรีอัชชะในวันนี้ก็เป็นวันดี ยามเมื่อหนทีเจ้าก็เกิดเป็นหน่วย (ผล) เสียก่อนแล้วขวัญเจ้าก็หล่อน (หล่น) ลงดิน สัตว์ป่าหัน (เห็น) บ่กินจึงออก เป็นก้านงอกเขียวดูงามปีเดือนตามเมิน (นาน) มากคณาหากหลวงหลายหมู่ข้านี้ก็หมายมาแฝงใฝ่ มีใจใครได้ไม้ใหม่มาแป๋งเรือ (ขุดเรือ) พากันไปป่าทางเหนือก็บ่ได้ พากันไปป่าทางใต้ก็บ่มี ไปป่าทางวันตก (ทิศตะวันตก) ก็เป็นผีเปรต ไปทางตะวันออก (ทิศตะวันออก) ก็เป็นทุกขะเวทนา หมดที่แสวงหามาสอดคั้น มาหันต้นไม้ลำฉกรรณ์ลาบล้วนดูมันใหญ่อ้วนพอตาจึงชวนกันมาปักหมายถาก เอาพร้าและขวานหกพอคม ทั้งข้าวห่อกับพริกและเกลือเพื่อจักฟันเอาจ้าวเมือไว้บ้าน ก่อแรกตั้งกระทำ บุกไปฟันบั้นเคล้า (โคนต้น) เถือถากเข้าถึง

กลางใจเจ้าก็ยังท่าว (ล่ม) ลงไปอาดลาด ปลายเจ้าก็ฟาดลงแผว (ถึง) ดิน ลำต้นบ่มีมนทิน สักแห่ง ลำเลา(ลำต้นตรง)พอแบ่งเหลือตา แบ่งเป็นวายาวขนาด สิบสามวายาวอาด ตัดสิน (ตัดแต่ง) แล้วมาเพ่งพิศงำผ่อ (ดู) ลำต้นเจ้างามแพ้นอผ่อตา จึงเอาช้างคู่เอกงางอน ลากเอาขอนเจ้ามาไว้บ้านก็แรกตั้งจักบั้นฟันเถือถากเจ้าเอาแต่แก่นใจ ตาขีดในตาน้อย ตาใหญ่ ตาขีดไขว่ลายกลาง ตาสักข้างเป็นเหงือกตาปุ้มเปลือกกินคน ตาก๊าน (แพ้) คนเมื่อแข่ง ตาเหล่าบ่มีจิ่มเจ้า มีแต่ตาที่นั่งพระเจ้าตนเดียวตาสาวน้อยเหลียวแก๊นกั่ง (สะดุ้งตกใจ) ตาแม่ร้างฟั่ง (รีบ) มาเหน็บดอกไม้ ตาแม่หม้ายฟั่งมาเชยชมตาที่ผู้คนมาหลากหลายผ่อ เอาดอกกัญญาหัวแต้มวาด ผ่อหัวพญานาคเขี้ยวฟอง ผ่อเอาดอกกัญญาท้ายคนยองอกแอ่น ผ่อเอาลายดอกแผน (กราบเรือ) มาดี ผ่อเอาตอนเจ้าหนีโอกขะโหยก (พุ่งทะยาน) ผ่อเอาช่อน้อยโบกกลางนาวา ผ่อมาเอาตอนเจ้ามัดกัญญาคู่ต่อสู้ ผ่อเอาลำก้านที่เป็นคู่กลมล่ง ผ่อเอาช่อธงกวัดแกว่ง ผ่อเอาโขนเรือแบ่งเก้ากัญญา ผ่อเอาแซ่ (สลัก) กะหลัด (ขัด) หาเป็นมอก (ขนาด) ผ่อเอาหมากผู้พอกเหน็บ ผ่อเอาไม้พายงัดข้อ ผ่อเอาลูกเรือถ่อหื้อเร็วเร่งร้อย ผ่อเอาก๋วยสลากสร้อยติดกับธง ผ่อเอาดอกสะเก๊งดงเหลืองอร่าม สามสิบสองเจ้าจุ่งมา ฯลฯ แล้วขวัญขวางรักษาคนพายตึง (รวมทั้ง) คนนั่งหัวยองท้าย และพายกลาง หื้อมีพละกำลังดั่งช้างสารตกมัน พายนึ่งกำ (หนึ่งครั้ง) พุ่งเพียงศอกพายสองกำออกเพียงวา พายสามกำล้ำหน้าเขาไปกึ่งโยชน์ ขอหื้อเจ้าไปโดดเหมือนพญานาคน้ำ ฯลฯ ชนะเปิ้ล (ชนะเขา) สุดเหล้มลำนั้นก่อนเทอญ.....(๓ จบ)”

หลังจากที่หมอบายศรีสู่ขวัญได้ทำการกล่าวอัญเชิญขวัญเจ้าแม่ไม้ตะเคียนเสร็จแล้วจะเป็นผู้นำเอาด้ายสายสินจน์ไปมัดไว้บริเวณกัญญาหัวหรือแก๋นหัว และมัดบริเวณกัญญาท้ายหรือแก๋นท้ายแล้วนิมนต์เจ้าอาวาสวัดในหมู่บ้านนั้นมา เจิมบริเวณหัวเรือ (หัวโอ้) และหางวัน หลังจากนั้นผู้นำและคณะกรรการหมู่บ้าน ผู้เฒ่า ผู้แก่ ชาวบ้านทุกๆคน ที่มาร่วมในพิธีนี้จะนำเอาด้ายสายสินจน์ไปผูกมัดรวมกันไว้ที่กัญญาหัวหรือแก๋นหัวและบริเวณกัญญาท้ายหรือแก๋นท้าย ประพรม น้ำส้มป่อยหรือน้ำอบน้ำหอม ขณะทำพิธีจะมีการ ตีฆ้อง ตีกลอง ตีปาน เป่าแน ประกอบพิธีเป็นอันเสร็จพิธีกรรม การบายศรีสู่ขวัญเรือแข่งซึ่งจะใช้เวลาประมาณ ๒ – ๓ ชั่วโมง

๖. พิธีกรรมการอัญเชิญเรือแข่งลงสู่แม่น้ำ

สมัยก่อนนั้น เรือแข่งเกือบทุกลำของจังหวัดน่านจะเป็นเรือแข่งขี้ขะย้าเสียส่วนมาก ซึ่งเรือแข่งขี้ขะย้าจะหนักและมีความหนามาก ดังนั้น การชักลากเรือแข่งจะใช้แรงคนลากขึ้น-ลงจากโรงเก็บเรือและพายไปตามลำน้ำน่านเพื่อเดินทางไปยังท่าน้ำที่ใช้แข่งขันเรือ ปัจจุบันจะนิยมขนเรือโดยการยกเรือแข่งขึ้นไปเปลเรือและใช้รถยนต์ลากไปยังท่าน้ำน่านที่ใช้ในการแข่งเรือประเพณี เพราะว่าเรือแข่งปัจจุบันนี้จะบางและมีน้ำหนักเบาหากโดนกระแทกแรง ๆ แล้วจะทำให้เรือแข่งเสียรูปทรงได้ง่าย ยกเว้นชุมชนหมู่บ้านที่อยู่ใกล้แม่น้ำน่านที่ใช้ในการแข่งขัน ฝีพายจะพายเรือไปทำให้ประหยัดค่าใช้จ่าย อีกทั้งยังเป็นกิจกรรมการอบอุ่นร่างกายเพื่อเตรียมตัวก่อนจะแข่งขัน

เมื่อถึงฤดูกาลของการแข่งเรือประเพณี หมู่บ้านหรือชุมชนที่มีเรือแข่งจะทำพิธีกรรมการอัญเชิญเรือแข่งลงสู่แม่น้ำน่าน เพื่อทำการฝึกซ้อมและแข่งขัน โดยที่คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) จะหาฤกษ์งามยามดี (วัน เวลา ที่เป็นมงคลและถูกโฉลกกับเรือแข่งลำนั้น) โดยจะบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทางประกอบด้วยเทวดาอารักษ์ที่สิงสถิตบริเวณโรงเก็บเรือแข่ง พระแม่ธรณี ท่านท้าวทั้ง ๔ โดยจะมีการจัดทำกระทงใบตอง (สะตวง) ข้างในบรรจุข้าวเหนียว ขนม กล้วยน้ำว้า ดอกไม้ธูปเทียน จำนวน ๖ กระทง การทำพิธีกรรมในขั้นตอนนี้ผู้พิธี (ข้าวจ้ำ) จะจุดธูป ๙ ดอก กล่าวอัญเชิญพระแม่ธรณีให้รับรู้ แล้วจึงจะอัญเชิญเทวดาที่สิงสถิตบริวณโรงเก็บเรือแข่ง ต่อจากนั้นจะกล่าวอัญเชิญท่านท้าวทั้ง ๔ ระหว่างทำพิธีกรรมอัญเชิญนั้นจะจุดเทียน ๔ เล่ม ปักไว้เป็นรูปสี่เหลียมมุมฉากล้อมรอบบริเวณที่ประกอบพิธีกรรม เมื่อบอกกล่าวและอัญเชิญเจ้าที่เจ้าทางเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะดำเนินการสืบชะตา ซึ่งประกอบด้วย เครื่องสืบชะตา เครื่องใหญ่ทั้งชุด ดำเนินการประกอบพิธีโดย พระ ๗ รูป หรือ ๙ รูป สวดชัยมงคงลาถ ประผมน้ำพระพุทธมนต์ หลังจากที่พระสงฆ์ดำเนินพิธีการทางศาสนา ประพรมน้ำพระพุทธมนต์เสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะมาประกอบพิธีกรรมการบายศรีสู่ขวัญเรือแข่ง โดยจัดตั้งเครื่องบายศรีสู่ขวัญไว้บริเวณด้านหน้าของเรือแข่ง เมื่อกระทำพิธีกรรมการบายศรีสู่ขวัญเรือแข่งเสร็จ

จะมีการกล่าวบนบานศาลกล่าวกับเจ้าแม่ไม้ตะเคียนที่สิงสถิตอยู่ในเรือแข่งว่า “ถ้าหากว่าทำให้เรือแข่งชนะในการแข่งขันแล้ว ได้รับรางวัลชนะเลิศ หรือได้รับรางวัลอื่น ๆ จะมีการถวายสิ่งของที่โปรดโดยการวาไม้เสี่ยงทาย สำหรับพิธีกรรมต่อมาจะเป็นพิธีกรรมขออัญเชิญเจ้าแม่ไม้ตะเคียนลงสู่แม่น้ำ โดยการนำดอกไม้สีเหลือง สีขาว หรือสีอื่น ๆ (ยกเว้นเรือแข่งบางลำที่เจ้าแม่ไม้ตะเคียนไม่ชอบสีดังกล่าวต้องหลีกเลี่ยง) รูป เทียน ข้าวเหนียวนึ่งสุกคลุกกับงาดำ นำมาปั้นเป็นก้อนบรรจุลงในกระทงใบตอง ถือกระทงใบตองนั้นไปบอกกล่าวอัญเชิญ ณ บริเวณด้านหัวของเรือแข่งว่า **“ขอเจินตั๋วแม่ย่านางลงสู่แม่น้ำน่าน เจ้าแม่น้ำคงคาในวันนี้ด้วยเน้อเจ้า”** (ขออัญเชิญตัวเจ้าแม่ย่านางลงสู่แม่น้ำน่าน ในวันนี้ ณ บัดนี้ด้วยเทอญ) หลังจากนั้นบรรดาฝีพายก็จะพากันยกเรือแข่งลงสู่แม่น้ำพร้อมกับเปล่งเสียงไชโยๆๆ เพื่อปลุกกำลังใจให้ฝีพายมีความหึกเหิมเพื่อรวมใจฝีพายให้เป็นหนึ่งเดียวเพื่อนำชัยชนะมาสู่เรือแข่งลำนั้นเพื่อสร้างชื่อเสียงให้กับหมู่บ้าน - ชุมชนของตนเองต่อไป ถือว่าเป็นการเสร็จพิธีกรรมการอัญเชิญเรือแข่งลงสู่แม่น้ำ

ถ้าหากว่าเป็นเรือแข่งเรือขี้ขะย้า ก็จะต้องทำการชักลากจูงลงไป ก่อนที่จะทำการชักลากจูง ผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) จะนำไข่ไก่พื้นเมืองสดมา ๒ ฟอง ฟองแรกจะทำการบากไข่ (ตีให้ไข่ไก่แตก) บริเวณหัวเรือตรงที่นั่งก่อนนายหัวเรือแข่งจะนั่งและไข่ไก่อีกฟองหนึ่งจะทำการบากไข่ตรงบริเวณท้ายเรือที่นายท้ายเรือแข่งยืน

๗. ความเชื่อเรื่อง ผีเสื้อน้ำ

ผีเสื้อน้ำ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่รักษาแม่น้ำ ลำธาร ตามความเชื่อของชาวเมืองน่าน ที่สืบทอดกันมาว่าผีเสื้อน้ำจะสามารถดลบันดาลให้ผู้ที่อาศัยการสัญจรไปมา การประกอบ กิจการเกี่ยวกับน้ำให้ราบรื่น โดยมักจะบนบานเพื่อขอความคุ้มครองให้ปกปักรักษาไม่ว่าเป็นการเดินทางโดยทางเรือทางแพ ตลอดจนการเดินทางเพื่อนำเรือแข่งไปแข่งเรือประเพณี ตามสนามแข่งเรือต่าง ๆ หรือเดินทางไปยังต่างท้องถิ่นหมู่บ้าน อำเภอ ก็จะอาศัยพึ่งผีเสื้อน้ำนี้ โดยการบนก่อนที่จะดำเนินกิจกรรมหลังจากที่ได้ประกอบกิจกรรมดังกล่าวเสร็จเรียบร้อย ไม่มีอุปสรรคปัญหาใด ๆ ก็จะมอบหมาย

ให้ผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) มาเลี้ยงผีเสื้อน้ำ ตรงบริเวณที่บนไว้นั้น โดยมีพิธีแบบง่าย ๆ คือ ใช้เทียน ๒ คู่ ดอกไม้จะบนบานในเรื่องใด ๆ ก็บอกกล่าวให้ผีเสื้อน้ำได้รับทราบส่วนการแก้บน ก็จะมีเทียนสองคู่ กระทงใบตองหนึ่งอัน ใช้ข้าวเหนียวหนึ่งปั้น ปลาร้าหนึ่งตัว แล้วนำไปวางตรงบริเวณที่บน แล้วผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) จะจุดเทียนและเป็นผู้กล่าวว่า “สาธุ โกนโต เตวา สังขาโย บูชา เทพเจ้า มเหสิตา ตนรักษา ยังท้องน้ำนทีที่นี้ และฮ้านี้ ขอหื้อผีเสื้อน้ำ จงได้มารับรองเอายังของเสวยนี้เน้อ และก็ขอหื้อตัวผู้ข้าและพ่อแม่พี่น้องศรัทธาหมู่บ้านได้อยู่ดีมีสุข อย่าได้มี พยาธิ กังวลอันตราย ทั้งหลายนี้แต่เตอะ” การบนและเลี้ยงผีเสื้อน้ำนี้ ส่วนมากจะประกอบพิธีที่บริเวณริมฝั่งของแม่น้ำน่านหรือแม่น้ำที่สาขาที่ตื้น ๆ

พัฒนาการเรือแข่งน่าน

การขุดเรือยาวและตกแต่งหัวเรือและหางเรือตลอดจนลำเรือให้มีลักษณะคล้ายพญานาค

ยุคแรกเริ่มนั้น ปีไหนมีภาวะแห้งแล้ง ฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล บรรพบุรุษชาวน่านก็จะนำเรือแข่งไปพายแข่งกัน ซึ่งเปรียบเสมือนกับพญานาคกำลังเล่นน้ำเพื่อขอฝนและก็เป็นที่น่าอัศจรรย์อย่างยิ่ง เพราะว่าหลังจากนั้นฝนก็ตกลงมาจริง ๆ จากความเชื่อดัง กล่าวประวัติของเรือแข่งไม่มีการบันทึกไว้ในพงศาวดาร และหลักฐานอื่นคงมีแต่ในรูปจิตรกรรมฝาผนังตามวัดซึ่งมีการเล่าลือกันมา โดยยึดถือเอา **ตำนานเรือท้ายหล้า เรือตาตอง** เป็นปฐมบทของเรือแข่งของเมืองน่าน

ผู้วิจัยมองว่า โดยภาพกว้างแล้ว “ประเพณีการแข่งเรือ” เป็นภาพสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตแบบงดงามแต่เรียบง่ายของผู้คนที่อาศัยอยู่ตอนต้นแม่น้ำน่าน ซึ่งเต็มเปี่ยมไปด้วยมิตรภาพและความเอื้ออาทรเกื้อกูลอุดหนุนซึ่งกันและกันถือได้ว่าประเพณีการแข่งเรือยาว ที่มีตำนานเป็นปฐมบทและตำนานการแข่งเรือที่ยิ่งใหญ่โดยถือกำเนิดในสายน้ำน่านและวิถีสังคมกสิกรรม ด้วยสำนึกที่ดีของชุมชนของเมืองน่านตลอดจนจิตสำนึกนั้น นอกจากเพื่อระลึกถึงบุญคุณของสายน้ำน่านที่ได้หล่อเลี้ยงทุกสรรพชีวิตให้ดำรงอยู่อย่างมีความสุขแล้ว ยังเกี่ยวพันถึงประวัติการ

สร้างอาณาจักรโยนกนาคบุรีศรีช้างแสน (เชียงแสน) อันเกี่ยวพันกับสายน้ำขรนที หรือแม่น้ำโขงตำนานการสร้างเมืองศรีสัตตนาคนหุต (ล้านช้าง) และตำนานการสร้างเมืองวรนครของเมืองน่านความเชื่อความผูกพันของคนที่มีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม ที่ต้องอาศัยสายน้ำหล่อเลี้ยงชีวิต เหตุนี้จึงทำให้ชาวน่านมีความเชื่อว่า บรรพบุรุษของตนเองมาจากสายน้ำ และเป็นเทพหรือสัตว์ที่ยิ่งใหญ่ทรงมหิทรานุภาพ นั่นคือ พญามังกรจากลุ่มน้ำโขงที่เชื่อเช่นนี้เพราะในแดนทิเบตเมื่อผ่านมาถึงอินเดีย พุกาม สิบสองปันนา และล้านนา พญามังกรได้เปลี่ยนเป็นนาคี หรือนาคา อันหมายถึง พญานาคราชนั่นเองจึงถือเป็นวัฒนธรรมของคนลุ่มน้ำโขง ดังนั้น ประเพณีแข่งเรือของเมืองน่าน จึงเป็นประเพณีของการคารวะสายน้ำน่านและบูชาบรรพบุรุษโดยแท้ แม้จะมีการตีความในความหมายอื่นใด ลักษณะเรือแข่งเมืองน่านที่จะไม่ใช้พญานาค แต่เป็นสุวรรณเหรา ตามข้อสังเกตของ ยุทธพร นาคสุข หรือเน้นมุมมองตามจิตนาการของ (สล่า) ช่าง ที่ ไม่ได้นิยามสิ่งนั้นว่าคือ พญานาค หรือเหรา แต่คือเน้นเพียงความงาม ความหมายที่แทนค่า คือ หัวเรือแข่งแบบน่าน ในมุมมองของ อ.วินัย ปราริปู แต่โดยบริบทสังคมเกษตรกรรม และวิถีชาวพุทธพญานาคราชน่าจะมีความหมายที่ร่วมสมัยและยอมรับของผู้คนมากกว่า พญานาค คือ สัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดิน พืชพันธุ์ธัญญาหาร และฝนฟ้าที่ตกต้องตามฤดูกาล ยามเสียงฆ้อง กลอง ฉิ่งฉาบ และ พับพาง (ม้าล่อ) ประสานกันดังเป็นจังหวะเร้าใจ โขนเรือที่จำลองเป็นรูปพญานาคก็จะพุ่งทะยานไปเบื้องหน้าอย่างสง่างามท่ามกลางสายน้ำน่าน ด้วยกำลังฝีพายของแต่ละคุ้งน้ำของศรัทธาของแต่ละหัววัดหรือหมู่บ้าน เป็นภาพที่น่าตื่นเต้นเร้าใจยิ่งนักสำหรับบรรดาผู้ชมที่จ้องมองด้วยใจจดใจจ่ออยู่บริเวณสองฝั่งแม่น้ำน่าน นี่คือบรรยากาศยามเมื่อเทศกาลแข่งเรือน่านที่แสดงพลังสามัคคีและพลังจิตวิญญาณของชุมชน

ในอดีตกาล กว่าที่จะได้เรือแต่ละลำมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยหรือประชันฝีพายแข่งขันกันนั้น ล้วนมาจากความยากลำบากและต้องอาศัยความเพียรพยายามอย่างยิ่ง เพราะทุกขั้นตอนของการขุดเรือยาวนั้นต้องมีสามัคคีธรรมของแต่ละชุมชน แต่ละหมู่บ้านเป็นเบื้องต้นอีกทั้งยังเป็นการระดมสรรพกำลังต่าง ๆ ทั้งภูมิปัญญาอันสูงส่ง

และฝีมือทางเชิงสล่า (ช่าง) ผู้ขุดเรือ บ่งบอกถึงความเชื่อมั่น ความศรัทธา ต่อสิ่งที่ตนเคารพบูชา อันก่อให้เกิดเป็นแรงบันดาลใจในการสรรค์สร้างความดี ความงาม และการประกอบสัมมาชีพ

เรือแข่งเมืองน่านจะแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ ประเภทเรือเล็ก มีฝีพาย ๓๐ คน ประเภทเรือกลาง มีฝีพายไม่เกิน ๔๐ คน และต้องไม่ต่ำกว่า ๓๑ คน ประเภทเรือใหญ่ มีฝีพายไม่เกิน ๕๘ คน และไม่ต่ำกว่า ๔๑ คน

สมัยโบราณ การแข่งเรือเมืองน่านมักจะนิยมนำไปแข่งประชันกัน ยามเมื่อหมู่บ้านใดวัดใดถวายตานก๋วยสลากหรือทำบุญสลากภัต ชุมชนที่มีเรือแข่งอยู่ก็จะนำเรือไปประชันแข่งเป็นเทศกาลบุญใหญ่ประจำปีและเพื่อความสนุกสนานเชื่อมสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างหมู่บ้านแสดงปลายพีระมิดแห่งความสุขของชุมชน

เนื่องจากความยิ่งใหญ่และรูปลักษณ์ที่แปลกตาของเรือแข่งเมืองน่าน ที่มีโขนเรือเป็นรูปพญานาคเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย ดังนั้น ในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ องค์การดุริยางคนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ได้มาถ่ายทำเป็นภาพยนตร์สารคดีไว้เท่าที่มีหลักฐานยืนยันสืบค้นได้ว่า ประเพณีแข่งเรือของเมืองน่านนั้นมีมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๐

โดยในครั้งนั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิจ เสด็จตรวจราชการเมืองน่าน ครั้นนั้นจังหวัดน่านได้จัดแข่งขันเรือยาวให้ทอดพระเนตรด้วย และเจ้ามหาพรหม สุรธาดา เจ้าผู้ครองนครน่าน ได้ลงไปฟ้อนในเรือลำที่ชนะเลิศ

การสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวที่มีลักษณะแห่งความกลมเกลียว เป็นปึกแผ่นสืบเนื่องมาจากความเชื่อที่คล้ายคลึงกัน ในเรื่องบุญบาปและการใช้วิถีทางศาสนาในวาระต่าง ๆ ร่วมกัน

พัฒนารูปแบบเรือแข่งน่าน อาจแบ่งออกเป็น ๕ ช่วงเวลา ยุคดั้งเดิมเมืองน่านจากตำนาน ร่วม ๒๐๐ ปี ถึงปี ๒๕๒๑ (สล่าประจำหมู่บ้าน) “เรือขี้ขะย้า” เป็นการขุดเรือเรือแข่งแบบเก่าแก่ของ จังหวัดน่านที่ขุดโดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น กล่าวคือ เมื่อได้ไม้ซุงมาแล้วก็พิจารณารูปทรง โดยทั่วไปมักจะใช้ด้านโคนของซุงเป็น

หัวเรือ แต่ก็มีช่างบางคนที่ใช้ส่วนปลายซุงเป็นส่วนหัวเรือ มีกราบเรือประกบทั้งสองข้าง และนำ “ขี้ขะย้า” คือ การนำเอากวาง (ยางไม้ชนิดหนึ่งมีสีน้ำตาล) และน้ำมันยางมาต้มให้ละลายเข้าด้วยกัน ถ้าต้องการให้ขี้ขะย้าเป็นสีขาวก็จะนำไปต้มกับไม้ผลที่มีรสเปรี้ยว เช่น มะกรูด มะนาว มะเฟือง/ถือเป็นยุคแห่งความหลายหลายของความคิดสร้างสรรค์ในการมีสล่าขุดเรือประจำหมู่บ้าน

เรือโบราณที่เหลืออยู่ที่สามารถสืบค้นอายุได้

วิวัฒนาการของเรือแข่งเมืองน่านเรือที่เก่าแก่ที่สุด

ตัวอย่างเรือโบราณที่สามรถสืบค้นอายุได้

พัฒนารูปแบบเรือแข่งน่าน แบ่งออกเป็น ๕ ช่วงเวลา

ในแต่ละช่วงเวลามีการถ่ายทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง อย่างเป็นพลวัต

ห่วงเวลาของการมีอยู่ของประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่าน น่าจะเริ่มต้นขึ้นร่วมยุคสมัยรัตนโกสินทร์ ยุคต้น ถึงปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๓๒๕) ๒๓๙ ปี

พัฒนารูปแบบเรือแข่งน่าน

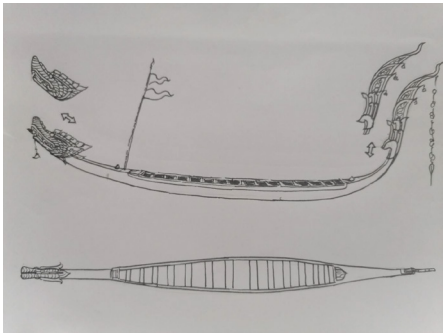

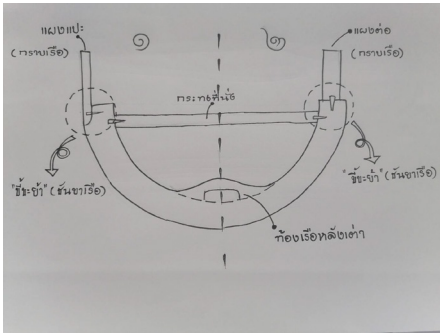
ตัวอย่างหัวเรือโบราณที่ยังมีชิ้นงานเหลืออยู่ในปัจจุบัน

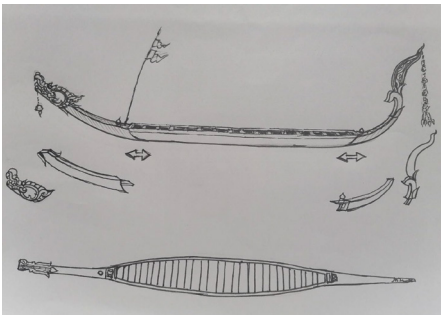
การวิเคราะห์รูปแบบเรือแข่งเมืองน่าน เชิงมิติเชิงช่าง แบ่งเป็น ๕ ยุค

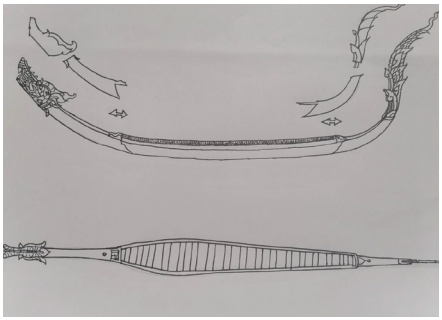

การวิเคราะห์รูปแบบเรือแข่งเมืองน่าน เชิงมิติเชิงช่าง

ยุคที่ ๑

ตัวอย่างเรือขี้ขย้า

ก่อนปี พ.ศ. ๒๕๒๑ เรือขี้ขย้า ยกตัวอย่าง เรือแม่นางบัวเร็ว บ้านเมืองเล็น

- ใช้ช่างน่านเป็นผู้ขุดทั้งหมด โดยขุดจากไม้ทั้งลำ นิยมใช้ช่างจากบ้านดอนไชยใต้
- บ้านป่าสัก และบ้านน้ำปั้ว (น่านใต้)
- ไม่มีก๋ง ไม่มีกระดูกงู/ราวกลาง
- ไม่มีการบี่เรือ
- แผนเรือใหญ่ มี ๒ แบบ คือแผนแปะ แผนต่าง
- กัญญา ถอดได้ ใช้ไม้สลักแทนน๊อต

ยุคที่ ๒

ตัวอย่างเรือยุคเรือหงส์

ยุคเรือหงส์ พ.ศ. ๒๕๒๑ ยกตัวอย่าง เรือนางหงส์ บ้านน้ำปั้ว เรือศรทอง บ้านป่าสุก และเรือขุนน่าน บ้านศรีบุญเรืองปี พ.ศ. ๒๕๒๓ เรือหงส์ทองน้ำครกใหม่

- อิทธิพลของช่างภาคกลาง จ.พิจิตร จ.นครสวรรค์
- ลักษณะกัญญาติดกับตัวเรือ ถอดไม่ได้
- เป็นเรือที่ไม่มีแผนเรือ (กาบเรือ)
- ใช้การคาดไม้ไผ่เป็นราวกลาง (เพื่อให้เรือแข่งแรงทั้งบนและข้างล่าง แทนกระดูกงู)
- ใช้หวายเป็นกลไก (ยืดหยุ่น) ในการยึดไม้และความแข็งแรงของตัวเรือ บางที่เรียกว่า “เรือหวาย”
- เป็นตัวเรือมีกัญญาติดตัวลำ
- ขุดตัวท้อง ไม่มีแผนกิบ
- ก๋งและก่อม แต่ไม่มีกระดูงู ราวกลาง
- ก๋งมี ๖ เล่ม
- เป็นลักษณะเรือโป้งมะหลอด

เรือขุนน่าน ต้นแบบเรือหงส์จากสภาวัฒนธรรมจังหวัดน่าน ๒๕๕๖

ยุคที่ ๓

ตัวอย่างเรือยุคเรือขุด

เรือขุด ยกตัวอย่างเรือ เจ้าแม่สายฟ้า เจ้าแม่สายฝน เทพพิกุลทอง

- เป็นยุคเรือขุด
- ขุดจากไม้ทั้งต้น ใช้ไฟในการครี่หรือบี่ หรือเบิกเรือ
- กัญญาสามารถถอดได้
- ได้รับอิทธิพลมาจากช่างภาคใต้ (ช่างดำ) อ.หลังสวน จ.ชุมพร
- ใช้น๊อตในการยึด
- ตัวเรือมีกระดูกงู ข้างล่าง, แผน, ราวกลาง
  - ใช้หวายในการยึดรั้งสองข้างเข้าหากัน
  - ใช้ (ตอหม้อ/ดั้ง) ยึดเพื่อความแข็งแรง
- ลักษณะรูปทรงปลาช่อน หัวใหญ่ ท้ายเรียว (ใช้)
- มีรางน้ำแหลมและยาว เพื่อให้เบิกน้ำได้เร็ว

ยุคที่ ๔

ตัวอย่างเรือยุคทำสาวเรือ

ยุคทำสาว (เรือ) ไกรทองป่าสัก ปี พ.ศ.๒๕๓๘-๓๙ ยกตัวอย่าง เรือขวัญประชาดอนตัน เรือเทพวิจิตรน้ำครกเก่า เรือเทพสุนทรสาชล บ้านดอนไชยใต้

- ทำที่วัดสุวรรณราชหงส์ อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง
- เป็นเรือขุดเดิม
- ปรับเปลี่ยนรูปทรงใหม่ เรือขุดจากเดิม การแปลงส่วนเรือ
- ไม่แน่นอน ทำตามสภาพเรือ
- พร้อมกับนำช่างอื่นมาปรับแก้ไขที่น่าน
- เอาเรือลาวมาทำสาว

ยุคที่ ๕

ตัวอย่างเรือยุคเรือประกอบ

ยุคเรือประกอบ/เรือติด ปีพ.ศ. ๒๕๕๑

ยกตัวอย่าง เรือเพชรพระธาตุ๗๗ (แชมป์ ๒ สมัย) เรือแม่ลูกอินทร์ เรือขุนน่าน ๒ (๒๕๕๓)

- เรือขุนน่าน ๒ ปี พ.ศ. ๒๕๕๓
- นำไม้แผ่นมาประกอบ เป็นตัวลำ ไม้ยาว
- รูปทรงเรือจะเพียว แหลม เล็ก บาง

ยุคที่ ๖

ตัวอย่างเรือยุคเรือแข่งนวัตกรรมใหม่

เรือแข่งนวัตกรรมใหม่ เป็นช่วงพัฒนาการปรับปรุงเรือในรูปแบบใหม่มีการจัดการวัฒนธรรม การท่องเที่ยว/การแข่งเรือปลอดเหล้า/วิทยาศาสตร์การกีฬา มีการจัดการประเพณี ให้แยกออกจากการแข่งขัน โดยเน้นรูปแบบการแข่งขั้นเป็นกีฬาเต็มรูป มีการจัดตั้งองค์กรสมาคม เรือแข่งของจังหวัดน่าน มีการออกแบบกติกาการแข่งขั้นให้เป็นมาตรฐานการกีฬามากขึ้น

พ.ศ. ๒๕๕๖ กระแสโหยหาอดีต ยกตัวอย่างรูปแบบเรือขุนน่าน บ้านศรีบุญเรือง เป็นเรืองของรูปลักษณ์ตัวเรือ หรือ เรื่องของการจัดการโดยสภาวัฒนธรรมจังหวัดน่าน ที่ต้องการรักษาวัฒนธรรมดังเดิมเอาไว้ จึงมีการประกาศรูปแบบเรือเอกลักษณ์น่านขึ้นมา

ประกาศจากสมาคมเรือแข่ง ดังนี้

- เรือเอกลักษณ์ เป็นประเภทหนึ่งในการแข่งขันถูกประกาศจากสภาพวัฒนธรรม และใช้คนอายุ ๕๖ ปีขึ้นไปพายแข่งขัน
  - เรือหงส์
  - เรือขุด
  - เรือทำสาว

- เรือเร็ว เรือเล็ก เรือกลาง เกิดจากการแข่งขันตามปกติ
- เรือโบราณ เรือที่เป็นรูปลักษณ์เป็นเรือขี้ขย้า (รูปลักษณ์ภายนอก)
- เรือโบราณจริง ๆ ที่ยังคงสภาพดังเดิม

กระแสแห่งการสร้างสรรค์ และแสวงหาคุณค่าใหม่ บนฐานความเชื่อและรากวัฒนธรรมเดิมของประเพณีแข่งเรือน่าน (สล่าแกะสลักเรือรุ่นใหม่) ช่างรุ่นใหม่ศึกษา เรียนรู้และถอดบทเรียนรูปแบบต้นแบบจากตัวเทคนิควิธีการแกะสลักของหัวเรือและหางเรือเดิม มาสู่การออกแบบและสร้างสรรค์ใหม่ โดยเน้นความหมายและความงาม ที่มุ่งเป้าถวายเป็นพุทธบูชาต่อพระพุทธศาสนา อีกทั้งไม่เน้นกระบวนการแข่งขัน ทำให้เกิดรูปแบบหัวเรือและหางเรือ แปลกใหม่ที่หลุดกรอบ ขนบแบบแผนเดิมตามที่ทางสภาวัฒนธรรมประกาศไว้

ตัวอย่างเรือในช่วงปรากฏการณ์แห่งการสร้างสรรค์ และแสวงหาคุณค่าใหม่

ตัวอย่างเรือนวัตกรรมใหม่บ้านดอนไชยใต้

“นวัตกรรมใหม่ลดโลกร้อนโดยการใช้วัสดุเหลือไร้ค่ามาทำเป็นหัวเรืออันทรงคุณค่า แข็งแรงทนทานกว่าไม้หลายเท่า น้ำหนักเบากว่าไม้หลายเท่า แล้วที่สำคัญสามารถทำขนาดเท่าหัวเดิมเหมือนเดิมทุกอย่าง แต่ที่เสีย คือ ห้ามใช้แข่งจริง เพราะมันผิดกติกาที่บอกว่า “หัวเรือจะต้องจากไม้ทั้งท่อนเท่านั้น”

สกุลช่าง : สล่าแกะสลักเรือแข่งเมืองน่านรูปแบบเชิงช่างศิลป์เรือในตัวเรือแข่ง มิติด้านหัตถศิลป์

วิเคราะห์การดำรงอยู่ของความแท้

ทำการวิเคราะห์ จัดกลุ่มรูปแบบ โดยแบ่งตาม ลักษณะ ห่วงเวลาอัตลักษณ์ความพิเศษ

๑. Classic

ลักษณะตัวชิ้นงานที่เป็นแบบอย่างที่สมบูรณ์ของลักษณะเฉพาะบางสิ่งบางอย่างคุณค่าที่มีคุณภาพยั่งยืนหรือเหนือกาลเวลา ทักรูปแบบ เทคนิคในการสร้างสรรค์จนปรากฏเป็นรูปนั้น และอาจไม่สามารถสืบค้นช่าง ผู้สร้างงานได้

๒. Contemporary

หรือ Contemporary design ค่อนข้างมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องตามยุคสมัย มีรากฐานการออกแบบที่สามารถบอกเวลาที่เกิดนั้นได้ และในแต่ละช่วงเวลามีการถ่ายเทสืบถอดกันมาอย่างต่อเนื่อง อย่างเป็นพลวัต (dynamic)

การแบ่งยุคตามห่วงเวลาอัตลักษณ์ความพิเศษ

classical
The study of Nan city boat identity through The craftsmanship of Nan local handicrafts

classical
The study of Nan city boat identity through The craftsmanship of Nan local handicrafts

The study of Nan city boat identity through The craftsmanship of Nan local handicrafts

The study of Nan city boat identity through The craftsmanship of Nan local handicrafts

กลุ่มผลงานที่สล่า (ช่าง) นิรนาม หรือที่เสียชีวิตไปแล้ว แต่ยังมีผลงานที่มีอิทธิพลและหลงเหลืออยู่ในชุมชน

classic
ศิลปะ บ้านสลี

สล่า ศิลปะบ้านสลี

The study of Nan city boat identity through
The craftsmanship of Nan local handicrafts

classic
ศิลปะบ้านนาหนุน

บ้านนาหนุนยุค
classical

The study of Nan city boat identity through
The craftsmanship of Nan local handicrafts

classic
ศิลปะบ้านสบสาย

สล่า ชุมชนสบสาย

The study of Nan city boat identity through
The craftsmanship of Nan local handicrafts

classic
ศิลปะบ้านต้นฮ้าง

สล่า บ้านต้นฮ้าง
ยุค **classical**

กลุ่มสล่าที่สืบค้นได้ และเสียชีวิตไปแล้ว

classica
ศิลปะบ้าน นาปัง

เรือกางวิ๊ด

เรือคำปิ่ว

เรือนาปังคว้างน่าน

พระครูเจ้าปู่ครูบาอภิวัง

พระครูบาบุญศรีอินทรสา โร
(พระครูอินทสารปยุต)

The study of Nan city boat identity through
The craftsmanship of Nan local handicrafts

Contemporary
ศิลปะบ้านบุญเรือง(บ้านบง)

พระครูบานนทวงศ์

classica
ศิลปะบ้าน ท่าลี่
ศรัทธาวัดภูมินทร์

ต้นธารสล่า
แสนหลวงราชสมปาน
“ พ่อปาน ธนูสน ธ์”

The study of Nan city boat identity through
The craftsmanship of Nan local handicrafts

classical
ศิลปะศรัทธา วัดพญาวัด

The study of Nan city boat identity through
The craftsmanship of Nan local handicrafts

คำแดงเทวี (ชุมชนนาเตา) ศิลปะน้ำปั้ว

ชุมชนนาตา บันทึกข้อมูลสล่าช่าง
นามครูบาคันธา
(อดีตเจ้าอาวาสวัดน้ำปั้ว)

.....

Contemporary
ศิลปะดอนไชยใต้

พ่ออินเขียน อะทะวงค์

Contemporary
ศิลปะคอนไชยใต้

พ่อเสน่ห์ ธรรมไชย

Contemporary
ศิลปะบ้าน ป่ากล้วย

สล่าวงศ์ มโนรส

สล่าอเนก ขัติยศ
(สล่ายุทธ)

Contemporary
ศิลปะบ้านป่าหัด

พ่ออุ้ยวาด ปัญญา

กลุ่มตัวอย่างสล่าเรือน่าน กรณีศึกษา ภาพแทนรูปแบบเรือน่าน

Contemporary
ศิลปะบ้านสวนหอม

พระครูผาสุกนันทวัฒน์
(ศราวุธ สุขวฑฺโน)

Contemporary
ศิลปะดอนไชยใต้

สล่าตวง

ธีทัช สอนศิริ

Contemporary
ศิลปะนาเตา

สล่านูน

มนูญ ปธระมะ

สล่า กอล์ฟ
อนุชา คันทะเนตร

สล่าเอส
วีรชน หลวงแก้ว

Contemporary
ศิลปะบ้านป่าหัด

สล่า ชาญ
ชาญ ปัญญา

Contemporary
ศิลปะบ้านดอนแท่น

สล่าอ้อย
เกียงไกร แสนทิพย์

กลุ่มเรือหงส์ อิทธิพลของช่างภาคกลาง จ.พิจิตร จ.นครสวรรค์

- **ลักษณะกัญญาติดกับตัวเรือ ถอดไม่ได้**
- เป็นเรือที่ไม่มีแผนเรือ (กาบเรือ)
- ใช้การคาดไม้ไผ่เป็นราวกลาง (เพื่อให้เรือแข่งแรงทั้งบนและข้างล่าง แทนกระดูกงู)
- ใช้หวายเป็นกลไก(ยืดหยุ่น) ในการยึดไม้และความแข็งแรงของตัวเรือ บางที่เรียกว่า “เรือหวาย”
- *เป็นตัวเรือมีกัญญาติดตัวลำ*
- *ขุดตัวท้อง ไม่มีแผนกิบ*

Contemporary
ศิลปะบ้านท่าล้อ

สล่ามิตร
สุมิตร จันทะเนตร

Contemporary
ศิลปะบ้าน ป่ากล้วย

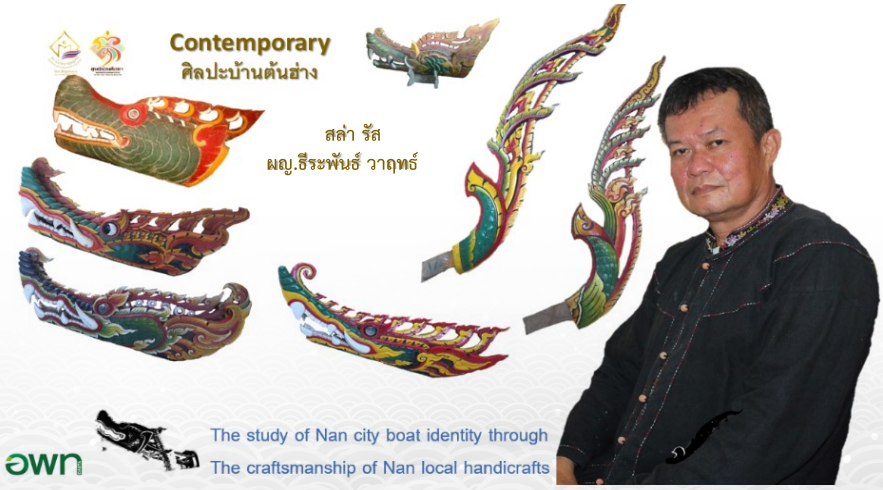

สล่าเสวียน วงศ์สีสม

ของสล่า วิทยา สมนึก

สล่ารงณ์
อนุรักษ์ สมศักดิ์

Contemporary
ศิลปะบ้าน ป่ากล้วย

เจ้าป้อม ญาณ สองเมืองแก่น
ผู้ศึกษาสืบค้นและถ่ายถอดภูมิปัญญ า
ช่างหลวงน่าน

สรุปจำนวน ชิ้นงานจำแนกกลุ่มประเภท

ข้อมูลภาคสนามที่สำรวจได้ ช่วงปี ๒๕๖๒-๒๕๖๔

หัวโอ้ กลุ่ม Classic : ๑๕ ชิ้นงาน

หัวโอ้ กลุ่ม Contemporary : ๕๔ ชิ้นงาน

หางวัลย์ กลุ่ม Classic : ๑๙ ชิ้นงาน

หางวัลย์ กลุ่ม Contemporary : ๒๒ ชิ้นงาน

ส่วนใหญ่ยังคงใช้งานในประเพณี

จาก ๑๗ ชุมชน ๑๑ สล่า

สกุลช่างสล่าเรือ ผู้แกะหัวโอ้หางวัน และลวดลาย

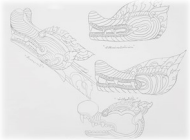
สกุลช่างสล่าเรือผู้แกะหัวโอ้หางวัน และลวดลาย

1. พระครูจักรธรรมสุนทร, สล่าดวง, สล่าทวน บ้านดอนไชยได้
2. พระครูประสิทธิ์ วรคุณ บ้านป่าสัก (ผญ.บ้าน)
3.,สล่าเสริฐ, สล่าเสวียน วงศ์สีสม, บ้านบุญยืน ปากล้วย
4. สล่ายุทธ, สล่ากอล์ฟ บ้านศรีบุญเรือง
5. สล่าชาญ บ้านป่าหัด
6. สล่าวิรชร หลวงแก้ว, สล่าเอ็ด บ้านบุญเรือง
7. สล่าหลัด บ้านต้นฮ่าง
8. พระครูผาสุขนันทวัตร, สล่าป๊อป บ้านสวนหอม
9. สล่าบูณ บ้านนาเตา
10. สล่ารงค์ บ้านศรีพันต้น
11. สล่าเดิน บ้านท่าข้าม เวียงสา
12.สล่าอ้อย บ้านดอนแท่น เวียงสา

รูปแบบเรือแข่ง พิเศษ พบเฉพาะชุมชนไหลื่อ

หัวเรือจักแตน ชุมชนบ้านหนองบัว อ.ท่าวังผา จ.น่าน

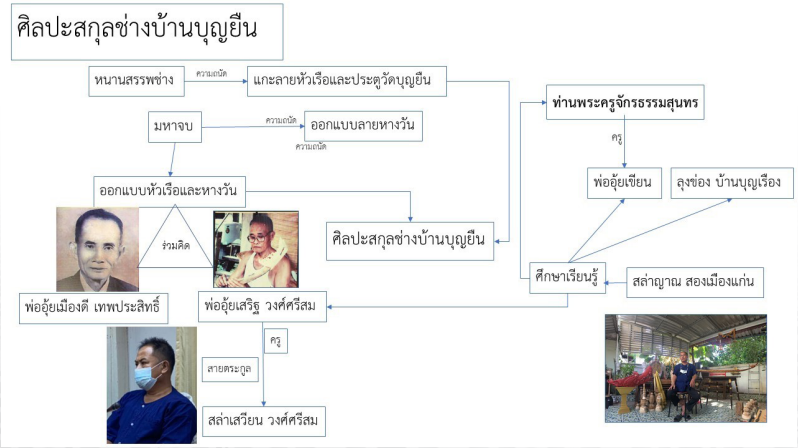
รูปแบบหัวเรือแข่งยุคแรกของน่าน

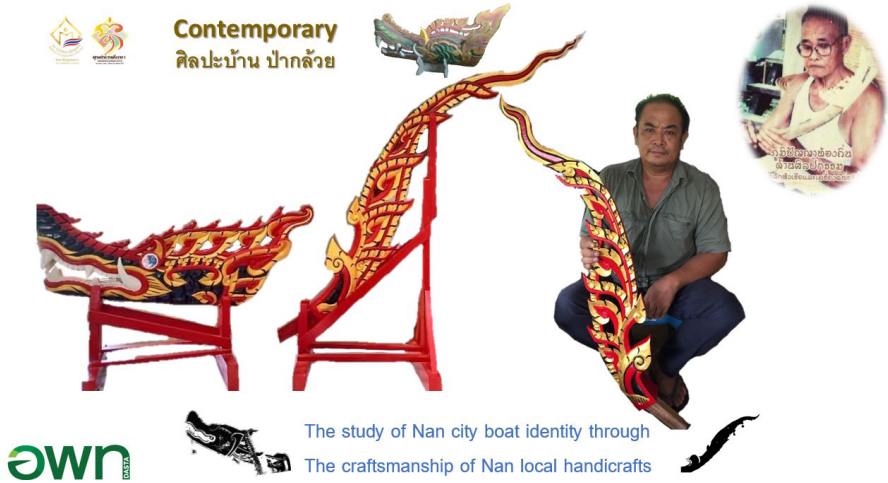
หัวเรือโบราณ บ้านนาปัง และ อีกหลายชุมชน ลุ่มน้ำน่านที่เก็บรักษาไว้

สกุลช่างสล่าเรือผู้แกะหัวโอ้หางวัน

สกุลช่างน่าน

๑. สกุลช่างบ้านป่ากล้วย (บุญยืน) ยึดถือเป็นหัวเรือต้นแบบเจ้าแม่สายฟ้า เป็นเอกลักษณ์ สีทอง

ลักษณะพิเศษของหัวโอ้

- ไม่มีลิ้น
- แก้ม : แก้มอู้ม
- ลักษณะแหลมยาวเรียว
- ลูกตา ทำจากแก้ว
- โขงลูกตาโค้งงอไปข้างหน้า
- มีหูทัดดอกไม้ที่แก้ม
- หัวมีความหวาน อ่อน สวยงาม
- การแตกดอกไม่เหมือนกัน และไม่มีดอกรอบแก้ม
- หมกขี้หมา เป็นรูปยาว รี แหลม ส่งขึ้นไปข้างหน้า
- เขี้ยวหน้าจะตรงไม่โค้ง โค้งเฉพาะเขี้ยวฟอง เขี้ยว ๑๐
- เขี้ยวฟองเป็นเอกลักษณ์ของพ่ออุ้ยเสริฐ เขี้ยวสวก
- ท้ายหงอนแกะสลักเป็นลายกนกท้ายจะวกเข้าขมวดกลับมาข้างหน้า สาเหตุที่วกเข้า ตามความคิดของพ่อประเสริฐ คือ หัวเรือเมื่อไม่ได้ใช้จะเก็บหงอนออกและคว่ำหัวลง หมกขี้หมาและทั้งสองข้างจึงเป็นตัวรับพื้น ถ้าทำเป็นทรงแหลม จะหักง่าย

ทำกนกท้ายวกเข้าจะทำให้ลดการเสียหายลงได้

- มีโขงปิงคว่ำ
- แก้มเป็นเกล็ดปลา มี ๓ แบบ ๑) เกล็ดปลา ๒) เกล็ดครีบ ไม่นิยมสลักเป็นลายขดหอย
- ส่วนที่ถอดออกจากคอเรียกว่า กาบจั๊ว และหางดา จะเป็นตัวล็อคหัวไม่ให้ดิ้น
- แก้ม : แก้มอู้ม

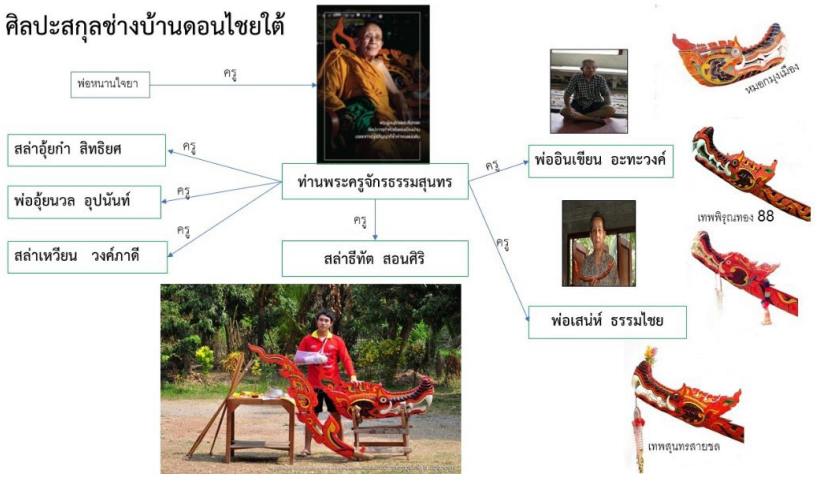
ลักษณะพิเศษของหางวัน ประวัติหางวันเรือสายฟ้า ท่านมหาจบ เจ้าอาวาสวัดน้ำปั้วและลาสิกขามาเป็นครูอยู่ที่วัดบุญยืน และได้แกะหางเรือเจ้าแม่สายฟ้า หลังจากนั้นพ่ออุ้ยประเสริฐ วงศ์สีสม จึงได้นำหางเรือที่มหาจบแกะไว้มาเป็นต้นแบบสร้างหางเรือเจ้าแม่สายฟ้า ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

- มีกรอบดอกขี่หรือซ้อนกันขึ้นไป ๔-๕ ชั้นขึ้นไป
- ดอกเป็น ลวดลายเป็นลายกนกหรือกนกใบเทศ
- ลักษณะของทรวดทรง แน่น

๒. ศิลปะบ้านดอนไชยใต้

ศิลปะสกุลช่างบ้านดอนไชยใต้

เอกลักษณ์ศิลปะบ้านดอนไชย

ลักษณะเด่นของสกุลช่างบ้านดอนไชย คือ ไม่มีเส้นตรงนอกจากเคี้ยวเท่านั้น แนวคิดจากหลวงพ่อธรรมจักรฯ เวลาเราจับอะไร ถ้าเราจับตามคมก็จะไม่เหมาะมือ หรือปวดมือ ถ้าเราจับอะไรที่กลม นุ่มเราก็จะเหมาะมือ

เน้นลวดลายไม่ให้มีเส้นตรง เพราะถ้าเป็นเหลี่ยมจะดูไม่งามตา *จับตามคม คือ รูปลักษณะที่เป็นเหลี่ยม

เทคนิคการแกะหัวโอ้เรือศิลปะสกุลช่างบ้านดอนไชยใต้ มีกระบวนการค่อนข้างซับซ้อน สล่าหรือช่างที่ทำจะต้องใช้ความรู้สึก ความละเอียด รูปร่างรายละเอียดหัวโอ้ที่เราได้แกะเหมือนศิลปะบ้านดอนไชยได้หรือไม่

- น้ำหนักของหัวเรือ หนัก ๑๘ กิโลกรัม
- ใช้ไม้ตองหรือไม้ทองหลาง ในภาษาไทย
- ลักษณะสวก (ดุ) มองมุมเงยจะดูน่าเกรงขาม และยิ้มอยู่ตลอดเวลา
- สี สีส้ม สีแดง สีเหลือง สีดำ เป็นสีหลัก (สีแดง กาฟัก ออกเป็นสีเข้ม)

o พ.ศ. ๒๕๒๘ เทคนิคการใช้สีส้มของพระครูฯ คือจะใช้สีแดงผสมกับสีเหลือง เพื่อให้ออกมาเป็นสีส้มแบบเรือบ้านดอนไชย (เกิดจากข้อจำกัดของสี)

- **หัวเรือทุกลำที่พระครูจักรธรรมสุนทรออกแบบจะสามารถตั้งได้ไม่ล้มเพราะมีการซ่อนลายเอาไว้**

- **จมูก** สีดำคาดแดง

o จมูกมน กลม ไม่แหลม

- **เขี้ยว** (ฟัน)

o เขี้ยวถ้ามองด้านฝั่งเดียวมีอยู่ ๗ เคี้ยว

o การไล่เขี้ยว เป็นกระบวนการที่สำคัญ เพราะถ้าแกะออกมาแล้วทำไม่เหมือนต้นฉบับหรือผิดรูปไปนิดหนึ่งก็ถือว่าไม่เหมือนต้นฉบับเลย ตั้งแต่เขี้ยวหน้าแงไปจนถึงเขี้ยวล่าง และปากจะแปะออก ถ้ามองจากมุมหน้า (ถ้าไล่ไม่ได้ก็จะไม่หัวเรือนั้นมาเลย)

o เขี้ยวไม่ได้ แหลมลงข้างล่าง แต่ว่าจะชี้ออกด้านข้าง

o เขี้ยวหน้า กับลายบนเหงือกจะมีลวดลาย

o หน้าแง มีเครื่องหมาย/ตราสัญลักษณ์ แต่ไม่ทราบแน่ชัดว่า มาจากไหน หน่วยงานใด คาดว่ามาจาก

o เขี้ยวฟองต้องแหลม งอน

- **แก้ม** การไล่แก้มไม่เหมือนที่อื่น แต่มีอยู่ ๒ ยุค

o แก้มจะเป็นการไล่ลาย มีอยู่ ๓ เต้า

- เต้าที่ ๑ เกล็ดแก้มแถวที่ ๑ เรียงร้อยต่อกันไป (เกล็ดแก้มแถวบน)
- เต้าที่ ๒ เกล็ดแก้มแถวที่ ๒ เรียงร้อยต่อกันไป (เกล็ดแก้มแถวกลาง)
- เต้าที่ ๓ เกล็ดแก้มแถวที่ ๓ เรียงร้อยต่อกันไป (เกล็ดแก้มแถวล่าง)

การแกะจะต้องแกะทีละดอก (ทีละเกล็ด) ไม่สามารถแกะเป็นแยกร่องแล้วมาค่อย ๆ แกะทีละเกล็ดได้ (ใช้คำว่า แกะดอก (เกล็ด) มันอมกัน)

- **ปลายหงอนและปลายหู** จะไม่ได้หงอนแบบงอ แต่จะงอนไปแบบลายกนกออกพลิ้ว ไม่ได้ลู่หลังหรือลู่หน้าอีกหรือไม่

o ปลายหงอน บาง (แปบ) ก็จริงแต่มาแปะปลาย

o หงอน ในสมัยก่อนถอดได้ ปัจจุบันถอดไม่ได้เนื่องจากหงอนหลุดบ่อย สล่าจึงตอกตะปูลงไว้ไม่ให้หลุด

- ตา มี ๒ แบบ

o หัวต้นแบบ แกะโดยสล่าเขียน ผู้ออกแบบโดยพระครูธรรมจักรฯ จะเขียนตาดำเล็ก มุมมองที่เห็นเลยจะเห็นว่าตาจะสวก (ดุ)

o หัวเรือสำรอง แกะโดยสล่าตวง ธีธัส จะเขียนตาดำโตขึ้น มุมมองที่เห็นตาจะยิ้ม

o ตาของเรือสกุลช่างสีบุญเรือง จะมีลักษณะตาโตกว่าสกุลสกุลช่างอื่น ๆ แต่ถ้าหากได้มีการเขียนลายลงไป จะมองว่าตาสมดุล

o แก้วตาเรือ จะเขียนตาดำไว้ตรงกลาง จึงช่วยลดความโตของลูกตาดูสวยงาม

- มะเด็ง/กระดิ่ง

o มะเด็งจะติดอยู่ในหงอน เวลาที่ใส่หงอนลงไปก็จะนำมะเด็งมัดผูกเข้าไปในปากที่มีหงอนโผล่ลงมา

o การใส่มะเด็งไว้ เพื่อเป็นสัญลักษณ์ให้กับนายหัวและนายท้ายเรือได้ส่งสัญญาณให้กัน ให้จังหวะ วิธีการ คือ นายท้ายห่มท้ายเรือกระดิ่งจะสั่นนายหัวก็จะได้ยินเสียง

o ซ่อนกุสโลบายไว้ คือ เนื่องจากเรือยาว นายท้ายไม่สามารถตะโกนบอกนายหัวว่าไปทางซ้ายหรือทางขวาไม่ได้ จะต้องกระทืบเท้าเรียกนายหัวให้หันมามอง สื่อสารกับนายท้าย จะไปทางซ้ายหรือขวาโดยการกวักมือบอก ในตอนตั้งลำเรือรอออกจากจุดสตาร์ท

- มียัญ อยู่ในเพดานปากด้านบน

- การใส่ลวดลายของหัว

o หลักคือเป็นการซ่อนลาย มองตั้งแต่จากปลายตาโค้งมาหาเขี้ยว อ้อมมาด้านหลังลวดลายจะต่อกันกับลายที่แก้มก็จะต่อกันไปจนถึงหู (ลวดลายต่อกันมา)

o ถ้าปลายตาและเขี้ยวไม่รับกัน ลายตรง (หลังหู) และลายแก้มไม่รับกับเขี้ยวก็จะไม่ใช่ศิลปะบ้านดอนไชยใต้

o จุดสำคัญที่หลอกตา ลวดลายตั้งแต่จมูกหรือหมกขี้หมาจะเป็นบานต่อกันมาจนถึงลายหลังตาและเกล็ดแก้ม จึงจะดูสวยงาม ลายไม่ขาดจากกัน

- สร้อยรอบแก้ม เป็นลายกนกหรือลายเถาวัลย์ออกมาเป็นเครือเดียวหรือเป็นเส้นเดียวกัน และมาแตกลายอีกครั้งที่หู สร้างเส้นล่างดอกกนกแต่ละตัวก็ตรงกลับลายเกล็ดทุกแถวไปจนถึงหู

- ลวดลายของเขี้ยวกับลายก็จะรับกัน ขีดไปตามรับกันพอดี

- การขดลายกนก จะบาก (แกะ) เป็นลายกลม

- ไส้ลาย (สีแดง) เป็นการเฉียงลายและใส่ไส้เข้าไป จึงดูเหมือนมีไส้แบบที่เจาะ/ปาด (บัก) และเซาะลาย เป็นการตัดเอียงหน้าลาย

- เทคนิคการแกะหัวเรือมี ๒ แบบ

o หัวเรือต้นแบบจะแกะจากไม้ทั้งดุ้น ไว้วิธีการเจาะและแกะสลักออก ซึ่งจะเป็นวิธีที่ยาก กาควบคุมลายในสมัยก่อนจึงทำได้ค่อนข้างยาก อาจจะผิดรูปแบบบ้างเพราะไม่มีเครื่องมือที่พร้อม (เทคนิคด้านภูมิปัญญา)

o หัวเรือจำลอง (ปัจจุบัน) จะใช้วิธีผ่าครึ่ง (ผ่าโขบ) และแกะด้านในให้เสร็จก่อนถึงจะนำมาต่อกัน เพื่อเก็บลายละเอียดข้างในให้เสร็จสวยงามก่อนที่จะมาแกะด้านนอกอีกครั้ง แต่ลักษณะรูปแบบ เทคนิคลวดลายไว้เหมือนเดิม ทำให้ดูว่าหัวเรือตอนนี้ดูเรียบละลายละเอียดดีกว่าหัวเรือสมัยก่อน

- ปีกแมงดา (บัวหางลิ่น บ้านศรีบุญเรือง, กาบจ้าว, กาบซาง) จะอยู่ต่อลงมาจากหัวกันโงน (กันยา) เล็กน้อยแต่สำคัญ ประโยชน์ของปีกแมงดา ช่วยลดความหลวมของหัวเรือกับโงน และเพิ่มความสวยงาม

ลักษณะพิเศษของหางวัน

อาจจะเรียกว่า หางไก่

- หางวันจะใหญ่ น้ำหนักมาก มีความหนา โคนหางจะหนาและบางไล่ระดับไปถึงปลายหาง

- อดีต เรือบ้านดอนไชยจะเน้นโง้นหางวันให้ยาวกว่าหัวโอ้ เพื่อให้เห็นท่าทางในช่วงที่เรือแล่นจะดูสวยงาม

- ปัจจุบันโงนหัวจะยาว หางสั้น

- ใช้ไม้ตองหรือไม้ทองหลาง ในภาษาไทย

- การทำหางวัลย์ในยุคของหลวงพ่อ เน้นทำกนกเป็นตัว ภาคกลางเรียกลายทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ แต่ไม่ได้เป็นไปตามหลักของการเขียนลายไทย

- มีลายกนกอยู่ ๔ ตัว ซ่อนลาย (อมลาย)

- ลวดลายการขดหัวขดหางจะขึ้นอยู่ที่คนทำ ขอให้ออกมาสวยและดูลงตัว

- หางเรือเทพพิรุณทอง ๘๘ และเรือเทพสุนทรสายชล จะมีความตรงขึ้นสวยงาม เน้นปลายหางจะเล็ก เกิดจากความบังเอิญของเนื้อไม้ และหน้าไม้ ที่พอทำหักโค้งไม่ได้มาก ตัวหางจึงออกมาเป็นแบบโคนเรือใหญ่ ปลายหางจะเล็ก ทำให้มองดูแล้วสวยงาม

- ไส้ลาย ไม่มาก แต่การขดลายหรือบากลายแล้วจะมาขดอยู่ที่หัว สวยงาม โดยเฉพาะมองอยู่ไกล ๆ สล่าทาสีส้มตัดขอบแดงมองมาจากที่ไกลจะดูเหมือนเป็นลายที่ละเอียด ซึ่งเป็นการหลอกตาให้มองดูแล้วละเอียด แต่ถ้ามองดูใกล้ ๆ ลายจะไม่ได้มีเยอะเหมือนมองไกล ๆ

สมัยก่อนที่หางวัลย์น้ำหนักเยอะอาจจะเป็นเพราะสมัยก่อนมีการห่มเรือ ถ้าหางไม่มีความแข็งแรงก็จะทำให้หักได้ และสร้อยสังวาลจะยาว

๓. สกุลช่างบ้านนาเตา

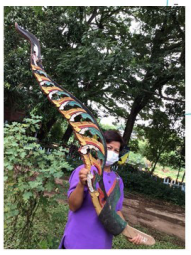
ศิลปะสกุลช่างบ้านนาเตา

- สีดำ แดง เหลือง
- ลักษณะหัวจะสวก(ดุ) น่าเกรงขาม
- หมกขี้หมา ขดก้นหอยถี่ (ละเอียด)
- แก้มคล้ายเกล็ดปลา (ลายถี่)
- เขาะร่องแบบถี่ มีคลีบเกล็ดมาถึงคาง
- หมกตาใหญ่ ไฟตาโค้งไปด้านหลัง
- หัวเรือเป็นหน้าตัด เมื่อใส่หัวเรือเข้าไปกับตัวเรือ จะได้ระนาบเดียวกันกับน้ำ

หัวเรือจะสวก น่าเกรงขาม
เคี้ยวหน้าสั้น ลายกลัดกับเคี้ยวล่าง
เคี้ยวฟองแกะติดไม่แยกฟันออก แกะในไม้ทั้งท่อน
หัวเรือเคี้ยว 10

- สีดำ แดง เหลือง เขียวแกมเล็กน้อย ไม่มีไล่สีหรือทับสี
- เน้นความเบา บาง
- ลายกนก หัวใหญ่ หางเล็กแหลมขึ้นเป็นเปลวไฟ (หัวใหญ่ หางเล็ก)
- มีฉลุโปง
- ลายกนกทั่วไป ตามจินตนาการของช่าง(มะเก่า)

ครูสล่า สล่าจันทร์ ปาระมะ (อาชีพนักการภารโรงและช่างไม้) บ้านท่าค้ำ

ผลงานหัวเรือชิ้นแรกที่ได้แกะ คือ หัวเรือเทพนิมิตปูคา บ้านปูคา (เดิมอยู่บ้านท่าค้ำ) ซึ่งปัจจุบันก็มีการใช้งานอยู่ และเล่นเป็นเรือเอกลักษณ์น่าน

สล่าคนปัจจุบัน สล่ามนูญ ปาระมะ (บุตร) ปัจจุบันเป็นช่างไม้ รับเหมางานไม้ ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับงานพุทธศิลป์

หัวโอ้ ขุนริมนาเตา (ยุคแรก) พ.ศ. ๒๕๓๔

- ทำจากไม้ตองเหลือง
- สีดำ แดง เหลือง
- ลักษณะหัวจะสวก(ดุ) น่าเกรงขาม
- หมกขี้หมา ขดก้นหอยถี่ (ละเอียด)
- แก้มคล้ายเกล็ดปลา (ลายถี่)
- เซาะร่องแบบถี่ มีคลีบเกล็ดมาถึงคาง
- หมกตาใหญ่ ไฟตาโค้งไปด้านหลัง
- หัวเรือเป็นหน้าตัด เมื่อใส่หัวเรือเข้าไปกับตัวเรือ จะได้ระนาบเดียวกันกับน้ำ
- หัวเรือจะสวก น่าเกรงขาม
- เขี้ยวหน้าสั้น ลายกลัดกับเคี้ยวล่าง
- เขี้ยวฟองแกะติดไม่แยกฟันออก แกะในไม้ทั้งท่อน
- หัวเรือเคี้ยว ๑๐
- หงอนตรง-สั้นไม่สูง ไม่เพรียวไปด้านหลัง (ปัจจุบันมีการเสริมให้สูงขึ้นเล็กน้อย)
- กาบจั๊ว ให้เหมือนเรือคำแดง (เสริมขึ้นมาใหม่)

หางวัลย์ พ.ศ. ๒๕๓๔

- สีดำ แดง เหลือง เขียวแกมเล็กน้อย ไม่มีไล่สีหรือทับสี
- เน้นความเบา บาง
- ลายกนก หัวใหญ่ หางเล็กแหลมขึ้นเป็นเปลวไฟ (หัวใหญ่ หางเล็ก)
- มีฉลุโป่ง
- ลายกนกทั่วไป ตามจินตนาการของช่าง (มะเก่า)

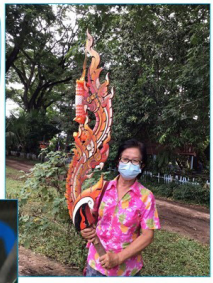
สล่ามนูญ ปาระมะ (บุตร)

ศิลปะสกุลช่างบ้านนาเตา

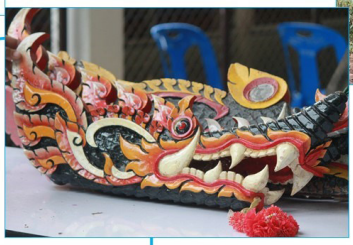

ช่างมนูญ ปาระมะ

- ทำจากไม้ปีนเป็ด ลายไทย “ลายหัวนาค 3 หัว” ได้แรงบันดาลใจมาจากลายไทยจากในหนังสือ
- เน้นความเบา
- ลักษณะลายจะตัน ไม่เน้นความโปร่ง
  - เอกลักษณ์ไม่ได้ยึดติด เป็นไปตามกระแส

- ลวดลายแกะตามจินตนาการ
- เน้นความสวก(ดุ)
- หน้าตัดดิ่งไปกับน้ำ
- ตาเล็กไม่โต
- หงอนสูง ลวดลายอิทธิพลมาจากบ้านป่ากล้วย
- หูได้รับอิทธิพลมาจากบ้านป่ากล้วย
- ลวดลาย เกล็ดแก้มและเกล็ดคางยังเอกลักษณ์ต้นแบบ
- หมกขี้หมาเล็ก แหลม ไม่ขดเป็นเกลียว ปลายหมกขี้หมาคงเอกลักษณ์ต้นแบบ
- มีการโฉบสี (Airbust)ให้สวยงาม (ต้นแบบมาจากบ้านต้นย่าง)

หัวโอ้ เรือขุนริม นาเตา ปัจจุบัน (ลวดลายคล้ายกับหัวเรือสล่าจันทร์) พ.ศ. ๒๕๕๘

- ทำจากไม้ส้อ
- สิ่งที่เน้น คือ จะขุดมาจากไม้ทั้งท่อน ไม่ได้ใช้ไม้มาประกอบกัน
- ลวดลายแกะตามจินตนาการ
- เน้นความสวก (ดุ)
- หน้าตัดดิ่งไปกับน้ำ
- เขี้ยว ๑๐
- หน้าตัดดิ่งไปกับน้ำ
- หมกขี้หมาเล็ก แหลม ไม่ขดเป็นเกลียว ปลายหมกขี้หมา/จมูกแต่ยังคงละเอียดเหมือนต้นแบบ
- ลวดลาย เกล็ดแก้มและเกล็ดคางยังคงเอาเอกลักษณ์ของสล่าจันทร์ ปาระมะไว้เป็นต้นแบบเหมือนเดิม
- หูได้รับอิทธิพลมาจากบ้านป่ากล้วย

- ลวดลายหงอนรับอิทธิพลมาจากบ้านป่ากล้วย แต่ความสูงของหงอนยังคงศิลปะสกุลช่างบ้านนาเตาไว้

- ตาเล็กไม่โต

- มีการโฉบสี (Airbust) ให้สวยงาม (ต้นแบบมาจากบ้านต้นฮ่าง)

- ตัวสล่าไม่ได้ยึดติดเป็นลายเฉพาะของตัวเอง ปัจจุบันจะเลือกแกะตามความสวยงาม เลือกเอาความสวยงามของสกุลช่างแต่ละสกุลมาผสมผสานกัน เพื่อความสวยงาม

หางวัน

- ทำจากไม้ปีนเป็ด ลายไทย “ลายหัวนาค ๓ หัว”

- เน้นความเบา

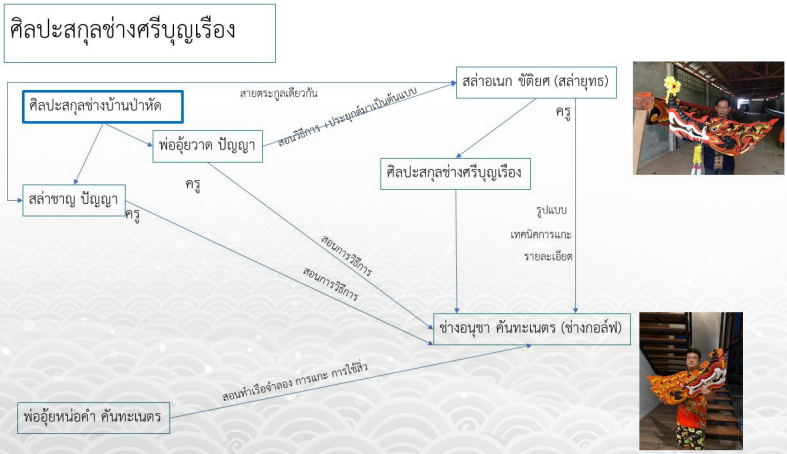
- ลักษณะลายจะตัน ไม่เน้นความโปร่ง สาเหตุที่ไม่มีลายฉลุหรือรูกว้าง เพราะว่าเพื่อจะให้ไม้เกิดความแข็งแรง ไม่ให้หักง่าย (เพราะไม้ที่ใช้เป็นไม้เนื้ออ่อน)

- ลวดลาย ได้แรงบันดาลใจมาจากลายไทยจากในหนังสือ จึงเป็นเอกลักษณ์ลายกนกแบบ ๓ หัว

  o เอกลักษณ์ไม่ได้ยึดติด เป็นไปตามกระแส

- โคนหางใช้เทคนิคการวาดออกมาเป็นลวดลาย ไม่ได้แกะสลัก

๔. สกุลช่างบ้านศรีบุญเรือง

หัวโอ้เรือ

- ลาย
- สี เน้นสีหมากสุก (ส้ม) เป็นสีขับ (เด่น) สีดำ และสีเหลือง

หัวโอ้รุ่นที่ ๑ เป็นหัวแรก (ใส่เรือน่านมงคลทอง) ขุดเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๒ อายุ ๔๒ ปี เป็นหัวต้นแบบสกุลช่างบ้านศรีบุญเรือง ที่ได้รับอิทธิพลมาจากเรือขุนน่าน สกุลช่างบ้านดอนไชยใต้ เช่น ลายแก้ม ลายเกล็ด เคี้ยว เหงือก เป็นต้น ส่วนของลักษณะหงอนจะประยุกต์เอาลายไทยเข้าไปใส่

- ใช้ไม้ทองหลาง
- หน้าสวกกึ่งยิ้ม
- เขี้ยว (ฟัน) ๑๒ ลายเขี้ยว ได้รับอิทธิพลมาจากเรือขุนน่าน
- หงอน เป็นลายกนก ๓ ตัว ปลายหงอน (ปลายลาย) เป็นเปลวไฟ ค่อย ๆ ยกสูงขึ้นจากข้างหน้าไปจนถึงปลายหงอน
- หมกขี้หมา ขดก้นหอย วนใน (เลียนแบบเรือขุนน่าน)
- ไฟเหงือก
- ตา ลักษณะตาจะยาว ในตาใช้แก้วตัดเป็นรูปวงกลมวางแปะ ไม่มีตาดำ
- หมกตา/ไฟตายาว เอียงไปด้านหลัง
- รอบแก้มไม่มีสร้อยสังวาล
- เกล็ดแก้มลายนูน
- ลักษณะเด่นลายบนแก้มจะเป็นลายกนก ๑ ตัว
- ลักษณะหัวของศิลปะสกุลช่างศรีบุญเรือง คือ ส่วนบนจะเล็ก ไล่ใหญ่ไปจนถึงหู

หัวโอ้รุ่นที่ ๒ ขุดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๖ อายุ ๑๙ ปี โดยช่างอนุชา คันทะเนตร ใช้เป็นหัวเรือน่านฟ้า ใช้ไม้งิ้ว

- หน้าสวก (ดุ)
- หมกขี้หมาโด่ง เป็นช่อสูงขึ้น
- เขี้ยวโค้ง ยาว เขี้ยว ๑๐
- เหงือกและหงอนเป็นลายเปลวไฟ ดูทำให้เหมือนสวก (ดุ)

- แก้มป่อง หูกาง

- ลายหูประยุกต์จากลายกนก ๓ ตัว เพิ่มเป็นลายกนก ๕ ตัว ซ่อนลาย มีลักษณะคล้ายกับลู่ไปตามลม เป็นรูปเปลวไฟเหมือนกัน (เพิ่มลูกเล่น)

- หางหงอนเป็นลายประยุกต์ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะสกุลช่างบ้านป่ากล้วย

- ตาโต ใช้แก้ว ตาอ้าออกทำเป็นตา ตาโตมีลุกตาสีดำอยู่ตรงกลางและวาดขอบตาด้วยสีดำ มองหน้าเข้าไปเหมือนตาจะอ้าออก ในช่วงที่ลงน้ำ ขณะกำลังพายจะดูเหมือนว่าตามองไปด้านหน้า

- ไฟตาโค้งตามหงอน (ลู่ลมตามหงอนตามหู)

- หน้าแงของหัวเรือจะโค้งลงดูสวก (ดุ)

หัวโอ้ยุคปัจจุบัน ยุคที่ ๓ ความพิเศษสล่ายุทธเป็นผู้ออกแบบ และควบคุมการทำหัว ช่างอนุชา คันทะเนตร เป็นผู้วาดและแกะ เป็นหัวสุดท้ายที่สล่ายุทธออกแบบ

- เขี้ยวหน้าวกเข้าข้างใน มีความโค้ง ยาวโง้มลง เป็นการซ่อนลาย จะมองด้านหน้าและด้านข้างคนละอารมณ์

- จมูกโด่ง ขดก้นหอยแหลมเป็นช่อขึ้น

- เขี้ยว ๑๒ (มีเขี้ยวกลัด (กะ-หลัด))

- เหงือกคล้ายเปลวไฟ

- ดวงตาลู่ไปตามหงอน

- แก้มป่อง

- หูกาง

- ลายหูเป็นลายกนก ๓ ตัว แบบกลีบซ้อน

- หงอนเป็นลายกนก ๓ ตัว ทั้ง ๔ ช่อ เรียงจากด้านหน้าไปด้านหลังเป็นเปลวไฟ

- มีเกล็ดอยู่บนหัว

หางวัน

หางวันเรือน่านมงคลทองหางแรก ได้ต้นแบบหางเรือมาจากเรือมังกรทองป่าหัด โดยพ่ออุ้ยวาด ปัญญา แกะโดยสล่ายุทธ ขัติยศ หางวัน ที่ ๑ ขุดโดยสล่ายุทธ ขัติยศ

- เป็นศิลปะสกุลช่างศรีบุญเรืองที่แท้จริง ไม่ได้ลอกเลียนแบบจากที่อื่น

- จุดเด่น จากโคนหางไปยังกนกตัวแรกจะวกลงข้างล่าง มี ๒ สกุลช่างที่ทำคือ สกุลช่างศรีบุญเรือง กับสกุลช่างป่าหัด ที่อื่นจะเป็นลายขึ้นทั้งหมด เป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนใคร

- ในตัวหางวัน จะเป็นลายกนก ๓ ตัว เป็นลายประยุกต์ ที่ปรับความสมดุลเข้ากับโครงหางวัน ตามจินตนาการของสล่า

- ปลายหางจะงอนและโค้งชี้ขึ้น

- หางวันของศิลปะสกุลช่างศรีบุญเรืองจะไม่มีรูปแบบตายตัว

- มีฉลุ อยู่เล็กน้อย

- เน้นความพลิ้ว สวยงาม และเบา

หางวันเดิม ปี พ.ศ. ๒๕๒๒ (๔๒ ปี) เป็นหางเรือน่านมงคลทองหางแรก สล่ายุทธได้ไปยืมแบบหางวันเรือมังกรทอง ป่าหัด จากพ่ออุ้ยวาด ปัญญา มาเป็นแบบ ลวดลายถอดออกจากแบบที่ยืมมา

- ลักษณะเด่น ลายวกจะลงมาหาบัว (โคน)

- มีลายกลีบดอกไม้อยู่ในหาง ๓ ดอก

- มีตัวขั้นลายอยู่ในหางให้เห็นเป็นชั้น ๆ เป็นการต่อลาย

๕. สกุลช่างบ้านดอนแท่น

ศิลปะสกุลช่างบ้านดอนแท่น

หัวโอ้ เรือขุนสาเลิศนาวีศรีดอนแท่น

สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓ อายุ ๓๑ ปี สร้างโดย สล่าวงศ์ มโนรส ต้นแบบศิลปินสกุลช่างบ้านดอนแท่น

สล่าเกรียงไกร แสงทิพย์ (ช่างอ๊อย)

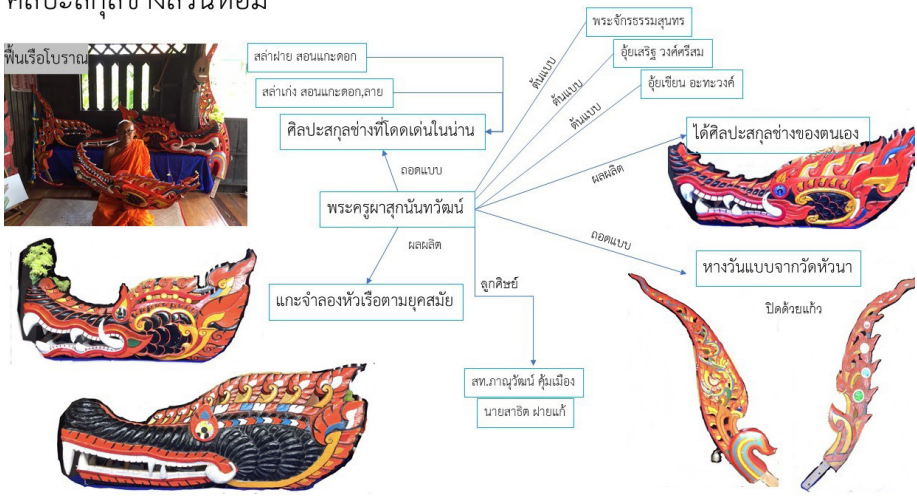
- สีประจำ สีดำ สีแดง สีเหลือง
- หมกขี้หมา รูปขดก้นหอย ยาว วนออกนอก แปะออกด้านข้าง
- เขี้ยวหน้า ยื่นยาวและแหลม โค้งรับกับเขี้ยวล่าง
- เหงือกนูน เห็นชัด
- ขอบปากเป็นลายกนก
- เขี้ยวฟองสูง ไม่มีเขี้ยวล้อมเคี้ยวฟอง
- โคนหู เป็นลวดลายกนก ๗ ดอก
- หูใหญ่ สั้น แต่จะเน้นดอกที่รับใบหูเยอะกว่าหัวทั่วไปน่าจะได้รับอิทิพลมาจากบ้านบุญยืน
- หงอนได้รับอิทธิพลมาจากบ้านป่ากล้วย
- ปลายหงอนโค้ว วกเข้ามาข้างหน้า ไม่สูง
- หน้าแงไม่สวย
- มีสร้อยสังวาลครอบเกล็ด
- เกล็ดแก้มไม่นูน แต่ลึกเป็นร่อง

หางวัน

- ลักษณะเด่น คมชัด หางใหญ่ ดอกใหญ่ เพื่อเวลาที่ดูไกล ๆ จะเห็นได้ชัด
- ลวดลายกนก เพื่อให้คนดูเห็นลวดลายชัด
- สีเหลือง สีแดง สีดำ

๖. สกุลช่างบ้านสวนหอม

ศิลปะสกุลช่างสวนหอม

ลักษณะเด่นของหัวเรือบ้านสวนหอม

- หมกขี้หมาเป็นเกลียว ยาว แหลม เหมือนบ้านศรีบุญเรือง ไม่ได้เป็นบั้ง
- ลวดลายลู่ไปด้านหลังเหมือนตามลม ไม่ฝืนธรรมชาติ
- มีเหงือกสีแดงเห็นชัดเจน ก่อนไฟเหงือก
- ส่วนลายกนกต่าง ๆ ก็เหมือนหัวเรือตัวอย่าง
- ลายหงอน ได้นำลายจากบ้านขึ่งมาคือ ที่งอนคือม้วนไปด้านหลัง และได้เรียนรู้จากสล่านิตย์ คนบ้านท่าข้าม
- มองดูหัวโอ้แบบรวม ๆ ของพระครูจะมีความสมส่วน เช่น ลายกนก ความพลิ้วไหวของการตอกสิ่ว ซึ่งมาจากงานพุทธศิลป์ แกะพระพุทธรูปได้ เมื่อมาแกะหัวโอ้หางวันจึงมีความสวยงาม
- ศิลปะของพระครูจะไม่ตายตัว
- ไม้ก็เป็นปัจจัยสำคัญ ในการออกแบบลวดลายหัวโอ้ หางวัน ก็จะทำตามลักษณะของเนื้อไม้

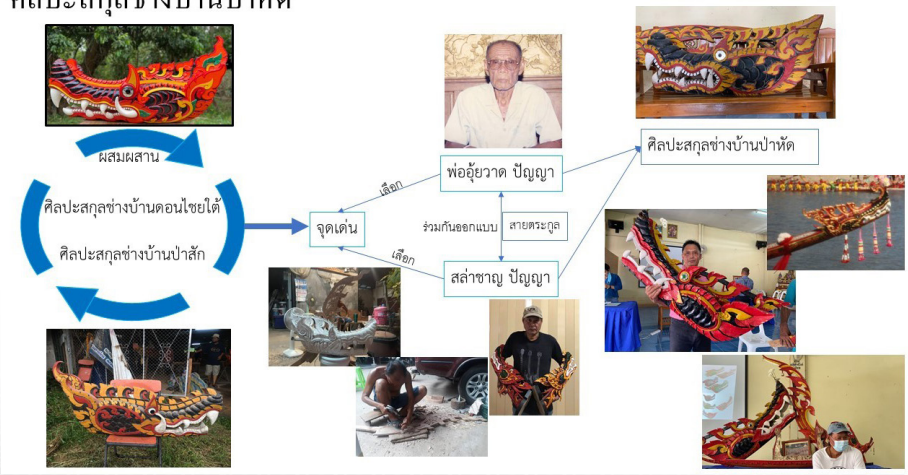
- ถ้าทำให้พลิ้วเกินไปก็หักง่าย ทำหยาบเกินไปก็ไม่สวยงาม

- สามารถแกะได้ ถ้าได้สังเกตและฝึกลองมาปรับใช้ให้สวยงามแฝงฝีมือของตนเองเข้าไปด้วย

- เทคนิคการใส่ลิ้นของเรือ มี ๒ แบบ มะเก่าก็ใส่เชือกมัด และมีการถ่วงน้ำหนักบางที่ใส่เชื่อ ๑ เส้นและถ่วงน้ำหนักกับเหล็กหรือก้อนหินจะขึ้นลงก็ได้หรือไปทางซ้ายทางขวาได้ หน้าหลังได้ บางที่ใส่เชื่อ ๒ เส้น เวลาเรือเดินหน้าลิ้นจะพุ่งเข้าออกตามจังหวะของเรือ

- ในเรื่องการใช้งาน นอกจากต้องการความสวยงามแล้ว ปัจจุบันถ้าอยากจะชนะก็ต้องทำให้หัวเรือมีความเบา พยายามจะทำให้ใช้ได้ สวยงาม แต่ยังคงโครงร่างเหมือนเดิม

๗. สกุลช่างบ้านป่าหัด

ลักษณะเด่นของหัวโอ้หางวัน ศิลปะบ้านป่าหัด

สี ส้ม ดำ แดง เหลือง

ศิลปะที่ออกมาจะไม่มีรูปแบบตายตัว เนื่องจากสล่าจะต้องประเมินขนาดของตัวเรือที่จะนำหัวเรือไปติด ไม้ที่จะทำมาทำเป็นหัวเรือมีขนาดเล็กใหญ่แบบไหน แต่จะคงความเป็นเอกลักษณ์เรื่องแก้มที่ต้องมีความป่องอูม ไม่เป็นเหลี่ยม (ศิลปะร่วมสมัย)

- หมกขี้หมา มีลักษณะเป็นขดก้นหอยใหญ่
- แก้มป่อง/แก้มอูม
- ปลายหงอนสูง
- เขี้ยว ปัจจุบันมี ๑๐ ซี่ อดีตมี ๑๒ ซี่
- เขี้ยวกลม ไม่แหลมยาว มีเขี้ยวที่แหลมยาวแค่เขี้ยวฟอง ซึ่งเขี้ยวจะเป็นตัวบ่งบอกว่าหัวเรือนั้นจะสวกหรือจะยิ้ม
- หูสูง ไม่แบนเป็นสามเหลี่ยม
- มีลายน่องสิงห์ที่แก้มทุกหัว (อยู่ข้างหลัง)
- มีเกล็ดที่คาง
- หน้าแงเชิดขึ้นกึ่งยิ้มกึ่งสวก
- ไม่มีลิ้น
- หมกตาลู่ไปกับลม
- ในตาจะเป็นแก้วใส และในลูกตาจะใส่ขนนกยูงแทนตาดำ ทำให้เรือมีชีวิต
- ภาพรวมของหัวโอ้จะลู่ไปกับลมไม่มีลายวนมาด้านหน้า และเป็นการถือเคล็ดเหมือนว่าเรือไม่ต้านลม
- หัวเรือถ้าจะมองดุ (สวก) หรือไม่ดุ (สวก) อยู่ที่การตัดโค้ง

ลักษณะเด่นของหางวัน

- หางวันจะไม่มีส่วนโค้งมาก เพราะต้องการเน้นลวดลายด้านข้าง ไม่ทำลายกนกให้อยู่ในกรอบ
- ยกขึ้นสูงไปเหมือนช่อฟ้า (ตั้งสูงขึ้น)
- เน้นลวดลายตัวใบกนก (เห็นใบกนกชัดเจน) ลวดลายน้อยไม่มากเน้นให้เห็นชัด
- การแกะลายฉลุไม่โปร่งมาก

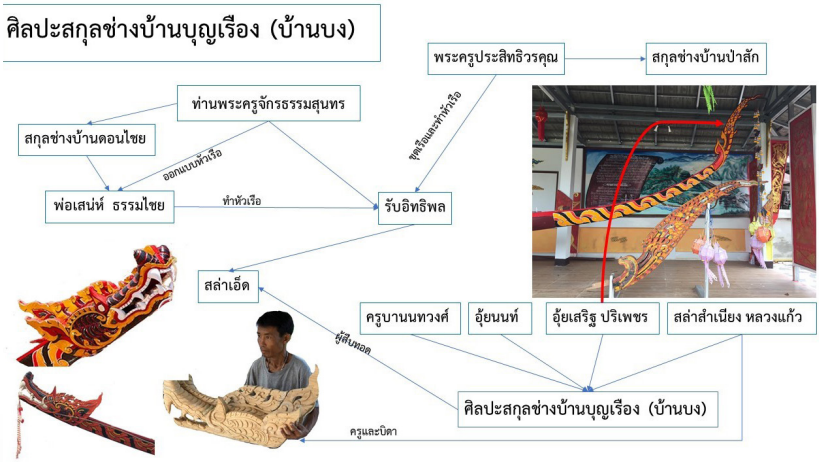
- กนกจะม้วนเข้ามาหากัน กนกบริเวณโคนหางกับกนกตัวแรกของหาง (วกลงมาบรรจบกัน)

- การแกะเซาะร่องลึกมากกว่าหมู่บ้านอื่น เน้นลายนูนให้เห็นชัด

- หัวหมู (โคนหาง) จะมีความอูม เห็นได้ชัด เพราะบางที่จะมีลักษณะเป็นสามเหลี่ยมแบน ๆ ธรรมดา

“บัวกาบซาง ที่ทับหางวันไว้ เพื่อไม่ให้ดิ้น เพื่อความแข็งแรงและความสวยงาม บัวหางลิ่น บังคับให้หัวไม่โยกไปด้านใดด้านหนึ่ง เพื่อความสวยงาม จะเห็นบ้านป่าหัดที่เดียว”

๘. สกุลช่างบ้านบุญเรือง

รูปแบบหัวเรือจะเป็นเหมือนบ้านป่าสัก พระครูประสิทธิวรคุณ พยายามรักษาให้ได้เหมือนรูปแบบเดิม แต่ไม่สามารถทำได้ จึงได้เปลี่ยนยุคของบ้านบงให้มาคล้ายคลึงบ้านดอนไชย เพราะว่าชาวบ้านอยากให้อนุรักษ์ของพระครูจักรธรรมสุนทรไว้ เพราะว่าทุกหัวที่เคยใช้มาก็มีความคล้ายคลึงกัน แต่ไม่ได้เหมือนต้นแบบได้ทั้งหมด สืบทอดจากพระครูสิทธิวรคุณ และพระครูจักรธรรมสุนทร

a. ครูบาธนวงศ์ ทำหางวันแบบโบราณที่โชว์ไว้ อายุประมาณ ๒๐๐ กว่าปี อายุมากที่สุด

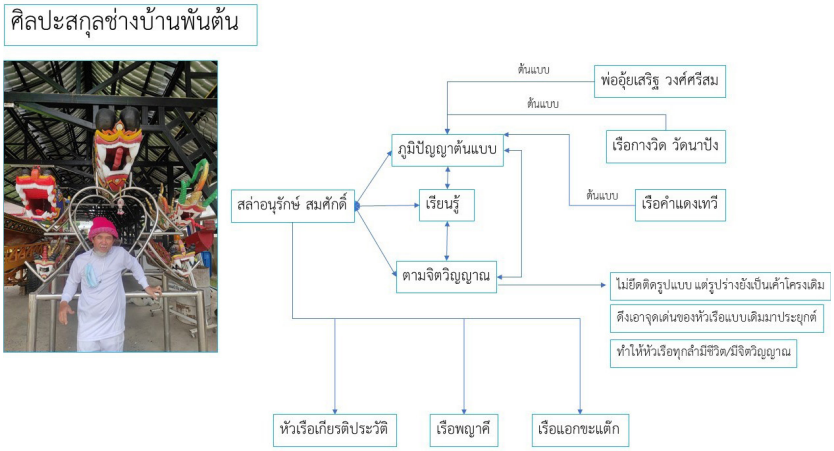
b. พ่ออุ้ยเสริฐ ปริเพชร ทำหางวันที่ติดเรือ

c. พ่ออุ้ยนนท์

d. พ่อสล่าสำเนียง หลวงแก้ว

e. สล่าวีรชน หลวงแก้ว

๙. สกุลช่างบ้านพันต้น

- มีแนวคิดไม่ยึดติดกับรูปแบบ ไปเรื่อย ๆ แต่ละหัวออกมาไม่เหมือนกัน แต่จะอยู่ในเค้าโครงของเรือเมืองน่าน อาจจะไปดูหัวอย่างหัวเรือที่สวยงามในจังหวัดน่าน แล้วนำมาประยุกต์ให้เข้ากับศิลปะของตัวเอง

- ทำออกมาให้มีจิตวิญญาณ ให้มีความสมบูรณ์ มีชีวิตชีวา

- มีความอูม

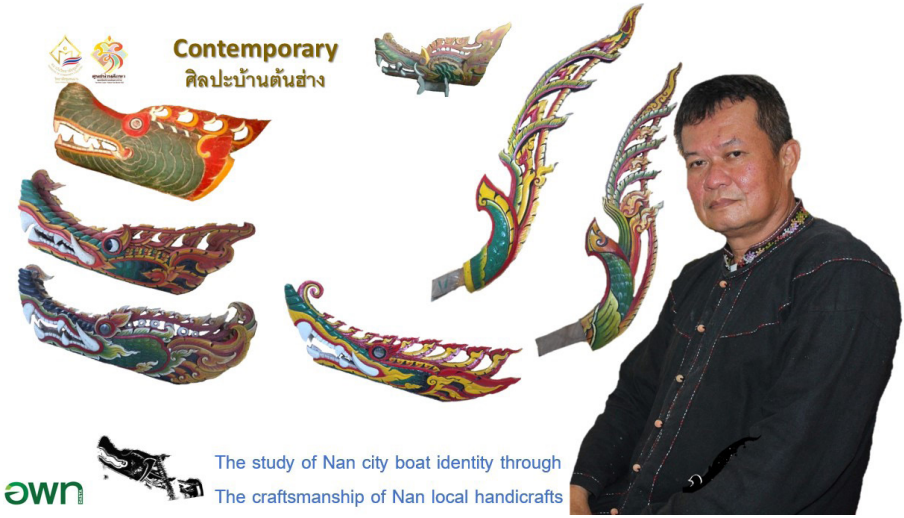
- เขี้ยวใหญ่ ให้เป็นจุดเด่นไม่เหมือนใคร

- หัวมะเก่าจะดูแล้วสั้น จึงดึงหัวออกให้สมดุล จึงออกมาเป็นหัวพญาฆี เป็นความยาว ๑ วา

หัวเรือเกียรติประวัติ หัวเรือต้นแบบคือ สกุลช่างบ้านป่ากล้วย กลับเอามาปรับโฉม ออกมาครั้งแรกดูเหมือนเกินไป จึงเพิ่มแบบออกมาใหม่ ทำออกมาเป็นรูปเทวดา เขี้ยวใส่ ๑๐ ซี่ จมูกให้ดูอ่อนไหวจึงโยกขึ้นให้ดูโด่งเหมือนจมูกฝรั่ง ใส่ส่วนของปลายหงอนตนเองเป็นช่างศิลป์ปั้นพญานาคในวัด พญานาคหงอนมีอยู่ตรงกลาง จึงทำหงอนไว้ตรงกลางลู่ลมไปด้านหลัง และส่วนด้านหลังที่สล่าหรือคนเรียกกันว่าหงอน ถ้าเป็นพญานาคจะเรียกว่า “มงกุฎ” จึงใส่เพิ่มลงไป

๑๐. สกุลช่างบ้านต้นฮ่าง

เอกลักษณ์เรือบ้านต้นฮ่าง + ผู้ใหญ่ธีระพันธ์ วาฤทธิ์

- จะเน้นสีเขียว หัวสีเขียว ลายเน้นสีเขียวเป็นลักษณะ และประยุกต์ลายร่วมกับลายไทย นำวิธีการโฉบสี (Air bust) การไล่สีจากสีเข้มไปหาสีอ่อน เพื่อให้เกิดความสวยงามเวลานำเรือลงน้ำ ดอกเรือเวลาลงน้ำจะมองเหมือนยกดอกขึ้นมา ดูเป็นธรรมชาติ ซึ่งจะไม่เหมือนกับเรือน่านในปัจจุบัน (ทำให้เกิดข้อถกเถียงกัน ก็เข้าใจเพราะว่าสมัยก่อนสีไม่ได้มีให้เลือกมากมายเหมือนในปัจจุบัน จึงอยากจะเอาความรู้ที่ได้เรียนมา เข้ามาปรับกับเรือแข่งน่านให้มีความทันสมัย แต่ก็ยังไม่มีใครเข้าใจและต่อต้าน)

- เป็นหมู่บ้านแรกที่ลงลายและประยุกต์ลายไทยเข้ามาร่วม โฉบสี ใส่ดอก ใส่คาดคาดคอ และวาดลายเกล็ดให้ดูเหมือนลอยน้ำได้

- เริ่มใส่เกล็ดบริเวณข้างเรือ เพราะสมัยก่อนจะทำเป็นร่อง ๆ (ยัก) ไม่ได้แกะออกมาเป็นเกล็ดเหมือนเกล็ดปลา พยายามใส่ให้ดูเป็นคลีบ เป็นเกล็ด

- ความต้องการของสล่า คือ อยากจะให้เพิ่มคุณค่าของเรือให้สวยงาม

- เรือ คือ พญานาคตัวนึง เพราะตัวสล่าเองก็ได้ไป sketch จากช่างที่เขียนสีเขียนพญานาคสวย ๆ ก็นำมาประยุกต์ เข้ากับศิลปะของตนเอง เพื่อให้ออกมาเหมือนพญานาค เมื่อเรือลงน้ำก็จะออกมาเหมือนพญานาคลงน้ำ

- เป็นรายแรกในจังหวัดน่านที่ใช้สีเคลือบรถยนต์ เคลือบสีเรือทุกลำ “เรือเพชรจำปี” ไม่มีความหม่น

- เรือทุกลำของบ้านต้นฮ่าง สล่าหรัด เป็นผู้วาดลวดลายเอง โดยวาดปีละ ๑ ครั้ง เพื่อให้สีเกิดความสดใหม่อยู่ตลอด

๑๑. สกุลช่างบ้านท่าล้อ

หัวเรือเสือเฒ่าท่าล้อ

ลักษณะเหมือนจระเข้

สีเขียว

กลุ่มผลงานที่สล่าที่เสียชีวิตไปแล้ว แต่ยังมีผลงานที่มีอิทธิพลและหลงเหลืออยู่ในชุมชน

บ้านป่าสัก

พระครูประสิทธิวรคุณ

สกุลช่างบ้านป่าสัก

กลุ่มที่มีความต้องการฟื้นเรือ กลุ่มเก็บรวบรวมผลงานและชิ้นงาน

บ้านนาปัง

วัดพญาวัด

วัดกู่คำ

บ้านกู่คำ ต้องการฟื้นเรือเมือง

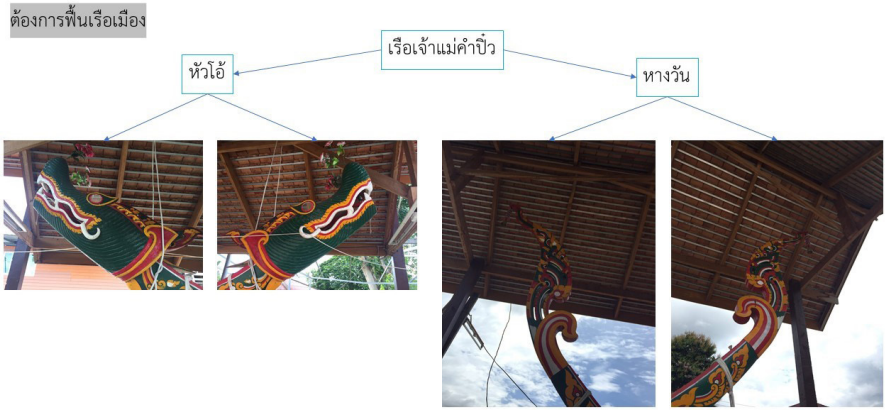
บ้านเมืองเล็น

บ้านเมืองเล็น หมู่บ้านที่มีเรือมะเก่าและยังคงเก็บรักษาไว้ไม่เปลี่ยนแปลง

บ้านนาหนุน

บ้านนาหนุน

บ้านน้ำปั้ว

วิธีการทำงาน ศิลปิน+ ชุมชน +การเรียนรู้ร่วมกัน=ผลผลิตสร้างสรรค์ของชุมชน

ต้นทุนของชุมชน

Community

↓

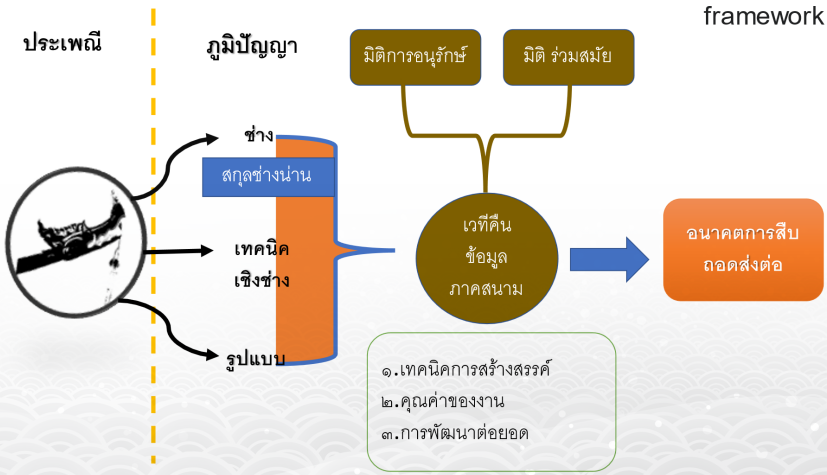
ศิลปินลงพื้นที่ร่วมพัฒนา

Artist

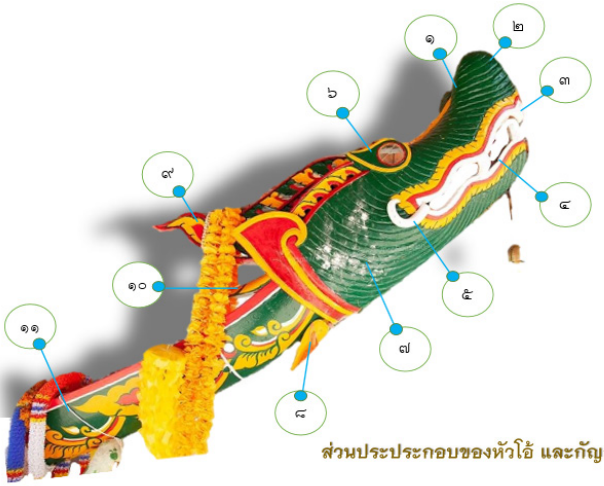
↓

ผลผลิตสร้างสรรค์ของชุมชน

Community creative products

“หัวโอ้”

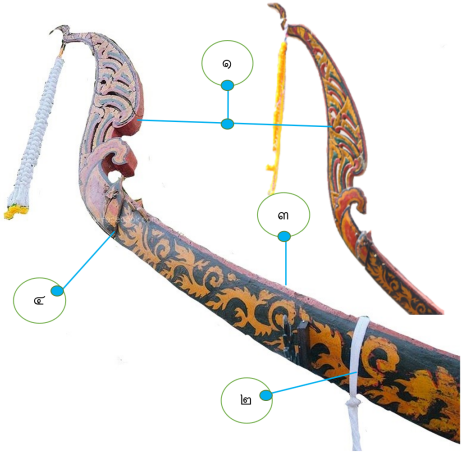
ส่วนประประกอบของหัวโอ้ และกัญญาหัวเรือแข่งน่าน

คำอธิบายภาพ

๑ หงอน อยู่ระหว่างหมกขี้หมา มีความสูงเสมอกับหมกขี้หมา ต้องแกะสลักจากไม้และต้องถอดประกอบได้
๒ หมกขี้หมา (จมูก) ขนาดใหญ่สูง มีร่องวนเป็นก้นหอย ปุ่มมน มีรูเสียบดอกไม้ รูปทรงมองจากด้านหน้าแบะออกเล็กน้อย
๓ เขี้ยวฟอง จะมีสองแบบ เป็นเขี้ยวสิบซี่และเขี้ยวสี่ซี่ โค้งงอเหมือนปากแล(นกแก้ว) กัมกินน้ำ
๔ เขี้ยวแต เป็นเขี้ยวซี่เล็กที่เรียงติดกัน อยู่ระหว่างเขี้ยวฟอง ต้องหึก (หนา) บ่งบอกความแข็งแกร่ง
๕ เขี้ยวหนาย เป็นเขี้ยวฟองซี่ในสุดจะโค้งงอขึ้นหรือลงก็ได้หมกต่ำขอบตา) จะมีลักษณะดว่ำหรือหงายก็ได้ และ มะต่ำ (ดวงตา) เป็นกระจกติด หรือแต้มสีเป็นดวงตาสีดำ
๗ แก้ม จะต้องมีลักษณะอวบอูม เหมาะสมกับหัวเรือ ให้มีเกล็ดเป็นร่อง หรือซ้อนกันเหมือนเกล็ดปลา
๘ เตียกาง (เตียอดาง) จะอยู่ด้านล่างตรงข้ามกับกาบจว้า ทำหน้าที่ล็อคหัวเรือไม่ให้สั่นคลอน
๙ หงอน จะอยู่บริเวณส่วนบนค่อนไปทางท้ายของหัวโอ้ ติดกับกาบรอง
๑๐ กาบรอง กาบจว้า หรือทางแมงตา จะอยู่บริเวณใต้หงอนเพื่อล็อคหัวเรือไม่ให้สั่นคลอน
๑๑ กัญญาหัว โงนหัว หรือแก้นคอ

อุปกรณ์ ตกแต่งเสริม สร้างความสวยงามและเป็นสิริมงคล ประกอบด้วย มะเดง (กรดิ่ง) กระจกคาง ด้ายหมายขวัญ ดอกไม้ธูปเทียน ก๋วยสลาก หุ่นแม่ย่านางประจำเรือ (ผสมผสานอิทธิพลความเชื่อจากภาคกลาง) ต่อนต้อ และคันจ่อ (ธงประจำเรือ)

“หางวัน”

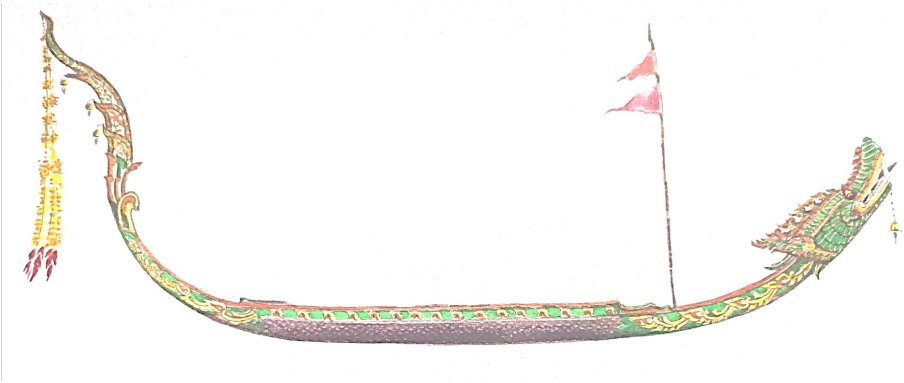
คำอธิบายภาพ

๑ หางวัน หางเรือมีลักษณะคลายหางหงส์ เพื่อต่อกับกัญญาท้ายจะต้องสูงกว่าหัวเรือ แกะสลักหรือฉลุลวดลาย ทาสีให้สวยงาม มีกระดิ่งสายสนุก (หรือพู่ห่าง) ห้อยตามความยาวพอสมควร

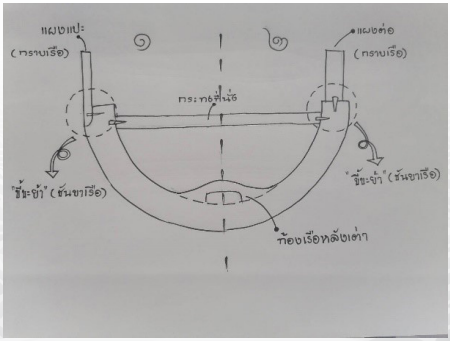
๒ ด้ายหมายขวัญ ด้ายสีขาว ผูกไว้บริเวณกัญญาท้าย

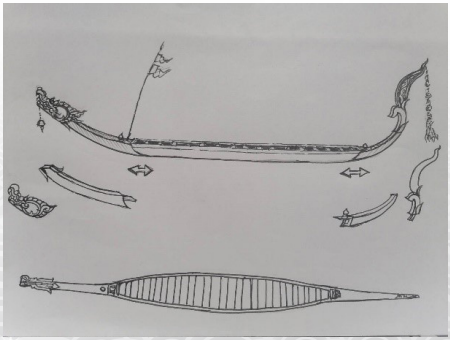
๓ กัญญาท้าย (ข้อต่อโงนหาง) มีลักษณะโค้งงอสมส่วนกับตัวเรือ ไม่มีผ้าแพรและผ้าสีอื่นผูกมัดยกเว้นด้ายหมายขวัญ และกระ ลวยดอกไม้ ธูปเทียน

๔ จุดข้อต่อระหว่างหางวัน กับกัญญาท้ายเรือ

รูปแบบและกลไกของตัวเรือแข่งน่าน

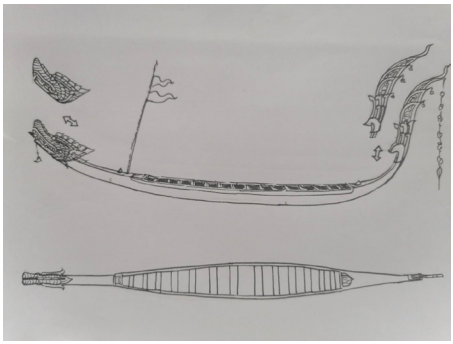

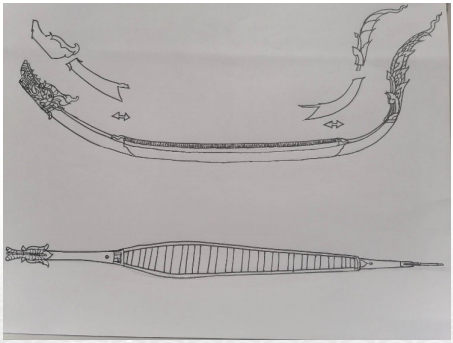

กลไกเรือยุคแรก ใช้ช่างน่านเป็นผู้ขุดทั้งหมด โดยขุดจากไม้ทั้งลำ นิยมใช้ช่างจากบ้านดอนไชยใต้ บ้านป่าสัก และบ้านน้ำปั้ว (น่านใต้)

- ไม่มีก๋ง ไม่มีกระดูกงู/ราวกลาง
- ไม่มีการบี่เรือ
- แผนเรือใหญ่ มี ๒ แบบ คือแผนแปะ แผนต่าง

กัญญา (โขนเรือ) ถอดได้ ใช้ไม้สลักในการยึดและใช้ยางไม้มาอุดรอยต่อรอยรั่ว เรียกว่าขี้ขะย้า (เรือขี้ขะย้า)

เรือขุดเทคนิคภาคกลาง ยกตัวอย่างเรือเจ้าแม่สายฟ้า เจ้าแม่สายฝน เทพพิกุลทอง

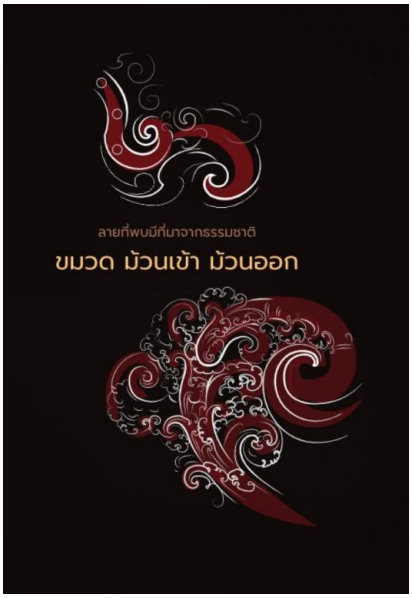
- เป็นยุคเรือขุด
- ขุดจากไม้ทั้งต้น ใช้ไฟในการครี่หรือบี่ หรือเบิกเรือ
- **กัญญาสามารถถอดได้**
- ได้รับอิทธิพลมาจากช่างภาคใต้ (ช่างดำ) อ.หลังสวน จ.ชุมพร
- ใช้น๊อตในการยึด
- ตัวเรือมีกระดูกงู ข้างล่าง, แผน, ราวกลาง
  - ●ใช้หวายในการยึดรั้งสองข้างเข้าหากัน
  - ●ใช้ (ตอหม้อ/ดั้ง) ยึดเพื่อความแข็งแรง

วิเคราะห์รูปเรือแต่ละรูปแบบ/ลักษณะลวดลายแบบสล่าพื้นถิ่น

เมื่อวิเคราะห์ดู รูปแบบลวดลายที่ใช้ ในตัวเรือแข่งเมืองน่าน โดยเนื้อเทคนิคแล้ว กลุ่มสล่าเป็น กลุ่มเดียวกันกับการทำงานพุทธศิลป์ สร้างวัด สร้างวิหาร เมื่อได้รับมอบหมายจากชุมชนให้มาสร้างสรรค์เรือแข่งของชุมชน จึงอาจยึดโยงนำรูปแบบลวดลายที่ใช้กับงานพุทธศิลป์มาสู่ตัวเรือแข่ง ประการต่อมา การแตกลายออกลายในตัวลวดลายที่ใช้ก็มีลักษณะที่เป็นแบบอย่างจากแม่ลายแบบ ลายไทย โดยสล่านำมาดัดแปลง ออกแบบใหม่กลายเป็นลายเฉพาะท้องถิ่นไป

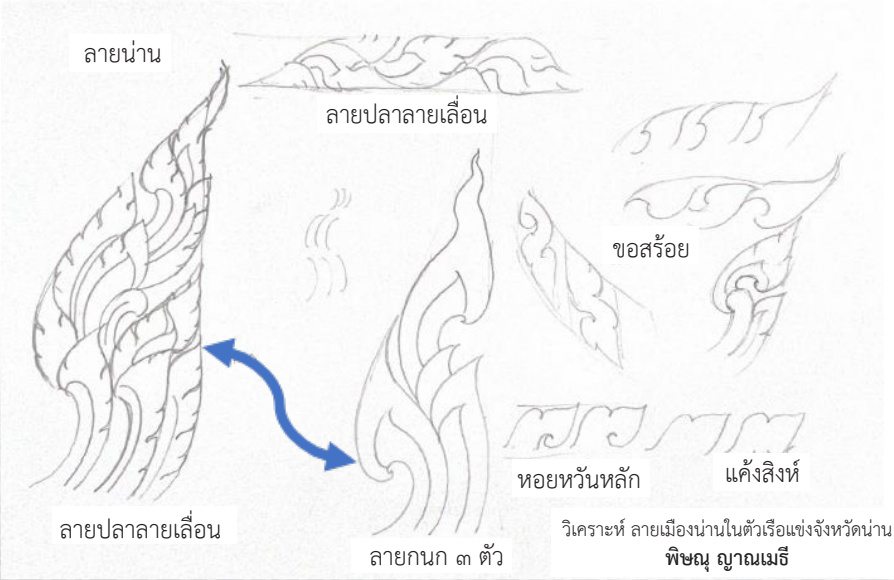

ลวดลายต่าง ๆ ของตัวเรือแข่ง มาจากแรงบันดาลใจที่ช่าง นำและจดจำมาจากพระวิหาร ทั้งสิ้น ในการนำลวดลายมาบรรจงออกแบบสร้างสรรค์ใหม่ ลวดลายประดับศิลปกรรมทางพุทธศาสนาถือเป็นงานศิลปะที่มีตำนานมากว่าพันปี ได้รับอิทธิพลจากประเทศอินเดีย เข้ามาพร้อมกับการเผยแผ่ศาสนา และวิวัฒนาการมาเป็น **“ลายกระหนก”** ซึ่งพื้นฐานของลายกระหนก คือ **“แม่ลาย”** ของลายไทย เมื่อช่างพื้นถิ่นนำมาสร้างสรรค์ใหม่ จึงเกิดพัฒนาการรูปแบบเฉพาะถิ่นขึ้นมา

ที่มาของลาย เกิดจากธรรมชาติ

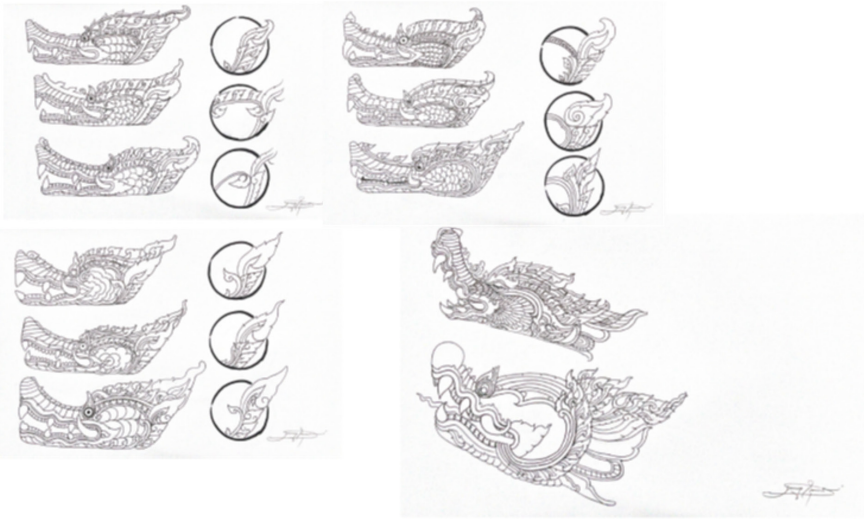

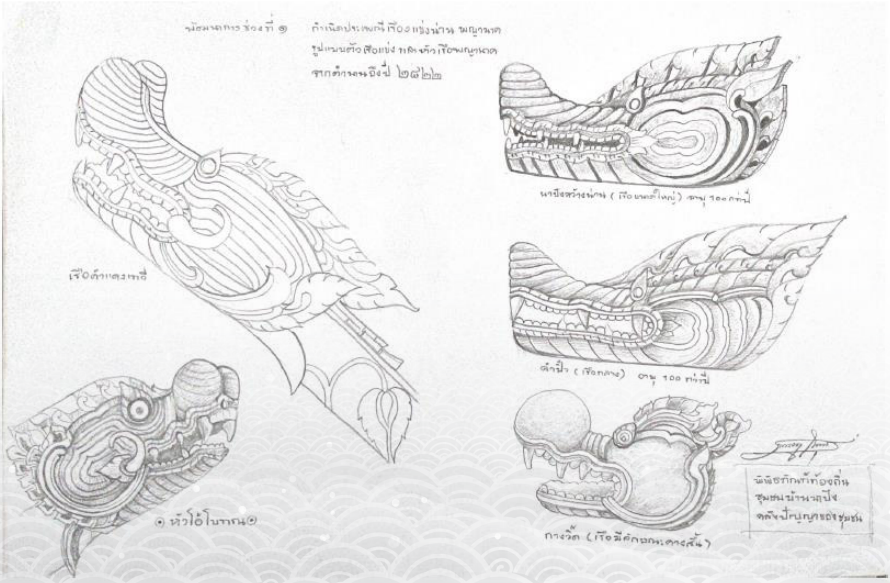
วิเคราะห์ ลายเมืองน่านในตัวเรือแข่งจังหวัดน่าน
พิษณุ ญาณเมธี

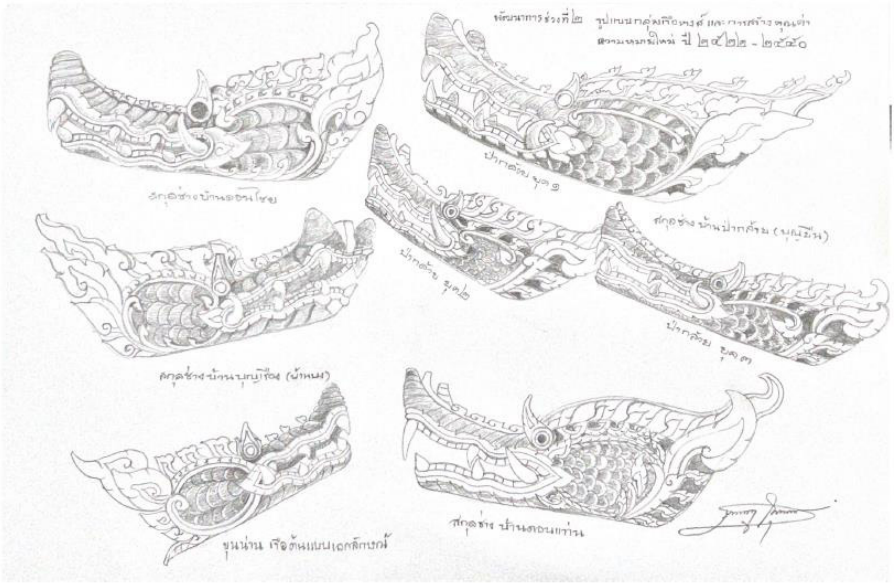

การวิเคราะห์ รูปแบบหัวและหางเรือเมืองน่านแต่ละรูปแบบ
ที่มีการพัฒนาและแสดงความงานเชิงช่างฝีมือของชุมชน

นัดมาตการ ร้อง ที่ ๑
กำเนิดประเพณีเรือแข่งน่าน พญานาค
รูปหมอต้องเรือแข่ง ทดแทนเรือพญานาค
จากตำนานถึงปี ๒๕๒๒
เรือต้นแบบเดิม
หัวโอโนนาน
นครป่าซางน่าน (เรือหมอเมืองใหญ่) ความยาว ๑๐๐ กว่าปี
ต้นปี่ (เรือกลาง) ความยาว ๑๐๐ กว่าปี
กาบวัด (เรือมีคำขอขมาเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์)
ฉลองศักดิ์ศรีท้องถิ่น
ชุมชนน่านสุขใจ
คลังปัญญาชุมชน

พัฒนาการช่วงที่ ๒ รูปแบบหัวท้ายเรือยาว และการสร้างหุ่นเรือ
สมัยใหม่ ปี ๒๔๒๕ - ๒๕๕๐
ศิลปกรรมบ้านดอนไชย
ปากคล้าย ขุด ๑
ศิลปกรรมบ้านปากล้วย (บุญมีวัน)
ปากคล้าย ขุด ๒
ปากคล้าย ขุด ๓
ศิลปกรรมบ้านบุญเรือง (บ้านหม่น)
ศิลปกรรมบ้านตอนเกาะงาม
หุ่นน่าน เรือต้นแบบเอกลักษณ์

สีเรือแข่งเมืองน่าน

- การได้มาซึ่งสีสัมพันธ์กับการศึกษาของเรา คือ เกินกว่าครึ่งหนึ่ง หรือเกือบทั้งหมด สล่าที่ยุคโบราณจะมีความเกี่ยวเนื่องกับพระสงฆ์ “พุทธศิลป์” ทำกับวัด พระสงฆ์เป็นผู้รู้เกี่ยวกับงานด้านนี้ เพราะว่าเรือต้องขึ้นกับวัดแน่นอน เพราะฉะนั้น สีนี้น่าจะเป็นพระสงฆ์ที่เป็นผู้หามา เอามาแต่งวัด และต่อมาพอมีประเพณีเหล่านี้ จึงได้เอาออกมาประยุกต์ใช้ คำหนึ่งที่มักจะได้ยินกันจนคุ้นหู “เรือคือของเล่นของตุ๊เจ้า” เป็นเครื่องมือหลอมศรัทธา ของพระสงฆ์ ในการทำงานร่วมกับชุมชน

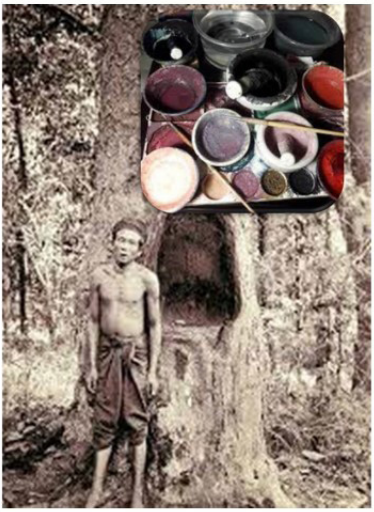
- สี ในตัวเรือแข่ง สำคัญมากเพราะสี มีอิทธิพลต่อสายตามากที่สุดและที่ดูสวยงาม ตระกูลสีเหลือง สีแดง สีดำ ทำไมไม่มีสีอื่น อาจจะด้วยรงควัตถุหรือสีหายาก เราเลยไม่ค่อยได้ปรากฏเรือไหนที่มีสีล้วน แต่สีเรือเมืองน่านของเราใช้ไม่เกิน ๕ สี อยู่แล้ว ได้แก่ แดง เหลือง ดำ เขียว และสีขาบ (ขาบน้ำเงิน)

สีน้ำมันเข้ามาในยุคกลาง

ในสมัยโบราณนั้น สีโบราณ คือสีฝุ่นที่นำมาผสม ยาง น้ำมันลัก การได้มาของสีฝุ่น ได้แก่ สีแดง ได้มาจากดินแดง สีชาดเป็นของโบราณมาตั้งแต่โบราณและเป็น

อิทธิพลที่ต้องใช้ สีเหลืองมาจากดินเวียงป้อ (อำเภอเวียงสา) สีเขียว คิดว่าเป็นสีที่นำเข้า อาจมาจากการค่าขาย มาแน่นอนเพราะจิตรกรรมสมัยอยุธยาปรากฏน้อยที่สุด หินเทอคอยหรือที่ง่ายที่สุดที่จะทำสีเขียว ก็คือ ทองแดงแช่กับกรดเกลือ กลายเป็นสนิมสีเขียว เรียกว่า เขียงตังแช คือ สนิม+ทองแดง สีขาว (ขาวกระบัง) มาจากแคลเซียม เปลือกหอย ประการัง เผา บด กลายเป็นผง (กระดูกทั้งหลาย) บดมาเป็นผงกรองน้ำหลาย ๆ รอบ หรือจะใช้ปูนขาว

- ต่อมามีการนำสีน้ำมันมาใช้งานน่าจะมาไม่ต่ำกว่า ๔๐ ปี มากับน้ำมันวาณิชฯ ประยุกต์มาจากการทำไม้ ปัจจุบันก่อจะเห็นมีการนำสีทองมาเล่นมากขึ้น เริ่มเอาสีทองมาใช้กับเรือแข่งทั้งลำ

สีที่ใช้ในการทาเรือ

สีฝุ่นที่ใช้ในงานจิตรกรรม กับ น้ำมันยางไม้ ทนทาน กับน้ำได้จะผสมรักใสแบบเครื่องเขินก็ได้

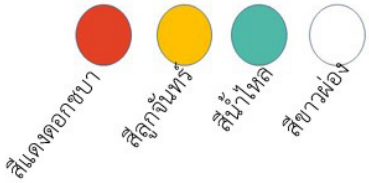
Activate
Go to PC s

ที่มาของสีโบราณ

วิเคราะห์สี

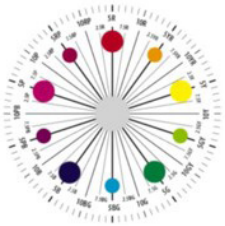

สีแดงดอกชบา
สีลูกจันทร์
สีน้ำไหล
สีขาวผ่อง

สีหมากสุก
สีจำปา
สีไข่ยวดพันธุ์
สีขาวผ่อง

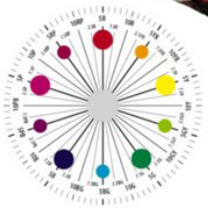
สีแดงดอกชบา
สีลูกจันทร์
สีเขียวอ่อนการเวก
สีขาวผ่อง

สีขาวผ่อง
สีจำปา
สีหมากสุก
สีดอกทับทิม
สีแดงชาด
สีดำน้ำรัก

สีขาวผ่อง

สีจันทร์

สีแดงดอกชบา

สีเขียวตั้งแช

สีน้ำรัก

สีขาวผ่อง

สีลูกจันทร์

สีหมากสุก

สีแดงดอกชบา

สีเขียวขี้นกการเวก

สีขาวผ่อง

สีแดงดอกชบา

สีจำปา

สีน้ำรัก

สีขาวผ่อง

สีแดงดอกชบา

สีหมากสุก

สีลูกจันทร์

สีเขียวขี้นกการเวก

สีงาช้าง

สีดอกทับทิม

สีลูกจันทร์

สีเขียวขี้นกการเวก

สีขาวผ่อง

สีแดงดอกชบา

สีลูกจันทร์

สีเขียวตั้งแช

สีน้ำรัก

สีขาวผ่อง

สีแดงดอกชบา

สีลูกจันทร์

สีน้ำรัก

สีขาวผ่อง

สีเขียวตั้งแช

สีส้มหมากสุก

สีลูกจันทร์

การใช้สี ยุคอดีต ก็ถือว่ามีสีให้เลือกน้อยกว่าปัจจุบันมาก สล่าช่างมีความลำบากอยู่ไม่น้อยในการสร้างสรรค์งาน เมื่อมองกรณีงานจิตรกรรมในวิหาร และวัดของจังหวัดน่านก่อพบว่า มีที่นิยมการเขียนรูปเกิดขึ้นในช่วงรัตนโกสิทธิ์ เท่านั้น ก่อนหน้านั้นไม่พบหรือปรากฏหลักฐานกลุ่มภาพวาดอยู่เลย จากการศึกษาพบว่าการใช้สี ในงานจิตรกรรม มีความสัมพันธ์กับการใช้สีในตัวเรือแข่งของแต่ละชุมชนอยู่ไม่น้อย ดังนั้นการทำความเข้าใจในตัวงานจิตรกรรมในวัดจึงเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการศึกษากลุ่มสีที่ใช้ ในตัวเรือแข่งเมืองน่าน

สิ่งที่เชื่อมโยงตามรูปแบบและความเชื่อที่มีต่อเนื่องกันมา แต่ละยุคสมัยแสดงความเป็นคตินิยม (อุดมคตินิยม) ความเชื่อ ความศรัทธา กลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของสล่าช่าง มีการใช้สีโดยรวมแตกต่างตามความสามารถในการหาสื่อ สีมาใช้งาน ดังจะเห็นงานจิตรกรรมในยุคสมัยอยุทธยา ก็จะเป็นงานกลุ่มสีเอกรงค์และต่อมาพัฒนาเป็นการใช้สีพหุรงค์ ในวรรณะสีอุ่น ในสมัยรัตนโกสินทร์ ยุคต้น สีจึงมีความสำคัญและแสดงเอกลักษณ์ของยุคสมัย

กลุ่มสีแดง เป็นสีที่แสดงความศักดิ์สิทธิ์ ความมีพลัง

กลุ่มสีเหลือง เป็นสีแทนค่าของสีทองที่หายาก การใช้สีทองหรือเหลือ สื่อถึงพระพุทธเจ้า ที่มีค่าและสูงสุดในการบูชา

กลุ่มสีดำ เป็นการแสดงถึงความมีพลังลึกลับ อาจมาจากยางรัก เป็นต้น

สีเหล่านี้ก่อถูกนำมาใช้ในตัวเรือแข่งของชุมชนเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม สี เป็นสิ่งที่หาได้ยากในสมัยโบราณ เรือแข่งดังเดิมจึงมีไม่กี่สี แต่ต้องเข้าใจนะว่าเรือคือประเพณีการละเล่น เรือยุคต้นจึงมีไม่เกิน ๓ สี และหาได้ง่ายในท้องถิ่น

เส้นสายลาย ศิลป์ เรือแข่งน่าน

เกล็ดแก้ม ของหัวเรือ แบบต่าง ๆ ของน่าน

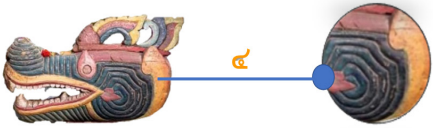
๑ ลายแก้มดอกแบบกลีบดอกไม้ เขียวนิยม

๒ ลายแก้มเกลี้ยง เรียบ เขียวนิยม

๓ ลายแก้ม เดินเส้น ถมดำนิยม

๔ ลายแก้ม ก้นหอย เขียวนิยม

๕ ลายแก้ม ก้นหอยกลีบดอกไม้ เขียวนิยม

๖ ลายแก้ม เดินเส้นดอกโค้ง เขียวนิยม

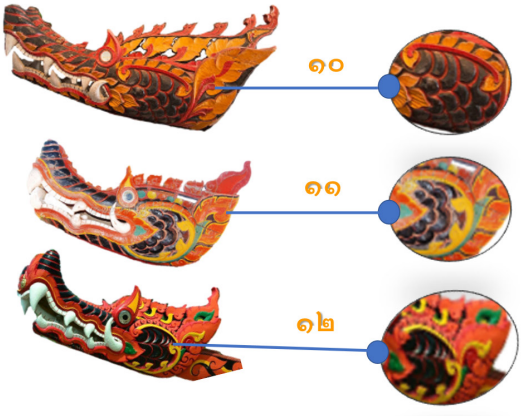
๗ ลายแก้ม ก้นหอย เขียวสลับ

๘ ลายแก้ม เดินเส้นดอกโค้ง เขียวสลับขาวเหลือง

๙ ลายแก้ม เดินเส้นดอกโค้ง แดง เหลือง

จำแนกช่างที่สร้างเรือประกอบเรือแข่ง มีข้อแตกต่างอยู่ ๒ ส่วน

ส่วนที่ ๑ มาจากวิถีความเป็นส่วนรวม อดีต (สมัยโบราณ) วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการรวบรวม โฮงเรือจะอยู่ที่วัด พระเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ ฝ่ายฆราวาสนำโดยกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้นำชุมชน เป็นตัวหลัก

ส่วนที่ ๒ รูปแบบของหัวเรือ หางเรือ ซึ่งมีรูปแบบเค้าโครง มีลักษณะพิเศษเฉพาะหมู่บ้าน และถ้ามองทางกายภาพก็คือสี กนก เกล็ดแก้ม หู การแบ่งระยะ โค้ง และเค้าโครง ไม่เหมือนกัน (สล่าสมัยก่อนจะไม่ได้ทำเป็นอุตสาหกรรม)

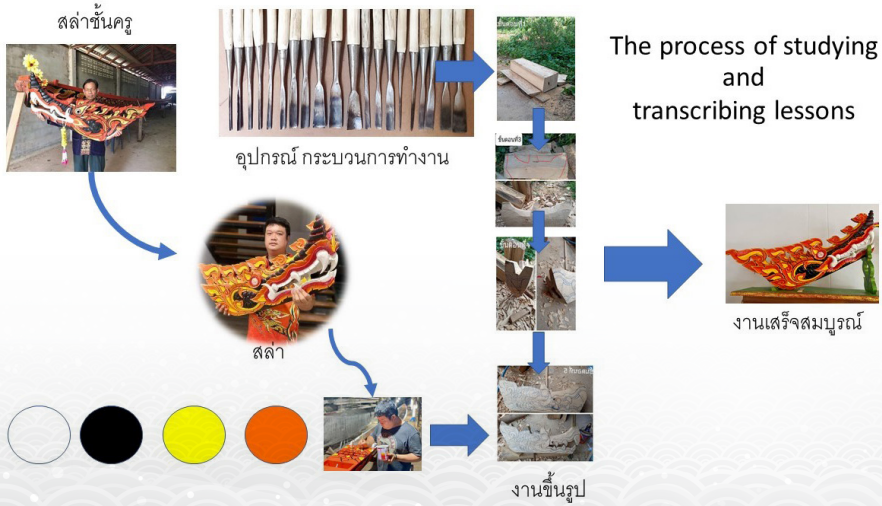

สล่าชั้นครู
อุปกรณ์ กระบวนการทำงาน
The process of studying
and
transcribing lessons
สล่า
งานเสร็จสมบูรณ์
งานขึ้นรูป

ศิลปะศรีบุญเรือง

หัวเรือโอ้เรือแข่ง ศิลปะศรีบุญเรือง "ตู้ดังโด่ง เขี้ยวงอโง้ง หน้าแงสวก หงอนยาวคล้ายเปลวไฟ"

แก้มแบบศรีบุญเรือง

ลายกระหนกเปลว

กลุ่มดอกลายที่ใช้

เขี้ยวฟอง

หัวเรือเป็นโครงสร้างแบบเพียวยาว(กลุ่มเรือหงส์)

เขี้ยวหนาย

เขี้ยวแต

ขั้นตอนการแกะสลักหัวเรือแข่ง จ.น่าน

ขั้นตอนที่1 ตัดท่อนไม้ยาวประมาณ70ซม.หรือตามความเหมาะสม แล้วผ่าแยกชิ้นไม้ออกมาเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า

ขั้นตอนที่2 ผ่าชิ้นไม้จากสี่เหลี่ยมผืนผ้าออกให้เป็นสี่เหลี่ยมคางหมูอีกที

ขั้นตอนที่3 วาดรูปให้ได้เป็นรูปทรงหัวเรือแล้วตัดชิ้นไม้ที่ไม่ต้องการออกแล้วจะได้เป็นรูปหัวเรือออกมาตามภาพ

ขั้นตอนที่4 วาดรูปปากและเขี้ยวของหัวเรือเสร็จแล้วก็มาเจาะปากให้เป็นรูกว้างจนสุดตลอดของหัว

ขั้นตอนที่5 วาดลวดลายเขี้ยว ตา เกล็ด พญานาคลงบนเนื้อไม้ตามจิตนาแล้วแกะสลักตามที่วาดลงไป

ขั้นตอนที่6 เมื่อแกะหัวเสร็จแล้วก็มาต่อเติมหงอนเรือด้วยไม้หนา1นิ้วแล้วเขียนลายกนกลงไปแกะให้เป็นหงอนได้รูปและเก็บลายละเอียดตามจุดต่างๆจนเสร็จ

ขั้นตอนการแกะสลักหางเรือแข่ง จ.น่าน

ขั้นตอนที่1 ผ่าไม้ให้เป็นแผ่นยาวประมาณ 110หรือ120ซม.หรือพอประมาณและหนาประมาณ1นิ้วขึ้นไป

ขั้นตอนที่2 เขียนลวดลายลงบนไม้ตามที่ต้องการ

ขั้นตอนที่3 ฉลุไม้ตามขอบให้ได้รูปทรงหางเรือก่อนที่จะแกะลวดลายข้างใน

ขั้นตอนที่4 เริ่มแกะสลักดอกลายตามที่วาดไว้ พร้อมต่อเติมส่วนที่ขาดหายไปและขัดตกแต่งให้ละเอียด

ตอบโจทย์ท้าทาย ของเมืองน่าน ในการแสวงหาทุนทางสังคม ในมิติด้านศิลปวัฒนธรรมสู่การต่อยอด เมืองสร้างสรรค์ (Creative City)

ประเด็นร่วม การมองโอกาสของการพัฒนาเมืองน่านสู่เมืองเศรษฐกิจสร้างสรรค์ **ความสำเร็จของ เศรษฐกิจสร้างสรรค์**ขึ้นอยู่กับความสามารถในเชิงสร้างสรรค์และผู้ประกอบการ แต่การพัฒนาทั้งสองอย่างนี้ต้องใช้เวลานาน และการลงทุนมาก

ส่วนการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ก็เพื่อดึงดูดผู้ประกอบการ และผู้มีความคิดสร้างสรรค์จากที่อื่น ๆ เข้ามา เนื่องจากทุกวันนี้ ๖๔% ของประชากรวัยทำงานเลือกเมืองก่อนเลือกงาน?

การพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ มีแนวทางดังนี้

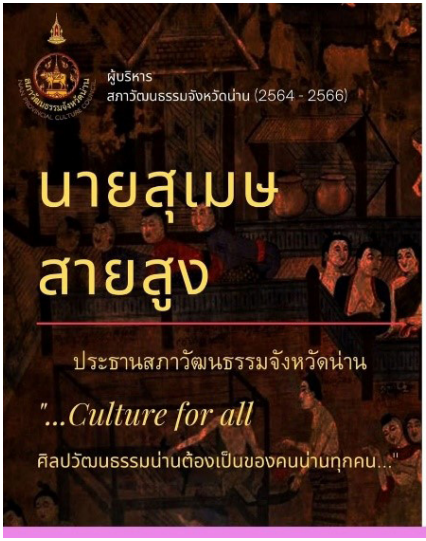
๑. สร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้แก่เมือง

๒. ส่งเสริมความหลากหลาย และการเป็นสังคมที่เปิดกว้าง

๓. เป็นที่รวมของผู้ประกอบการเชิงสร้างสรรค์ และนักคิด

๔. สร้างสิ่งอำนวยความสะดวก และพื้นที่ที่มีคุณภาพอย่างเพียงพอ

๕. มีวิสัยทัศน์และพันธกิจร่วมกันในการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ผ่านนโยบายกลไกต่าง ๆ และธรรมาภิบาลที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์

นายสุเมษ สายสูง ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดน่าน
จุดเริ่มต้น ผมเป็นคนน่านโดยกำเนิด ในทางสังคมจะบ้านอยู่ติดแม่น้ำน่าน ได้ผ่านยุคของเรือแข่งมาหลายยุค ผมจะขอแบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ

- ยุคที่ไม่มีสะพายพัฒนาภาคเหนือ
  ก่อนจะมีสะพาน แถวน้ำน่านจะมีต้นไคร้ขึ้น ชาวบ้านก็จะนำเรือแข่งมาจอดไว้แถวนั้น ระหว่างรอแข่งขัน
- ยุคที่มีสะพานพัฒนาภาคเหนือ หลังปี พ.ศ. ๒๕๑๒-๑๓

- สะพานพัฒนาภาคเหนือเป็นตัวแบ่งยุค จุดรวมการแข่งเรือเมืองน่าน จะเห็นเรือที่มาจากต่างอำเภอ ถ้าอำเภอเวียงสาเราจะเห็นเรือบ้านป่าสัก บ้านน้ำปั้ว บ้านวังม่วง บ้านน้ำครกเก่า บ้านดอนน้ำครก จะเป็นเรือไกลที่สุดที่ขึ้นมาแข่งเรือที่ท่าน้ำสะพานพัฒนาภาคเหนือ
- การแข่งเรือสมัยก่อนจะแข่งแค่ ๑ ล่องน้ำ ไม่มีการแบ่งสายน้ำ ใครที่นำก่อนสามารถช่วงชิงสายน้ำที่ดีให้กับเรือของหมู่บ้านตัวเอง

- แพ้คัดออก
- จับฉลากคู่แข่งขัน ตะวันออก (ธงแดง) ตะวันตก (ธงขาว) เป็นเชิงสัญลักษณ์

- แข่งเรือสมัยก่อน เพราะได้มาร่วมงานตานสลาก/ตานก๋วยสลาก และหลัง ๆ ก็จะเป็นงานกฐินพระราชทาน

  - หลังจากตานสลากเสร็จ ก็จะนำก๋วยสลากมาให้เรือที่มาร่วมตานสลาก "จึงเป็นที่มาของภาพก๋วยสลากที่อยู่หน้าหัวเรือ" เพราะสมัยก่อนไม่มีโรงทานเหมือนในปัจจุบัน

- เห็นมาตั้งแต่เด็กและซึมซับเข้ามาในสมอง เห็นชัดที่สุดในช่วงสะพานพัฒนาภาคเหนือเกิดขึ้น

- ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๓-๑๔-๑๕-๑๖ ถึง ๒๕๒๐ การแข่งขันเรือเมืองน่านกำลังเป็นที่นิยม เพราะว่ามีความสัมพันธ์กับคนต่างจังหวัด เริ่มเข้ามาเที่ยวเมืองน่าน

- พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นปีที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด เรื่องการแข่งขันเรือแข่งเมืองน่าน (อยู่ชั้น ม.ส.๓) เรียนอยู่โรงเรียนศรีสวัสดิ์วิทยาคาร (ร.ร.สตรีศรีน่านปัจจุบัน) ก็จะเห็นชาวบ้านพายเรือมาเพื่อรอแข่งขันก็จะวิ่งไปดูที่สวนเกษตรของโรงเรียน และโรงเรียนศรีสวัสดิ์ฯ ก็มีเรือแข่ง เรื่องเรือเลยซึมซับเข้าไปเป็นกลายเป็นวิถี ไม่ได้มาสนใจเรือทีหลัง และในตระกูลคนในครอบครัวของตนเองก็มีความสนใจด้านเรือแข่ง และรู้เรื่องเรือ หันการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการมาโดยตลอด

- ได้ช่วยซ่อมแซมเรือขี้ข้า เอาใบตองขัดท้องเรือกับชาวบ้าน การวางเรือขี้ข้าสมัยก่อน จะวางมอกให้หัวอยู่ต่ำ ท้ายอยู่สูง เพราะลักษณะเรือเมืองน่านสมัยก่อนหลังสูง เพราะเป็นเรือขย่ม นายท้ายจะขย่มให้เรือไหลเร็ว ถึงมีนายท้ายเป็นคนยืนเรียกว่า "การห่มท้าย" การขย่มเรือให้เป็นลักษณะให้สอดคล้องคลื่นที่มาตีเรือและหน้าเรือที่จ่ม ให้เหมือนพญานาคเล่นน้ำ และจะเห็นภาพน้ำฟองออกมาด้านข้าง และน้ำจะดันให้เรือที่ตามอยู่ข้างหลังพายได้ยากมากขึ้น เพราะน้ำน่านแคบ

- การแบ่งสายน้ำ จะเป็นการแบ่ง เพื่อให้รู้ว่าอยู่ฝั่งไหน แต่ในช่วงแข่งขันเรืออาจจะมาชิดประกบกันหรือยากออกจากการตามกระแสน้ำ ตรงนี้จึงเป็นเสน่ห์การแข่งเรือในสมัยก่อนอีกอย่างหนึ่ง จึงแย่งกันอยู่ข้างหน้า เพื่อช่วงชิงสายน้ำที่ดีที่สุด น้ำที่ดีที่สุด คือน้ำที่อยู่ตรงกลาง (ล่องน้ำลึก) เรือจึงแย่งล่องน้ำ (กลายเป็นเทคนิคที่ต้องออกตัวไปก่อน) เพื่อช่วงชิงสายน้ำ

- ด้วยความที่สายน้ำน่านแคบ ส่งผลให้ผู้ชมสามารถเห็นเรือได้อย่างชัดเจน ดูสองข้างแม่น้ำ

- ภาคกลางที่มีการแบ่งสายน้ำ เพราะมีแม่น้ำกว้าง จึงจำเป็นต้องแบ่งสายน้ำ เพื่อเป็นสัญญาลักษณ์ และผู้ชมจะชมได้ ๑ ฝั่ง และจะแข่งติดด้านใดด้านหนึ่ง

- การทำตัวเรือเรียว เบา เพื่อให้ออกตัวได้เร็ว

- “อยู่กับน้ำ เห็นกับน้ำ เห็นกับเรือ และอยู่ถึงระดับครอบครัว เห็นการเปลี่ยนแปลงของงานแข่งเรือ”

- ในครอบครัว ติดอยู่น้ำน่านบ้านแสงดาว แต่ในสมัยก่อนไม่ค่อยเป็นที่รู้จักเท่าไหร่ เพราะคนส่วนใหญ่จะรู้จักบ้านท่าล้อ หรือบ้านท่าล้อแสงดาว ท่าล้อจะมีความเด่นเรื่องเรือ

- ตระกูลสายสูง ได้เป็นตระกูลที่เริ่มเอาเรือเข้ามาในหมู่บ้าน เรือลำแรก ชื่อ “เรือเทพนรสิงห์แสงดาว” ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๒๙ เป็นครอบครัวใหญ่ การจัดการเรื่องเรืออยู่กันเป็นครอบครัว ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่พี่เศวต สายสูง เริ่มเป็นประธานเรือแข่งบ้านแสงดาว ต่อมาเป็นพี่ธวัธ ได้มาเป็นประธานต่อ และตนเองก็ได้ช่วยเป็นเลขาฯ ผ่านการช่วยเหลือหมู่บ้านทำทีมเรือ จนมีคนรู้จักเรือเทพนรสิงห์แสงดาว สุดท้ายก็ไปขุดเรืออีกลำมาใหม่ “เรือเทพนรสิงห์แสงดาว๒” ประมาณ พ.ศ. ๒๕๓๑-๓๒

- ช่วงที่ทำเรือเทพนรสิงห์แสงดาว สิ่งที่เกิดขึ้นคือ มีการหล่อหลวมส่งต่อให้ลูกและหลาน เห็นเรือเทพนรสิงห์มาตั้งแต่เด็กมาโดยตลอด ของเล่นของเด็กสองคนนี้ก็คือเกี่ยวกับเรือแข่ง เช่น เรือจำลอง ไม้พาย เป็นต้น

- ตัวเอง และครอบครัวมีความสนใจเรื่องเรือแข่ง

- ในเชิงสังคม หน้าที่การงาน ทำงานอยู่กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นหน่วยงานหลักที่ดูแลด้านสังคม เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ คนพิการและผู้ด้อยโอกาส เป็นวิชาชีพตรงนี้ ในขณะเดียวกันยังมีวิถีวัฒนธรรมบ้านเมืองของเรา และด้วยปกติเป็นคนที่ชอบคิดอะไรเกินขึ้นไปอีก

- วิถีวัฒนธรรมมันส่งผลในเรื่องของคุณภาพชีวิตคน แล้วยังไง

- ในเรื่องของเรือ เรือเป็นเรื่องของวิถีวัฒนธรรม เรือคืออะไร มิติของศิลปะ

วัฒนธรรม คือความดีงามที่สืบเนื่องมาจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน จนส่งผลให้มีชื่อคำขวัญในจังหวัดน่าน “แข่งเรือลือเลื่อง” เลยเกิดการวิเคราะห์ทางสังคม ณ วันนี้จะพูดถึงเรื่องเด็กและเยาวชน

- ผมมองไปที่ “เด็กและเยาวชน” มองว่าสังคมเป็นการร่วมกันหลาย ๆ ฝ่าย คงไม่มีบุคคลใดบุคคลหนึ่งไม่สามารถรับผิดชอบทั้งโลกไว้ได้ด้วยคน ๆ เดียวกัน ๑. แบ่งกัน ๒.ทำในสิ่งที่ตนเองถนัด ๓.คิดว่าทำแล้วมีความสุข เช่นกันวิถีวัฒนธรรมก็ต้องทำแล้วมีความสุข

- ประเพณีวัฒนธรรมหรือเทศกาล มันถูกจำกัดด้วยห้วงเวลา พูดว่า “แข่งเรือลือเลื่อง” ที่พูดมาไม่ได้แข่งตลอดทั้งปี มีแข่งแค่ ๑ ฤดู คือ เดือนสิงหาคม-เดือนกันยายน-เดือนตุลาคม ๓ เดือน และอีก ๙ เดือนที่เหลือควรจะมีกิจกรรมอื่น ๆ ถ้าเด็กและเยาวชนที่เข้ามาร่วมงานแข่งเรือ เขาต้องได้อะไรมากกว่า ๓ เดือน ไม่ใช่ว่าเกิดอุบัติเหตุ ถูกจับ เพราะใช้เวลาว่างอย่างอื่นที่ไม่เกิดประโยชน์ระหว่างที่รอแข่งเรือในปีต่อไป ซึ่งเป็นเรื่องการคุ้มครองด้านสังคมไม่มี ทำไมไม่เอาประเพณีเข้ามาคุ้มครองทางสังคม

o ให้เด็กสนใจ ประเพรีแข่งเรือก่อนเป็นอันดับแรก

- ถ้าพูดในเชิงที่ไม่ได้ประยุกต์ สังคมเรือคือ คนที่บ้านติดอยู่กับแม่น้ำน่าน ทั้งที่ “แข่งเรือลือเลื่อง” เป็นคำขวัญของจังหวัดน่าน

o จึงได้สร้างปรากฏการณ์เอาชาวเขามาพายเรือ ระบบคิดของคนอื่นอาจจะคิดไม่ออก เพราะชาวเขาอยู่บนดอย มาแข่งเรือที่อยู่ข้างล่าง บังเอิญตอนนั้นปัญหาเมืองน่านเป็นเรื่องของความขัดแย้ง หรือความไม่เข้าใจ เนื่องจากสังคมเปลี่ยนแปลงเลยใช้คำว่า “ความหลากหลายคือความสวยงาม” ทำอย่างไรให้เขามีความรู้สึกว่าเขาเป็นคนน่าน มีความเกี่ยวข้องกับเรือ เพราะน้ำที่เกิดขึ้นก็เกิดมาจากบนเขา ทำไมชาวเขาถึงจะไม่มีส่วนร่วมในการแข่งเรือได้

o จึงหาช่องทางดึงชาวเขาเข้ามาร่วมกิจกรรม ภายใต้คำถาม “จะว่ายน้ำเป็นหรือเปล่า” “จะพายเรือเป็นหรือไม่” แต่ในเชิงการพัฒนาไม่เป็นก็หัด ไม่รู้ก็สอน ไม่เข้าใจก็ทำความเข้าใจ ว่ายน้ำไม่เป็นก็ใส่ชูชีพ เพราะมีความต้องการดึงเพื่อให้

ชาวบ้านทุกคนได้มีความเชื่อมโยงกัน เป็นภาพที่สวยงามมาก เพราะมีการตั้งกองเชียร์มาเชียร์อยู่ข้างน้ำน่าน

o ประชากรจังหวัดน่าน ๑ ใน ๕ ประชากรเป็นชาวเขา ๑๕ อำเภอ ไม่มีชาวเขาอยู่ ๒ อำเภอ คือ อำเภอนาหมื่น และอำเภอบ้านหลวง เพราะฉะนั้นเราต้องไม่มองข้ามทางนี้

o ขณะเดียวกัน หมู่บ้านอื่นที่อยู่ไกลไม่มีเรือ บ้านที่ไม่ติดน้ำอยากจะลงแข่งเรือแต่ไม่มีเรือให้ลง ก็ไม่รู้จะทำอย่างไร ผมเป็นคนจุดประกายครั้งแรก จึงเกิดเรือแม่ป้อมขึ้นมาเพื่อรับคนทุกบ้านเข้ามาพายเรือ

o ทำอย่างไรให้เขาได้ประโยชน์กับประเพณีแข่งเรือ

กรณี อาจารย์อธิปัตย์ สายสูง (อ.โน๊ต) ได้ตั้งคำถามไว้ว่า **"เรือเข้าเส้นชัยแล้วเด็กไปไหน"** เพราะไม่มีใครพูดถึงว่า ชนะ แพ้ แล้วหลังจากนี้ไปไหนต่อ เพราะการแพ้หรือชนะไม่ใช่ทั้งชีวิต **ลองสร้างอนาคตหลังเส้นชัยว่าอนาคตเด็กเหล่านี้จะไปไหน** อ.โน๊ต เป็นแกนนำเด็กและเยาวชน เริ่มต้นตั้งแต่เรือ ๕ คน ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ แข่งขันในช่วงสงกรานต์ งานลอยกระทง ส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ เด็กเยาวชนกลุ่มนี้ก็ไปร่วมแข่งกันกับชาวบ้านตลอด อ.โน๊ต "ณ วันนี้ถ้าเราจะพัฒนาก็ต้องมีการลงทุน" เราจะชนะคนอื่นได้ก็ต้องมีเรือที่ดี ได้เลือกช่างชำนาญ บ้านหาดผาขน ไปพาศึกษาวิธีทำเรือ ซื้อชุดความรู้ (ซื้อเรือ) จากช่างต่างจังหวัด มาให้ช่างชำนาญ ดู ลองถอดแบบออกแบบ และสุดท้ายก็รวบรวมความรู้ได้แบบที่เราต้องการ และใช้กราฟฟิคเข้ามาจำลองรูปแบบเรือให้ได้รูปแบบที่สวยที่สุด ถึงหลุดจากเรือบ้านอื่นไป เพราะมีแบบแผนเรือ การทำเรือ วิเคราะห์เอาความรู้ด้านงานวิจัยมาช่วย จึงนำรูปแบบเรือชาวบ้านไปอีกก้าวหนึ่ง

- จริง ๆ คือ เรามียุทธศาสตร์

o "เรือน่าน เด็กน่าน สืบสานประเพณี มุ่งพัฒนาไปที่กีฬาเรือพาย"

คือเราต้องการสื่อให้เห็นว่าเราต้องการอะไรจากการพายเรือ สุดท้ายก็คือกีฬาเรือพาย กีฬาเรือพาย ต่างจากการประเพณีแข่งขันเรือ คือ มีผลงาน มีเรื่องใบประกาศ สามารถเป็นตัวการันตี ให้สามารถเข้าสู่การศึกษาในระดับต่อไปได้ จะเห็น

ได้ว่า เด็กและเยาวชนทีมแม่ป้อม ติดทีมชาติไทย

o ก่อนที่จะเกิดขึ้นตรงนี้คือ จะต้องมีชมรมกีเรือพายในจังหวัดน่าน ฝ่ายกีฬาเรือพาย หรือสมาคมเรือพายในจังหวัดน่าน “ฝ่ายกีฬาเรือพาย” เป็นกีฬาสากล

o เด็กที่อยู่ฝ่ายกีจะต้องขึ้นทะเบียนเป็นนักกีฬา และได้เป็นตัวแทนจังหวัดน่าน แข่งขันในระดับภาค และระดับประเทศตลอด

- ผลลัพธ์

o เด็กและเยาวชนในทีมแม่ป้อม ได้เข้าร่วมแข่งขันกีฬาระดับชาติ เยาวชนแห่งชาติ ชิงแชมป์ประเทศไทย ระดับประเทศ

o เด็กสามารถก้าวเข้าสู่การเรียนการศึกษาในระดับอุดมศึกษาระดับประเทศ นี่คือคำตอบของอ.โน๊ตที่ถามว่า อนาคตหลังเส้นชัยเด็กจะไปไหน

- มองในมิติทางสังคม มองอย่างไรให้คนในสังคมชื่นชมในความเป็นตัวของตัวเองได้ เชื่อมโยงไปกับวิถีวัฒนธรรม องค์ประกอบของเรือที่จะชนะ ฝีพาย ๖๐ เปอร์เซ็นต์ เพราะฉะนั้นใครเก่งก็มีโอกาส เรือ ๓๐ เปอร์เซ็นต์ โชควาสนา จังหวะสายน้ำ ๑๐ เปอร์เซ็นต์ แต่กลายเป็นว่า คนไปให้ความสนใจในเรื่องของช่างทำเรือ สังเกตจากการแข่งขันทุกครั้ง คนไปจะเรื่องช่างทำเรือ ไม่มีใครพูดถึงฝีพาย จึงเกิดกระแสข้างนอกเข้ามา เรือเมืองน่านถูกยกไปตามบ้านช่างต่าง ๆ จึงจะเห็นได้ว่าเรือเมืองน่านส่วนใหญ่จะมีสัญลักษณ์ของช่างต่าง ๆ ที่อยู่ต่างจังหวัด “ตาเรือ”

- ภาคกลางเรือไม่มีโขนเรือ/หัวเรือ ช่างเหล่านี้จึงเพิ่มตาเข้าไป จึงกลายเป็นเอกลักษณ์ตาของแต่ละช่าง เรือน่านพอนำเอาหัวเข้ามาใส่กับเรือ จึงมีองเหมือนกับว่ามีตาอยู่ ๒ ที่

o ตัวเรือถ้าอยากรู้ช่างจังหวัดไหนทำให้ดูที่ตาของเรือ

o เรือแพ้เมื่อไหร่ ช่างได้เงิน เพราะชาวบ้านจะต้องนำเรือกลับไปซ่อมแซมปรับปรุงเรือวิ่ง

- จากเรื่องการปรับปรุงเรือ ทำให้เห็นว่า เงินออกจากจังหวัดน่าน เป็นแรงบันดาลที่ทำอู่ทำเรือแม่ป้อม ทำไมไม่ทำเรือที่จังหวัดน่าน และทำอย่างไรถึงจะผลิตช่างทำเรือจังหวัดน่าน

- o “เรือน่าน เด็กน่าน ช่างน่าน” จะไม่หนี คำว่า “เรือ” “เด็ก”
- เป้าหมายของเรือแม่ป้อมคือ นำไปส่ง academy
  - o เรือเราทำได้เอง
  - o พายเรือ เราพายเองได้
  - o การวาดสีตกแต่ง เราวาดได้
  - o พิธีกรรม เราทำได้
  - o การตลาด เราทำได้
- “กตัญญู รู้คุณคน”
- รุ่นพี่ ถูกสอนมาว่า ได้ดีต้องกลับมาดูแลน้อง เป็นรุ่นสู่รุ่น
- การบริหารแม่ป้อมในรอบ ปี น่าจะมีอยู่ ๔ รุ่น

ความคาดหวังและความกังวล

- เรือน่านจะคู่กับเมืองน่านไปตลอด
- อยากหวังลึก ๆ ไปถึง เรือน่านควรเป็นมรดกโลก เพราะเป็นหนึ่งเดียวในโลกจริง ๆ
- เรือ จริงๆ แล้วต้องไม่ลืมว่า เรือคือ วิถี (เรื่องราวแต่ละสังคมกำหนดขึ้นมา) วัฒนธรรม
  - o เรือแข่ง
  - o ต้องไม่ลืมว่าเจ้าของเรือคืออะไร
  - o ว่างเว้นจากฤดูกาล ซึ่งมันเกี่ยวกับประเพณีทุกประเพณี คนผ่อนคลาย คนสบาย เพราะฉะนั้นกฎเกณฑ์หรือกติกา ไม่ควรถูกกำหนดด้วยสิ่งเหล่านี้
  - o พ.ศ. ๒๕๑๔ มีกติกาการทำเรือแข่งอยู่ ๓ ข้อ ปัจจุบันมีเยอะแยะมากมาย จนอาจจะลืมวิถีวัฒนธรรม
  - o ตัวทำลายเรือแข่งในอนาคต คือ ความสุขที่หายไป แต่สำคัญที่สุดในเชิงประจักษ์คือ เรื่องราวของคนน่าน ถ้ากฎเกณฑ์มีมากความสุขหายไป คนที่อยากเข้าร่วมก็ไม่อยากเข้าร่วมเพราะมีพิธีการมากมาย

“หัวนาค หางหงส์” ผมเป็นคนแรกที่พูด จำได้ว่าในสมัยผู้ว่าเสรี จิตเกษม ได้นำเรือไปแข่งกับประเทศลาว เรื่องความสัมพันธ์บ้านใกล้เรือนเคียง “น่านกับหลวงพระบาง” ได้ไปร่วมแข่งขันเรือที่หลวงพระบางกับ จังหวัดน่าน ทีมเรือแม่ป้อมได้มีโอกาสได้ไปนั่งเรือวัดหาดเฮียน ได้ไปเดินดูโรงเรือ ได้แรงบันดาลใจสังเกตว่า “หัวเป็นหงส์หางเป็นนาค” ซื้อมาจากไชยบุรี จึงตั้งข้อสังเกตว่า ประเทศลาว เรือ “หัวหงส์หางนาค” จ.น่าน เรือ “หัวนาค หางหงส์” ผมคิดว่าสมัยก่อนอาจจะมีวิธีการแยกแยะแบบนี้

นาย สักก์สีห์ พลสันติกุล นักวิชาการด้านศิลปกรรม ผมคิดว่าตัวรูปแบบศิลปกรรมของเรือแข่งภาพรวมเนี่ยแกเนี่ยไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงคือคนยังยอมรับอยู่ว่าเป็นหน้าหรือเปล่าก็ยังไม่แน่ใจนะครับถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนภาษาในแต่ละยุคแต่ละยุคแต่ว่าแต่ว่าแกนที่เป็นรูปแบบยังอยู่ยังไม่ได้เปลี่ยนเป็นตัวอื่นนะเป็นตัวเดิมที่นี่ก็แบบศิลปกรรมที่เป็นไปก็จริง ๆ ผมไม่ได้ศึกษาไม่ได้ศึกษาละเอียดขนาดเปรียบเทียบรูปแบบ dtac ศิลปกรรมแต่ในมุมมองของผมคือว่าแบบการแสดงออกของศิลปกรรมมันแปรผันไปตามการจัดการของประเพณีมาเหมือนกันอย่างที่ผมบอกว่าในยุคสมัยโบราณนะครับหรือที่เราพบเห็นเป็นเรือที่มีขนาดใหญ่ไม้หนาเราก็มี

รูปลักษณะที่เป็นเรือที่มีศิลปกรรมของตัวเรือแข่งเมืองน่านมีอย่างที่ผมบอกว่ามันไม่ได้ไม่ได้ศึกษารายละเอียดเรื่องของของรายละเอียดแต่ว่ามีความเห็นว่าไปตามยุคสมัยที่บอกว่ายุคโบราณไม่มีความใหญ่โตก็จะมีลักษณะของศิลปกรรมที่เป็นแบบโบราณนะครับมีสุนทรียภาพที่เหมาะสมในช่วงนั้นนะครับจะสังเกตว่าตัวเรือแข่งในยุคโบราณเนี่ยนะครับจะใช้แซ่สลักไม้ไผ่นะครับส่วนประกอบต่าง ๆ ไว้กับหัวหางคือเรื่องต่าง ๆ ครับพ่ออยู่ลำน้ำน่านแล้วเนี่ยมันจะไม่แน่นเข้าใจว่าทำไมไม่คิดว่าตั้งใจทำให้ตั้งใจมั่นคงในน้ำมันบิดไปบิดมามีชีวิตใหม่ทุกชิ้นส่วนมันเคลื่อนไหวหมดนี่เป็นสุนัขความงามนะครับอย่างที่ผมบอกว่าเราได้แบบมาจากพิจิตรเลยเนี้ยมีช่วงนึงแล้วก็พยายามใช้ลวดลายในการปรับแต่งเป็นแบบพิจิตรแบบภาคกลางใช้สติ๊กเกอร์สีทองติด ๆ เหมือนทางภาคกลางเป็นต้นนะลวดลายต่าง ๆ ก็หายไปในปัจจุบันคือยุคของการฟื้นฟูก็ถือว่าเราก็ได้ถ่ายรูปแบบเดิมเดิมนะกลับคืนมาแต่ก็ยังอย่างที่บอกว่าต้องมาเห็นนึกว่าพูดแบบก็เรื่องนึงสุนทรียภาพเป็นสิ่งสำคัญอีกเรื่องนึงที่พี่ไม่อยากให้หลานเลยนะครับก็คิดว่าอยากจะเชิญชวนนะครับให้เราทำความเข้าใจว่ามีความงามแบบโบราณที่ผมบอกว่าจะโบราณให้ใช้แซ่แต้ไม้ไผ่สีสุกเสียบปลั๊กตามจุดตำแหน่งถนน ๓๒๔ หรืออะไรทำให้ทุกอย่างมันแน่นพร้อมไปอยู่ในน้ำทุกชิ้นส่วนมันดิ้นได้หมดไปมานะเหมือนมีชีวิตที่เป็นเรื่องสุขภาพที่เป็นข้อสังเกตของผมว่าอาจจะต้องจะต้องนำกลับมาเมื่อคืนนี้มันจะกลับมาเหมือนหน้าที่มันมีชีวิตอยู่ในน้ำร้อนมันนิ่มบ้างมีลิ้นมั่งนะครับคอมันยังไปมามันหลวมมาคือสลัดต่าง ๆ มันหลวมทำให้เรือมันก็ดีไปมาเหมือนเหมือนมีชีวิตทหารก็สั้น ๆ ก็แบบทางศิลปกรรมในข้อสังเกตของผมก็ก็ มี ๒ รูปแบบ

๑. ศิลปกรรมแปรผันไปตามการจัดการประเพณีที่เปลี่ยนรูปในแต่ละช่วง

๒. ก็คือเรื่องรูปแบบของศิลปกรรมเนี่ยในช่วงท้ายมาเนี่ยนะครับภาพในการรับรู้ความงามนะครับเราค่อนข้างจะล้าเลยนะครับก็ก็อยากจะฝากประเด็นนี้ไว้ด้วยนะครับแล้วก็คิดว่าคิดว่างานวิจัยที่ศึกษารูปแบบของศิลปกรรมในนี้ก็อาจจะต้องลงไปในรายละเอียดนะครับถึงถึงเรื่องของที่มานะครับของของตัวลักษณะของแข็งผมมีข้อสังเกตอย่างหนึ่งก็คือว่าลักษณะของนาคของตัวสารที่มีเขี้ยวในภาคกลางเราจะพบว่าที่เหลือพี่ที่นั่นมีชื่อเรือเอกชัยเหินหาวเอกชัยหลาวทองนะครับจะมีลักษณะเป็นแบบนี้

ที่มีรูปที่มีเป็นมังกรเป็นแบบนี้เราก็นึกว่าทำเขมรแล้วก็จะพบเรือที่เป็นแบบนี้คือมีหัวทะยานไปข้างหน้าในฟอร์มนี้ไม่ได้เป็นพญานาคนี้ในฟอร์มที่เรารู้จักเป็นพญานาคก็ต้องมาหาข้อสรุปกันว่ามันจะเป็นสัตว์ชนิดไหนกันแน่ที่มีอิทธิพลแล้วก็ประเด็นในเรื่องของการเทียบเคียงกับว่าทำในรอบข้างนะครับมีที่มาอย่างไรแล้วก็มีทัศนะของท่านอาจารย์วิถี พานิชพันธ์เคยให้ความเห็นไว้ว่าพายเรือแข่งเมืองน่านนายท้ายเรือ ๖-๗ คนเนี่ยท่านให้ความเห็นว่าเป็นเรือที่ขนาดใหญ่ที่ต้องใช้การบังคับแล้วก็ต้านทานกระแสน้ำที่รุนแรงกระแสน้ำสงสัยเท้าช่วยยืนหรือว่าการยืนยันจะมีแรงในการบังคับทิศทางมันก็อาจจะต้องลองมาวิเคราะห์ดูว่าผมก็ว่าก็มีจุดที่หน้าเป็นข้อสังเกตอยู่ว่าทำไมถึงต้องมีมีท้ายถึง ๗ คน มันก็เป็นสิ่งที่ที่ที่ท้าทายแล้วก็ควรจะศึกษาต่อไปสำหรับประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่านครับผม

ดร.ยุทธพร นาคสุข อาจารย์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

ผมเริ่มต้น ความสนใจ เป็นคนบ้าเรือแข่ง ชอบเรือแข่งมาก จำได้ว่า แรงบันดาลใจที่ทำให้สนใจเรื่องเรือ เรือคู่แข่ง ระหว่าง “เรือราชายักษ์ บ้านดอนไชย” กับ “เรือเจ้าแม่สายฟ้า บ้านบุญยืน ซึ่งตอนนั้นขุดเป็นปีแรกที่นำมาลงแข่งแล้วชนะ” หลังจากนั้นตนเองก็มีความสนใจมาโดยตลอด ผม เป็นคนบ้านบุนนาค อำเภอเวียงสา

แต่ก่อนไม่มีเรือแข่ง เพราะอยู่บนดอย โอกาสจะมีคงน้อยมาก (สมัยนั้น) แต่จริง ๆ แล้ว บ้านบุนนาค บ้านสันติสุข บ้านเทพธิดาดอยเป็นหมู่บ้านที่อยู่ติดน้ำมาก่อน แต่ในความสนใจไม่ค่อยเหมือนคนอื่น จะให้ความสนใจในเรื่องของภาษา และจะตั้งคำถามภาษาที่เกี่ยวกับเรืออยู่ตลอดเวลา ประวัติของเรือ หรือเพราะผมเป็นสายนักวิชาการ เพราะไม่ใช่สายที่จะไปลุยกับชาวบ้าน เช่น ฝีพายมาจากที่ไหน มีกำลังฝีพายเท่าไหร่ ออกเรือเปิดกี่ใบ เป็นต้น มีความสนใจในเรื่องของประวัติที่เป็นภาควิชาการ

- ส่วนของภาษา เห็นว่า หลายๆ เรื่องที่เกี่ยวกับภาษากับเรือแข่งเมืองน่านก็ยังไม่ลงตัว

- คำว่า “หางวัลย์ ต้องเขียนเป็น หางวัน” คือ ส่วนประดับของตัวนี้ จะอยู่บนช่อฟ้า มีลักษณะทานตะวัน/บังตะวันอยู่ หรืออาจจะคลี่คลายมาจากคำว่า “หางหวัน” คือหางที่ทำเป็นลวดลายแล้วมันหวันกัน(พันกัน) เกี่ยวพันกันไป แต่คำว่า “วัลย์/วัลยะ (วัน-ละ-ยะ)” คำนี้ไม่ถูกแน่ ๆ เพราะคำว่าในเอกสารล้านนา เราหาคำว่า “วัลย์/วัลย” ไม่เจอ การสะกดแบบนี้ จึงเป็นการสะกดของนักวิชาการในชั้นหลัง เขาเข้าใจว่ามันมาจาก “เถาวัลย์ เครือวัลย์” จริงๆ แล้ว หางวัน คือส่วนประกอบของสถาปัตยกรรมล้านนาอย่างหนึ่ง ถ้าไปดูงานเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมล้านนา จะเขียนว่า “หางวัน” ที่มาจาก “ตะวัน”

- คำว่า “กันยาเรือ” เขียนเหมือนเดือนกันยายน หรือควรจะเขียนด้วย “กัญญา” คำนี้ควรเขียนด้วย กัญญา ประเด็นพวกนี้ คนเมืองน่านไม่มีใครสนใจ เพราะมันค่อนข้างจะลึก เป็นความรู้ทางวิชาการที่ค่อนข้างจะลึก ถ้าใครไม่สนใจมันก็ไม่มีคำถาม

- ที่สนใจเรื่องรากหรือที่มา เพราะว่าถ้าเราไม่มีราก ฐานเราก็จะไม่แน่น ที่คุยกันว่า “เรือเมืองน่าน เป็นเรือพญานาค หัวพญานาค” จริงๆ แล้วมันเป็นหัวพญานาคจริง ๆ หรือเปล่า เพราะว่าไม่มีเอกสารไหนที่แสดงว่าเป็น “เรือหัวพญานาค”

- พูดถึงภาคประวัติเรือแข่งเมืองน่าน

ว่าด้วยเรื่องคำว่า “กัญญา” คนเมืองน่านน่าจะรู้จักคำว่า “กัญญา” ที่แปลว่าโขนเรือ ดีกว่าคนจังหวัดอื่น ๆ เพราะว่าที่เมืองน่านมีประเพณีแข่งเรือ และชาวบ้านที่ชอบดูแข่งเรือก็จะได้ยินและเข้าใจคำนี้เป็นอย่างดี

แท้จริงแล้วคำนี้มีใช้ในภาคกลาง แต่คนภาคกลางปัจจุบันน้อยคนที่จะเข้าใจความหมายของคำนี้ ในเพลงเรือที่ครูหวังเต๊ะร้อนตอนหนึ่งว่า “ไหว้สำเร็จเสร็จสรรพ ก็หันกลับมาตรงกลาง คราวนี้จะไหว้แม่ย่านาง นาวาขอให้มานั่งในคอ ขอให้มาต่อกัญญา ให้ขึ้นคล่องลงคล่อง เหมือนอย่างกับท้องธารา...” พ่อเพลงแม่เพลงสมัยปัจจุบันไม่เข้าใจความหมายก็เลยร้องว่า “ขอให้มานั่งในคอ ขอให้มาต่อปัญญา” ซึ่งความก็ไม่ไปด้วยกัน

เมื่อไปเปิดพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตฯ ให้ความหมายของคำว่า “กัญญา” ที่พอจะเกี่ยวข้องกับเรือว่า หมายถึง น.เครื่องบังแดดรูปหลังคา ใช้สำหรับแคร่หามหรือเรือยาวเพื่อเป็นเกียรติยศ เรียกแคร่หามหรือเรือยาวที่มีกัญญาว่า แคร่กัญญา เรือกัญญา แต่ความหมายข้างต้นไม่ได้หมายถึง “โขนเรือ” แต่อย่างใด ผมขอยกงานศึกษาของพระมหาชัยวุธ โภชนกูล ท่านได้ให้ความหมายของคำว่า “กัญญา” ไว้หลายอย่าง แต่ความหมายที่น่าจะใกล้เคียงมากที่สุดเห็นจะเป็นความหมายที่ว่า “ผู้ยินดีซึ่งน้ำ, ผู้รู้จักน้ำ” เพราะโขนเรือคือ ส่วนแรก ๆ ของเรือที่สัมผัสน้ำ แรงสัมผัสทำให้น้ำแผ่กระจายดูสวยงามน่าชื่นชมยินดี ซึ่งไม่ทราบว่า คนเมืองน่านไปเอาคำว่า กันยาหรือกัญญา คำนี้มาจากไหน เพราะเป็นภาษาบาลีค่อนข้างลึก ก็แสดงให้เห็นว่า คนเมืองน่านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาษาบาลีเป็นอย่างดี หรือแม้แต่ “เรือท้ายล้าตาตอง” ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือ (เรือ) “ท้ายล้า คือ เป็นชื่อของเรือชนิดหนึ่ง/เป็นชื่อสามัญชื่อที่เรียกประเภทของเรือ” และพญาผานองขี่เรือกาบปลีมาปราบ “เรือกาบปลีก็เป็นเรืออีกชนิดหนึ่งที่มีขนาดเล็กเหมือนกาบปลี” แต่จากเรื่องเล่าปากต่อปากกันไป จาก “เรือกาบปลี” ก็เหลือ “กาบปลี” แฝงอิทธิฤทธิ์เข้าไปว่า เสกกาบปลีให้มาเป็นเรือและลงไปปราบ ด้วยความเป็นนักภาษาศาสตร์ สนใจในเรื่องของภาษา และประวัติของเรือแข่งเป็นพิเศษ และตัวประวัติก็ต้องดูจากเอกสารโบราณ เพราะคนอ่านตัวเมืองไม่ออกก็ไม่ได้เพราะอยู่ในคัมภีร์ใบลาน

มุมมองเกี่ยวกับเรือแข่งในเมืองน่าน คือมุมมองในส่วนตัว เรื่องของประวัติความเป็นมาและมุมมองในส่วนของภาษา คิดว่าเรือแข่งเมืองน่าน น่าจะมีมาในช่วงของบ้านเมืองสงบแล้ว หลังจากที่เจ้าฟ้าอัธถรปัญโญ รวบรวมบ้านเมืองให้เป็นปึกแผ่นของ

เมืองน่าน ก็คิดว่าเรือแข่งน่าจะเริ่มมาตั้งแต่นั้น และคิดว่าไม่ได้แก่ไปกว่านี้ เพราะว่าในประวัติของเมืองน่านก่อนหน้านี้ไม่ได้พูดถึงการแข่งเรือ เอกสารต่าง ๆ ที่ค้นพบก็เห็นว่ามีในช่วงยุครัตนโกสินทร์ที่บ้านเมืองเราสงบแล้ว เรามาสังเกตว่า ประเพณีแข่งเรือ มาอยู่แค่บางอำเภอ ได้แก่ อำเภอท่าวังผา อำเภอเมืองน่าน และอำเภอเวียงสา ประชากรของในอำเภออื่น ๆ ก็ไม่มีการแข่งเรือ ถ้าประเพณีเรือแข่งเมืองน่านเป็นประเพณีแต่เดิม ทำไม อำเภอนาน้อยถึงไม่มีแข่งเรือ บางคนบอกว่านาน้อยเป็นแม่น้ำสายเล็ก ไม่สามารถแข่งเรือได้ แต่ในความเป็นจริงไม่สามารถอธิบายแบบนี้ได้ เพราะว่าลำน้ำสาเล็กก็ยังแข่งขันกันได้ คิดว่าสามารถมาจากว่า การแข่งเรือเมืองน่านเพิ่งมีมาเพิ่งมีประเพณีนี้และคิดว่ามาพร้อมกับกลุ่มคนไทลื้อหรือคนที่มาจากสายเชียงแสน ถ้าหากเราพูดถึงเชียงแสน ดูประวัติก็พบว่า มีการแข่งเรือที่ลำน้ำโขง ฉะนั้นกลุ่มคนนี้อาจจะมากับกลุ่มคนชาติพันธุ์ไทลื้อ หรือกลุ่มอื่นที่เข้ามาอยู่ในเมืองน่าน เราจะเห็นว่าแถบที่คนจะอพยพมาจากภัยสงครามก็จะอยู่แถวท่าวังผา ปัว (แต่ในสมัยผมยังเด็ก ปัวไม่ค่อยมีเรือแข่ง ส่วนใหญ่จะมาอยู่ที่ อำเภอท่าวังผา แต่นับเขตการปกครองในอดีตแล้วท่าวังผาก็เป็นส่วนหนึ่งในการปกครองของปัว) จะรู้จักเรือที่มาจากท่าวังผา เมืองน่านและเวียงสา อำเภออื่น ๆ ไม่มี เพราะคิดว่าเรือแข่งน่าจะมาพร้อมกับผู้คน เพราะสมัยก่อนกวาดต้อนมาก็นำมาไว้ในพื้นที่ราบหรือพื้นที่ที่อยู่กับลำน้ำน่าน และพื้นที่ที่อยู่ใกล้เวียง (ใกล้เมืองน่าน) มันถึงมากระจุกอยู่ที่เวียงสา เมืองน่าน และท่าวังผา (ปัว) เอกสารที่เก่าที่สุด น่าจะเป็น (ปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มสีเหลือง)

“สู่ขวัญเรือ วัดน้ำลัด ต.นาปัง อ.ภูเพียง จ.น่าน ใบลานมี ๔ บรรทัด อักษรธรรมล้านนา ภาษาล้านนา พ.ศ. ๒๔๐๑ (จ.ศ. ๑๑๒๐) (พระอธิการพนัส ทิพพเมธีและยุทธพร นาคสุข ปริวรรตเป็นอักษรไทย)” ถือว่าเป็นหลักฐานว่า ประเพณีแข่งเมืองน่านก็เป็นประเพณีที่มีมาตั้งแต่ยุคน่านตอนต้น น่านสมัยต้นรัตนโกสินทร์

ก็จะเห็นว่า บ้านที่เก่ง ๆ ในการแข่งเรือ เช่น บ้านเมืองเล็น บ้านเชียงแข็ง ท่าลี่ มหาโพธิ ช้างเผือก เป็นกลุ่มหมู่บ้านที่อพยพมาจากเมืองลื้อ เมืองเขิน ไทย่าง บ้านดอยไชย ก็อพยพมาจากเชียงแสน น้ำปั้ว อพยพมาจากลาว ซึ่งจะเห็นว่า กลุ่มคนที่เก่งทางการแข่งเรือจะเป็นคนกลุ่มนี้ (กลุ่มอพยพ) ทั้งนั้น

มุมมองอีกมุมมอง ที่เราพูดต่อ ๆ กันมา “ผมก็เชื่อว่า หัวเรือแข่งเมืองน่านเป็นหัวเรือแข่งเมืองน่าน” แต่ถ้าเรามานึกดี ๆ มันจะเป็นหัวเรือพญานาคจริง ๆ หรือเปล่า เพราะว่าในเอกสารจริง ๆ ก็ไม่ได้บอกว่าเป็นหัวเรือพญานาค มาพูดกันในชั้นหลัง และคำพูดที่จะพูดไม่มีใครปรับเปลี่ยนและลอกกันมา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ ต้น ๆ คือ ถ้าหากเราวางตำแหน่ (position) ของเรือแข่ง เราจะวางเป็นอะไร เป็นประเพณีหรือว่าเป็นกีฬา ถ้าเป็นประเพณีมีการประกวด และมุ่งเน้นว่า เรือจะต้องเร็ว หัวเรือจะต้องเล็ก เพื่อให้มันชนะ มันเป็นการวาง position ตามเจตนารมณ์ของคนน่านตั้งแต่เดิมหรือไม่ ถ้ามันเป็นประเพณีไม่ได้หวังแพ้ หวังชนะ เราก็สามารถที่จะมองภาพของการแข่งขัน หรือว่ามันเป็นประเพณีไม่ได้หวังแพ้หวังชนะ เราก็จะสามารถที่จะมองภาพของการแข่งเรือ ในปัจจุบันหรืออนาคตได้ชัดว่า เราจะเอาความเร็ว หรือเราจะเอาประเพณี ถ้าเราเอาประเพณี ตอนนี้ทางเมืองน่านก็มีทางออกและแก้ปัญหาโดยเป็นการแข่งเรือโบราณ แบบประเพณี แต่ถ้าเห็นว่า เรือเมืองน่านเป็นการแข่งขันก็จะมีภาพความเร็วด้วย เท่าที่ผมไปสำรวจในเอกสารโบราณก็พบว่า แข่งเรือ มีหน้าที่ใช้ในประเพณีและแข่งขันกันด้วยมาตั้งแต่โบราณ เขาขุดเรือเพื่อแข่ง ในคำอธิบายของหนังสือบางเล่ม จะพูดทำนองว่า (อาจจะเป็นความจริงส่วนหนึ่ง) จริง ๆ แล้วเรือมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้บรรทุกคนไปกินสลาก เวลาพุดถึงแข่งเรือจะเชื่อมโยงไปกับการกินสลาก เวลาไปทานสลากภัตรทำบุญเสร็จแล้ว ก็เอาเรือมาแข่งกัน เราก็จะพูดกันทำนองนี้ จริง ๆ มันเป็นอย่างนั้นหรือเปล่า ชาวบ้านไม่ได้หวังว่าจะเอาขุดเรือมาแข่งจริงหรือเปล่า

- ให้ทัศนะจากตัวเอกสารโบราณ ปรากฏในหนังสือ งานพิธีการบำเพ็ญกุศลออกเมรุพระราชทานเพลิงศพพระเทพนันทาจารย์ (กานต์ สุปุณโณ ป.ธ.๗) ในนั้นก็จะพูดถึงคัทธณะกุมาร ที่เป็นภาพเขียนที่วัดภูมินทร์ และผมกับท่านป๊อบ ได้ปริวรรตคัทธณะกุมาร ในท้ายใบลานจะมีหลายผูก พอเขาจานเนื้อหาที่เป็นคัทธณะกุมารชาดกแล้ว ตอนท้ายใบลานเขามักจะบันทึก เรื่องเก็บตกทั้งหลาย เรียกว่า ข้อความท้ายใบลานจะไม่เกี่ยวกับชาดก แต่จะพูดเรื่องทั่วไป บันทึกเสร็จเมื่อไหร่ เช่น จุลศักราชเสด็จ (เสร็จ) แล้ว (เข้ามาในเดือน๑๒ ๙ ค่ำ) ได้วันอาทิตย์แก่ข้า แลบิตามารดาพี่น้องขอให้ได้บุญเหมือนข้าผู้เขียนนี้เถอะ เป็นต้น

- มีธรรมผูกหนึ่งที่พูดถึง “เสด็จแล้วยางกองแลง ยามเมื่อสายฮอมแปงช่างมาตักน้ำบ่อ ตาก็ผ่อธรรม ขาก็ตบไปแลเจ้าเฮย ตกไหนหื้อใส่ข้าจิ่มเตอะ บ่ได้อยู่เต็มย้อนว่า เถื่องเรือหมั่นฮ้าย (แข่งเรือบ่อยเหลือเกิน) เจ่นแล้ว บ่อผ่อก็ไขหันเป๋นแลบ่จ่างจะย่ะเจื้อใด กานว่าฟันเรือไว้เล่นแล ค่ำมาก็ไค่หลับแล้วเด” ตรงนี้เป็นคำพระเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๗ หรือ ๑๕๐ ปีที่แล้วท่านเขียนไว้ มีการแข่งเรือบ่อยแล้วก็ถ้าไม่ไปดูก็อยากเห็นการไปดุแข่งเรือทำให้ท่านเขียนหรือจานใบลานได้ช้า จะเห็นได้ว่า การแข่งเรือสมัยก่อนถือได้ว่าเป็นการแข่งหรือมีการแข่งกันด้วย คำว่า “ฟันเรือไว้เล่น” ว่าขุดเรือ ถ้าเป็นคำเก่าของล้านนา เรียกว่า ฟันเรือ เพราะเขาจะไปฟันไม้ไว้ก่อน ถากเป็นโกรนหรือเป็นฮางหมูแล้วค่อยลากออกมา (สมัยก่อน) แต่ปัจจุบันจะลากไม้ออกมาทั้งลำ/ต้น เลยใช้คำว่า ฟันเรือ คือ ที่วัดจะมีบ่อน้ำ หรือคนที่จะมีบ่อน้ำได้จะต้องเป็นคนรวย ถ้าไม่มีหมู่บ้านหนึ่งก็จะมีอยู่ที่วัด ชาวบ้านก็จะมาตักน้ำที่วัด คนที่เขียนเป็นพระอาจจะเป็นพระน้อย พระหนุ่ม เห็นสาวก็จะเขียนไว้ที่ท้ายใบลาน ซึ่งบางทีอาจจะมีคำหยาบ คำใต้เสื้อใต้ซิ่นบ้าง เขาก็จะไม่ถือกัน จะเขียนไว้หลังคัมภีร์ใบลานที่ไม่เกี่ยวกับตัวชาดก เห็นได้ว่าก็เป็นการแข่งขันมาตั้งแต่โบราณ ดังนั้น ข้อที่ว่า พอเสร็จทำบุญแล้วไม่รู้จะทำอะไรก็นำเรือมาแข่ง ข้อนี้อาจจะไม่ความจริงทั้งหมด อาจจะตั้งใจขุดเรือมาเพื่อแข่งกันจริง ๆ ดังนั้นเมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว หน้าที่ของแข่งเรือเมืองน่านก็อาจจะมีสองหน้าที่ ปัจจุบันก็จะแบ่งเป็นส่วนหนึ่งก็จะแข่งเพื่อความเร็ว อีกส่วนหนึ่งก็จะแข่งเพื่อวัฒนธรรม เพราะว่าพูดถึงเรือแข่งก็จะผูกโยงกับประเพณีกินสลาก อันนี้เป็นอีกประเด็นหนึ่ง แข่งเรือมันเป็นการแข่งขันหรือว่ามันเป็นประเพณี

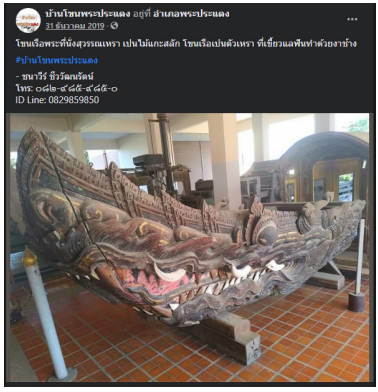
- เรือเมืองน่านมันเป็นหัวพญานาคหรืออย่างไร รูปลักษณะพญานาคที่เราเรียนมาจะมีหลักในการมองและการเขียน จริง ๆ ก็เหมือนงู ผมว่าเรือเมืองน่านมันเหมือนมังกรมาก ไม่เหมือนพญานาค แต่ก็ไม่มีหลักฐานที่จะไปถกเถียง แต่มันเชื่อมตำนานเมืองน่าน กรณีขุนนุ่น ขุนฟอง เกิดมาจากไข่พญานาค แล้วมันเชื่อมเรื่องเมืองนาเคนนคร และเชื่อมกับการย้ายเมืองไปเมืองวรนคร มาสู่เมืองภูเพียง แล้วการย้ายเมืองครั้งนั้นมันก็ผูกจินตนาการ เช่น ฟ้อนล่องน่านบนเรือ มาสู่ประเพณีตานก๋วยสลากลมาจากไทยวน โยนก ไทลื้อ กรณีไทลื้อ ทำให้นึกถึงเรือหัวจั๊กแต๋นที่บ้านหนองบัว ที่มีความ

วิเศษที่น่าจะเก่าและเป็นต้นแบบของเรือน่าน แต่ไม่มีหลักฐานอ้างอิง เวลาเราว่าพญานาคก็จะไม่เหมือนกันเรือพญานาค เพราะพญานาคไม่มีหมกขี้หมา ถ้าพูดถึงหมกสัตว์ตระกูลจระเข้ แต่ผมก็ไม่ได้มีหลักฐานชัดเจน ที่จะมาหักล้างณ ตอนนี้ว่าไม่ใช่พญานาค แต่ก็มีคำถาม ตั้งคำถามอยู่เหมือนกัน ว่า ในเอกสารที่ค้นพบ ไม่มีใครเขียนไว้ว่า การขุดเรือนี้เป็นรูปลักษณะอย่างไร ไม่เคยมี คำสู่ขวัญก็ไม่เคยมีพูดเรื่องรูปร่างลักษณะเรือ แต่ตอนท้ายมีการพูดถึง “ฝั่งหมู่งูเงือกไหว้องค์นาง” “ปั้นคางเป็นเงือก”

อ.ยุทธภูมิ : มองในมุมของพุทธศิลป์น่าน จะมีศิลปะของสุโขทัย ล้านช้าง ล้านนาก็ปนอยู่ในตัวศิลปะของน่านทั้งหมด มองว่า เรือน่านคือ ตัว Hybrid (ลูกผสม) คือการเอาความเชื่อในแต่ละพื้นถิ่นมาผสมกันอยู่ในงานชิ้นเดียว (มองในมุมอ.ยุทธภูมิ)

- ตัวอย่าง โขนเรือพระที่นั่งสุวรรณเหรา (รูปจาก face book : บ้านโขนเรือพระประแดง)

มีลักษณะเหมือนเรือกางหวิด

ถ้าเราไปสืบค้นคำว่า “เหรา/เห-รา” รู้สึกว่ามันจะมีความใกล้เคียงกับเรือแข่งเมืองน่านค่อนข้างมาก ส่วนคำไทยแท้ของคำว่า “เหรา คือ จระเข้”จากการสืบค้น face book : เปิดโลกวรรณคดี

“เหรา อ่านว่า เห-รา มี ๒ ความหมาย ความหมายหนึ่งเป็นคำเรียกแมงดาทะเลชนิดหนึ่ง (แมงดาทะเลเป็นสัตว์ที่มีรูปร่างเหมือนจานกลม ๆ มีหางคมแข็ง ปลายแหลม เหรา อีกความหมายหนึ่ง เป็นคำเรียกสัตว์ในนิยาย ลักษณะเป็นครึ่งนาคครึ่งมังกร คือ

ลำตัวเป็นนาค แค่ส่วนหัวเป็นมังกร มีขา ๔ ขา ตามโบสถ์วิหารในภาคเหนือ ช่างมักทำรูปพญานาคออกจากปากเหราประดับเป็นรายบันได ในวรรณกรรมกวีมักจะกล่าวถึงเหรากับจระเข้หรือตะเข้”

ซึ่งถ้าเราไปสังเกตดี ๆ ตัวเหราหรือตัวที่คาบอยู่จะเหมือนกับเรือน่านมากกว่าถ้าคำพื้นเมือง เพราะในบทกวีก็ใช้คำว่ามังก่อน จ๊ะเข้ หรือมันอาจจะเป็นจระเจ้หรือเปล่า เพราะมันมีหมกขี้หมา คือเป็นข้อสังเกตไว้ก่อน

- เราไม่เคยเจอเอกสารที่เป็นเรื่องรายของเรือแข่งเมืองน่านที่เป็นพญานาคที่เราไปผูกกับตำนานอะไรบางอย่าง เป็นพญานาค คนโบราณท่านหมายความว่าจะเป็นสัตว์อย่างอื่นหรือเปล่า ซึ่งในก็มีคำแย้มพรายอยู่ในคำสู่ขวัญเรือ “ฝั่งหมู่งูเงือกไหว้องค์นาง” “ปั้นคางเป็นเงือก”

“เงือก หมายถึงจระเข้ เป็นคำโบราณ”

หัวเรือน่าน นี้จะมีความคล้ายกับหลาย ๆ ตัวเหมือนกัน เหมือนจระเข้ เพราะมีหมกขี้หมา

ไม่ได้ปฏิเสธว่า เป็นพญานาค เพราะไม่มีหลักฐานว่าไม่ใช่พญานาค ถ้ามีคำหรือสำนวนของหลาย ๆ ที่มาขยายความได้ก็ดี เพราะนี่เป็นแค่ ๑ สำนวนของวัดน้ำลัด จะมีละแคะระคายบางอย่าง แต่ทั้งหมดไม่ได้บอกว่าเป็นพญานาคเลย แต่ในคำสู่ขวัญจะบอกไว้ “ขอให้แล่นเร็ว ๆ ไปเหมือนงู ฟุเหมือนห่าน” แสดงว่า เขาขุดเรือมาเพื่อแข่งขัน เพราะถ้าไม่ขุดมาเพื่อแข่งเอาความเร็วเขาคงไม่ได้เอาคำพูดนี้มาใส่ลงไป

ตัวอย่างคำสู่ขวัญเรือ

“..... .....

หื้อมาอยู่ห้องยืนยาว ขวัญเจ้าอันอยู่ยังราวไพรป่าไม้

รีบด่วนได้มาพลัน ขวัญเจ้าอันอยู่ในจอมสวรรค์

คีรีหลวงใหญ่กว้างก็หื้อมา ขวัญเจ้าอยู่ที่ข้างตีนดอยก็หื้อมา

ขวัญเจ้าอันหนีไปอยู่พ้อยกลางด่านก็หื้อมา ขวัญเจ้าอันหนีไปอยู่ย่านห้วยหีกหินผาก็หื้อมา

ขวัญเจ้าอันหนีไปอยู่จิ่มนาคานาคน้ำก็หื้อมา ขวัญเจ้าอันหนีไปอยู่ที่เงื้อมถ้ำก็หื้อมา

อยู่กับมหานาวาเหล้มใหญ่ อันสมเพราะใช่พอดี

ตามปถมหัวทีหากมีหลายหลาก ลักขณะหากมีหลายประการ”

จากคำนี้ *ขวัญเจ้าอันหนีไปอยู่จิ่มนาคานาคน้ำก็หื้อมา* หมายความว่า ถ้าเรือมันเป็นนาคแล้วจะให้มาได้อย่างไร แสดงว่า ขวัญของเรือกับพญานาคไม่ใช่สิ่งเดียวกัน (ตัวมันเองจะเรียกให้มาทำไม) เรือกับนาคเป็นคนละตัวกัน

คิดว่าถ้าได้คำสู่ขวัญอีกชัก ๓ สำนวนก็จะไขความได้ไม่ยาก

ถ้าเราไปค้น จะเห็นว่า หน้าตาของเหรา จะเหมือนกับหัวเรือเมืองน่านมาก มีเขี้ยวฟอง กางหวิด

ที่อาจารย์ยุทธภูมิเก็บข้อมูลเรือแข่งเมืองน่าน ในยุคแรกหัวเรือก็ไม่ได้เหมือนปัจจุบัน

ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๕๐ เป็นช่วงที่เสน่ห์ของเรือแข่งหายไป ไม่รู้สึกอินอีกต่อไป ไม่รู้สึกว่าเราเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนนั้นอีกต่อไป และการพากย์เรือหรือบรรยากาศการแข่งเรือที่เปลี่ยนไป ในยุคอาจารย์ประจักษ์ ที่ท่านเสียไป ผมคิดว่าเป็นโฆษกภาคเรือมือหนึ่งถ้าพูดถึงเรือแข่ง ทำไมอ.ประจักษ์ถึงครองใจคน ที่ชาวบ้านต้องเปิดวิทยุฟัง ไม่มีใครโกรธ อ.ประจักษ์ แม้ว่าบางทีก็จะเล่นแรง บางทีก็เหน็บแรง คนบุคลิกเช่นนี้หาไม่ได้ในยุคเช่นนี้ เพราะมีผลต่อบรรยากาศการแข่งเรือ ถ้าเรามาดูการพากย์เรือในปัจจุบัน ก็ดีที่ให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วม แต่เด็กหรือเยาวชนก็จะพูดแต่คำซ้ำ ๆ เช่น หวันคอยอเหนียง เป็นต้น สิ่งที่ขาดเด็กหรือแม้แต่ผู้ใหญ่ที่พากย์เรือในปัจจุบัน ควรเพิ่มเติม คือ ทำการบ้าน

พูดถึงโฆษกที่ภาคเรือ สมัยก่อนโน้นเราจะมีอยู่ ๒ กลุ่ม โฆษกที่ได้รับความนิยมมาก ๆ คือ

๑. กลุ่มเฮฮา คือกลุ่มของ อ.ประจักษ์ มีซอ มีจ้อย แทรกเป็นระยะ ๆ เล่นมุกตลกมุกหยาบโลน สนุกสนาน

๒. กลุ่มที่ให้ความรู้หรือสาระล้วน ๆ เช่น อ.ราเชนทร์ อาจารย์จะมาพูดจากประสบการณ์ที่อาจารย์ลงพื้นที่จริง จะรู้ข้อมูลเชิงลึก เช่น ฝีพายบ้านนี้เอากำลังมาจากบ้านไหน เพราะสมัยก่อนโน้นสามารถเอาฝีพายจากต่างบ้านมาลงแข่งได้ (จ้างมาได้) เอามาจากไหนเป็นข้อมูลเชิงลึก มีการปรับโดยช่างคนไหน ไม้มาจากขุนอะไร

เป็นข้อมูลที่อาจารย์ทำการบ้านมา

ชาวบ้านชอบฟังสองอย่าง ถ้าไม่ฟังตลกก็จะฟังสาระ ดังนั้นเสน่ห์ของการพากย์เรือ แล้วมันสามารถดึงดูดคนฟังได้ด้วย ปัจจุบันที่ผมไม่อยากฟัง เพราะฟังแล้วก็ได้ยินแต่ประโยคเดิม ๆ เสน่ห์ตรงนี้มันเลยหายไป

ผมอยากรู้ว่า เรือแต่ละลำขุดมาจากที่ไหน ช่างคนไหนเป็นคนขุด ความยาวเท่าไหร่ จากไม้อะไร ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ไม่ปรากฏในการบรรยายเรือแข่งในปัจจุบัน นี่เป็นเสน่ห์ของการพากย์เรือที่ปัจจุบันไม่เห็นเลย ความจริงเราไม่สามารถหาคนแบบ อ.ประจักษ์ได้ แต่เราสามารถหาคนแบบอ.ราเชนทร์ได้ คือลงพื้นที่สัมผัสชาวบ้าน สัมภาษณ์ แล้วจะได้เห็นประวัติความเป็นมา

เราสามารถที่จะให้นักพากย์ในปัจจุบันเป็นแบบนี้ หรือฝึกให้เป็นแบบนี้ได้หรือไม่ ซึ่งผมคิดว่า ทำได้ และปัจจุบันถ้าเราจะหาคนที่เป็นแบบอ.ประจักษ์ ผมก็คิดว่า ทำได้ เราก็มุ่งไปที่ช่างซอ เพราะปัจจุบันช่างซอรุ่นใหม่ สนใจแข่งเรือ เพราะคนที่จะเป็นแบบอ.ประจักษ์ได้ต้องเป็นศิลปิน มี ปฏิพานไหวพริบ ต้องคิดมุขสด ๆ และต้องเป็นคนกว้างขวางได้

- ตรงนี้เป็นประเด็นหนึ่งที่ไม่มีใครพูด แต่ผมเป็นนักภาษาก็จะฟังภาษาที่เขาใช้ ภาษาที่เขาสื่อ ซึ่งจะเห็นว่าปัจจุบันนี้แห้งแล้งมาก เด็กก็จะจำจากที่ผู้ใหญ่สอน แต่ก็ไม่สามารถคิดสำนวนอะไรได้มากมายไปกว่านี้ พอเรือออกก็พูดให้จังหวะกระชั้น คนฟังไม่ได้เกล็ดของเรือแข่ง ประวัติเรือ หรือแม้แต่ประวัติเมืองน่าน จริง ๆ แล้วคนอยากฟัง แต่โฆษกอาจจะมองว่า เนื้อหามันจะมากไป แต่จริง ๆ แล้วมันควรมี

- ทัศนะของการแข่งเรือในมุมของผม

๑. เราให้สิทธิ์ของเรือเอกชนมาแข่งกับเรือของชาวบ้าน เป็นมวยคนละคู่อยู่แล้วและทำให้กร่อยลง

๒. เรื่องของโฆษก แม้ว่าเป็นคุณสมบัติส่วนตัว แต่ก็มีผลอย่างยิ่ง *เมืองน่านอาจจะต้องปรับปรุง

๓. สิ่งที่ดีอยู่แล้ว คือ การแบ่งประเภทเรือ เพื่อให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการแข่งขัน แต่ก็ยังกร่อยคนที่ไปชมในสนามจริงบางตามาก น่าจะมีการสำรวจทาง

ออนไลน์ ช่วงที่พีคสุดแต่ละช่องมีคนจำนวนเท่าไหร่ เพราะคนหันมาดูออนไลน์ เพราะไม่สะดวกในการเข้าไปชมในพื้นที่ แต่รับรู้ได้อย่างหนึ่งแข่งเรือเมืองน่านมันกร่อยลง ภาพบรรยากาศที่คนไปดูอย่างสนุกสนานน้อยลง

- อัตลักษณ์เรือแข่งเมืองน่าน จำได้ว่า ตอนเด็ก ดูจากสีก็จะรู้เลยว่ามาจากที่ไหน เช่น ถ้ามาจากท่าวังผานิยมเป็นหัวสีเขียวทั้งนั้น ส่วนทางน่านกับเวียงสา จะเป็นสีหมากสุก สีดำ สีแดง สีเหลือง

- แต่ยุคหลัง ๆ หัวเรือ มีความเหมือนกันทั้งหมด แยกไม่ค่อยออก

- หัวเรือสมัยก่อน หัวจะใหญ่ ๆ แสดงถึงความอลังการ น่าเกรงขาม แต่ตอนหลังค่านิยมเปลี่ยนไป หัวใหญ่ก็หนัก เพราะมุ่งความเร็ว เคยถาม... เป็นคนที่มีความรู้สึกเกี่ยวกับเรื่องเรือ ทำไมเรือปัจจุบันถึงทำหัวให้เล็กขนาดนั้น ทำไมเราไม่ทำหัวเรือใหญ่แต่เบาด้วย

- การแข่งเรือมันไม่ใช่การแข่งเรือที่มาจากจิตวิญญาณ มาจากประเพณี มันไม่ใช่การแข่งขันที่มาจากชุมชน ๑๐๐% เหมือนเมื่อก่อน รู้สึกว่ามันขาดชีวิต ขาดจิตวิญญาณ

- คิดว่าสถานการณ์แบบนี้ก็ยังเป็นต่อไป และมีแนวโน้มที่จะกร่อยลง ๆ เรื่อย ๆ และมีการถ่ายทอด มีเทคโนโลยีเข้ามา ทำให้คนคิดว่า ไม่จำเป็นต้องไปนั่งดูในสถานที่จริงก็ได้ ดูจากการถ่ายทอดก็ได้ อย่างหนึ่งก็ทำให้พื้นที่จริงกร่อยลง ไม่มีคนดี คิดว่าสถานการณ์แบบนี้ก็จะเป็นหนักขึ้นเรื่อย ๆ

- ความเชื่อกระแสหลัก เรื่องของหัวเรือพญานาค

- อีกกระแสหนึ่ง ก็คือ ต้องอาจจะมาทบทวนกัน ว่า เป็นพญานาคจริงหรือเปล่าด้วยเหตุผลที่ยกมา

ขอเริ่มต้น กรณีบุคคลแรกที่นำเรือทางใต้เข้ามา คือ ขุนตี้ ชัยวุฒิ คูอารยะกุล และเริ่มเปลี่ยนแปลงหัวเรือให้เป็นหัวตรงขนาดกับน้ำ ปัจจุบัน สมาคมเรือแข่งจังหวัดน่าน จะเน้นเรื่องรูปลักษณ์เรือแข่งของจังหวัดน่าน หัว-ท้าย ต้องงอน และฟื้นเรือเอกลักษณ์ อเรือที่มีไม้เนื้อขุดประมาณ ๓๐% ขึ้นไปและต้องปรับตามรูปทรงที่ทางสมาคมเรากำหนดไว้ หัวเรือ ท้ายเรือก็ต้องงอน ถ้าไม่งอนก็จะถูกสั่งให้แก้ไขตาม (concept ของสมาคม)

เรือโบราณ คิดมาได้ประมาณ ๒-๓ ปี เริ่มต้นจากเรือบ้านเมืองเล็นที่ซื้อมาจากบ้านดอนไชย ขุดโดยพ่ออุ้ยจันทร์ ปัจจุบันไม่ได้มีการปรับเปลี่ยนแก้ไขรูปแบบเรือ อาจจะเป็นเรือที่สมบูรณ์ที่สุด ซึ่ง ณ วันนี้เรือเมืองน่านที่เป็นเอกลักษณ์และยังเหลืออยู่คือ เรือเสือเฒ่าบุญเรือง เรือบ้านเมืองเล็น และเรือแม่คำแดงเทวี บ้านนาเตานอกนั้นเป็นเรือประยุกต์ที่ถูกรื้อ ปรับและเปลี่ยน

o กฎ กติกาที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดขึ้นจากสมาคม แต่เกิดจากในที่ประชุมเชิญตัวแทนเรือแข่งทั้งหมด นำปัญหามาร่วมแลกเปลี่ยนกัน สมาคมเป็นตัวกลางที่ขับเคลื่อน

o เรือแข่งเป็นเรื่องของรุ่นต่อรุ่นที่สืบต่อกันมา

- ปฏิทินการแข่งเรือ เพิ่มมา ๑ สนามคือ ก่อนออกพรรษา สนามกินสลากวัดพระธาตุแช่แห้งฯ ขึ้น ๑๑ ค่ำ โดยจะจัดแบบวัดบุญยืน ไม่สนใจวันเสาร์ อาทิตย์ เน้นงานประเพณี

- ทำไมหัวเรืออำเภอเวียงสา ถึงมีความสง่างามกว่าหัวเรือในเมือง

- ช่างแกะเรือจากตระกูลเวียงสา

- หัวเรือ,หัวโอ้เรือ ภาษาราชการ เรียกว่า “โขนเรือ” ภาษาน่าน เรียกว่า “หัวเฮีย”

- หางเรือ ภาษาราชการ เรียกว่า “ท้ายเรือ” ภาษาน่าน เรียกว่า “โงน” หรือ “กันยา”

- หางวัลย์ คือ ส่วนที่ถูกแกะสลัก

ตัวเรือมี ๔ รูปแบบ

ยุคที่ ๑ นำไม้ท่อน ขุดเป็นรางหมูตัวนี้จะไม่มีกระดูงู ตัวเรือจะหนาใหญ่ “เรือเมือง” และจะมีแผนเรือ/กาบเรือ ไม้ ๑ ท่อน

ยุคที่ ๒ เริ่มต้น พ.ศ. ๒๕๑๘ ภูมิปัญญาหลวง (มาจากภาคกลาง) เป็นความคิดของภูมิปัญญาภาคกลาง เริ่มจากบ้านน้ำปั้ว อำเภอเวียงสา

a.ไม้ขนาดเล็กสามารถทำได้

b. ขุดขึ้นมาเป็นลางเล็ก หลังจากใช้ความร้อนเผาให้เนื้อไม้ขยายและเหล็กถางออกตามขนาดความกว้างที่ช่างต้องการ (การบี่เรือ)

ยุคที่ ๓ ตัดหัว ตัดท้าย หรือเรียกว่า “การทำสาวเรือ” ใช้ไม้เสียบยกหัวขึ้นมา ช่างที่ทำคนแรกคือ ช่างสงวน ศูนย์นพพา อ.โพธาราม จ.ราชบุรี และใช้คอมพิวเตอร์ในการจับ/วัด เรียกว่า “เรือประยุกต์หรือเรือทำสาว” และมีกระดูกงูเพื่อให้ตัวเรืออยู่ตัว

ยุคที่ ๔ เพื่อให้ตัวเรืออยู่ตัว จะใช้ไม้มาต่อกันวางเป็นกระดูกงู มีการจับระดับน้ำเพื่อวิเคราะห์ว่า สามารถยกหัวเรือได้เท่าไหร่ หลังจากวางกระดูงูตามขนาดที่ได้ก็จะใช้ไม้กง (โค้งรูปตัวยู) วางตามกระดูกงู และจะมีการวางมาตรหรือไม้แผ่นวาง หลังจากนั้นวางกงให้ยึดกับมาตร ปรับโครงกระดูกงู กง และมาตรวางเป็นรูปเรือ นำไม้ซี่วางเรียงต่อกันเป็นรูปเรือ ตรงไหนห่างไม้ได้ชิดกันก็จะใช้อีพ๊อกซี่ผสมกับกาวติดลงไปในตัวไม้ ไสให้เข้ารูป

c.ข้อดีของเรือแบบนี้คือ ๑. ไม่ต้องใช้ไม้ขุดเป็นเล่มใหญ่ สามารถต่อเป็นเรือได้ ๒.สามารถใช้ไม้เป็นแผ่นมาต่อกัน ๓.สามารถบังคับหัวใช้เชิดสูงขึ้นตามความต้องการของช่าง

วิธีการในยุคที่ ๔ นี้จึงเป็นที่นิยมของช่างในปัจจุบัน เรียกว่า “เรือประกอบ” ภาษาพูด คือ เรือปาเก้

- น่านตอนกลางที่เล่นเรือคือเขตอำเภอเมืองและอำเภอภูเพียง ในโซนตั้งแต่บ้านน้ำครกใหม่ขึ้นมา จากสไลด์ หัวเรือที่ไม่มีลวดลาย แต่ไม่ได้รับความนิยมมาก

- จากสไลด์ หัวเรือที่ ๑ เป็นหัวเรือสายเหนือ ตระกูลอ.ท่าวังผา อ.ปัว จะใช้ไม้ ๑ ท่อน มาแกะเป็นหัวเรือ สวมเข้าไปในตัวกันยาเรือ

- ลักษณะของหัวเรืออำเภอเวียงสา คือ เป็นสกุลช่างที่แกะเรือลวดลายอ่อนช้อย จะอยู่ตั้งแต่บ้านวังม่วง บ้านต่า บ้านป่าสัก บ้านดอนแก้ว ไปจนถึง อ.เวียงสา (สายใต้)

- จุดเริ่มต้นของการมีเรือแข่งที่สวยงาม มาจากพระ เป็นแกนนำหลักในการทำหัวเรือ หางวัลย์และตัวเรือ “เป็นเหมือนของเล่นของพระ” เพื่อให้เกิดความเชื่อมระหว่างวัดกับชุมชน พระสมัยก่อนจะมีเรือแข่งไว้ในวัด และอีกจุดหนึ่งที่สำคัญของการมีเรือ เพราะว่าอำเภอเวียงสาเป็นอำเภอที่น้ำท่วมบ่อย เมื่อเกิดน้ำท่วมก็จะนำเรือแข่งไปรับคนอพยพไปอยู่ในพื้นที่สูง เป็นภาพที่เราเห็นว่ามันคือเรือที่ช่วยเหลือชาวบ้านลำแรกของเมืองน่าน (เรือเจ้าแม่สายฟ้า)

- ตระกูลอำเภอเวียงสา มีความอ่อนน้อม จุดเริ่มต้นคาดว่า มาจากวัดบุญยืน ตระกูลหนานสรรพช่าง เป็นสล่าแกะสลักวัดบ้านบุญยืน ประตูวัดบุญยืนมี..... ความ ได้เป็นคนที่เริ่มต้น วาดรูปแกะสลักประตูวัดบุญยืน ที่มีความคล้ายคลึงกับวัดสุทัศน์เทพวรารามฯ ในกรุงเทพฯ (เจ้าฟ้าอัตถวรปัญโญ) สันนิฐานว่า หนานสรรพช่างได้เดินทางไปเข้าเฝ้ารัชกาลที่ ๑ พร้อมกับเจ้าฟ้าอัตถวรปัญโญ (๒๕.๒๖) เพราะว่าสล่าบ้านเราไม่เคยได้ไปสัมผัสกับประเทศอยุธยา ประเทศสุโขทัย ประเทศลพบุรี หรือประเทศเขมรในสมัยนั้น เพราะฉะนั้นภาพเหล่านี้เป็น “ภูมิปัญญาหลวง” ที่เข้ามาในจังหวัดน่าน โดยที่เราไม่รู้ตัว เพราะฉะนั้นความละเอียดอ่อนที่เราเห็นนี้ มันคือ ตระกูลช่างที่มาจากภูมิปัญญาหลวง

- สล่าส่วนใหญ่อยู่ที่อำเภอเวียงสา

- พระครูบ้านป่าสัก “ประครูประสิทธิวรคุณ “ตุ๊เจ้าหยัด” เป็นพระที่สามารถขุดเรือ หัวโอ้ หางวัน ได้เอง มีศิลปะสกุลช่างของตัวเอง เพราะสมัยก่อนการขุดเรือ

แต่ละครั้งเขาไม่ได้ใช้คนขุดเยอะประมาณ ๑-๓ คนเท่านั้น จึงใช้เวลาในการขุดนานเป็นปี

- ลายกนก ได้เข้ามาในยุคที่เรามีการสื่อสารกัน อย่างที่เราเห็นภาพ ลายดอกของเมืองน่าน เช่น ลายดอกผักแว่น เป็นต้น เป็นลายที่ไม่ได้สวยมาก แต่เรามองว่ามันมีความขลัง เพราะฉะนั้นลายกนกที่เราเห็น บอกได้เลยว่าไม่ใช่ของน่าน มาจากภาคกลาง ภูมิปัญญาหลวง

- ข้อกำหนดของทางสมาคมเรือแข่งเมืองน่าน มีข้อกำหนดเรื่องหัวเรือ คือ หัวเรือต้องงอนจากน้ำ สูงจากพื้นน้ำ เรือเล็ก ๑.๒ เมตร เรือกลาง ๑.๓ เมตร และเรือใหญ่ ๑.๕ เมตร เพื่อบังคับให้หัวเรืองอน

จุดเริ่มต้นที่เข้ามาสนใจเรือแข่งมาจากไหน

- เป็นคนบ้านบุญยืน เวียงสา และเวียงสามีการแข่งเรือที่มีชื่อเสียง ตั้งแต่เราเป็นเด็ก จะมีกิจกรรมแข่งเรือ เอาเรือขึ้นมาซ่อมแซมแถวบ้านบริเวณวัดบุญยืน และวัดเป็นจุดศูนย์กลางในการทำกิจกรรม ซ่อมเรือ ปรับเรือจนกระทั่งนำเรือลงน้ำ จึงมีความผูกพันและความรักกับเรือแข่ง ผมก็จะติดตามการแข่งขันเรือแข่งทุก ๆ สนามที่อำเภอเวียงสามีการจัด

- หลังจากที่ตนเองได้เรียนหนังสือจบมาก็ได้เอาความรู้ที่ตนเองได้ไปศึกษามาเรื่องเกี่ยวกับพละศึกษา เข้ามาปรับใช้กับฝีพายของเรือบ้านบุญยืน นำแนวการฝึกด้าน fitness เข้ามาเสริมสร้างให้กับลูกเรือ เช่น มีการพายแสลง เพื่อให้เกิดความแข็งแรง ความอดทน ความแคล่วคล่องว่องไว และมีพลังให้กับกล้ามเนื้อ มีความพยายามที่จะเข้าไปคลุกคลีกับนี้ จึงเกิดความผูกพันกับงานแข่งเรือ จนกระทั่งกลายเป็นวิทยาศาสตร์การกีฬาเข้ามาช่วยในทุกวันนี้

มุมมองที่เกี่ยวกับเรือแข่งเมืองน่าน

- ผมชอบในเรื่องของการมีฮีต ฮอย
- สถานการณ์ที่เกี่ยวกับเรือแข่งเมืองน่าน

วิวัฒนาการของเรือแข่ง เกิดขึ้นมาตั้งแต่เรือรางหมูมาจนถึงเรือบี่/เรือภูมิปัญญาหลวง มาถึงเรือประยุกต์ และเรือประกอบ พัฒนาการไปค่อนข้างเร็ว อุปกรณ์ในการแข่งขัน ลักษณะของเรือที่วิ่งต้องไม่หนัก บาง และลดความเฉื่อยของน้ำ เพื่อไม่ให้ต้านน้ำ ฉะนั้น ช่างเรือในปัจจุบันจึงทำให้เรือนี้บางที่สุด จึงเอาช่างที่มาจากภาคกลาง (ภูมิปัญญาหลวง) เข้ามาทำ ลักษณะตัวเรือจึงบีบเข้าเรื่อย ๆ ให้รีดน้ำ จึงทำให้ความเป็นน่านหายไป เรือบ้านเราเล็กลง ไม่โค้งงอนตรงเหมือนภาคกลาง มุมมอง ณ เวลานี้ ทำอย่างไรที่จะรักษาความเป็นน่านไว้

จึงมีการแบ่งประเภทเรือเป็น ๔ ประเภท ซึ่งเรือที่มีจำนวนเยอะที่สุด คือ เรือชุด ๒ หรือเรือกลาง ซึ่งปัจจุบันเมืองน่านมีอยู่ ๑๐๐ กว่าลำ ส่วนเรือชุดที่ ๓ มีอยู่หนึ่งส่วนที่นำไปประกอบใหม่

ปัจจุบัน สิ่งที่เราคิด คือ เราจะนำเรือเก่า ๆ มาบังคับ โดยการที่ให้ชาวเรือออกกติกาว่า “หัวเรือต้องโค้งงอน ท้ายต้องใหญ่ โค้งงอนรับกับตัวเรือ” เรามีกติกาที่เราเขียนอยู่โดยที่ชาวเรือช่วยกันเขียนและสมาคมเป็นผู้รักษาระเบียบนี้ เพราะฉะนั้นสิ่งที่เราคิดในเวลานี้คือ

เรือเร็วที่เป็นการกีฬา ต้องการความเร็ว ก็ต้องทำเรือบาง แต่หัวเรือและท้ายเรือต้องงอน ต้องไม่ใช่หัวแมงป่อง แหลม ไม่สวย เราต้องรักษาตรงนี้ไว้สำหรับประเภทเรือเร็ว

แต่ขณะเดียวกัน เรือที่เป็นเรือชาวบ้านจริง ๆ ที่เป็นเรือที่แสดงถึงความเป็นจังหวัดน่าน เราก็ดึงเข้ามาให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม โดยการบังคับฝีพาย คือ ฝีพายที่เข้าร่วมจะต้องอายุ ๔๐ ปีขึ้นไป ต้องใส่เสื้อหม้อฮ่อม (เสื้อหม้อฮ่อมเป็นเสื้อที่ใส่ทั่วไปในเสื้อล้านนา (เสื้ออินเตอร์) สมัยก่อนก็ใส่ไปทานก๋วยสลาก)

- คำว่า “แข่งขัน” การให้คุณค่าของคำว่า “แข่งขัน” ในอดีตและปัจจุบันแตกต่างกันอย่างไร แตกต่างกันมาก

- เพราะคำว่า “แข่ง” หรือการให้คุณค่าของคำว่า “แข่ง” พุดถึงบรรยากาศของการแข่งสมัยก่อนเป็นอย่างไรบ้าง มีความแตกต่างกันอย่างไร

เรือแข่งเขาสร้างขึ้นมาเพื่อจะเป็นพาหนะในการบรรทุกคนหลาย ๆ คน เพราะสมัยก่อนไม่มี เช่นอยู่บ้านดอนมูล จะไปกินสลากบ้านท่าน้าว จะไม่ได้ข้ามสะพานบ้านดู่ใต้ไป แต่จะใช้วิธีการข้ามเรือ โดยมีการทำเรือขึ้นมา และนำพระสงฆ์นั่งเรือไปพร้อมกับบรรทุกก๋วยสลากไปด้วย

การแข่งเรือสมัยก่อน จะแข่งขันในงาน “ตานก๋วยสลากของวัด” และไม่ได้มีการแข่งขันเพื่อจะเอาถ้วยรางวัล เรือแข่งก็มีไม่กี่ลำ

วิธีการแข่งเรือก็คือ ช่วงเช้ามีการออกก๋วยสลาก ช่วงบ่ายมีการตกก๋วยสลาก ชาวบ้านจะห่อข้าวใส่ในก๋วย เพื่อห่อข้าวให้กับกำลังเรือ กำลังเรือจะมีส่วนหนึ่งที่พายเรือไปกับพระสงฆ์และอีกส่วนหนึ่งที่เดินทางไปพร้อมแบกไม้พายไปรอก่อน รอทำกิจกรรมในวัดเสร็จ ช่วงบ่ายเริ่มมีการแข่งขัน การแข่งขันไม่มีกติกา เช่น แพ้คัดออก แข่งแบบผสม เป็นต้น ตัวอย่างการแข่งขัน เช่นถ้ามีเรืออยู่ ๕ ลำ ก็มีการจับสลากเพื่อแข่งขัน ใครไม่มีคู่ก็ชนะบายไปรอแข่งรอบต่อไป “รางวัลของผู้ชนะ จะได้เหล้าขาวใส่กระบอกไม้ไผ่” ในยุคที่มีตะเกียงเจ้าพายุ ก็จะได้รางวัลเป็น “ตะเกียงเจ้าพายุและน้ำมันก๊าซ”

หลังจากนั้น สยามประเทศก็บุกน่าน ในรัชกาลที่ ๕ ก็ส่งข้าหลวงมา ซึ่งเป็นคนภาคกลาง และภาคกลางเขาไม่ได้แข่งเรือในงานตานก๋วยสลาก คนที่คิด (ถ้าจำไม่ผิด) คือ พระยากรุงศรีสวัสดิ์ หรือก่อนหน้าพระยาวิชัย คิดทอดกฐินสามัคคีนครน่าน และได้นำเรือไปแข่งกัน เริ่มที่นำกติกาแพ้คัดออก จับบายเข้ามาใช้ และมีการแบ่งสายน้ำ เมื่อก่อนไม่มีสายน้ำ ใช้เส้นชัยเป็นจุดเด่นของท่าเรือบริเวณนั้น แข่ง ๑ ล่องน้ำ ไม่มาสายน้ำอะไรทั้งนั้น ชาวบ้านสนุกสนาน แต่ปัจจุบันมีกติกามีการแข่งขัน จึงต้องมีการแข่งขันแบบแพ้คัดออก

(“พอความเป็นสากลเข้ามา ความเป็นประเพณีวัฒนธรรมก็ลดบทบาทลง นิยามมันไม่ใช่การเปลี่ยนไปของเรือ แต่เป็นการเปลี่ยนไปของหลายๆ สิ่งเพิ่มเข้ามา” ดร.แป้ง)

ปัจจุบันการแข่งเรือก็แยกออกจากกันเลย เช่น อำเภอเวียงสา ตานก๋วยสลากต่างหาก แข่งเรือต่างหากแยกออกจากกันโดยสิ้นเชิง

อัตลักษณ์หัวโอ้ หางวัน

- คนน่านมีความเชื่อเกี่ยวกับพญานาค ผมได้เจอกับนักโบราณคดีคนนึงในงานเทิดพระขวัญของสมเด็จพระพี่นางฯ ที่พระตำหนักริมน้ำ ได้มีการจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญ นักโบราณคดีท่านนี้ได้ออกแบบว่า “เทพ” ต้องเป็นบายศรีเก้าชั้น และควรจะเอาเรือแข่งไปประกอบบายศรีวางบนตัวลำเรือ อ้างอิงว่า “พญานาคที่เป็นเรือแข่ง ชื่อ พญาวิหกนาคราช” พญาวิหกนาคราช คือเป็นหนึ่งในสปีย์ชี่ของนาค เวลาลงน้ำจะเป็นนาค เวลาขึ้นบนบกจะเป็นหงส์บินได้ นี่อาจจะเป็นความเชื่อ และผมมีความเชื่อว่า อาจจะเป็นลักษณะนี้จริง ๆ สังเกตว่า วัฒนธรรมประเพณีสมัยก่อน น่านไม่ได้ขึ้นกับสยามประเทศ เชียงใหม่ล้านนา ก่อนหน้านี้เราคืออาณาจักรล้านช้าง (ลาว) ปรากฏว่าที่หลวงพระบางเรือ หัวเป็นหงส์ หาง(ท้าย)เป็นนาค คิดว่า น่าน จึงทำหัวเรือ หางวันเป็นพญานาคนี่คือความเชื่อ

ณ เวลานี้ “ความเป็นเรือน่าน อัตลักษณ์อยู่ตรงไหน?”

- คำว่า หัวโอ้ หางวัน ผมคิดว่า คำว่า หางวัน “วัน/วัลย์” น่าจะมาจากคำว่าหวัน เพราะคำว่า วรรณะไม่ใช่ภาษาเหนือ หวันหรือเถาวัลย์ที่หวันขึ้นไปเป็นรูปร่างแต่หลัง ๆ เราเอาภาษาเขียนมาเขียน “วรรณ” ซึ่งจะกลายเป็นคำว่าทอง “หัวโอ้” หมายถึงหัว ภาษากลางเรียกว่า “โขนเรือ” เป็นภาษาเปรียบเทียบของคนน่าน เช่น หัวโอ้ไก่ หัวโอ้หมู เป็นต้น

ความกังวล ความเป็นห่วง และความคาดหวัง เรือแข่งในปัจจุบันถึงอนาคคือ

๑. รูปลักษณ์ตัวเรือเป็นเรื่องที่สำคัญ ในส่วนของหัวเรือและหางวันเราไม่ต้องห่วง เพราะคงความเป็นเอกลักษณ์ของเราไว้ คนน่านต้องจับมือกัน ความเป็นน่านหัวเรือหางวันต้องโค้งงอนงาม รับกับตัวเรือและจะต้องมีลาย และเขียนลายไว้ในตัวเรือ

๒. ตัวเรือที่อยู่เมืองน่าน แบ่งเป็น ๒ แบบ คือ เรือที่มาจากการขุด และเรือที่นำมาประกอบ ซึ่งตรงนี้จะแข่งกันไม่ได้ เพราะองค์ประกอบไม่เหมือนกัน เรือประกอบจะมีความเบา ส่วนเรือขุดจะมีน้ำหนักเยอะการออกตัวตอนพายออกจะยาก เพราะมีน้ำหนักเยอะ

๐ วิธีแก้คือ ขอให้หัวเรือและหางเรือ จะต้องสวยและเป็นศิลปะน่าน

๓. คนพายเรือ ซึ่งเป็นปัญหามาก ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ เศรษฐกิจถดถอย คนมีลูกลดลง อย่างมากสุดครอบครัวละ ๒ คน ฝีพายขาก ทำให้เรือบางบ้านจอด เพราะไม่มีฝีพาย

๔. ประเพณีเกิดขึ้นกับเรือ ตั้งแต่นำเอาภูมิปัญญาหลวงเข้ามา อดีตก่อนจะเอาเรือลงน้ำ-ขึ้นน้ำจะต้องสู่ขวัญเรือ เลี้ยงผีเรือ ก่อนเรือจะลงถึงท่าน้ำก็จะบอกผีเจ้าน้ำ “หมากคำ พลู ๑ ใบ ข้าว ๑ ปั้น กล้วย ๑ ลูก” นี่คือประเพณีเก่าแก่ของเมืองน่านบ้านเรา แต่ปัจจุบัน เนื่องจากเอาโค๊ชหรือคนทำเรือมาจากภาคกลาง เวลาที่จะนำเรือลงน้ำ จึงนำเอาประเพณีของภูมิปัญญาหลวงมาใช้กับบ้านเรา เช่น ขอเชิญแม่ย่านางเพลงแหล่ภาคกลาง เป็นต้น ปัจจุบันเรือน่านเกือบทุกลำนำประเพณีไปใช้หมด เพราะโค้ชมาจากภาคกลาง เมื่อโค้ชไป ประเพณีก็ยังอยู่ “ประเพณีแบบภาคกลางเข้ามาแทรกซึมโดยที่เราไม่รู้ตัว”

๕. งบประมาณการจัดการแข่งขัน ปัญหาเกิดจากเนื่องจากส่วนใหญ่ให้ราชการกับท้องถิ่นเป็นผู้จัด งบประมาณที่เข้ามาส่วนใหญ่เป็นเงินหลวง จะต้องทำเรื่องเบิกตามระเบียบ คำว่า “เรือแข่งน่าน”ถ้าทุกคนคิดตามมันคือ ประเพณี ซึ่งคือสิ่งที่คนเราทำติดต่อกันมาหลายสิบปี แต่สตง.กลับบอกว่าไม่ใช่ประเพณี เพราะมันคือกีฬา ทางเทศบาลเมืองน่านจึงได้คืนงบประมาณกลับไป ๒.๗ ล้านบาท เพราะไม่สามารถเอาเงินหรืองบประมาณไปจ่ายเป็นค่าอาหาร ค่าลากจูง และค่ารางวัลได้ โดยเฉพาะรางวัลที่จัดให้ได้แค่รางวัลที่ ๑-๓ เท่านั้น แต่ในการแข่งขันเราอยากให้การแข่งขันเรือทั้ง ๘ ลำให้ได้รับรางวัล เรือชนะไปชิงรางวัลถ้วยพระราชทาน เรือแพ้ก็มาชิงรางวัลในจังหวัด ประเภท ข. นี่คือปัญหาที่เกิดขึ้น แต่ในที่สุดชมรมได้ทำเรื่องไปถึงผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน ประกาศ “แข่งเรือเป็นประเพณี” และทำขบวนเรือขึ้นมาเพื่อเทิดพระเกียรติ ถ้าทำแบบนี้ สตง. จึงไม่กล้าเข้ามาตรวจสอบ จึงทำให้ได้ใช้ ๒.๗ ล้านบาทเหมือนเดิม

๐ การรับเงินบริจาค เมื่อเข้าไปที่เทศบาลหรือหน่วยงานท้องถิ่น จะไม่สามารถนำมาใช้ได้เลย จะต้องนำไปเป็นรายได้และจัดทำแผนโครงการ ถึงจะสามารถนำไปใช้ได้

ถ้าไม่ถูกระเบียบก็ไม่สามารถใช้ได้

o จึงต้องมีการจัดตั้งสมาคมเรือแข่งเมืองน่านขึ้น เขาเลยให้สมาคมรับบริจาค จะได้รับปีละ ๑.๕ ล้านบาทก็นำเงินตรงนี้ไปสนับสนุนชุมชน

o งบประมาณในการจัดการแข่งขัน ใช้งบประมาณมาก นี่คือสิ่งที่ผมมองปัญหา

ในฐานะที่วิทยาลัยชุมชน เป็นสถาบันการศึกษาจะสามารถหนุนเสริมทางวิชาการในด้านใดบ้างกับเรื่องแข่งเรือ

๑. ประเภทเรือ จะต้องเชิญตัวแทนเรือแข่งทั้งหมดในจังหวัดน่านมานั่งคุยกันว่าประเภทของเรือแข่งทั้งหลายเป็นอย่างไร เพราะตอนนี้เขาต้องการชนะ ไม่ดำเนินตามแนวกติกาที่วางไว้ เช่น ห้ามทำเรือไม่ให้เรือนอนน้ำ (เรือไม่งอน) ตรงนี้เราไม่ใช้ลงแข่งขัน

๒. มันจะต้องมี Short cost ของการทำเรือแข่ง เช่น การทำหัวโอ้ หางวัลย์ การเขียนลายเรือ ทำเรือจำลอง กรรมวิธีทำเรือแข่ง

๓. หลักสูตรการสู่ขวัญเรือ

o วิธีการคือ จะต้องไป connext กับชุมชนที่มีเรือแข่ง มีใครที่สนใจเรื่องเรือแข่ง

- ทำวิจัยออกมา เป็นประเพณีเรือแข่งเมืองน่าน และผลที่ได้ก็จะออกมาเป็นหลักสูตร

อาจารย์สง่า อินยา

- ก่อนปี พ.ศ. ๒๕๐๕ อำเภอท่าวังผาในปัจจุบัน ยังเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอปัว
- ปี พ.ศ. ๒๕๐๕ แยกตัวออกมาเป็น กิ่งอำเภอท่าวังผา
- ปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ตั้งเป็นอำเภอท่าวังผา
- บริเวณตัวอำเภอ จากประสบการณ์ที่ผ่านมา ยังไม่เคยได้เห็นว่ามีการจัดงานแข่งเรือ แต่มีแข่งเรือบริเวณบ้านหัวเมือง บ้านศาลา บ้านพาน บ้านหนองเงือก มีแข่งเรือบ้างเป็นบางครั้ง
- งานแข่งเรือ จะมีการจัดแข่งขันมากที่สุดที่บ้านท่าวังผา เพราะเจ้าคณะอำเภอปัวอยู่ที่บ้านหนองบัว ท่านพระครูสีรคุณธาดา เป็นเจ้าอาวาสวัดหนองบัว และเป็นเจ้าคณะอำเภอปัว ถ้าหากว่ามีงานคาราวะเจ้าคณะอำเภอปัว ก็จะมีการจัดงานแข่งเรือทุกปีที่มีงานคาราวะเข้าคณะอำเภอปัว ท่านมรณะเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๑ งานคาราวะหลวงพ่อดอนตัน
- สมัยก่อนจะมีการจัดงานแข่งเรือวันตำรวจ ที่บ้านตาลชุม ตำบลตาลชุม อำเภอท่าวังผา
- งานแข่งเรือบ้านดอนตัน เป็นท่าเรือที่ได้รับความนิยมมากที่สุด
- ส่วนใหญ่ท่าน้ำที่จะแข่ง คือ ท่าบ้านท่าวังผา (ปัจจุบันกำลังสร้างสะพาน) บ้านโรงต้ม จะใช้ท่าน้ำท่านี้เป็นท่าแข่งเรือประจำ
- “ท่า” หมายถึงท่าน้ำ “วัง” บริเวณหน้าวัดวังผา เป็นวังลึกขนาดใหญ่ ลึกไปถึงใต้วัด “ผา” ก็คือ ก้อนผา

- งานแข่งเรือ บ้านไหนกินสลากก็จะไปจัดงานแข่งเรือท่าบ้านนั้น

รูปแบบของเรือ ทำไมถึงใช้สีเขียวเป็นหลัก

- ไม่แน่ใจและมารู้ทีหลัง เรือท่าวังผาจะเน้นหัวสีเขียว เขียวที่ว่า คือ เขียวพญานาค แต่ก็ไม่ได้มีบันทึก แต่แค่เห็นในโดยทั่วไป

- สล่าเรือที่เป็นหลักที่รู้จัก เจ้าอาวาสวัดดอนแก้ว พระอธิการอินทอง สุวรรณโณ ท่านเป็นสล่าเรือ สร้างเรือบ้านดอนแก้ว บ้านหนองบัว บ้านท่าค้ำ มีชื่อเสียง เรือชื่อนางคำปิ๋ว ที่ท่าวังผามีหลายลำ และตอนนี้เรือลำนี้ยังมีอยู่

- สล่าบ้านหนองเหงือก สล่าโต

- สล่าบ้านท่าค้ำสล่าจันทร์ ปาระมะ (พ่อสล่ามนูญ ปาระมะ)

คำสู่ขวัญเรือสายใต้ สายเหนือ ต่างกันหรือไม่

- คำสู่ขวัญใช้แบบเดียวกันกับบ้านน้ำลัด ในส่วนจะเพิ่มเติม ก็จะอยู่ที่หมอสู่ขวัญแต่ละคนจะใช้คำ “โวหาร” เข้ามาร่วมด้วย/ประยุกต์คำสู่ขวัญเอาเอง แต่ไม่ได้ใช้คำสู่ขวัญของบ้านน้ำลัดทั้งหมด และเพิ่งมาใช้ในช่วงหลัง

รูปแบบเรือในอดีตกับปัจจุบันแตกต่างกันหรือไม่

- รูปแบบของเรือเปลี่ยนแปลงไปตั้งแต่ มีรูปแบบเรือหงส์ เข้ามา รูปแบบก็เปลี่ยนแปลงไป เรือบางลง เพื่อให้ตัวเรือเบาที่สุด เพื่อให้เรือวิ่งได้เร็วที่สุด เพราะเรือที่หนาจะมีความหนัก หลังจากเปลี่ยนรูปแบบตัวเรือ จึงทำให้เปลี่ยนตัวหัวเรือและหางวันให้เบาลงไปด้วย เพื่อให้ตัวเรือรับน้ำหนักได้ จากหัวที่เคยหามกันลงไปใส่เรือ ตอนนี้สามารถยกได้คนเดียว จึงทำให้เรือมะเก่าสู้ไม่ได้ ทำให้เรือเมืองน่านเปลี่ยนรูปแบบมาทำเป็นเรือขนาดเล็ก

- จึงทำให้แต่ละคนเลยโหยหาเรือมะเก่า โดยเฉพาะตุ๊เจ้า ๑๑ รูปในเมืองน่านได้มีการรวมตัวเพื่อพูดคุยกัน ฟื้นเรือโบราณ

- ได้ปรึกษากับวัฒนธรรมจังหวัด และร่วมกันหาคนที่พอจะมีความรู้เรื่องเกี่ยวกับเรือแข่ง ก็ได้รูปแบบเรือเอกลักษณ์น่านที่ออกมา “เรือขุนน่าน” และได้ร่วมกันกำหนดรูปแบบเรือโบราณ

- ในการแข่งเรือปัจจุบันนี้จะแบ่งเป็น ๓ ประเภท
  - o เรือโบราณ
  - o เรือเอกลักษณ์น่าน
  - o เรือ Open

สถานการณ์ปัจจุบันของการแข่งเรือเมืองน่าน กับอนาคตของประเพณีแข่งเรือบ้านเรา มองในอนาคตอย่างไรบ้าง

- อยากให้เรือเมืองน่านไปในลักษณะแนวเรือเมืองน่าน อยากจะใช้คำว่า “แข่งเรือพญานาคเมืองน่าน” แต่ยังไม่ได้เกิดเรื่องนี้ คิดว่า คำนี้น่าจะเหมาะสม

- เรือเมืองน่าน เป็นเรือพญานาค หัวพญานาค หางพญานาค ต่อมามีการเปลี่ยนแปลง “เป็นหัวพญานาค หางหงส์” เพราะเห็นว่าถ้าเป็นหางหงส์จะชี้ขึ้น แต่ถ้าเป็นหางพญานาคจะชี้ลง แต่ตรงนี้ไม่มั่นใจและพากย์เรือได้ไม่เต็มปาก จึงอยากจะฝากเรื่องนี้ให้ชัดเจนว่าจะเรียกว่าอะไร

- ไม่อยากให้เอกลักษณ์เรือแข่งเมืองน่านหายไป อยากให้เป็นเรือเมืองน่านเหมือนเดิม ไม่อยากให้รูปลักษณ์เรือเล็กลงไป อยากให้รักษารูปแบบเดิมเอาไว้ยกตัวอย่าง
  - o หัวโอ้ จะต้องเป็นหัวโอ้ที่มีหมกขี้หมา
  - o แก้ม มีลักษณะเหมือนเกล็ดปลาการแข่งเรือ
- การแข่งเรืออยากให้เป็นการแข่งเรือเหมือนเดิม
- หลายกลุ่มอยากจะดึงเอาเรือต่างจังหวัดเข้ามาแข่งขัน ก็สามารถเอามาได้ แต่ว่าจังหวัดน่านจะสู้ไม่ได้ เพราะเรือต่างจังหวัดเป็นเรือเบา
- เรือแข่งเมืองน่าน เป็นการแข่งขันแบบประเพณีพื้นบ้าน ไม่ซ้อมเยอะ หลัก ๆ จะเป็นชาวบ้านแข่งกัน และที่ไปเข้าค่ายฝึกซ้อมก็จะมีไม่มาก

อ.สมเจตน์ วิมลเกษม

การที่นำเอาหัวเรือไปทำของที่ระลึกต่างๆ เช่น แม่เหล็กติดตู้เย็น หวงกุญแจ เป็นต้น สิ่งที่ขาดคือ องค์ความรู้ที่เขาไม่ได้ใส่ลงไป ไม่ได้มีเรื่องเล่าอธิบาย

- เรือแข่งเมืองน่านมาเมื่อไหร่ : ยุครัตนโกสินทร์

- สำหรับในความคิดเห็นของตนเอง คิดว่า เรือแข่งเมืองน่านมาในยุคเจ้าฟ้าอัตถวรปัญโญ เพราะว่าได้มีการนำคนจากเมืองเชียงแสนเข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดน่าน และคนเชียงแสนเป็นคนกลุ่มแรกที่มาทำเรือให้เมืองน่าน เมืองน่านอาจจะมีเรือใช้มาก่อนหน้านี้ก็ได้ แต่เรื่องรูปทรงที่อาจจะเปลี่ยนแปลงไปในยุคนั้น เช่น เราจะเห็นเรือบ้านดอนไชย หมู่บ้านทางอำเภอท่าวังผา ที่อาศัยอยู่ริมน้ำมาจากทางเชียงแสนทั้งหมด เพราะวิถีของคนเชียงแสนอยู่กับน้ำ เพราะฉะนั้นพัฒนาการรูปทรงเรือแข่งเมืองน่านน่าจะพัฒนาการมาในยุคเจ้าฟ้าฯ นำชาวเชียงแสนเข้ามาอยู่ในน่าน

- จะมาเป็นหัวนาค หางหงส์ หัวนาค หางนาค หัวหงส์ หางหงส์ ก็เป็นความเชื่อมาตั้งแต่บรรพบุรุษแล้ว ความเชื่อดั้งเดิมคือ จีน เขาจะนับถือมังกรที่มาจากน้ำ (สัตว์อะไรที่ยิ่งใหญ่จากน้ำก็คือ พญามังกร, เล้ง, ลวง, หลง) หางถ้าเป็นหงส์ หงส์ก็คือจักรพรรดิณี มันคู่กัน ระหว่างจักรพรรดิกับจักรพรรดิณี ผนวกกับความเชื่อเหล่านี้ เมื่อไทอพยพลงมาจากลุ่มน้ำโขง มานับถือพระพุทธศาสนา ก็เอาความเชื่อทางพระพุทธศาสนา “เมื่อพญามุจลินทร์นาคราช แสดงปาฏิหาริย์ปกป้องพระพุทธเจ้า

ให้ตรัสรู้ได้” เอาสองความเชื่อ เพราะว่าเป็นสัญลักษณ์พระพุทธศาสนา เป็นพลังแห่งสายน้ำ ไม่มีน้ำก็ไม่มีชีวิต เพราะฉะนั้นคนที่อยู่บริเวณลุ่มน้ำก็จะให้ความคาราวะแม่น้ำอย่างมาก เพราะว่าน้ำคือ ตัวที่ให้กำเนิดข้าวปลาอาหารต่าง ๆ

- เพราะฉะนั้น การที่จะสนองคุณน้ำได้ โดยแสดงเชิงสัญลักษณ์ออกไป ก็คือ การแข่งเรือ การแข่งเรือแม่น้ำน่าน ก็คือ การบูชาคุณของน้ำ โดยทำเป็นคาราวะทวยเทพแห่งน้ำก็คือ พญามังกร หรือพญานาค พอมาอยู่ในแดนพุทธภูมิเท้าท่านหายไปก็กลายเป็นนาคีนาคา หางเป็นหงส์ ถ้าความเชื่อเรื่องพราหมณ์ ก็คือ ท้าวจตุโลกบาลที่มีหน้าที่ดูแลแผ่นดิน เวลาท่านมาตรวจราชการทางแผ่นดิน ลงน้ำท่านจะกลายเป็นนาค กลับวิมารจะกลายเป็นรัตนปีกแดง (แดง) บินกลับ ความเชื่อเรื่องนี้ก็มีความผูกพันเข้ามา “พุทธกับไสย์ไปด้วยกัน”

- หัวเรือแข่งที่เป็นนาคจึงไม่แปลก ในสิบสองปันนาก็มีหัวเรือเป็นนาค แต่ความวิจิตรอลังการก็จะพัฒนาการทางคนที่มาอยู่ด้วยกัน เรือแข่งน่านกลายเป็นอีกแบบหนึ่ง ก็กลายเป็นทั้ง “อัตลักษณ์และเอกลักษณ์”

- คำว่า “เอกลักษณ์” กับคำว่า “อัตลักษณ์”

- อัตลักษณ์ คือ คำว่าภูมิปัญญาทั้งหมดในการทำเรือแข่ง
  - ตั้งแต่ไปเลือกต้นไม้ที่จะนำมาทำเรือแข่ง เลือกไม้ที่จะนำมาทำหัวเรือ หางเรือ
    - มีคนไปเลือกดูต้นไม้ (เป็นตาที่จะไปดูต้นไม้)
  - มีพิธีขอไม้ออกจากป่า จะต้องมีพิธีหลายๆ
    - พิธีบวงสรวงขอต่อต้นไม้ต้นนั้น
    - พิธีขอวาไม้ ถ้าต้นไม้อนุญาตที่จะมาเป็นเรือแข่ง ยินยอมที่จะมี
    - พิธีขอตัดต้นไม้ต้นนั้น
    - เริ่มตัดต้นไม้ จนตัดต้นไม้เสร็จ
    - ทำพิธีลากต้นไม้เข้ามาถึงรอยต่อหมู่บ้าน
    - ทำพิธีขอผีบ้าน (ผีหมู่บ้าน) เพื่อที่จะนำต้นไม้เข้ามาในหมู่บ้าน
    - รวบรวมช่างในหมู่บ้าน มาช่วยกันขุดเรือ เพราะสมัยก่อนช่างที่อยู่ริมน้ำเขาจะขุดเรือกันเป็นอยู่แล้ว

▪ หัวเรือ-หางวัน ที่จะนำมาใส่ในตัวเรือ จะต้องอาศัยช่างเฉพาะที่เป็นช่างทำหัวเรือ ช่างทำสีเรือ เกิดเป็นหัวโอ้ หางวันเรือ

▪ หลังจากกระบวนการสร้างเรือให้เสร็จทั้งหมด ก็ทำพิธีอัญเชิญแม่ย่านางขึ้นมาอยู่ในเรือ มีหรือไม่มี แต่อัญเชิญไว้ก่อน เพราะเป็นความเชื่อเพื่อที่จะให้เป็นแหล่งรวมใจคน

- พิธีมากมายเหล่านี้ คือ จะสอนคนให้เคารพธรรมชาติ เพราะฉะนั้นสัญลักษณ์เรือแข่งเมืองน่านของเราจึงเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่สะท้อนถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยรวมทั้งหมดผ่านกระบวนการ

- พิธีกรรมเหล่านี้ “ทำไมถึงเป็นหัวนาคก็ตามเหตุผลที่ให้ไป” เป็นพิธีกรรมความเชื่อที่ลึกล้ำ ไม่มีสัตว์อะไรที่ยิ่งใหญ่ในน้ำเท่าพญามังกร หรือพญานาค และนาคก็คือ บุญคุณแห่งสายน้ำที่เราต้องคาราวะ ไม่มีน้ำก็ไม่มีชีวิต หมายถึงว่า ไม่มีพืชพันธุ์ธัญญาหาร สร้างบ้านแป๋งเมือง

- ความเชื่อทางสายเหนือ เชื่อว่า นาคกับพระฤาษีสร้างเมืองทั้งนั้น จึงปนกับความเชื่อเรื่องพวกนี้เข้ามา

- เจ้าหลวงเมืองน่าน จึงเอาพิธีตรงนี้ เป็นพิธีที่สร้างความสามัคคีธรรมกับชุมชนคนในเมืองน่าน บ้านเมืองจะก้าวหน้าไปด้วยกันได้ จะต้องช่วยกันพายเรือ “ถ้าเมืองจะล่มก็ล่มไปด้ยกัน เหมือนเรือที่มันล่ม” คนโบราณเขาสอน เพราะฉะนั้นคนน่านจึงรู้รักสามัคคีกัน ผ่านกระบวนการความเชื่อหลาย ๆ อย่าง ซึ่งเรียกว่า “กระบวนการขัดเกลาทางสังคม” ซึ่งไม่มีใครสามารถอธิบายสิ่งเหล่านี้ให้ลูกหลานเราได้เรียนรู้ได้

- ภูมิปัญญาสร้างเรือออกมาทั้งหมด จนมีรูปลักษณ์เป็นหัวพญานาค หางเป็นหงส์ขึ้นมา เขาถึงเรียกว่าเป็นอัตลักษณ์ของน่าน/ภูมิปัญญาของน่าน และมีหนึ่งเดียวของโลก ที่หัวเป็นนาค หางเป็นหงส์ เขาจึงเรียกว่า “เอกลักษณ์ของเรือน่าน” มีแห่งเดียวในโลกที่ยังไม่ได้เสนอเป็นความทรงจำ นี่คือสิ่งที่น่านมี เมืองอื่นไม่มี นี่คือความภาคภูมิใจ แล้วจะทำอย่างไร ให้สิ่งที่เรียกว่า “คุณ” กับ “ค่า”

- “คุณ” คือ บุญคุณของคนโบราณ ไม่ว่าจะเป็นรุ่นไหนก็ตาม ที่ท่านได้รังสรรค์ผลงานระดับ premiumของโลกมาแล้ว เราจะหาค่าเข้าไปเติมได้อย่างไร ที่มีต่อจิตวิญญาณของคนน่าน แต่ค่าของมันอยู่ที่ศูนย์รวม สามัคคี จิตวิญญาณของคนน่าน

ที่สอนลูกหลานน่าน สำนึกในแผ่นดินของน่าน เพราะฉะนั้น จะนำไปเป็นเข็มกลัด ตกแต่ง หรือของที่ระลึกอะไรก็แล้วแต่ แต่จะต้องรู้ว่า สอนให้คนน่านรู้รักแผ่นดินถิ่นเกิด เมืองน่าน ถ้าเราจะไปให้ร่วมแรงร่วมใจพายไปข้างหน้าเหมือนเรือแข่งที่มันจะไป แต่ถ้ามันจะล่มหรืออะไรก็แล้วแต่ก็ขอให้มันล่มไปทั้งเมือง

- คุณค่าของเรือแข่ง อยู่ตรงนี้ คือ สอนให้คนรักแผ่นดินถิ่นเกิด พิธีกรรมความเชื่อเหล่านี้ เพราะฉะนั้นชิ้นงานที่จะออกมาจะต้องตอบโจทย์ของวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ ก็คือ ชิ้นงานจะต้องแฝงไปด้วยคุณค่าเหล่านี้ที่พูดมา ตอบโจทย์ตรงนี้ให้ได้ งานเราถึงจะสมบูรณ์แบบ นั้นคือ คุณและค่าที่มันมีอยู่ พอมีคุณค่าเสร็จ ถึงจะมาสร้างมูลค่าของผลงานที่มีอยู่

- มูลค่า คือ เศรษฐกิจที่มันตอบโจทย์เราว่า สิ่งที่เรามีอยู่นี้ จะอธิบายเขาได้อย่างไร สิ่งล้ำค่าที่คนน่าน ทุกวันนี้ที่พนันกัน ลืมอัตลักษณ์ความเป็นเรือแข่งเมืองน่าน ลืมเอกลักษณ์ของน่านไป ลืมตัวตนของจิตวิญญาณที่มันซ่อนอยู่ เช่น เรืออยู่ ๆ ไม่พาย เรือก็ไม่ไป การพายเรือทวนน้ำยิ่งต้องใช้กำลังมากขึ้น ทำให้คนเราต้องช่วยกัน ก็คือ พิธีที่มันงดงามแฝงอยู่

- **จุดประสงค์ใหญ่ของเจ้าหลวงน่านฯ คือ ให้รู้รัก สามัคคี ผ่านพิธีกรรมความเชื่อในประเพณีแข่งเรือ

- สมัยก่อนไม่ใช่มีพิธีการอะไรมากมาย มีประเพณีตานก๋วยสลากเพื่อเอารางวัลจากเจ้าหลวงน่าน คนที่อยู่หัวเรือจะต้องไปคว้าผ้าที่อยู่บริเวณเส้นชัยให้ได้ก่อน ไม่ได้เอาหัวเรือเข้าเส้นชัยก่อนแล้วชนะ นี่เป็นเทคนิคการพายที่จะเข้าไปให้ตรงกับผ้าที่จะคว้า นี่คือกระบวนการ เพราะโดยธรรมชาติของสายน้ำน่าน ไม่ใช้เป็นเส้นทางคมนาคมหรือขนส่งระดับใหญ่

- บ้านดอนไชยป่าเกลือ ที่มาของชื่อน่าจะมาจากแบบนี้ เกลือส่วนหนึ่งอาจจะล่องลงมาจากน้ำว้า (น้ำว้า) เพื่อที่จะขนส่งไปยังศรีสัชนาลัยต่อ เพราะฉะนั้นการใช้แพรใช้เรือ เกาะแก่งมันเยอะ ไม่ใช่เป็นการขนส่งแบบจังหวัดอุตรดิตถ์ลงไป การขนส่งทางเรือที่สะดวกคือหลังจากอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์เป็นต้นไปแล้วถึงจะไปได้ สายน้ำน่านบ้านเรามีเกาะแก่งเยอะเรือที่ใช้จึงเป็นเรือขุดทั้งลำ แสดงถึงบารมีของเจ้าหลวงน่าน ที่มีช่าง เพราะว่าคนไม่มีเงิน ไม่มีกำลังทางทุนทรัพย์และทางวัฒนธรรม

สูงอย่างจังหวัดน่านก็ไม่สามารถขุดเรือได้ เพราะน่านร่ำรวยจากการค้าเกลือ และบังเอิญว่า ช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น น่านก็มีแสนยานุภาพของน่านคุมไปจนถึงแม่น้ำโขงด้วย เพราะไซยะบุรีทั้งหมดก็อยู่ในแม่น้ำโขงด้วย เรือแข่งจึงอยู่ในไซยะบุรีด้วย พอเราเสียให้กับฝรั่งเศสในสมัยเจ้าสุริยพงศ์ผลิตเดช เรือแข่งที่ไซยะบุรีก็หายไปด้วย เพราะไม่ได้ข้ามมาแข่งที่น่าน เพราะกลายเป็นคนละประเทศ

- แต่ที่ได้ให้ข้อมูลไปนี้ คือจิตวิญญาณของเรือแข่งเมืองน่าน มันสอนให้คนน่านรู้รักสามัคคีผ่านกระบวนการแข่งเรือ

- ตัวที่ทำลายวัฒนธรรมก็คือ คนน่านด้วยกันเองนี่แหละ ที่นำเอาการพนันเข้ามา จึงมีการเปลี่ยนรูปแบบหัวเรือให้ตรงเพื่อที่จะให้หัวเรือได้เปรียบตอนเข้าเส้นชัย (ลักษณะพุ่งไปข้างหน้า ไม่โค้งงอนเหมือนเรือสมัยก่อน)

- เรือที่สวยที่สุดในมุมมองของผม คือ เรือขุนน่าน มีจิตวิญญาณของเรือแข่งเมืองน่านครบ และในปัจจุบันก็เหลือเรือไม่กี่ลำ

- หัวเรือ ไม่แปลกที่เราจะไปเอามา แต่รูปแบบที่เราจะ Design ออกมาจะมีกระบวนการอะไรที่ จะให้เกิดการออกแบบสิ่งเหล่านี้ออกมาจากงานวิจัยที่เราทำ

แต่ถ้าเราไม่รู้คุณค่าของเรือแข่ง มันจะสร้างเรือแข่งไม่ได้เลย ประเด็นอยู่ตรงนี้ เราต้องจับคุณค่าของเรือแข่งให้ได้ถึงจะสร้างมูลค่าได้

- คุณค่าของเรือแข่งในมุมมองของผม อยู่ที่สามัคคีธรรมของคนน่านเมืองมันจะไปต้องไปด้วยกันทั้งหมด แต่ปัจจุบันจุดนี้มันไม่ได้มาสั่งสอนลูกหลานของเรา กระบวนการเรียนการสอนของเราก็ห่างไกลเหลือเกินกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะได้นำหลักสูตรอะไรไม่รู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรา ไม่ได้สอนให้รู้จักตัวเอง เมื่อไม่รู้จักตัวเอง การที่จะพัฒนาอะไรที่เป็นพื้นฐานของตัวเอง มันเลยยากและกลายเป็นสิ่งซับซ้อน ทั้ง ๆ ที่มันไม่ซับซ้อน เพราะมันอยู่กับตัวเรามาตั้งแต่เกิด เช่น วิถีการหาปลาของบ้านดอนไชยไม่เหมือนใคร เครื่องมือหาปลาก็จับแต่ปลาใหญ่ เพราะเคยกินแต่ปลาใหญ่ ไม่เคยกินปลาเล็ก เพราะอยู่กับแม่น้ำโขง นั้นคือวิธีการของคนเชียงแสนที่สืบทอดกันมา

- *** โจทย์คือ สล่า/ศิลปิน กับการสร้าง Product

- สล่าทำหัวเรือ ในอดีตมาจากบ้านป่ากล้วย อำเภอเวียงสา

- วิธีขุดขุดอย่างไร ต่างจากที่อื่นอย่างไร และช่วงหลังไปเรียนแบบมาทั้งดุ้น

ทำให้รูปทรงเรือแข่งที่เป็นเรือขุด มันหายไปกลายเป็นเรือหงส์ (ขย่มท้ายก็หัก สมัยก่อนขย่มท้ายเป็นสิบคนเรือก็ไม่หัก อดีตสมัยก่อนขย่มเรือ เพื่อให้โต้คลื่นกับสายน้ำ ให้น้ำตีฟองขึ้นมา พลังเหล่านี้มันหายไป) นี่คือเทคนิคเชิงช่างที่เปลี่ยนรูปแบบเรือโบราณของน่านไป โดยเปลี่ยนทั้งเทคนิค วิธีการพายเรือด้วย เพราะสมัยก่อนเขาไม่ได้แข่งขัน ถ้าอยากจะแข่งขันกันจริง ๆ ก็ควรจะใช้เรือแคนู หรือเรือพลาสติกน่าจะดีกว่า แต่เรือการแข่งเรือน่าน คือการสอนให้ชาวบ้าน ชุมชนรู้จักรักสามัคคีกัน สอนถึงความสง่างามเวลาที่ได้ลงเรือไปแล้วมันเหมือนกับพญานาคร่าเริงหรือว่าโลดแล่นในสายน้ำเขาทำอย่างไรต่างหาก

- เพื่อให้ตอบโจทย์วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ คือ เราจะสร้างสิ่งที่มีคุณค่าต่อจิตวิญญาณคนน่าน จนกระทั่งฝังลงไปในสายเลือดแล้ว ออกมาเป็นมูลค่าได้อย่างไร มูลค่าเชิงสร้างสรรค์ เช่น ถ้าแต่งชุดพื้นเมืองแล้วประดับด้วยหัวเรือแข่ง คุณต้องภูมิใจว่านี่คือสัญลักษณ์ของคนน่านที่เจ้าหลวงน่าน ท่านพยายามสอนคนน่านให้รู้รักสามัคคีกันผ่านพิธีกรรมความเชื่อการแข่งเรือ เมืองมันจะไปข้างหน้าต้องช่วยกันพาย

- ตอบโจทย์วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ ควรเรารูปหัวเรือที่เก่าเหล่านี้ นำมาออกแบบของ Sylvania

- หัวเรือ-หางวัน ถอดบทออกมา ให้มีประวัติของแต่ละหัวเรือ นี่คือคุณค่าและมูลค่า เช่น แก้วกาแฟ จานชุดกาแฟ “ชุดเรือแข่งเมืองน่าน” ใส่ลงไปในเซรามิกต่าง ๆ

- ตอบโจทย์ของความหลากหลายของศิลปะไม่รู้จบ

- ผลงานที่เราทำให้เกิดอะไรบ้าง

o คนน่านมารู้จักรักสามัคคีกันผ่านประเพณีแข่งเรือ และไม่ทำให้ประเพณีนี้มันหายไป แล้วทันจะทำให้คนน่านเห็นแก่ตัวมากขึ้น โดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม ภาวะสังคมมันบีบให้คนเห็นแก่ตัวมากขึ้น แต่ประเพณีนี้มันจะละลายพฤติกรรมของคนเรือแข่งจะเป็นไปไม่ได้เลยถ้าคนไม่รู้จักมีความสามัคคีกัน เพราะคน ๆ เดียวทำไม่ได้ บ้าน ๆ เดียวก็ทำไม่ได้ มันถึงกลายเป็นประเพณีหลวงของจังหวัดน่าน

■ “สลีปี๋ใหม่ ขึ้นธาตุ แข่งเรือ ออกพรรษา” เป็นประเพณีหลวงของน่านที่เจ้าหลวงน่านต้องจัดการ

เจ้าป้อม ญาณ สองเมืองแก่น
ทำหัวเรือ หางเรือ และเรือจำลองเป็นกิจกรรมยามว่าง ทำเป็นระยะ
แรงบันดาลใจในการทำ :

มีความสนใจตั้งแต่อายุ ป.๓-ป.๔ ฝึกทำจากไม้เนื้ออ่อน เช่น ไม้งิ้ว (ไม้นุ่น) ไม้ป๋อ อุปกรณ์สำคัญ คือ สิ่ว สิ่วเล็บมือหรือสิ่วคมหอบ (ซึ่งหายากมาก)

สล่าสมัยก่อน หวงอุปกรณ์เพราะสมัยก่อนหายากและมีราคาแพง จะหวงความรู้ ถ้ามีเด็กไปดูลวดลาย หรืองานที่สล่าทำ เมื่อเห็นว่ามีเด็กมาดูก็จะเปลี่ยนลาย ลบลาย ไม่ให้เป็นแบบเดิม เพราะไม่อยากให้เด็กมาเลียนแบบ ไม่ได้แนะนำเหมือนในปัจจุบัน เกิดทักษะในการฝึกฝีมือขึ้นด้วยตนเอง และพัฒนาขึ้นไปเป็นระยะๆ

“ภูมิพักลักจำ” เพราะเกิดในเมืองใกล้ๆ กับคุ้มหลวง ในระแวกนั้นจะเป็นบ้านของเจ้านาย จึงมักจะมีช่าง ที่เป็นสล่า ไม่ว่าจะเป็นสล่าตีเงิน สล่าแกะสลัก สล่าทอผ้า สล่าทำงานหัตถกรรม มาทำงาน และพักค้างแรมที่บริเวณคุ้ม ตัวเองจึงได้เปรียบ เพราะจะได้เห็นสล่าทำ ก็ได้ไปแอบดูและจดจำวิธีการต่าง ๆ เหล่านี้มาฝึกลองทำ

เกี่ยวกับเรื่องเรือ

- เกิดจากที่ไปเรียนหนังสือ สมุดมีที่ว่าง เพื่อน ๆ และตนเองก็จะมาวาดหัวเรือแข่งกัน ใครวาดสวยไม่สวยก็ช่วยกันติชมด้วยกัน

- ได้จดจำลวดลายของเรือแต่ละบ้าน ใครเชียร์บ้านไหนก็จะวาดเรือบ้านนั้นเข้าเส้นชัยก่อน (ในภาพวาด)

- หลังจากเรียนจบก็ได้ไปเป็นสล่าที่ไปสร้างวัด แต่ก็ยังไม่มีทักษะในการออกแบบมาก

- ได้ไปทำงานอยู่ทางตอนเหนือของจังหวัดน่าน

- เริ่มมาใช้ชีวิตที่อำเภอเวียงสา เมื่อปี ๒๕๓๔-๓๕ มีความโชคดีที่ได้มาพบกับพ่อประเสริฐ วงศ์ศรีสมและครอบครัว พระครูฯ บ้านดอนไชย ลุงน้อยเขียน บ้านดอนไชย และลุงข่อง ช่างซอ บ้านบุญยืน ได้ไปติดต่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กับท่านเหล่านี้ อะไรที่เรานำมาพัฒนา ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ ก็นำมาช่วยสล่า เช่น พ่อประเสริฐ ไม่ถนัดในการวาดลวดลาย เราก็วาดลวดลายให้ท่านนำไปให้พ่อประเสริฐ ช่วยกันด้วยจิตใจ เพราะตอนนั้นยังไม่มีมูลค่า ไม่ได้มีการทำแบบปัจเจค มีไม้ก็มาช่วยกันทำ ยกตัวอย่างหางเรือเจ้าแม่สายฟ้าก็มาทำที่นี่ ทำให้ฟรี ไม่คิดเงิน ทำเพื่อหมู่บ้าน มีอุปกรณ์อะไรที่เรามีก็เอามาใช้ ตัวไหนที่ไม่มีก็เอาเงินกองกลางมาซื้อ

- ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๓๙-๔๐ ได้เริ่มมาทำหัวเรือขนาดใหญ่ ตั้งแต่นั้นมาประมาณซัก ๒๐ หัว ส่วนมากจะทำหัวสำหรับประดับบ้าน ที่มีคอต่อออกไป

เรือ – พญานาค

- น่าน เป็นเมืองแห่งพญานาคราช หรือนาเคนนคร หรือนันทะบุรี มาจากนคนาม หรือนันทะนคร การตั้งของคำว่าน่าน มาจากพยัญชนะ น.หนู หรือตัว นะ พยัญชนะทั้งหมดนั้นจะมี ๙ คณะ มาจากทักษาหรือบริวารของเมือง ประกอบด้วย ปะ อา เต๋ สลี มะ อุ มะ มะ ก๋า บริวาร เดช ศรี มนตรี อุตสาหะ มูลละ กาลกิณี เป็นทักษาของเมือง เพราะฉะนั้นวัดวาอารามในเมืองน่าจะมีพญานาคเป็นหลัก

- “นาค” มีความเชื่อว่าเป็นเทพเจ้าแห่งสายน้ำ เป็นสัตว์ที่อยู่ในพระพุทธศาสนา

และยังเชื่อว่า ยังมีนาคเฝ้ารักษาอยู่ที่แม่น้ำน่าน และตำนานของพระเจ้าเรียกโลกหรือราชวงศ์ต่าง ๆ ที่กล่าวถึง ความลี้ลับของจังหวัดนาค นอกจากอีสานแล้ว แม้แต่พระเจ้าตนหลวงแห่งทุ่งเอี้ยง จ.พะเยา ก็ยังได้กล่าวถึงนาคที่เอาทองคำมาให้สองสามีภรรยาสร้างพระเจ้าตนหลวง เมื่อ พ.ศ. ๒๐๐๐ ที่ผ่านมา

- คนเมืองน่าน ในยามที่วิกฤต ฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล ชาวบ้านก็จะเอาเรือแข่งออกมาพายในน้ำ/ลงน้ำ เพื่อให้ฝนตก ถึงเรียกว่า นาคเล่นน้ำ คนน่านจึงนับถือนาคหรือเรือแข่ง

- เรือแข่ง จะไม่ถือว่าเป็นสมบัติของคนใดคนหนึ่ง จะเป็นของส่วนรวม หมู่บ้าน วัด เป็นศูนย์รวมจิตวิญญาณที่หล่อหลวมผู้คน แม่บ้านจะมีหน้าที่เอาข้าว-อาหารไปเชียร์เรือ ส่งให้คนพายเรือ พ่อบ้านมีหน้าที่ไปซ่อมเรือ พายเรือ ผู้เฒ่าผู้แก่จะมีหน้าที่ตกแต่งเรือ ซ่อมเรือ ห้างดาเครื่องเซ่นไหว้ในพิธีต่าง ๆ

- เรือแข่ง อดีตเป็นพาหนะที่บรรทุกผู้คน พระสงฆ์ไปร่วมกิจกรรมในงานประเพณีออกพรรษา กินสลาก หรือน้ำท่วมก็จะใช้เรือแข่งบรรทุกคน ข้าวของ หนีน้ำท่วมไปยังที่ที่ปลอดภัย แต่ไม่ได้ใส่หัวใส่หาง

- อดีตของที่อยู่ในเมือง มีชาวบ้านที่บ้านสวนหอมเสียชีวิต ก็จะเอาร่างใส่ไว้ในหีบ วางบนเรือมา เพื่อฌาปนกิจศพ

- มีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตคนเมืองน่าน

- ปัจจุบัน เรือแข่งด้วยภาวะที่เกิด โรค สังคม วิถี บทบาท ภาวะเริ่มเปลี่ยนไป เด็กรุ่นใหม่ไม่ได้สนใจ ค่านิยมที่ปลูกฝังมี แต่ก็ไม่ได้ถอดจิตสำนึกออก เด็กไม่สามารถไปซ้อมเรือ พายเรือได้ ผู้คนรุ่นเก่าที่จะมาช่วยสอนเรื่องพายเรือก็มีอายุมากขึ้น บางท่านก็เสียชีวิต และคนรุ่นใหม่ก็ไม่ได้ทำงานอยู่ในชุมชน แยกย้ายไปทำงานนอกพื้นที่ ไม่มีเวลามาซ้อมเรือเหมือนแต่ก่อน กลายเป็นสังคมเมืองไม่ได้เป็นสังคมเกษตรกรรมเหมือนในอดีต การแข่งเรือเลยจางหายไปเรื่อย ๆ ในปัจจุบัน

- เรือแข่งเมืองน่านมีความเป็นพญานาค คนเมืองน่านนับถือพญานาค ไม่ได้หลบหลู่ แต่ก็ไม่ได้หลงงมงายจนเกินไป

- จำแนกช่างที่สร้างเรือประกอบเรือแข่ง มีข้อแตกต่างอยู่ ๒ ส่วน

ส่วนที่ ๑ มาจากวิถีความเป็นส่วนรวม อดีต (สมัยโบราณ) วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการรวบรวม โฮงเรือจะอยู่ที่วัด พระเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ ฝ่ายฆราวาสนำโดยกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้นำชุมชน เป็นตัวหลัก

ส่วนที่ ๒ รูปแบบของหัวเรือ หางเรือ ซึ่งมีรูปแบบเค้าโครง มีลักษณะพิเศษเฉพาะหมู่บ้าน และถ้ามองทางกายภาพก็คือสี กนก เกล็ดแก้ม หู การแบ่งระยะโค้งและเค้าโครง ไม่เหมือนกัน (สล่าสมัยก่อนจะไม่ได้ทำเป็นอุตสาหกรรม)

สกุลช่างบ้านป่ากล้วย มีความพิเศษอย่างไร

- ทรวดทรง หมกขี้หมาเรียว ยาว ทาสีทอง
- มีลายกนกตัวเดียว เกาะรวบกัน เป็นลายเถาเส้นเดียว
- ลักษณะของหัวเรือ ระหว่างหน้าแง คือจะเว้าเข้ามาและอูม นูน

สิ่งที่ท้าทายในการทำหัว คือ แกะเคี้ยว(ฟัน) ต้องแกะให้ครบ สวยงาม และไม่ให้**ฟันหัก ถ้าฟันหักก็ถือว่า ใช้ไม่ได้ และจะต้องแกะเคี้ยวอีกแกะอวัยวะส่วนอื่น ตอกไม่ได้ ต้องใช้สิ่วปากเล็กจิ้มไปทีละนิด เพื่อให้ได้ฟัน**

หาง

- รูปทรง ตั้งตรง ไม่โค้ง
- มีกนกต่อกัน ๕ ตัว และแตกออกมาข้างหน้า เรียกว่า จ๋ะคี
- ตรงกลางเป็นลายฉลุที่โปร่ง

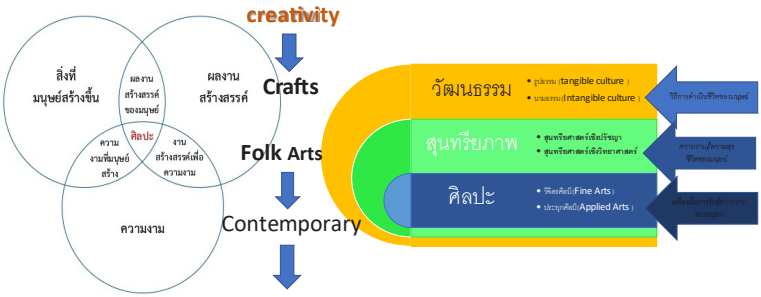
เรือ สิ่งที่ยากที่สุดคือส่วนของหัวเรือและหางวัลย์

ความกังวลในอนาคตเกี่ยวกับเรือแข่ง

- ประเพณีและเอกลักษณ์วัฒนธรรมเริ่มเสื่อมคราย
- คนที่จะมาร่วมพายเรือมีน้อยลง
- กติกาการแข่งขันไม่ตรงกับความต้องการของคนแข่งเรือ
- การบริหารการจัดการแข่งขันไม่ดี
- กลศาสตร์ของการเล่นเรือแข่ง จุดประสงค์ของการเล่นเรือแข่ง

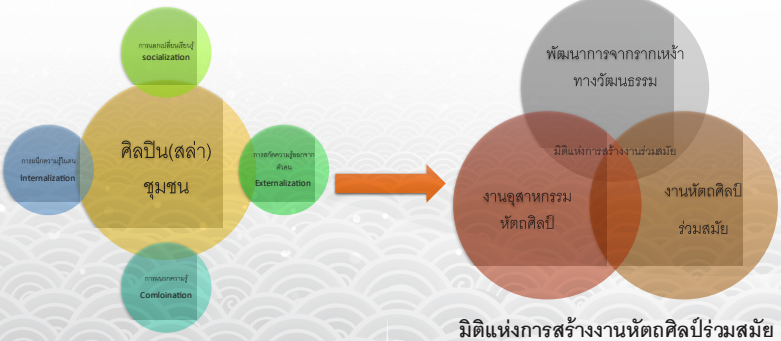

City of Crafts & Folk Arts (เมืองแห่งหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้าน)

(Nan Creative City and Community)

วิธีคิดกระบวนระบบ

มิติแห่งการสร้างงานหัตถศิลป์ร่วมสมัย

การสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมของประเพณีแข่งเรือ

ตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของยูเนสโก (UNESCO) ฉบับปี ๒๕๔๖ ได้เสนอแนวทางในการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรม ได้แก่ การรวบรวมมรดกทางวัฒนธรรม ที่ประกอบด้วย การสืบค้นเอกลักษณ์ (Identification) การเก็บรวบรวม (Documentation) การขึ้นทะเบียน (Inventory) การสืบทอด ที่ประกอบด้วย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Exchange) การถ่ายทอด (Transmission)

การอนุรักษ์ ประกอบด้วย การปกป้อง (Protection) การฟื้นฟู (Revitalization) อีกทั้ง การพัฒนา (Development) รวมถึงการเผยแพร่ (Dissemination) เพื่อมุ่งปกปักรักษาอีกทั้งพัฒนาคุณค่าและความแท้ของมรดกวัฒนธรรมอีกด้วย ผู้วิจัยจึงได้ทำการเก็บข้อมูลสถานการณ์ปัจจุบันของกระบวนการดังกล่าวที่ปรากฏในพื้นที่ศึกษาดังรายละเอียดต่อไปนี้

๖.๑.๑ สถานการณ์การการรวบรวมมรดกทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน เป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการอนุรักษ์และซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ขั้นตอน ดังนี้

สืบค้นเอกลักษณ์ (Identification)

ในปัจจุบันสังคมเมืองน่านเริ่มปรับมุมมองต่อประเพณีใหม่ โดยที่สังคมเริ่มเห็นพ้องกันว่า การรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม จะเกิดประโยชน์ต่อการสืบทอดประเพณีที่สามารถเป็นต้นทุนในการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ทำให้เกิดการพยายามแสวงหาเอกลักษณ์ โดยสภาวัฒนธรรมจังหวัด และสภาวัฒนธรรมแต่ลำอำเภอ ร่วมกันชี้นำสังคมให้ตระหนักรู้ถึงเอกลักษณ์ดังกล่าวซึ่งได้รับความร่วมมือจากหลายชุมชนที่พยายามปรับรูปแบบเรือแข่งให้คืนสู่ความเป็นของเดิม ประชาชนชาวอำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ร่วมกันจัดประเพณีแข่งเรือแบราณโดยไม่อนุญาตให้เรือสมัยใหม่เข้าแข่งขัน และหน่วยงานต่าง ๆ เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ฯลฯ ร่วมสนับสนุนงบประมาณในการจัดแข่งเรืออัตลักษณ์ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี การศึกษาเกี่ยวกับประเพณีแข่งเรือ จะเป็นส่วนสำคัญในการบ่งบอกเอกลักษณ์ได้อย่างแท้จริงนั้น ซึ่งในปัจจุบัน พบว่าการศึกษาดังกล่าวยังไม่เป็นที่แพร่หลายและยังไม่สามารถเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ของคนในสังคมเท่าที่ควรและบุคคลประเภท “ปราชญ์ท้องถิ่น” ที่สามารถทำการศึกษาและให้ข้อมูลที่เป็นระโยชน์และเข้าถึงได้นั้น ยังจำกัดอยู่แต่ในวงแคบ ๆ เท่านั้น

การเก็บรวบรวม (Documentation)

การเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแข่งเรือ ไม่ว่าจะเป็นเอกสารโบราณ หลักฐานภาพถ่าย บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับประเพณีในอดีตยังกระจัดกระจายอยู่ที่ นักประวัติศาสตร์ นักวิชาการท้องถิ่น วัด หรือองค์กรภายนอก เช่น มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่ทำการศึกษาเฉพาะเรื่องเหล่านี้ไว้พอสมควร นอกจากนี้ยังมีองค์ความรู้แฝงฝังในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) อีกมากมาย หากแต่ยังไม่มีการเก็บรวบรวมไว้ที่แห่งใดแห่งหนึ่งในจังหวัดน่าน ทำให้ยากต่อการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากข้อมูลเหล่านั้น

๖.๑.๒ สถานการณ์การขึ้นทะเบียน (Inventory) ในปัจจุบัน

การขึ้นทะเบียนคือการจัดทำรายการที่เกี่ยวข้องมรดกทางวัฒนธรรมในมิติต่าง ๆ ทั้งที่เป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) และ มรดก

วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) เช่น ทะเบียนเรือแข่ง ทะเบียนช่างสร้างเรือ ทะเบียนช่างแกะสลัก ทะเบียนช่างฟ้อน ทะเบียนเครื่องดนตรี เป็นต้น

ตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา มีการพยายามรวบรวมข้อมูลเป็นแขนงต่าง ๆ ไว้ในลักษณะการขึ้นทะเบียน เช่น ทำเนียบเรือแข่งเมืองน่าน โดยสมาคมเรือพายจังหวัดน่าน การรวบรวมท่าฟ้อนล่องน่านจากแม่ครูทั่วจังหวัดเพื่อจัดทำเอกสารองค์ความรู้โดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน เนียบเรือแข่งที่ได้รับรางวัลโดยสมาคมเรือพายจังหวัดน่าน เป็นต้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นแนวทางที่ดี หากแต่ยังขาดการบูรณาการเชื่อมโยงต่อกัน ทำให้ข้อมูลที่มีอยู่นั้นกระจัดกระจายอยู่ ยากต่อการเข้าถึง นอกจากนี้ประเพณีแข่งเรือ ยังมีองค์ประกอบอีกหลายแง่มุม รวมถึงทรัพยากรบุคคลสำคัญในมิติต่าง ๆ ยังไม่ได้รับการจัดการข้อมูลอย่างเป็นระบบเท่าที่ควร

๖.๑.๓ สถานการณ์การสืบทอดในปัจจุบัน ประกอบด้วย ๒ ขั้นตอน ได้แก่

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Exchange)

ในปัจจุบัน เรียกได้ว่า มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับน้อยมาก กล่าวคือ ผู้มีส่วนร่วมภายในภาคส่วนต่าง ๆ มีโอกาสน้อยมากที่จะได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างมีคุณภาพ หมายรวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ นั้นยิ่งมีโอกาสน้อยลงไปตามลำดับเช่นกัน

อย่างไรก็ดี ในแต่ละชุมชนยังมีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยธรรมชาติที่เป็นกลไกสำคัญในการดำรงอยู่ของประเพณีตลอดมา หากแต่ผู้วิจัยเห็นว่ากลไกเหล่านั้นขาดประสิทธิภาพนำมาซึ่งการจัดการที่ไม่เกิดประสิทธิผล เช่น ความสิ้นเปลืองในการจัดการภายในชุมชนของประเพณี หรือการตัดสินใจของชุมชนโดยปราศจากข้อมูลในการตัดสินใจอย่างรอบด้าน เป็นต้น

การถ่ายทอด (Transmission)

ในปัจจุบัน พบว่ายังไม่มีกระบวนการถ่ายทอดที่เป็นระบบมากนัก เป็นแต่เพียงการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนกันเฉพาะในกลุ่มนักวิชาการหรือผู้สนใจเท่านั้น ทั้งนี้หลายหน่วยงาน เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลเมืองน่าน

สภาวัฒนธรรม องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้พยายามตีพิมพ์เอกสารความเป็นมา และองค์ความรู้ต่าง ๆ แจกจ่ายแก่สาธารณชน แต่เพียงเท่านั้น ยังไม่มีการจัดการกระบวนการนี้อย่างเป็นรูปธรรม

๖.๑.๔ สถานการณ์การอนุรักษ์ในปัจจุบัน ประกอบด้วย ๒ ขั้นตอน ได้แก่

การปกป้อง (Protection)

ผู้วิจัยได้แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของประเพณีตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมาโดยลำดับ ซึ่งล้วนเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ที่เข้ามามีผลกระทบ ทั้งจากปัจจัยภายนอกจังหวัดและปัจจัยภายในตั้งแต่ระดับชุมชน ล้านส่งผลกระทบทั้งในด้านบวกและลบต่อประเพณีเสมอ ซึ่งเราไม่สามารถปฏิเสธและห้ามไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่กระทบความแท้ (Authenticity) ของประเพณีได้ ผู้วิจัยจึงมุ่งหมายแต่เพียงให้เกิดกระบวนการจัดการอย่างเป็นระบบและมีคุณภาพ เพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของประเพณีอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถปกป้องคุณค่าหลัก (Core Value) ของประเพณีที่เกิดจากการตระหนักรู้ของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

การฟื้นฟูในปัจจุบัน

เริ่มมีประเด็นถกเถียงในวงสังคมเรื่องความเสื่อมไปของรูปแบบเรือแข่งและลักษณะการแข่งเรือที่มุ่งเอาชนะแต่เพียงอย่างเดียว โดยละเลยศิลปวัฒนธรรมที่มีคุณค่าไปแทบจะหมดสิ้นจนกลายเป็นกระแสฟื้นฟูเรือโบราณให้กลับมาสู่ประเพณีแข่งเรืออีกครั้ง กระแสดังกล่าวเริ่มเข้มข้นขึ้นและปรากฏผลอย่างเป็นรูปธรรมเมื่อปี ๒๕๕๓ กล่าวคือ มีการฟื้นฟูการจัดการแข่งเรือแบบโบราณขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ในงานประเพณีแข่งเรืออำเภอท่าวังผา จัดโดยอำเภอท่าวังผา และสภาวัฒนธรรมอำเภอท่าวังผา (ห่างจาก อ.เมืองน่าน ประมาณ ๔๕ กิโลเมตร เป็นการจัดแข่งเรือประเพณีในอำเภอรอบนอกซึ่งไม่ใช่การแข่งเรือนัดใหญ่ที่จัดโดยจังหวัด) โดยใช้ชื่อว่า “แข่งเรือเอกลักษณ์น่าน” และการแข่งเรือ ณ อำเภอเวียงสา ได้มีการฟื้นฟูการแข่งเรือแบบโบราณขึ้นในระยะเวลาเดียวกันโดยการรณรงค์ให้มีการนำเรือโบราณเท่าที่ยังคงเหลืออยู่ในชุมชนออกมาแข่งขันตามแบบโบราณหรือ แบบสามัคคีธรรม ซึ่งใช้ฝีพายที่มีอายุ ๕๐ ปีขึ้นไปอีกด้วย การแข่งเรือเอกลักษณ์น่านในครั้งนั้น เป็นการจุดประกายให้สังคม

เริ่มหันกลับมาใส่ใจกับเรือแบบดั้งเดิมอีกครั้ง จนถึงปี ๒๕๕๔ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) โดยสำนักงานพื้นที่พิเศษเมืองเก่าน่าน ได้จัดสรรเงินงบประมาณสนับสนุนการแข่งเรือ เอกลักษณ์น่าน เป็นครั้งแรกโดยความร่วมมือของสภาวัฒนธรรมจังหวัดน่าน เทศบาลเมืองน่าน สมาคมเรือแข่งจังหวัดน่าน โดยแยกประเภทออกจากเรือปกติ หลังจากนั้นในปี ๒๕๕๕ ได้มีการจัดแข่งขันเรือเอกลักษณ์น่านขึ้นอีกครั้ง ซึ่งได้รับความสนใจจากหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนโดยจัดสรรงบประมาณมากขึ้น เช่น องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเมืองเก่าน่าน จำนวน ๕๐,๐๐๐ บาท องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน จำนวน ๕๐,๐๐๐ บาท และจังหวัดน่าน จำนวน ๑๐๐,๐๐๐ บาทเป็นต้น

๖.๑.๕ สถานการณ์การพัฒนา (Development) ในปัจจุบัน

ปัจจุบันเริ่มมีการรวมตัวกันในแบบใหม่ เช่น การจัดตั้งฝ่ายกีฬาเรือพาย โดยสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อให้เยาวชนจากบ้านพักเด็ก และสถานพินิจเข้าร่วมแข่งขัน มีการก่อตั้งกลุ่มเรือใหม่ ๆ ในรูปแบบเอกชน โดยไม่อิงกับชุมชนแบบเดิมเข้มข้นมากขึ้นโดยการจัดการแบบสมัยใหม่ เช่น เรือแม่ป้อมการพัฒนาเรือแข่งที่มีการนำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างเรือ เช่นการคำนวณน้ำหนักเรือ การออกแบบรูปทรงเรือวิธีการต่อเรือแบบใหม่ ซึ่งมีรายละเอียดขั้นตอนในการสร้างแบบสมัยใหม่ เช่น การวางกระดูกงูเรือ การวางแบบเรือ หรือบล็อกเรือ การขึ้นไม้ตัวเรือ หรือมาดเรือ เป็นต้น

นอกจากนี้หลายหมู่บ้านยังใช้ระบบวิทยาศาสตร์การกีฬาเข้ามาพัฒนากระบวนการฝึกฝีพายเรือ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องโภชนาการ ไปจนถึงสรีระวิทยา ยกตัวอย่างเช่น การฝึกซ้อมฝีพาย นั้น หลายชุมชน-หมู่บ้าน ได้พัฒนาการฝึกซ้อมโดยนำวิชาการความรู้สมัยใหม่ วิทยาศาสตร์การกีฬา แบบฝึกซ้อม โภชนาการสำหรับนักกีฬา ตลอดจนถึงการนำกฎ-กติกาสากลมาใช้ในการเตรียมการเพื่อเข้าร่วมการแข่งขันค่อนข้างมาก และจะใช้ผู้ฝึกสอนที่มีความรู้ ประสบการณ์ในการพายเรือแข่งมาเป็นผู้ฝึกสอนฝีพายเรือแข่งอีกด้วย

๖.๑.๖ สถานการณ์การเผยแพร่ (Dissemination) ในปัจจุบัน

การเผยแพร่ที่พบอยู่ในปัจจุบันนั้นประกอบด้วยสองส่วนหลัก คือ เผยแพร่องค์ความรู้ และเผยแพร่ข้อมูลเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งการเผยแพร่ในประการแรกนั้นพบว่ามักออกมาในรูปของสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น ตำนานเรือแข่งเมืองน่าน โดย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่านร่วมกับ อบจ.น่าน เป็นต้น ส่วนในการเผยแพร่เพื่อการท่องเที่ยวนั้น ส่วนใหญ่จะเผยแพร่ทางสื่ออินเตอร์เนต เช่น เวบไซด์ต่าง ๆ เช่น www.nanlongboat.com , www.nan๒day.com เป็นต้น ซึ่งจะเป็นลักษณะของข้อมูลทั่วไปของประเพณีแข่งเรือเพื่อการประชาสัมพันธ์เท่านั้น

เรือแข่งเมืองน่าน มาทำให้เห็นตำนานที่เกี่ยวพันธ์กับ พญานาค นับขุนนุ่น ขุนฟอง ต้นราชวงศ์ภูคา มีพิธีมากมายเหล่านี้ คือ จะสอนคนให้เคารพธรรมชาติ เพราะฉะนั้นสัญลักษณ์เรือแข่งเมืองน่านของเราจึงเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่สะท้อนถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยรวมทั้งหมดผ่านกระบวนการเป็นพิธีกรรมความเชื่อที่ลึกล้ำ เจ้าหลวงเมืองน่าน จึงเอาพิธีตรงนี้ เป็นพิธีที่สร้างความสามัคคีธรรมกับชุมชนคนในเมืองน่าน บ้านเมืองจะก้าวหน้าไปด้วยกันได้ จะต้องช่วยกันพายเรือ “ถ้าเมืองจะล่มก็ล่มไปด้วยกัน เหมือนเรือที่มันล่ม” คนโบราณเขาสอน เพราะฉะนั้นคนน่านจึงรู้รักสามัคคีกัน ผ่านกระบวนการความเชื่อหลาย ๆ อย่าง ซึ่งเรียกว่า **“กระบวนการขัดเกลาทางสังคม”** ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ไม่มีใครสามารถอธิบายสิ่งเหล่านี้ให้ลูกหลานเราได้เรียนรู้ได้

.....

สมเจตน์ วิมลเกษม นักประวัติศาสตร์พื้นถิ่น ด้านภาษาและวรรณกรรม

ภาคผวก

๑. สล่าเรือในจังหวัดน่าน

ผู้ให้สัมภาษณ์	๑
ชื่อ - นามสกุล	นายญาณ สองเมืองแก่น
ชื่อเล่น	เจ้าป้อม
อายุ	๕๖ ปี
ตำแหน่ง	ปราชญ์ชุมชน สล่าเรือบ้านบุญยืน (ป่ากล้วย)
หมายเลขโทรศัพท์	๐๘๙ - ๗๕๖๘๓๔๓
ที่อยู่	๑๘๔ หมู่ ๔ ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๔

ผู้ให้สัมภาษณ์	๒
ชื่อ - นามสกุล	นายธีธัช สอนศิริ
ชื่อเล่น	ตวง
อายุ	๓๑ ปี
ตำแหน่ง	ปราชญ์ชุมชน สล่าเรือบ้านดอนไชย
หมายเลขโทรศัพท์	๐๙๑ - ๐๗๓๗๗๙๖
ที่อยู่	๑๐๓ หมู่ ๗ ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๔

ผู้ให้สัมภาษณ์	๓
ชื่อ - นามสกุล	นายมนูญ ปะระมะ
ชื่อเล่น	นูญ
อายุ	๔๓ ปี
ตำแหน่ง	ปราชญ์ชุมชน สล่าเรือบ้านนาเตา
หมายเลขโทรศัพท์	๐๙๓ - ๐๓๒๕๕๐๓
ที่อยู่	๑๐๙ หมู่ ๓ ตำบลริม อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๔

ผู้ให้สัมภาษณ์	๔
ชื่อ - นามสกุล	นายวิชาญ ปัญญา
ชื่อเล่น	ชาญ
อายุ	๕๔ ปี
ตำแหน่ง	ปราชญ์ชุมชน สล่าเรือบ้านป่าหัด
หมายเลขโทรศัพท์	๐๘๗ - ๑๗๖๒๖๕๖
ที่อยู่	๖๓ หมู่ ๑ ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๒๙ มิถุนายน ๒๕๖๔

ผู้ให้สัมภาษณ์	๕
ชื่อ - นามสกุล	นายวีรชน หลวงแก้ว
ชื่อเล่น	เอ็ด
อายุ	๔๘ ปี
ตำแหน่ง	ปราชญ์ชุมชน
หมายเลขโทรศัพท์	๐๘๕ - ๐๒๙๐๕๙๕ สล่าเรือบ้านปง (บุญเรือง)
ที่อยู่	๘๗/๑ หมู่ ๒ ตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๔

ผู้ให้สัมภาษณ์	๖
ชื่อ - นามสกุล	นายสินชัย ค่าคาม
ชื่อเล่น	เดิน
อายุ	๕๔ ปี
ตำแหน่ง	ปราชญ์ชุมชน สล่าเรือบ้านท่าขาม
หมายเลขโทรศัพท์	๐๘๓ - ๐๒๐๓๗๐๖
ที่อยู่	บ้านท่าข้าม ตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๔

ผู้ให้สัมภาษณ์	๗
ชื่อ - นามสกุล	นายสุมิตร จันทะเนตร
ชื่อเล่น	มิตร
อายุ	๕๓ ปี
ตำแหน่ง	ปราชญ์ชุมชน สล่าเรือบ้านท่าล้อ
หมายเลขโทรศัพท์	๐๘๙ - ๙๕๐๕๙๖๘
ที่อยู่	บ้านท่าล้อ ตำบลฝายแก้ว อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๑๙ พฤษภาคม ๒๕๖๔

ผู้ให้สัมภาษณ์	๘
ชื่อ - นามสกุล	นายอนุชา คันทะเนตร
ชื่อเล่น	กอล์ฟ
อายุ	๓๖ ปี
ตำแหน่ง	ปราชญ์ชุมชน สล่าเรือบ้านศรีบุญเรือง
หมายเลขโทรศัพท์	๐๖๑ - ๓๖๐๔๖๐๗
ที่อยู่	๓๐ หมู่ ๕ ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๔

ผู้ให้สัมภาษณ์	๙
ชื่อ - นามสกุล	นายอนุรักษ์ สมศักดิ์
ชื่อเล่น	รงค์
อายุ	๕๘ ปี
ตำแหน่ง	ปราชญ์ชุมชน สล่าเรือบ้านศรีพันต้น
หมายเลขโทรศัพท์	๐๘๑ - ๗๙๖๙๐๗๕
ที่อยู่	๒๔ อะริยะวงค์ ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๒ กรกฎาคม ๒๕๖๔

ผู้ให้สัมภาษณ์	๑๐
ชื่อ - นามสกุล	พระครูผาสุกนันทวัฒน์ (ศราวุธ สุขวฑฺฒโน)
ชื่อเล่น	พระวุธ
อายุ	๓๙ พรรษา
ตำแหน่ง	เจ้าอาวาส, ปราชญ์ชุมชน สล่าเรือบ้านสวนหอม
หมายเลขโทรศัพท์	๐๙๕ - ๔๔๗๑๔๒๗
ที่อยู่	วัดสวนหอม ม.๑ ตำบลผาสิงห์ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๒๘ มิถุนายน ๒๕๖๔

ผู้ให้สัมภาษณ์	๑๑
ชื่อ - นามสกุล	นายวิทยา สมนึก
ชื่อเล่น	หนานหลง
อายุ	๖๒ ปี
ตำแหน่ง	ปราชญ์ชุมชน สล่าเรือบ้านน้ำปั้ว
หมายเลขโทรศัพท์	๐๙๕ - ๖๙๘๒๕๐๗
ที่อยู่	บ้านน้ำปั้ว ตำบลน้ำปั้ว อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๔

ผู้ให้สัมภาษณ์	๑๒
ชื่อ - นามสกุล	นายเหวียน วงศ์สีสม
ชื่อเล่น	เหวียน
อายุ	๖๑ ปี
ตำแหน่ง	ปราชญ์ชุมชน สล่าเรือบ้านป่ากล้วย (บุญยืน)
หมายเลขโทรศัพท์	-
ที่อยู่	บ้านส้าน ตำบลส้าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๔

ผู้ให้สัมภาษณ์	๑๓
ชื่อ - นามสกุล	นายเกรียงไกร แสงทิพย์
ชื่อเล่น	อ๊อย
อายุ	๔๘ ปี
ตำแหน่ง	ปราชญ์ชุมชน สล่าเรือบ้านดอนแท่น
หมายเลขโทรศัพท์	๐๘๖ - ๑๙๕๓๕๕๘
ที่อยู่	๑๓ หมู่ ๒ ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๒๑ พฤษภาคม ๒๕๖๔

ผู้ให้สัมภาษณ์	๑๔
ชื่อ - นามสกุล	นายธีระพันธ์ วาฤทธิ์
ชื่อเล่น	หรัด
อายุ	๖๑ ปี
ตำแหน่ง	ปราชญ์ชุมชน สล่าเรือบ้านต้นฮ่าง
หมายเลขโทรศัพท์	๐๙๗ - ๙๒๐๗๗๖๐
ที่อยู่	๒๕๑ หมู่ ๒ ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๔

๒. ผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้ให้สัมภาษณ์	๑
ชื่อ - นามสกุล	นายสุเมษ สายสูง
ตำแหน่ง	ผู้อำนวยการวิทยาลัยชุมชนน่าน, ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดน่าน
หมายเลขโทรศัพท์	๐๘๑ - ๗๖๔๗๘๓๐
ที่อยู่	๓๒๘ หมู่ ๑๗ ตำบลฝายแก้ว อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๙ กรกฎาคม ๒๕๖๔

ผู้ให้สัมภาษณ์	๒
ชื่อ - นามสกุล	นายราเชนทร์ กาบคำ
ตำแหน่ง	ปราชญ์ชุมชน ด้านเรือแข่งน่าน
หมายเลขโทรศัพท์	๐๘๑ - ๗๖๔๙๖๔๕, ๐๘๙ - ๙๕๖๔๖๔๔
ที่อยู่	เมืองน่าน
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๔

ผู้ให้สัมภาษณ์	๓
ชื่อ - นามสกุล	นายสมเจตน์ วิมลเกษม
ตำแหน่ง	นักประวัติศาสตร์พื้นถิ่นน่าน
หมายเลขโทรศัพท์	๐๘๙ - ๒๖๖๓๗๗๐, ๐๖๑ - ๒๙๘๔๗๔๗
ที่อยู่	เมืองน่าน
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๔

ผู้ให้สัมภาษณ์	๔
ชื่อ - นามสกุล	นายมานะ ทองใบศรี
ตำแหน่ง	สื่อสารมวลชลน่าน
หมายเลขโทรศัพท์	๐๘๑ - ๙๘๐๖๔๗๐
ที่อยู่	๑๖/๑๐ ต.ไชยสถาน อ.เมือง จ.น่าน
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๔

ผู้ให้สัมภาษณ์	๕
ชื่อ - นามสกุล	นายสง่า อินยา
ตำแหน่ง	รองประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดน่าน
หมายเลขโทรศัพท์	๐๘๙ - ๙๕๓๒๐๘๓
ที่อยู่	๙๘ หมู่ ๗ ตำบลริม อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๔

ผู้ให้สัมภาษณ์	๖
ชื่อ - นามสกุล	นายยุทธพร นาคสุข
ชื่อเล่น	เจมส์
ตำแหน่ง	อาจารย์ภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
หมายเลขโทรศัพท์	๐๘๖ - ๖๑๑๔๙๒๖
ที่อยู่	๑๙๐/๖๙ หมู่บ้านดรีมวิลล์ ๒ หมู่ ๑ ถนนบางกรวย - จงถนอม ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๔

ผู้ให้สัมภาษณ์	๗
ชื่อ - นามสกุล	นายสักก์สีห์ พลสันติกุล
ชื่อเล่น	ดอย
อายุ	๓๕ ปี
ตำแหน่ง	นักวิชาการประวัติศาสตร์น่าน
หมายเลขโทรศัพท์	๐๖๕ - ๗๘๙๔๙๗๘
ที่อยู่	๘๖ หมู่ ๑ ตำบลฝายแก้ว อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๔

ผู้ให้สัมภาษณ์	๘
ชื่อ - นามสกุล	พระปลัดพิษณุ ญานเมธี
ตำแหน่ง	พระครูศิลปะ โรงเรียนนันทบุรีนครน่าน
หมายเลขโทรศัพท์	-
ที่อยู่	โรงเรียนนันทบุรีวิทยา พระปริยัติธรรม วัดช้างค้ำวรวิหาร
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๔

ผู้ให้สัมภาษณ์	๙
ชื่อ - นามสกุล	นายระดม อินแสง
ตำแหน่ง	นักวิชาการด้านภูมิศาสตร์ท้องถิ่นน่าน
หมายเลขโทรศัพท์	๐๘๕ - ๐๒๙๘๐๒๙
ที่อยู่	บ้านกะหลึกโฮมสเตย์ (Kalok Homestay) ๑๕๘ ม.๑๓ ต.กลางเวียง อ.เวียงสา จ.น่าน
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๔

๓. ชุมชน ๑๗ ชุมชน

Focus Group ชุมชนบ้านดอนไชยใต้	
ผู้ให้สัมภาษณ์	๑. นายธีธัช สอนศิริ ๒. นายปิง การินทร์ ๓. นายอดิศักดิ์ ศรีเทพ ๔. นายประภาส การินทร์ ๕. นายไชยวงค์ เพียงน้อย ๖. นายจักรพันธ์ กันคำ ๗. นายไสว ขันเบาะ ๘. นายไชยวัฒน์ สิทธิยศ ๙. นายสกุล อุ่นเรือน ๑๐. นายดำรง เสนนา ๑๑. นายอนุชา คันทะเนตร ๑๒. นายเหลี่ยม การินทร์ ๑๓. นายดาวรุ่ง ขันเบาะ
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๔

Focus Group ชุมชนบ้านดอนแท่น	
ผู้ให้สัมภาษณ์	๑. นายเกรียงไกร แสงทิพย์ ๒. นายภูมิภาค คำมอญ ๓. นายพล จันทร์คำ ๔. นางกิ่งแก้ว อะทะวงศ์ ๕. นายณัฐวุฒิ เสนวงค์ ๖. นายชัยวรรณ์ สิทธิยศ ๗. นายสมนึก เพชรชนะ ๘. นายศิลป์ อินา ๙. นายกฤษชัย เทนรักษ์ ๑๐. นายชุมพล พลสันติกุล ๑๑. นายพงศ์รินทร์ สุทธารักษ์
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๒๑ พฤษภาคม ๒๕๖๔

Focus Group ชุมชนบ้านท่าล้อ	
ผู้ให้สัมภาษณ์	๑. พระครูมานิตนันทวงศ์ ๒. นายสุมิตร จันทะเนตร ๓. นายศิรวิชย์ อุดอาจ ๔. นายประสาท วรรณโกฐ ๕. นายอรรถ อะทะวงค์ ๖. รตอ.เจษฎาวัฒน์ จันทร์สนันต์ ๗. นายขจร ระลึก ๘. นายสมบัติ ณ น่าน ๙. นายปรีชา ฝายทะจักษ์ ๑๐. นายอนุชา คันทะเนตร
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๑๙ พฤษภาคม ๒๕๖๔

Focus Group ชุมชนบ้านนาเตา	
ผู้ให้สัมภาษณ์	๑. นายมนูญ ปะระมะ ๒. นายชุ่ม ไชยช่อฟ้า ๓. นางบัวแก้ว ไชยสลี ๔. นางคำดี ไชยสลี ๕. นางศรีคำ ไชยสลี ๖. นางสายพิณ หิรัญวิทย์ ๗. นายจิรเดช จิณะกับ ๘. นายถาวร ไชยสลี ๙. นายอิสรภาพ ไชยสลี ๑๐. นายนุกูล ไชยช่อฟ้า ๑๑. นางสมจิตร อารมสุข ๑๒. นางเงา ไชยสลี
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๔

Focus Group ชุมชนบ้านป่ากล้วย(บุญยืน)	
ผู้ให้สัมภาษณ์	๑. นายพงศ์นรินทร์ สุทธารักษ์ ๒. นายญาณ สองเมืองแก่น ๓. นายชุมพล พลสันติกุล ๔. นายนิคม เอียมอ่ำ ๕. นายสุริท บุญธรรม ๖. นายเหวียน วงค์สีสม ๗. นายเกตุ ขันธ์ทะยศ ๘. นางลิขิต จันทรกำธร ๙. นายปิยะพงษ์ มะโน ๑๐. นางธัญย์ธิยา โลน์ศิริภาณุกุล
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๔

Focus Group ชุมชนบ้านศรีบุญเรือง	
ผู้ให้สัมภาษณ์	๑. นายอนุชา คันทะเนตร ๒. นายสมาน ธรรมสละ ๓. นายอนันต์ จานันชัย ๔. นายอาจ สุทธิ ๕. นายบัญชา ธรรมสละ ๖. นายชูศักดิ์ ศิรงาม ๗. นายสาคร ธรรมสอน ๘. นายอาหล่ำ มูลหล้า ๙. นายสงบ ธนัญชัย ๑๐. นายนิยม ขัติยศ
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๔

Focus Group ชุมชนบ้านดอนศรีเสริม	
ผู้ให้สัมภาษณ์	๑. พระครูสุวรรณเจติยานันท์ ๒. นายธนากร พิงศ์หาญ ๓. นายอนุชิต สุวรรณโน ๔. นายวัชระ ไชยเถาะ ๕. นายวัชรินทร์ สมณช้างเผือก ๖. นายสุสันต์ ภูวโข ๗. ด.ต. วิฑูรย์ ขัติยศ ๘. นายสมบูรณ์ งามล้อม ๙. นางนฤมล คันทะ ๑๐. อรรณพ ศิถาศรี ๑๑. นายวีรพันธ์ กุลไชยา ๑๒. นายบุญช่วย เกิดไชย ๑๓. นายบุญส่ง ส่วนยะ ๑๔. ผู้สนใจในการอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือ
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๒๙ มิถุนายน ๒๕๖๔
	

Focus Group ชุมชนบ้านนาปัง	
ผู้ให้สัมภาษณ์	๑. นายเดช ปันแก้ว ๒. นางศรีจันทร์ ปิงยศ ๓. นายคำแสน วิชาเป็ง ๔. นางระเบียบ ปิติรัตน์ ๕. นางไฉล ถาละเสน ๖. นางขวัญทนันท์ เศรษฐปิติวงค์ ๗. นางสาวจันทร์สม มะรินทร์ ๘. นายสนิท ปันใจ ๙. นายประยูร แก้วปัน ๑๐. นางจำนงค์ ใจแก้ว
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๕ กรกฎาคม ๒๕๖๔

Focus Group ชุมชนบ้านนาหนุน	
ผู้ให้สัมภาษณ์	๑. นายสม ใบยา ๒. นายสมศักดิ์ สมเงิน ๓. นายอินไปล่ ใบยา ๔. นายเทียง ใบยา ๕. รตอ. เสรี พรหมโชติ ๖. นายมานิตย์ เชียงบุตร ๗. นางสีดา ทายะ ๘. นางสมัย เนตรวีระ ๙. นางจันทร์ ทายะ ๑๐. นายเชิด ใบยา
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๑ กรกฎาคม ๒๕๖๔

Focus Group ชุมชนบ้านบุญเรือง	
ผู้ให้สัมภาษณ์	๑. พระครูวิสิฐนันทวัฒน์ ๒. นายสวาท มัติปัน ๓. นายศิริศักดิ์ ขัดแปง ๔. นายหลักชัย ไชยชนะ ๕. นายสมคิด สุริยะ ๖. นายจำรอง ปัญญาอินทร์ ๗. นายคงพิศ อินผง ๘. นายนิเธศน์ ปัญญานะ ๙. นายบันลือ เตี๋ยวฮ้อ ๑๐. นายมาตร ปัญญานะ
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๔

Focus Group ชุมชนบ้านป่าหัด	
ผู้ให้สัมภาษณ์	๑. นายถวิล ศรีงาม ๒. นางนฤมล คันทะ ๓. นายสุรพล วุฒิ ๔. นายอำนวย บุตรแสนดี ๕. นายบุญน้อม ขัดเงางาม ๖. นายถวิล คันทะ ๗. นางกัญญารัตน์ ทองลอย ๘. นางประพันธ์ อุทธิ ๙. นายศักดิ์ ปัญญา ๑๐. นายเหรียญ จันต๊ะวงค์
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๒๙ มิถุนายน ๒๕๖๔

Focus Group ชุมชนบ้านพญาวัด	
ผู้ให้สัมภาษณ์	๑. นายสมบูรณ์ สิทธิ ๒. นายจิตร กาวิน ๓. นางวารุณี ยอดหงส์ ๔. นายยัง คำฟู ๕. นายณัฐพล แก้ววิจิตร ๖. นายลักษการ ยะราช ๗. นายเสมอ สิทธิ ๘. นายลำนวย อินทะเณ ๙. นายผล เขียวนวล ๑๐. นางสมบูรณ์ คำฟู
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๒ กรกฎาคม ๒๕๖๔

Focus Group ชุมชนบ้านเมืองเล็น	
ผู้ให้สัมภาษณ์	๑. นายถาวร นาราด ๒. นายสัมพันธ์ คำวงศ์ ๓. นายอนุพันธ์ หลินเหมาะ ๔. นางวิระ หาระตี๊ะ ๕. นายวิรัช สกุลไทย ๖. นายจรัญ สอนใจ ๗. นายบุญช่วย ณ ไชย ๘. นางวาสนา มหายศพันธ์ ๙. นายประการ ทันสาร ๑๐. นายสนั่น กันขาว
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๒๘ มิถุนายน ๒๕๖๔
	

Focus Group ชุมชนบ้านศรีพันต้น	
ผู้ให้สัมภาษณ์	๑. นายสรรเสริญ มะโต ๒. นายบัวผัน ถาวิน ๓. นายบุญมี วัดทิพย์ ๔. นายศิริธร ยารินต๊ะ ๕. นายชูชาติ กันไชยคำ ๖. นายเหรียญ กาวิน ๗. นางฟองจันทร์ ฉางเบ็ง ๘. นางนวลอนงค์ วรรณสมพล ๙. นางจงจิต เจดีย์ลี ๑๐. นางอาภา สทิฐ
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๒ กรกฎาคม ๒๕๖๔

Focus Group ชุมชนบ้านสวนหอม	
ผู้ให้สัมภาษณ์	๑. พระครูผาสุกนันทวัฒน์ (ศราวุธ สุขวฑฺฒโน) ๒. นางสาวปราณี ประทิศ ๓. นายยวัต ประทิศ ๔. นางพะยอม ขันทะวัติ ๕. นางจิตร สาธา ๖. นายสงวน ถิชัย ๗. นายสมบูรณ์ สุจริต ๘. นายบุญปล่ำ สำมะยศ ๙. นายบุญส่ง ศรีประไพ ๑๐. นางจันเพ็ญ แก้วกลม
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๒๘ มิถุนายน ๒๕๖๔

Focus Group ชุมชนบ้านน้ำปั้ว	
ผู้ให้สัมภาษณ์	๑. นายวิทยา สมนึก ๒. ผู้สนใจในการอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือ
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๒๘ มิถุนายน ๒๕๖๔

Focus Group ชุมชนบ้านต้นฮ่าง	
ผู้ให้สัมภาษณ์	๑. นายธีระพันธ์ วาฤทธิ์ ๒. ผู้สนใจในการอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือ
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๒๘ มิถุนายน ๒๕๖๔

๔. เวทีคืนข้อมูล

Focus Group สล่าในจังหวัดน่าน	
ผู้ให้สัมภาษณ์	๑. นายธีธัช สอนศิริ ๒. นายมนูญ ปะระมะ ๓. นายวิทยา สมนึก ๔. นายวิชาญ ปัญญา ๕. นายอนุรักษ์ สมศักดิ์ ๖. นายวีรชน หลวงแก้ว ๗. นายอนุชา คันทะเนตร ๘. นายสุมิตร จันทะเนตร ๙. นายญาณ สองเมืองแก่น ๑๐. นายวินัย ปราบริปู
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๑๓ – ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๔

Focus Group ผู้ทรงคุณวุฒิในจังหวัดน่าน	
ผู้ให้สัมภาษณ์	๑. นายแพทย์ชาตรี เจริญศิริ ๒. นายราเชนทร์ กาบคำ ๓. นายสง่า อินยา ๔. นางลิขิต จันทรกำธร ๕. นายจุมพล อภิสุข ๖. นายวินัย ปราบริปู ๗. หน่วยงานต่าง ๆ ที่สนใจด้านประเพณีแข่งเรือในจังหวัดน่าน
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๑๓ – ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๔

นิทรรศการ “ จุมสล่าเรือน่าน ”	
ผู้ให้สัมภาษณ์	๑. นายแพทย์ชาตรี เจริญศิริ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายธีธัช สอนศิริ ๔. นายมนูญ ปะระมะ ๕. นายวิทยา สมนึก ๖. นายวิชาญ ปัญญา ๗. นายอนุรักษ์ สมศักดิ์ ๘. นายวีรชน หลวงแก้ว ๙. นายอนุชา คันทะเนตร ๑๐. นายสุมิตร จันทะเนตร ๑๑. นายญาณ สองเมืองแก่น
ผู้สัมภาษณ์	๑. นายยุทธภูมิ สุประการ ๒. นายอธิปัตย์ สายสูง ๓. นายอนุชา คันทะเนตร ๔. นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
วันที่เก็บข้อมูล	๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๔

๕. ที่ปรึกษาโครงการวิจัยฯ

ผู้ให้สัมภาษณ์	๑
ชื่อ - นามสกุล	นายยุทธพร นาคสุข
ตำแหน่ง	ประธานหลักสูตรสาขาภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
หมายเลขโทรศัพท์	๐๘๖ - ๖๑๑๔๙๒๖
ที่อยู่	๑๙๐/๖๙ หมู่บ้านดรีมวิลล์ ๒ หมู่ ๑ ถนนบางกรวย - จงถนอม ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

ผู้ให้สัมภาษณ์	๒
ชื่อ - นามสกุล	นายสิทธิธรรม โรหิตะสุข
ตำแหน่ง	อาจารย์สาขาวิชาศิลปะจินตทัศน์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
หมายเลขโทรศัพท์	๐๘๑ - ๓๗๑๔๘๓๘
ที่อยู่	๕๘๔/๕ หมู่ ๒ ซอยเทพารักษ์ ๙๐ หมู่บ้านสยามนิเวศน์ ๑ ถนนเทพารักษ์ ตำบลเทพารักษ์ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

ผู้ให้สัมภาษณ์	๓
ชื่อ - นามสกุล	นายสักก์สีห์ พลสันติกุล
ตำแหน่ง	นักวิชาการประวัติศาสตร์นาน
หมายเลขโทรศัพท์	๐๖๕ - ๗๘๙๔๙๗๘
ที่อยู่	๘๖ หมู่ ๑ ตำบลฝายแก้ว อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

ผู้ให้สัมภาษณ์	๔
ชื่อ - นามสกุล	นายแพทย์ชาตรี เจริญศิริ
ตำแหน่ง	ที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน คณะทำงานศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่าน
หมายเลขโทรศัพท์	๐๘๑ - ๗๖๔๙๓๒๔
ที่อยู่	๑๘๘ หมู่ ๑๑ ตำบลไชยสถาน อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

ผู้ให้สัมภาษณ์	๕
ชื่อ - นามสกุล	นายจุมพล อภิสุข
ตำแหน่ง	กรรมการ มูลนิธิหอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ จนถึงปัจจุบัน
หมายเลขโทรศัพท์	๐๘๑ - ๔๙๙๓๖๗๑
ที่อยู่	บ้านแม่คำแปง ๓๓๕ หมู่ ๑ ตำบลกองควาย อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

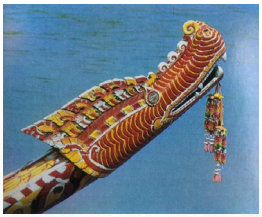

การเก็บ ตัวอย่างข้อมูลศึกษา งานแกะสลัก หัวและหางเรือแข่งพญานคร จังหวัดน่าน

การเก็บ ตัวอย่างข้อมูลศึกษา งานแกะสลัก หัวและหางเรือแข่งหวัดน่าน

รหัส	หัวเรือ	ลักษณะ	สล่า(ช่าง)	สถานที่พบ
๐๐๑		ลักษณะเป็นหัวเรือที่แกะจากไม้เป็นท่อนลวดลายถือมีความโดดเด่นเป็นศิลปะแบบพื้นบ้าน ศิลปะนาอีฟ (Naive Art) เป็นศิลปะบริสุทธิ์ที่สร้างสรรค์โดยผู้คนหลากหลายอาชีพซึ่งไม่ได้เรียนและฝึกฝนด้านงานศิลปะโดยตรง เน้นการสร้างสรรค์ผลงานที่มุ่งแสดงออกตามความต้องการของตนเองแบบซื่อๆและเทคนิควิถีของพื้นถิ่นเป็นหลัก	ไม่สามารถสืบค้นช่างได้	กลุ่มหัวเรือโบราณ พบที่ชุมชน ต้นฮ่าง ผู้ให้ข้อมูล ครู สถาพร. จันต๊ะยอด. ครูอาร์ต. รร. เชียงกลาง
๐๐๒				
๐๐๓		รูปแบบศิลปะที่ได้รับอิทธิพลสกุลช่างบ้านดอนไชยใต้	หัวนี้หัวของเพชสุทร ติดกับเรือมาตอนซื้อมาจากบ้านดอนแก้ว สล่าอินเขียน อาทะวงค์ เป็นผู้แกะสลัก สกุลช่างดอนไชยใต้	

รหัส	หัวเรือ	ลักษณะ	สล่า(ช่าง)	สถานที่พบ
๐๐๔		ลักษณะเป็นหัวเรือที่แกะจากไม้เป็นท่อนลวดลายถือมีความโดดเด่นเป็นศิลปะแบบพื้นบ้าน ศิลปะนาอีฟ (Naive Art) เป็นศิลปะบริสุทธิ์ที่สร้างสรรค์โดยผู้คนหลากหลายอาชีพซึ่งไม่ได้เรียนและฝึกฝนด้านงานศิลปะโดยตรง เน้นการสร้างสรรค์ผลงานที่มุ่งแสดงออกตามความต้องการของตนเองแบบซื่อๆและเทคนิควิถีของพื้นถิ่นเป็นหลัก	ไม่สามารถสืบค้นช่างได้	ถ่ายโดย ณัฐปคัลภ์ วันต๊ะ สถานที่ถ่าย บ้านสลี ต.พระพุทธบาท อ.เชียงกลาง จ.น่าน เวลาในการถ่าย เดือนตุลาคม ๒๕๖๓
๐๐๕		กางวิ๊ด : หัวเรือ ที่ถูกละวางเลิกใช้งานแล้วและถูกเก็บรักษาจัดแสดงใน อาคารกุติสงฆ์ โฮงครูบาบุญศรี ของชุมชนบ้าน นาปัง วัดนาปัง ที่พัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชน จัดแสดงวัตถุโบราณของมีค่าต่างๆของวัดและชุมชน หัวเรือโบราณ ที่มีชื่อตามลักษณะ กางวิ๊ด หรือคางสั้น เป็นลักษณะพิเศษของเชิงช่างพื้นถิ่น	ไม่สามารถสืบค้นช่างได้	ชุมชนบ้านนาปัง **“พิพิธภัณฑ์วัดนาปัง ชมหัวเรือแข่ง และหอธรรมโบราณ”** อายุมากกว่า ๒๐๐ ปี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

รหัส	หัวเรือ	ลักษณะ	สล่า(ช่าง)	สถานที่พบ
		ที่ใช้จิตนาการ และความศรัทธาต่อเทพสัตว์ ในตำนาน พญานาค แกะสลักท่อนไม้ออกมา กลายเป็นความงามที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน.... หนึ่งในความงามยุคต้นๆ ของตำนานวัฒนธรรมแห่งสายน้ำน่าน นคร นาเคนทร		
๐๐๖		นาปังคว้างน่าน หมายถึง เรือลำใหญ่และยาวมาก ขนาดเวลาพายกลับเรือจะขวางลำน้ำน่าน	ครูบาบุญศรี	
๐๐๗		เรือขนาดกลางชื่อ คำปิ๋ว หมายถึงเรือที่มีความเร็วแล่นฉิว	ครูบาบุญศรี	
๐๐๘		เรือขนาดใหญ่ จากรูปลักษณะน่าจะเป็นหัวเรือของชุมชนภูมินทร์ พบมีลักษณะแบบเดียวกันที่วัดรักษาไว้ แต่ได้ปรับเปลี่ยนสีเป็นกลุ่มสีเขียว	ไม่สามารถสืบค้นช่างได้	ภาพหัวเรือแข่งน่าน โดย ดร.สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา สถาปนิค ศิลปินแห่งชาติ สาขา ศิลปะสถาปัตยกรรม (สถาปัตยกรรมแบบร่วมสมัย) ประจำปี ๒๕๔๑

รหัส	หัวเรือ	ลักษณะ	สล่า(ช่าง)	สถานที่พบ
๐๙		เรือเสือเฒ่าท่าล้อ อายุ ๒๐๕ ปี	ไม่ระบุ	ปัจจุบันรักษาไว้ ที่บ้านท่าล้อ ต.ฝายแก้ว อ.ภูเพียง
๐๑๐		เรือเสือเฒ่าบุญเรือง อายุ ๑๘๔ ปี	- พระครูจักร ธรรมสุนทร - สล่าอินเขียน อะทะวงศ์ บ้านดอนไชยใต้	บ้านบุญเรือง ต.ไหล่น่าน อ.เวียงสา
๐๑๑		เรือคำแดงเทวี อายุ ๑๗๔ ปี	ครูบาคันธา (อดีตเจ้าอาวาส วัดน้ำปั้ว)	บ้านนาเตา ต.ริม อ.ท่าวังผา
๐๑๒		เรือแม่คำปิ๋ว อายุ ๑๓๘ ปี	ไม่ระบุ	บ้านนาหนุน ต.ริม อ.ท่าวังผา
๐๑๓		หัวเรือแม่บัวเขียว (อดีต) หัวเรือเจ้าพญาพรหม มินทร์ (ปัจจุบัน)	แสนหลวงราช สมปาน	บ้านท่าลี่
๐๑๔		หัวเรือแม่บัวเขียว (อดีต) หัวเรืออัญญาแม่ดวงคำ บัวเขียว (ปัจจุบัน)	แสนหลวงราช สมปาน	บ้านพญาวัด

รหัส	หัวเรือ	ลักษณะ	สล่า(ช่าง)	สถานที่พบ
๐๑๕		หัวเรือหมอกมุงเมือง	พระครูจักรธรรมสุนทร บ้านดอนไชยใต้	บ้านดอนไชยใต้
๐๑๖		เทพพิรุณทอง ๘๘	ธีธัช สอนศิริ ประทวน สอนศิริ บ้านดอนไชยใต้	บ้านดอนไชยใต้
๐๑๗		เพชรบุญเรือง บ้านบุญเรือง (พ.ศ. ๒๕๓๓)	พ่อประเสริฐ วงศ์สีสม (บ้านป่ากล้วย)	ทต.เวียงสา
๐๑๘		หัวเรือแม่ป้อม ราชมงคลฯ	สล่าอนุชา คันทะเนตร (บ้านศรีบุญเรือง)	
๐๑๙		บ้านไหล่น่าน	อุ้ยประเสริฐ วงศ์สีสม (บ้านป่ากล้วย)	ทต.เวียงสา
๐๒๐		หัวเรือโชคอนันต์นาวา บ้านธงหลวง แกะหัวโอ้ พ.ศ. ๒๕๔๒	ผู้แกะหัวเรือ สล่ามาก ศรีวงศ์ บ้านป่าหัด อำเภอภูเพียง	บ้านท่าล้อ

รหัส	หัวเรือ	ลักษณะ	สล่า(ช่าง)	สถานที่พบ
๐๒๑		สิงห์ท่าล้อ แกะหัวโอ้ พ.ศ. ๒๕๔๙	พระครูผาสุก นันทวัตร	บ้านท่าล้อ
๐๒๒		หัวเรือ มณีสายชล แกะหัวโอ้ พ.ศ. ๒๕๕๔	สล่าเสวียน วงศ์ศรีสม บ้านป่ากล้วย	บ้านท่าล้อ
๐๒๓		หัวเรือ เสือเฒ่าท่าล้อ (หัวเดิมยุคทำเรือเป็นเรือเล็ก/เรือเร็ว) แกะหัวโอ้ พ.ศ. ๒๕๕๒	สล่าเสวียน วงศ์ศรีสม บ้านป่ากล้วย	บ้านท่าล้อ
๐๒๔		หัวเรือ เพชรนครน่าน แกะหัวโอ้ พ.ศ. ๒๕๒๕	สล่ายุทธ ขัติยศ บ้านศรีบุญเรือง	บ้านท่าล้อ
๐๒๕		หัวเรือท่าล้อ ๒	สล่ายุทธ ขัติยศ บ้านศรีบุญเรือง	บ้านท่าล้อ

รหัส	หัวเรือ	ลักษณะ	สล่า(ช่าง)	สถานที่พบ
๐๒๖		หัวเรือเสือเฒ่าท่าล้อ พ.ศ.๒๕๒๙ (อดีต) หัวเรือเจ้าหลวงล้านตื้อ วัดกู่คำ	พ่ออุ้ยวาด ปัญญา บ้านป่าหัด	วัดกู่คำ
๐๒๗		หัวเรือเจ้าแม่สายฟ้า (หัวที่๒)	พ่ออุ้ยเสริฐ วงศ์สีสม บ้านป่ากล้วย	
๐๒๘		หัวเรือเทพพิกุลทอง ป่าหัด พ.ศ.๒๕๓๐	สล่าวิชาญ ปัญญา บ้านป่าหัด	
๐๒๙		หัวเรือขุนสาเลิศนาวีศรี ดอนแท่น	อุ้ยวงศ์ มโนรส บ้านดอนแท่น	บ้านดอนแท่น
๐๓๐		แม่นางบัวเร็ว	พ่ออุ้ยจันทร์ มีสุข (ผู้ขุดเรือขุนน่าน) บ้านดอนไชยใต้	บ้านเมืองเล็น
๐๓๑		หัวเรือขุนย่างและหัวเรือเพชรจำปี (อดีต)	กำนันเสงี่ยม จินะสิทธิ์	บ้านต้นฮ่าง

รหัส	หัวเรือ	ลักษณะ	สล่า(ช่าง)	สถานที่พบ
๐๓๒		หัวเรือเจ้าแม่บุญเรียบ	สล่าเสวียน วงศ์สีสม บ้านป่ากล้วย	บ้านน้ำครกเก่า
๐๓๓		หัวเรือมังกรทอง ท่าค้า	สล่าเสวียน วงศ์สีสม บ้านป่ากล้วย	บ้านท่าค้า
๐๓๔		หัวเรือมณีสายชล บ้านบุปผาราม	สล่าเดิน บ้านท่าข้าม	บ้านบุปผาราม
๐๓๕		หัวเรือเพชรปูคา บ้านปูคา	สล่าเดิน บ้านท่าข้าม	บ้านปูคา
๐๓๖		หัวเรือเทพประทุมทอง หรือเรือเกียรติมงคลทอง บ้านหนองบัว	สล่าเดิน บ้านท่าข้าม	บ้านหนองบัว อ.ท่าวังผา
๐๓๗		หัวเรือเจ้าพ่อพระหลักเมืองน่าน	พระครูผาสุขนันทวัตร	วัดมิ่งเมือง

รหัส	หัวเรือ	ลักษณะ	สล่า(ช่าง)	สถานที่พบ
๐๓๘		หัวเรือเจ้าพญาผาสุก	พระครูผาสุขนันทวัตร	บ้านสวนหอม
๐๓๙		หัวเรือพญาฒึ	สล่าอนุรักษ์ สมศักดิ์	บ้านพันต้น
๐๔๐		เรือบ๊ะส๊ะน๊อย	สล่าหนานยม สล่าอนุรักษ์ สมศักดิ์	บ้านเจดีย์
๐๔๑		เรือแอ๊กขะแต๊ก	สล่าอนุรักษ์ สมศักดิ์	บ้านพันต้น
๐๔๒		เรือเกียรติประวัติ	สล่าอนุรักษ์ สมศักดิ์	บ้านพันต้น
๐๔๓		หัวเรือทะยานชล บ้านดอนศรีเสริม	มาจาก บ้านต้นฮ่าง ไม่ระบุผู้ทำ	วัดกู่คำ

รหัส	หัวเรือ	ลักษณะ	สล่า(ช่าง)	สถานที่พบ
๐๔๔		หัวเรือขุนย่างหรือเพชรจำปี (ติดมากับเรือที่ซื้อมาจากบ้านต้นฮ่าง)	กำนันเสงี่ยม จินะสิทธิ์	วัดกู่คำ
๐๔๕		หัวเรือ ๑๒ คน	สล่าเสวียน วงศ์ศรีสม บ้านป่ากล้วย	วัดกู่คำ
๐๔๖		หัวเรือทะยานชล	สล่าเสวียน วงศ์ศรีสม บ้านป่ากล้วย	วัดกู่คำ
๐๔๗		ไม่ทราบชื่อเรือ แต่ติดมากับเรือเทพดอนทอง	พระครูประสิทธิวรคุณ	บ้านดอนไชย
๐๔๘		หัวเรือเทพสุนทรสาชล	สล่าอินเขียน อะทะวงศ์	บ้านดอนไชย
๐๔๙		หัวเรือขุนริมนาเตา รุ่น ๑	สล่าจันทร์ ปะระมะ	บ้านนาเตา

รหัส	หัวเรือ	ลักษณะ	สล่า(ช่าง)	สถานที่พบ
๐๕๐		หัวเรือขุนริมนาเตา รุ่น๒	สล่ามนูญ ปะระมะ	บ้านนาเตา
๐๕๑		หัวเรือแม่ป้อม ราชมงคล	สล่าอนุชา คันทะเนตร บ้านศรีบุญเรือง	บ้านศรีบุญเรือง
๐๕๒		หัวเรือแม่ป้อม ราชมงคล	สล่าอนุชา คันทะเนตร บ้านศรีบุญเรือง	บ้านศรีบุญเรือง
๐๕๓		หัวเรือขุนย่าง	กำนันเสงี่ยม จินสิทธิ์	บ้านต้นฮ่าง
๐๕๔		หัวเรือเพชรจำปี	ผู้ใหญ่ธีระพันธ์ วาฤทธิ์	
๐๕๕		หัวเรือศรีสุนทร	สล่าเดิน บ้านท่าข้าม (ผู้แกะสลัก) ผู้ใหญ่ธีระพันธ์ วาฤทธิ์ (ลงสี)	

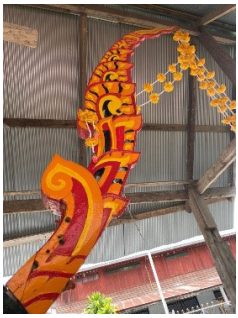
รหัส	หัวเรือ	ลักษณะ	สล่า(ช่าง)	สถานที่พบ
๐๕๖		หัวเรือเพชรจำปี พ.ศ. ๒๕๕๕	สล่าเดิน บ้านท่าข้าม (ผู้แกะสลัก) ผู้ใหญ่ธีระพันธ์ วาฤทธิ์ (ลงสี)	
๐๕๗		หัวเรือเพชรสุนทร ต้นฮ่าง หรือเรือตอปิโด (ดอนแก้ว)	สล่าเดิน บ้านท่าข้าม (ผู้แกะสลัก) ผู้ใหญ่ธีระพันธ์ วาฤทธิ์ (ลงสี)	
๐๕๘		หัวเรือศรีสุนทร	สล่าเสวียน วงศ์สีสม (ผู้แกะสลัก) ผู้ใหญ่ธีระพันธ์ วาฤทธิ์ (ลงสี)	
๐๕๙		หัวเรือน่านมงคลทอง	สล่ายุทธ ขัติยศ	
๐๖๐		หัวเรือเทพจักรีหรือเรือน่านฟ้า	สล่าอนุชา คันทะเนตร	
๐๖๑		หัวเรือไกรทอง ป่าสัก	พระครูประสิทธิวรคุณ	

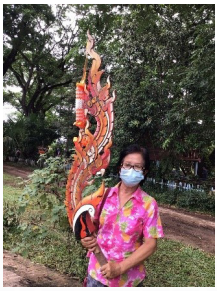
รหัส	หัวเรือ	ลักษณะ	สล่า(ช่าง)	สถานที่พบ
๐๖๓		หัวเรือเทพพิกุลทอง	สล่าวิชาญ ปัญญา	
๐๖๔		หัวเรือมังกรทอง พ.ศ. ๒๕๒๔	พ่ออุ้ยวาด ปัญญา สล่าวิชาญ ปัญญา	
๐๖๕		หัวเรือขุนไกร	สล่าวิชาญ ปัญญา	
				

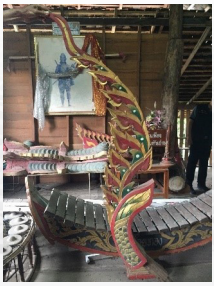
รหัส	หางเรือ	ลักษณะ	สล่า(ช่าง)	สถานที่พบ
๐๐๑		เรือไกรทอง ป่าสัก	พระครูประสิทธิวรคุณ	บ้านป่าสัก
๐๐๒		เรือเทพพิกุลทอง	สล่าวิชาญ ปัญญา	บ้านป่าหัด
๐๐๓		หางเรือขุนไกร	สล่าวิชาญ ปัญญา	บ้านป่าหัด
๐๐๔		เรือเจ้าพญาผาสุข	พระครูผาสุขนันทวัตร	บ้านสวนหอม

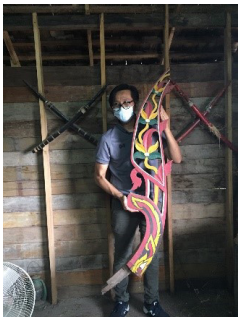
รหัส	หางเรือ	ลักษณะ	สล่า(ช่าง)	สถานที่พบ
๐๐๕		เรือเสือเฒ่าบุญเรือง....		บ้านบุญเรือง
๐๐๖		เรือแม่บัวเขียว วัดภูมินทร์	แสนหลวงราช สมปาน	วัดภูมินทร์
๐๐๗		เรือแม่คำปิ๋ว บ้านนาหนุน		บ้านนาหนุน
๐๐๘		เรือแม่คำปิ๋ว บ้านนาหนุน เรือคำแดงเทวี	ครูบาคันธา บ้านน้ำปั้ว	บ้านนาเตา

รหัส	หางเรือ	ลักษณะ	สล่า(ช่าง)	สถานที่พบ
๐๐๙		หางเรือพบที่วัดนาปัง ไม่ทราบ		
๐๑๐		หางวัลย์ สิงห์ท่าล้อ (ซ้าย) พ.ศ. ๒๕๔๙	พระครูผาสุก นันทวัตร	บ้านท่าล้อ
๐๑๑		หางวัลย์ เสือเฒ่าท่าล้อ (ขวา) พ.ศ. ๒๕๔๑/๔๒	สล่าประเสริฐ วงศ์ศรีสม	
๐๑๒		บ้านไหล่น่าน	ครูบาวัดบ้านบง	ทต.เวียงสา

รหัส	หางเรือ	ลักษณะ	สล่า(ช่าง)	สถานที่พบ
๐๑๓		แม่นางบัวเร็ว	พ่ออุ้ยจันทร์ มีสุข บ้านดอนไชยใต้	
๐๑๔		หางเรือเดิมบ้านท่าล้อ	พระครูประสิทธิวรคุณ บ้านป่าสัก	วัดกู่คำ
๐๑๕		หางเรือเจ้าหลวงล้านตื้อ	เจ้าอาวาส วัดกู่คำ	วัดกู่คำ
๐๑๖		เรือเทพสุนทรสายชล	พ่ออุ้ยเขียน อะทะวงศ์	บ้านดอนไชย

รหัส	หางเรือ	ลักษณะ	สล่า(ช่าง)	สถานที่พบ
๐๑๗		เรือบ้านดอนไชย ไม่ทราบชื่อเรือ	พระครูจักร ธรรมสุนทร	บ้านดอนไชย
๐๑๘		หางเรือขุนริมนาเตา รุ่น ๑	สล่าจันทร์ ปะระมะ	บ้านนาเตา
๐๑๙		หางเรือขุนริมนาเตา รุ่น ๒	สล่ามนูญ ปะระมะ	บ้านนาเตา
๐๒๐		หางเรือน่านมงคลทอง (หางเก่า)	สล่ายุทธ ขัติยศ	บ้านศรีบุญเรือง

รหัส	หางเรือ	ลักษณะ	สล่า(ช่าง)	สถานที่พบ
๐๒๑		หางเรือน่านมงคล	สล่ายุทธ ขัติยศ	บ้านศรีบุญเรือง
๐๒๒		หางเรือแม่ป้อม ราชมงคล	สล่าอนุชา คันทะเนตร	บ้านศรีบุญเรือง
๐๒๓		หางเรือขุนย่าง	กำนันเสงี่ยม จินะสิทธิ์	บ้านต้นฮ่าง
๐๒๔		หางเรือเพชรจำปี	ผู้ใหญ่ธีระพันธ์ วาฤทธิ์	บ้านต้นฮ่าง

รหัส	หางเรือ	ลักษณะ	สล่า(ช่าง)	สถานที่พบ
๐๒๕		เรือขุนย่าง	ผญ.ธีระพันธ์ วาฤทธิ์	บ้านต้นฮ่าง
๐๒๖		เรือเทพพิรุณทอง ๘๘	สล่าอินเขียน อะทะวงศ์ พระครูจักร ธรรมสุนทร	บ้านดอนไชย
๐๒๗		เรือเพชรบุญเรือง ๓	สล่าเสน่ห์ ธรรมไชย	บ้านดอนไชย
๐๒๘		เรือเจ้าแม่บัวเร็ว	สล่าวิชาญ ปัญญา	บ้านดู่เหนือ

ทะเบียนเรือแข่ง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

ที่	ชุมชน/ หมู่บ้านเจ้าของเรือ	เรือใหญ่	เรือกลาง	เรือเล็ก	รวม
๑	จังหวัดน่าน	ขุนน่าน			๑
๒	ภูมินทร์ – ท่าลี่	เจ้าแม่ทรายทอง		ธิดาทรายทอง	๒
๓	สวนตาล		สิงห์บรรดาศักดิ์	พรทองทิพย์	๒
๔	ดู่ใต้ หมู่ ๒	เพชรภูกวง	เทพประดู่ทอง		๒
๕	ดู่ต้นฮ่าง	เพชรนาคินทร์ทอง	เพชรประดู่ทอง		๒
๖	น้ำครกเก่า	เทพวิจิตร เจ้าแม่รินทอง	เจ้าแม่บุญเรียบ เทพวิจิตร ๒		๔
๗	น้ำครกใหม่	หงส์เงิน	หงส์ทอง		
๘	น้ำครกใหม่พัฒนา		เทพสามยอด		๒
๙	น้ำครกใหม่เกาะสวรรค์		เทพสิริพร ๑ เทพสิริพร ๒		๒
๑๐	ดอนเจริญ		ฟ้าสีทอง เพชรเชียงแสน		๒
๑๑	ศรีพันต้น	พญาคี	เกียรติประวัติ		๒
๑๒	ดู่เหนือ		เจ้าแม่บัวเรียว		๑
๑๓	เมืองเล็น		เมืองเล็น	พรพิษณุเทพ	๒
๑๔	หัวเวียงใต้		เพชรประกายฟ้า	เจ้าแม่โพธิทอง เทพธิดาสายฟ้า	๓
๑๕	ผาขวาง		น่านศิลาทอง	น่านพลังสันต์	๒
๑๖	ดอนน้ำครก		เพชรพญาแก้ว		๑
๑๗	ดอนศรีเสริม			ทยานชล ๕๐	๑
๑๘	ดอนแก้ว		ขุนโบราณ	ศรนารายณ์	๒
๑๙	พระเนตร			เทพสะบัดช่อ	๑
๒๐	พญาภู			พญาภู	๑
๒๑	ดอนมูล			เทพตะเคียนทอง น้องอาย	๒

ที่	ชุมชน/ หมู่บ้านเจ้าของเรือ	เรือใหญ่	เรือกลาง	เรือเล็ก	รวม
๒๒	น้ำล้อม		ขวัญใจนพรัตน์	บัวตองคะน อง น่าน	๒
๒๓	เจดีย์		เทพเจดีย์เงิน	เทพเจดีย์ทอง ๑	๑
๒๔	ธงหลวง			แม่คนสวย เทพศิลาทอง	๒
๒๕	พวงพะยอม			ยอดขุนพล	๑
๒๖	ท่าช้าง		เจ้าแม่ยอดคำไหล	เทพพญาช้าง	
	รวม	๘	**๒๑**	**๑๘**	**๔๖**

ทะเบียนเรือแข่ง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

ที่	ชุมชน/ หมู่บ้านเจ้าของเรือ	เรือใหญ่	เรือกลาง	เรือเล็ก	รวม
๑	ดอนไชยใต้	เทพพิรุณทอง ๘๘ เทพสุนทรสายชล เทพดอนทอง			๓
๒	บุญนาค	เจ้าแม่พญานาค พญายอดขวัญ			๒
๓	น้ำปั้ว	น้ำปั้ว เพชรทองคำ เพชรน้ำหนึ่ง	ขุนตี้ ชัยวุฒิ ๒	ขุนตี้ ชัยวุฒิ ๑	๔
๔	สถาน	เทพธารทิพย์ เพชรสุวรรณ			๒
๕	น้ำมวบ	ขุนสยามแดนทอง			๑
๖	ขึ่ง	เทพทองทิพย์ ๓๕๖		เทพโพธิ์ทอง ๓๕๖	๒
๗	ป่าสัก	ไกรทอง			๑

ที่	ชุมชน/ หมู่บ้านเจ้าของเรือ	เรือใหญ่	เรือกลาง	เรือเล็ก	รวม
๘	ตาลชุม	ธิดาวารี			๑
๙	บุญยืน	เจ้าแม่สายฟ้า	เจ้าแม่ตะเคียนทอง		๒
๑๐	ห้วยแก้ว	ขุนประดู่ทอง เพชรประทุมทอง			๒
๑๑	ดอนแท่น	เจ้าแม่ไทรทอง	ดอนแท่น ๔๑	เจ้าแม่ดาวเหนือ	๓
๑๒	บุญเรือง	เพชรบุญเรือง ๓	เพชรบุญเรือง ๒	เสือเฒ่าบุญเรือง	๓
๑๓	พระเนตร		เนตรมงคลทอง ๑ เนตรมงคลทอง ๒		๒
๑๔	ศรีมงคลเหนือ		เจ้าแม่บัวเทวีศรีมงคล		๑
๑๕	ศรีมงคลใต้		เจ้าแม่ย่า		๒
๑๖	วังม่วง		ขุนวัง เพชรพิณทอง		๒
๑๗	ดอนไชยพระบาท		เพชรพระบาท ๖-๗	เทพทันใจ เทพนาวา ๖-๗	๒
๑๘	สันติสุข		เทพธิดาดอย		๑
๑๙	ไหล่น่าน	เทพประทานพร ๒		เทพประทานพร ๑	๒
๒๐	กลางเวียง			ศรีกลางเวียง	๑
๒๑	เชียงบาล	เพชรล้านนา			๒
๒๒	เทศบาลตำบลกลางเวียง		คนสวยเวียงสา		
	รวม	**๒๐**	**๑๓**	**๑๐**	**๔๓**

ทะเบียนเรือแข่ง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

ที่	ชุมชน/ หมู่บ้านเจ้าของเรือ	เรือใหญ่	เรือกลาง	เรือเล็ก	รวม
๑	วังว้า	แดนสยาม ขวัญน่าน			๒
๒	สบยาว	เพชรอุทัย ๑ เทพทับทิมทอง			๒
๓	หนองบัว	เกียรติมงคลทอง		เพชรเมืองล้า	๒
๔	ดอนตัน	จ้าววารี ขวัญประชา		เทพประทานพร สิงห์ประดู่	๔
๕	หนองม่วง		ศรเงิน ศรทอง		๒
๖	เชียงแล		เทพชมพูทอง เจ้าแม่นางแล		๒
๗	ต้นฮ่าง		เพชรจำปี เพชรสุนทร		๒
๘	ฝายมูล		เพชรเมืองพวน ๒	มาลัยไทยพวน ๑ มาลัยไทยพวน ๒	๓
๙	ท่าวังผา		เพชรมงคลทอง ๒	เพชรมงคลทอง ๑	๒
๑๐	ศิลามงคล		เจ้าแม่ม่านฟ้า		๑
๑๑	ท่าค้ำ		มณีสายฟ้า	เทพสุวรรณ มังกรทอง	๔
๑๒	นาเตา			คำแดงเทวี ขุนริม	๒
๑๓	ม่วงใต้			พิชิตสายชล เพชรอัมพวัน	๒
๑๔	คัวะ			เพชรตะเคียนทอง เพชรน้ำเงิน	๒

ที่	ชุมชน/ หมู่บ้านเจ้าของเรือ	เรือใหญ่	เรือกลาง	เรือเล็ก	รวม
๑๕	ฮาฮาม			เจ้าแม่ทรายทอง เพชรทรายทอง	๒
๑๖	สบหนอง			เจ้าแม่หนองหลวง เพชรชมภู	๒
๑๗	ดอนแก้ว		ศรีไท-ยวน	นางพญาคำปิ๋ว	๒
๑๘	นาไฮ			เพชรโพธิ์ทอง	๑
๑๙	ปูคา			เพชรภูคา	๑
๒๐	สบย่าง			เพชรภูตอมคืนถิ่น	๑
๒๑	ดอนมูล		เจ้าเมืองขุนหลวง	เพชรอานุภาพ	๑
๒๒	ป่าไคร้			ขุนไคร้	๑
๒๓	ดอนชัย			ชัยเฉลิมพล	๑
๒๔	นาหนุน			นาหนุน	๑
๒๕	รร.ท่าวังผาพิทยาคม		นางพญาฟ้า-แดง		๑
๒๖	สบสาย		เทพเทียนทอง		๑
	รวม	**๗**	**๑๔**	**๒๗**	**๔๘**

ทะเบียนเรือแข่ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

ที่	ชุมชน/ หมู่บ้านเจ้าของเรือ	เรือใหญ่	เรือกลาง	เรือเล็ก	รวม
๑	ศรีบุญเรือง	น่านมงคลทอง น่านฟ้า			๒
๒	ป่าหัด	ขุนไกร เทพพิกุลทอง			๒
๓	ม่วงตื๊ด	คะนองน่าน	ดาวทอง		๒
๔	น้ำเกี๋ยน	เทพจอมหมอก			๑

ที่	ชุมชน/ หมู่บ้านเจ้าของเรือ	เรือใหญ่	เรือกลาง	เรือเล็ก	รวม
๕	ท่าล้อ	ท่าล้อ ๒ ท่าล้อ ๓		เสือเฒ่าท่าล้อ ท่าล้อ ๔	๔
๖	แสงดาว		เทพนรสิงห์ ๑ เทพนรสิงห์ ๒		๒
๗	น้ำลัด		นส.อรทัย พรเพชรรัตน์		๒
๘	หนองเต่า	เพชรพระธาตุ ๒	เจ้าแม่คำเข้ม	เพชรพระธาตุ ๑	๓
๙	หาดผาขน		ขุนชยังกูร	ช่อฟ้า	๒
๑๐	บุปผาราม			พิชิตวารี มณีสายชล	๒
๑๑	ร้องตอง			เทพสักทอง เจ้าแม่สร้อยฟ้า	๒
๑๒	หัวเวียงเหนือ	เจ้าแม่พรพิมล	เจ้าแม่เพชร เวียงเหนือ	เสือเฒ่าบุญเรือง	๒
	รวม	**๑๐**	**๘**	**๘**	**๒๖**

สรุปจำนวนเรือจังหวัดน่าน

อำเภอ	ใหญ่	กลาง	เล็ก	รวม
เมืองน่าน	๘	๒๑	๑๘	๔๗
เวียงสา	๒๐	๑๓	๑๐	๔๓
ท่าวังผา	๗	๑๔	๒๗	๔๘
ภูเพียง	๑๐	๘	๘	๒๖
รวม	**๔๕**	**๕๖**	**๖๓**	**๑๖๔**

(ที่มา : สมาคมเรือแข่งจังหวัดน่าน)

อภิปรายผล

พื้นที่ชุมชนในจังหวัดน่าน แบ่งเป็น ๓ โซน ชุมชนลุ่มน้ำ ที่มีกิจกรรมประเพณีแข่งเรือยาว ดังนี้

โซน ๑ น่านตอนเหนือ ได้แก่ อำเภอเชียงกลาง อำเภอปัว อำเภอท่าวังผา

โซน ๒ น่านตอนกลาง ได้แก่ อำเภอภูเพียง อำเภอเมืองน่าน

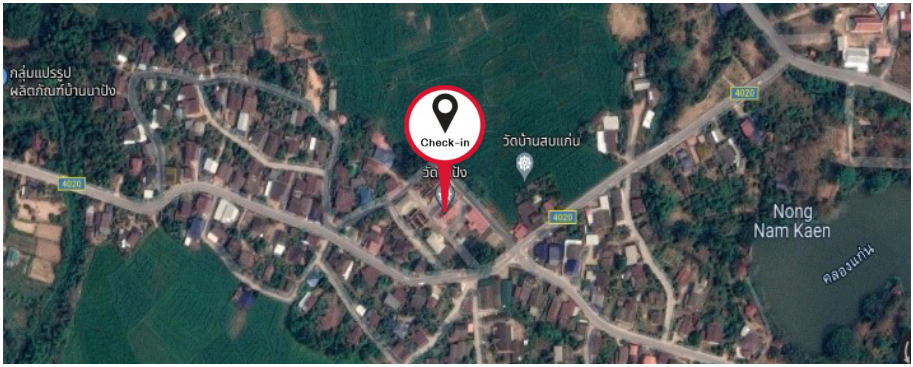
โซน ๓ น่านตอนใต้ ได้แก่ อำเภอเวียงสา

รูปที่ ๓ ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา

รูปแบบและความพิเศษ ของลักษณะเฉพาะสล่าประจำชุมชน (สกุลช่างประจำหมู่บ้าน) กลุ่มผลงานที่สล่า (ช่าง) นิรนามหรือที่เสียชีวิตไปแล้ว แต่ยังมีผลงานที่มีอิทธิพลและหลงเหลืออยู่ในชุมชน

กลุ่มสกุลช่างบ้านนาปัง

https://www.google.co.th/maps

ลักษณะภูมิประเทศบ้านนาปัง ตั้งอยู่บนที่ราบ ฟากตะวันออกของแม่น้ำน่าน มีพื้นที่ประมาณ ๑,๘๕๖ ไร่ หมู่บ้านทอดยาวจากทิศตะวันออกไปทิศตะวันตก ด้านทิศเหนือและทิศใต้ของหมู่บ้านเป็นทุ่งนา โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ บ้านนาข่อย บ้านหัวนา ตำบลท่าน้าว

ทิศใต้ ติดกับ ตำบลกองควาย อำเภอเมืองน่าน

ทิศตะวันออก ติดกับ บ้านม่วงใหม่ ตำบลนาปัง

ทิศตะวันตก ติดกับ บ้านสบแก่น ตำบลนาปัง

บ้านนาปัง ตำบลนาปัง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ ตามหลักฐานการสร้างพระพุทธรูปปางลีลาวัดนาปัง กรมศิลปากร กล่าวว่า พระพุทธรูปปางลีลาวัดนาปังสร้างครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ ๒๐ (พ.ศ. ๑๙๕๐ – ๒๐๐๐) บ้านนาปังเป็นชุมชนที่มีความเป็นตั้งแต่สมัยสุโขทัย มีมาก่อน พุทธศักราช ๑๙๕๐พงศาวดารเมืองน่านกล่าวถึงบ้านนาปังว่า ในปีจุลศักราช ๑๑๓๗ (พ.ศ. ๒๓๑๘) เจ้าหลวงวิฑูรเจ้าเมืองน่าน ได้ลี้ภัยสงครามมาอยู่บ้านนาปังเป็นเวลา ๑ ปี และในจุลศักราช ๑๒๑๙ (พ.ศ. ๒๔๐๐) เจ้าอนันตวรฤทธิเดชฯ เจ้าเมืองน่าน ได้บูรณะซ่อมแซมวัดวาอารามต่าง ๆ ของเมืองน่านเป็นจำนวนมากรวมถึงวิหารวัดนาปังด้วย

ผู้ให้ข้อมูล กำนันคำแสน (พ่อหนานคำแสน) อดีตกำนันตำบลนาปัง

“พิพิธภัณฑ์วัดนาปัง ชมหัวเรือแข่ง และหอธรรมโบราณ”

พิพิธภัณฑ์วัดนาปัง วัดนาปังมีอายุหลายร้อยปี ในบริเวณวัดมีกุฏิปูนเก่าแก่ที่จัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์วัดนาปัง จัดแสดงข้าวของเครื่องใช้ในอดีตของชาวบ้าน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๘ วัดนาปังสร้างกุฏิหลังใหม่และจะทำบุญฉลอง ชาวบ้านประชุมกันและมีโครงการจะรื้อโฮงครูบาบุญศรีเพื่อให้มีพื้นที่กว้างขวาง แต่กลุ่มอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้ขอให้ไม่รื้อถอน โดยจะใช้กุฏิหลังเก่านี้เป็นที่จัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้ที่บรรพบุรุษของชุมชนเคยใช้ทำมาหากิน ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๔๒ โรงเรียนน่านนครเห็นความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ชุมชนนี้ จึงเสนอโครงการปรับปรุงพิพิธภัณฑ์โดยมีบริษัทเอกชนร่วมสนับสนุน และมีนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา จจังหวัดน่าน และมหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพะเยา มาช่วยปรับปรุงรูปแบบการจัดแสดงให้เป็นระบบและน่าสนใจยิ่งขึ้น สิ่งที่น่าสนใจ

พิพิธภัณฑ์วัดนาปัง เดิมคือ “โฮงครูบาบุญศรี” หรือกุฏิสงฆ์ของครูบาบุญศรี อินต๊ะสาโร อดีตเจ้าอาวาสวัดนาปัง ก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๙

หัวเรือแข่ง หัวเรือแข่งรูปพญานาคแบบดั้งเดิมของน่านทั้งสามหัวที่มีอายุนับร้อยปีนี้ เป็นแรงบันดาลใจในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์วัดนาปัง หัวเรือเก่าแก่ที่สุดของเรือที่มีชื่อว่า นาปังคว้างน่าน หมายถึงเรือลำใหญ่และยาวมากขนาดเวลาพายกลับเรือจะขวางลำน้ำน่าน หัวเรือต่อมาของเรือขนาดกลางชื่อ คำปิ๋ว หมายถึงเรือที่มีความเร็วแล่นฉิว หัวเรือสุดท้ายชื่อ กางวิ๊ด แปลว่าคางสั้น อันเป็นเอกลักษณ์ของงานแกะสลักหัวเรือของช่างพื้นบ้านที่แกะสลักรูปหัวสัตว์ให้มีปากล่างสั้นกว่าปากบน การตั้งชื่อเรือแข่งจะบอกลักษณะของเรือ ซึ่งชาวบ้านจะตกลงตั้งชื่อกันเอง

๑. หอธรรม สันนิษฐานว่าสร้างราวปี พ.ศ. ๒๔๐๐ สมัยเจ้าอนันตวรฤทธิเดช เป็นงานของช่างชาวบ้านที่งดงามมาก

หัวเรือคางวิด

พระครูเจ้าปู่ครูบาอภิวัง

เรือคำปิ๋ว

เรือนาปังคว้างน่าน

พระครูบาบุญศรีอินทรสาโร
(พระครูอินทสารปยุต)

กลุ่มศิลปะชุมชนนาปัง อายุประมาณ ๒๐๐ กว่าปี

นาปังชุมชนโบราณ นับยุคสมัยเจ้าน้อยวิทูร ปรากฏชื่อในพงศาวดารน่านในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ แล้วมาปรากฏอีกครั้งเมื่อปี ๒๔๐๐ เจ้าชีวิตสร้างพระหาร และหอไตรไว้ มาถึงปี ๒๔๗๙ สมัยครูบาศรีรับช่วงวัดต่อจากครูบาอภิวัง ครูบาผู้เป็นสล่าหลวงเจ้าหัวหมวดตำบลนาปัง ท่านเป็นสล่าพื้นบ้าน งานแกะสลัก สล่าไม้ สล่าปูน เป็นนักพัฒนา นักบริหารนักจัดการ โดยเฉพาะ เป็นสล่าแกะสลักหัวเรือคางวิด หัวเรือรูปแบบเก่าที่สามารถเทียบเคียงกับภาพวาดเรือแข่ง วัดเวียงตา จิตรกรรมวัดเวียงต้าเป็นจิตรกรรมสีฝุ่นเขียนบนแผ่นกระดานไม้สักที่ประกอบขึ้นเป็นผนังวิหารของวัดเวียงต้า อำเภอลอง จังหวัดแพร่

ประวัติศาสตร์เรือ

- เรือคำปิ๋ว พ.ศ. ๒๔๙๓/๔ ได้มีเริ่มขุดเรือ ทำกันเอง ภายใต้การนำของพระครูบุญศรี (สล่า) และอาจารย์พรมรส พ่อเขียว มะริน ช่วยกันเป็นแกนนำพาชาวบ้านไปขุดเรือ โดยใช้ช้างลากมาที่บ้านนาปัง โดยนำเรือตัวอย่างจากบ้านน้ำลัด วัดความกว้างความยาวตามแบบมาเป็นเกณฑ์ทำเรือคำปิ๋ว

o หัวเรือหางวัลย์ ขุดโดยพระครูบุญศรี ได้ประดิษฐ์ขึ้นมา โดยใช้ไม้ตองทำได้ ๒ หัว

o พระครูบุญศรี ท่านมีความรู้เชิงช่าง ได้แก่ ช่างไม้ ช่างปูน วาดลวดลายเรือ

o เรือนั่งได้ประมาณ ๒๐ คน

o ขายต่อให้บ้านแสงดาว ราคาประมาณ ๗๕๐-๙๐๐ บาท ปี พ.ศ. ๒๕๑๑/๑๒

o ลักษณะคือ เป็นเรือที่น้ำหนักเยอะ ไม่ค่อยวิ่ง ไปพายแข่งกับบ้านไหนก็แพ้ตลอด ชาวบ้านเลยตั้งชื่อให้แกมประชดว่าเรือคำปิ๋ว ที่แปลว่า ไปเร็ว สาเหตุที่เรือไม่วิ่ง เพราะเป็นเรือลำแรกของหมู่บ้าน ความชำนาญในการขุดเรือ การตั้งเรือก็ไม่มีใครทำเป็น

- หัวเรือกางวิด ไม่ทราบข้อมูลผู้ทำ อายุของเรือและที่มา จากการอ้างอิงของพ่อกำนันอินต๊ะ อัตถยศบอกว่า เกิดมาก็เจอหัวเรือหัวนี้แล้ว สันนิฐานว่า มาจากหัวเรือลำก่อนหน้านี้ที่อาจจะเป็นเรือลำแรกของบ้านนาปัง แต่ไม่มีชื่อ

- หัวเรือนาปังคว้างน่าน เรือลำนี้มีรูปร่างยาว คนเฒ่าคนแก่สมัยก่อนบอกว่าความยาวของเรือเมื่อกลับตัวเรือก็เต็มน้ำน่านพอดี จึงเรียกว่า เรือนาปังคว้างน่าน

o ความยาวประมาณ ๑๒ วา

- สมัยก่อนฝีพายเรือแข่ง จะใช้วิธีการตกไม้พาย (การสุ่ม) และฮอมข้าว (ก๋วยต๋อด) แต่ละบ้านให้ฝีพายกิน

- นายหัวพ่อเลี้ยงแสน ขัดนันต๊ะ คนบ้านสบแก่น นายท้ายพ่อจันทร์แก้ว ชอบธรรมและพ่อหนานพล อักขระ

- พ่อแก้ว บ้านดอนไชย เป็นนายท้ายเรือ เป็นผู้มาฝึกสอนการพายเรือให้กับฝีพายบ้านนาปัง

- บ้านนาปังมี เรือ ๒ ลำที่ขุดเอง คือเรือนาปังคว้างน่าน มีมาอยู่ก่อนหน้านี้แล้ว ไม่ทราบคนขุด และเรือคำปิ๋ว ครูบุญศรี ส่วนหัวเรือกางหวิดนี้ไม่ทราบที่มาว่าเป็นใครขุด เพราะตั้งแต่เกิดมาก็มีอยู่ที่วัดนี้อยู่แล้ว รูปแบบเรือของบ้านนาปัง ตั้งแต่เริ่มทำเรือมา คือจะไปดูตัวอย่างเรือที่บ้านป่าสัก ตำบลตาลชุม

ที่มาของหัวเรือกางหวิด

- เรือทุกทำต้องทำแบบนี้ ถ้าคางตรงกัน จะไม่ได้ความบาลานซ์ของหัวเรือ เพียงแต่สิ่งที่จะแตกต่างกันคือ หมกขี้หมา ที่แล้วแต่สล่าแต่ละคนจะออกแบบให้ใหญ่หรือเล็กลง

- สาเหตุที่เรือกางหวิด เพราะสมัยก่อนกันยาเรือจะงอน หัวเรือก็จะโค้งงอไปตามกันยา ทำให้ได้ฉาก แต่เรือปัจจุบันกันยาตรง หัวเรือจะตรงตามทำให้ดูไม่ออกว่าเป็นเรือกางหวิด และไม่ได้ฉากเหมือนเรือในอดีต

- เรือสมัยก่อน นิยมสีเขียว

<u>สล่า สกุลช่าง แสนหลวงราชสมปาน “ พ่อปาน ธนูสนธ์”</u>

ศรัทธาวัดภูมินทร์

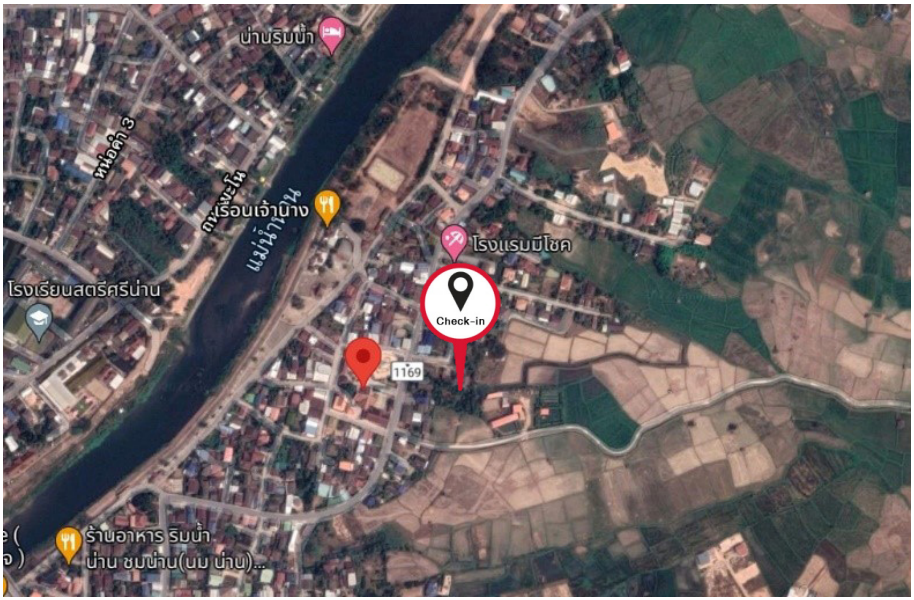
ศรัทธาวัดพญาวัด

“แสนหลวงราชสมปาน” หรือ พ่ออุ้ยบวรวงศ์ ธนูสนธ์ **ตามเรื่องเล่าของชุมชน ผู้ที่มีบทบาทเชิงช่าง และ เป็นผู้แกะสลักหัวเรือ ศรัทธาชุมชนบ้านท่าลี่ วัดภูมินทร์ และหัวเรือศรัทธาชุมชนวัดพญาวัด**

รูปแบบหัวเรือแบบนี้ ตอนหลังไม่เป็นที่นิยมจึง ถูกทิ้งขว้าง และหันไปหารูปแบบหัวเรือตามสมัยนิยมทำให้ชิ้นงานหัวและหางเรือ และการสืบสานต่อหายไป แต่โดยความโชคดี ที่ชุมชนยังคงเก็บรักษาหัวเรือรูปแบบการแกะสลัก ของแสนหลวงราชสมปานไว้ จึงทำผู้ศึกษายังสามารถถอดและเก็บรูปแบบลักษณะเรือไว้ได้

กลุ่มสกุลช่างบ้านท่าล้อ

https://www.google.co.th/maps

ชุมชนบ้านท่าล้อ ที่มีการสืบสาน รักษาเรือ ที่อายุมากที่สุดในได้บันทึกไว้ และยังคงนำมาใช้งานในการแข่งขันเรือประเพณีทุกปี เรือเสือเฒ่าท่าล้อ ที่มีอายุ ๒๐๐ กว่าปี

แม้ชุมชนจะไม่ได้เป็นผู้ริเริ่มขุดเรือลำนี้เอง แต่ได้จากการซื้อมาจากชุมชนอื่น แต่คนในชุมชนก่อมีความผูกพัน ห่วงแหนรักษารูปลักษณ์เรือให้ยังคงเป็นเรือแบบโบราณ

จากประวัติศาสตร์การก่อตั้งชุมชน ที่อ้างไปถึงสมัยยุคพญาคราญเมืองย้ายเวียงจากวรนครมาสู่เวียงภูเพียงแซ่แห้งโดยทางน้ำ ณ ฝั่งบ้านท่าล้อ และได้สร้างองค์พระธาตุเป็นอนุสรณ์ ในการย้ายเวียงครั้งนั้น ประกอบกับชุมชนที่ติดริมน้ำ ประเพณีที่ยึดโยงกับสายน้ำน่านอย่างยาวนาน ทำให้บทบาทการใช้เรือ และประเพณีการแข่งเรือมีความผูกพันธ์กับผู้คนอย่างลึกซึ้ง

ศิลปะเรือบ้านท่าล้อ และ “เรือเสือเฒ่าท่าล้อ”

เรือเหมือนเรือ แต่เรือไม่เหมือนเรอ (เฮือเหมือนเฮือ และเฮือก็บ่เหมือนเฮือ)

หัวโอ้เรือ

- หน้าแงมีหงอน
- มีเคี้ยว ๖ เคี้ยว
- เคี้ยวฟองเป็นเคี้ยวเสือ แหลม
- เคี้ยงหน้า (ล่าง) จะเป็นแบบฟันแมงมุม
- แก้ม แกะเป็นเกล็ดปลา คล้ายลายปลาช่อน ไม่มีลายดอก (แก้มปลาจริ)
- แก้มสองข้างไม่เท่ากัน
- เน้นสีส้ม
- กันยา/กั๋นยา ลายดอกบัวตูมอ่อนช้อย (ลานดอกป้าน, ดอกคอ, ดอกพัดยศ) โดยจินตนาการมาจากแก้มเรือ
- หัวปัจจุบันที่ใช้อยู่เป็นหัวใหม่ ซึ่งถอดแบบมาจากหัวเดิมทุกประการ เพราะหัวเดิมใช้ไม่ได้พังไปตามกาลเวลา
- หัวเรือและทรงหงอน
- รูปทรงคล้ายกับเรือเจ้าแม่คำปิ๋ว บ้านนาปัง (เรียกว่า หัวจระเข้มังก่อน คือ ปากจะยาวเล็กมาหาใหญ่ตรงโค่นหัว)
- ไม้ ใช้ไม้ส้อ (ไม้ที่มีลักษณะเบา)

หางวัน

- เป็นลายหางเป็นลายดอกชบา ซึ่งเป็นลายประจำของบ้านท่าล้อ
- โคนข้างล่างจะเป็นทรงหางไก่ และมีบั่วอ่อน หางใหญ่ ยาวโค้งลง
- บ้านท่าล้อ จินตนาการมาจากหางไก่
- ดอกใหญ่เด่น

ลวดลายของตัวเรือที่เป็นเอกลักษณ์ของเรือเสือเฒ่าท่าล้อ

- ลวดลายในตัวเรือ ดอกลายผักแว่น
- กั๋นยาลายอกบัวตูม (ดอกป้าน/พัดยศ) อ่อนช้อย
- ลวดลายของเรือจะมีสล่าหลาย ๆ คนมาช่วยวาดต่อๆ กันเรื่อยๆ จนเสร็จ ทำให้ลวดลายเรือจะไม่เหมือนกัน แต่มองไกล ๆ จะดูสวยงามเหมือนกัน โดยเน้นสีเหลืองส้ม

สีที่นิยม ชุมชนท่าล้อ

- สีแดง สีเหลือง สีเหลือง และสีขาว

เรือของบ้านท่าล้อ เรือของบ้านท่าล้อส่วนใหญ่ไม่ได้ขุดเรือเอง ส่วนใหญ่จะซื้อต่อมาจากบ้านที่ขุดเรือ

ในอดีต การเป็นเจ้าของเรือ เรือจะย้ายที่ตลอดเวลา เพราะมีการซื้อขายเรือจากหมู่บ้านที่ทำเรือ การได้มาของเรือ ซื้อเรือลำเดียวมาอาจไม่จำเป็นต้องมีหัว, หาง, ลำเรือมาพร้อมกัน เรือ ๑ ลำไม่ได้หมายความว่าจะมีหัวและหางเรือแค่ชิ้นเดียว ยกตัวอย่างการได้มาของเรือ หัวเรือ (หัวโอ้) และหางวัลย์ของเรือแต่ละลำ จำแนกได้ดังนี้ ๑) มาแต่เรือ ๒) เรือมาพร้อมกับหัวเรือหางเรือ ใช้ชุดเดิมของเรือ ๓) เรือมาพร้อมกับหัวมา หางมา และไม่ได้เอามาใช้กลับมาทำหัวเรือ หางเรือใหม่ ซึ่งตรงนี้ไม่ได้มีการจดบันทึกไว้ว่าเรือแต่ละลำใช้หัวโอ้ หางวันทั้งหมดกี่ชิ้นตั้งแต่ขุด/ซื้อมาเป็นเจ้าของในชุมชน

แต่ส่วนใหญ่แล้ว แต่ละบ้านที่ซื้อตัวเรือมาจะไม่นำหัวเรือของหมู่บ้านที่ซื้อมาใส่ ส่วนใหญ่จะทำหัวเรือขึ้นมาใหม่หรือสั่งทำเรือใหม่

- การทำหัวโอ้ หางวันเรือ จะทำตามจินตนาการของช่าง ซึ่งอาจจะมีต้นแบบมาจากหัวเรือที่สวนงามลำอื่น ๆ ได้

ช่างผู้บริบาลดูแลบำรุงรักษาเรือ เสือเฒ่าท่าล้อ

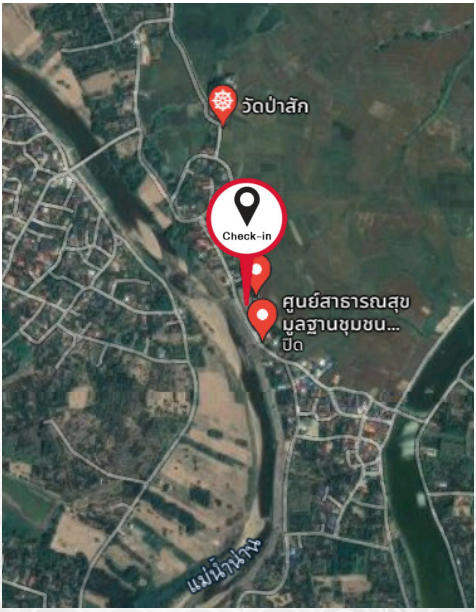

สล่า สุมิตร จันทะเนตร ทักษะความเชี่ยวชาญ ด้านแกะสลักหัวโอ้ หางวัลย์ และเรือจำลอง อีกทั้งเป็นช่าง ผู้มีบทบาทช่วยชุมชนในการรักษาเรือโบราณ เสือเฒ่าท่าล้อ ที่มีอายุกว่า ๒๐๐ ปี ให้ยังคงสวยงาม และสามารถร่วมกิจกรรมแข่งขันเรือยาวของจังหวัดทุกปี

ศิลปะสกุลช่างท่าล้อ สล่าสุมิตรจันทะเนตร

กลุ่มสกุลช่างบ้านป่าสัก

https://www.google.co.th/maps

บ้านป่าสัก หมู่ ๓ ตำบลตาลชุม เดิมบริเวณนี้มีต้นไม้สักขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก เรียกว่า ป่าสัก ชาวบ้านจึงนำมาเป็นนามของ หมู่บ้านป่าสัก และบริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์อยู่ริมแม่น้ำน่านด้วยเป็นชุมชนติดน้ำ ประเพณีการแข่งเรือจึงเป็นหัวใจสำคัญของการ ร่วมแรงร่วมสมัยของชุมชนในการจัดประเพณีแข่งเรือยาวของชาวอำเภอเวียงสา ที่ถือเป็นเทศกาลสำคัญและยิ่งใหญ่ของทุก ๆ ชุมชน

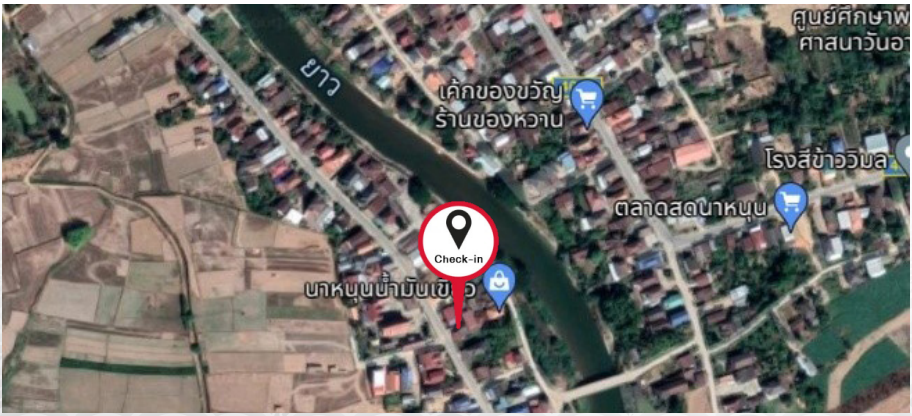

พระครูประสิทธิวรคุณ

พระครูประสิทธิ์ วรคุณ (หยัด) อดีตเจ้าอาวาสวัดป่าสัก ต.ตาลชุม อ.เวียงสา ถือเป็นสล่าช่างชั้นครู ที่มีความโดดเด่นในการพุทธศิลป์ หลายสาขา ทั้งงานปูนปั้น งานแกะสลัก และลงรักปิดทอง อีกทั้งถือเป็นสล่าช่างที่มีความพิเศษของตนเองในการแกะสลักหัวเรือให้กับชุมชนบ้านป่าหัด และชุมชนใกล้เคียง ที่มาขอให้พระคุณเจ้าเมตตาแกะสลักหัวและหางเรือแข่งให้

<u>รูปแบบสกุลช่างบ้านนาหนุน</u>

https://www.google.co.th/maps

ครูบาสุนันต๊ะ ได้ย้ายวัดลงมาอยู่ริมน้ำ และได้มองว่า น้ำอยู่ริมวัดและไม่มีรถโดยสาร การเดินทางส่วนใหญ่จะใช้เรือเป็นพาหนะ ครูบาสุนันต๊ะ จึงพาชาวบ้านไปขุดเรือที่บ้านปางสาซึ่งเป็นช่วงที่บ้านปางสามีการตัดไม้เพื่อจะสร้างอ่างเก็บน้ำ ครูบาสุนันต๊ะจึงได้ขอขุดไม้ที่นั้น เพราะไม้ลำนี้ถูกริมน้ำ ถ้าไม่ขอมาทำเรือก็จะถูกตัดทิ้งอยู่ดี เรือถูกขายและตกทอดย้ายไปหลายที่ และกลับมาอยู่ในบ้านนาหนุนอีกครั้ง

ประวัติเรือบ้านนานหนุน

เรือแม่คำปิ๋ว ขุดเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๔๒๖ ขุดด้วยไม้ตะเคียน ซึ่งได้มาจากป่าบ้านปางสา ตำบลผาตอ อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน โดยการนำของพระครูบาสุนันต๊ะ เจ้าอาวาสวัดนาหนุน และท่านผู้ใหญ่ธรรมจัย ธนะขว้าง ผู้ใหญ่บ้านนาหนุน ในสมัยนั้น เรือแม่คำปิ๋ว มีความยาว ๑๐ วา แต่เดิมเรือลำนี้ไม่มีชื่อ เวลาแข่งขันก็ใช้ชื่อหมู่บ้าน “เรือนาหนุน” เวลาจะนำเรือลงน้ำ จะมีนางคำกับนางดี เป็นผู้จูงเรือออกจากโรงเรือไปลงน้ำตลอด ชาวบ้านก็ได้ตั้งชื่อว่า “แม่คำดี” ภายหลังนาดีได้ถึงแก่กรรม เหลือแต่นางคำ ซึ่งเป็นผู้จูงเรือประกอบกับเรือพายไม่ค่อยเร็วเวลาลงแข่งขันก็ทำให้แพ้ลำอื่น ชาวบ้านจึงใส่คำว่า “ปิ๋ว” ต่อท้ายชื่อนางคำ จึงเป็นชื่อ แม่คำปิ๋ว ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เรือแม่คำปิ๋ว มีรูปลักษณ์หัวโอ้และหางวัน สวยงาม หัวและหางชูสูงงอนโง้งงามน่าเกรงขาม

เรือแม่คำปิ๋วชุมชนบ้านนาหนุน

<u>รูปแบบสกุลช่างบ้านน้ำปัว (เรือประจำชุมชนบ้านนาเตา)</u>

https://www.google.co.th/maps

ข้อมูลจาก ชุมชนน้ำปั้ว ไม่ปรากฏปีพ.ศ. ที่ซื้อมาจากบ้านน้ำปั้ว (ประมาณ พ.ศ. ๒๓๕๒) เป็นเรือที่ขุดจากไม้ประดู่ ผู้ที่สร้างเรือครูบาคันทา และพ่อเลี้ยงแสนอินต๊ะ เป็นผู้นำชุมชนขุด ชื่อเดิมของเรือ อีดู่เขียวค่อมงูลอย

ข้อมูลจากชุมชนนาเตา ที่ซื้อเรือมา คือ พระครูบาอุตระ วัดศิริธาดา (วัดนาเตา) รูปแบบเรือ หัวโอ้ หางวันและตัวเรือ ยังคงรูปแบบเดิม เพราะมีการสั่งห้ามจากครูบาอุตระไม่ให้ขายเรือลำนี้ ตั้งชื่อใหม่ว่า คำแดงเทวี ไม่ให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปลักษณะของตัวเรือ แต่สามารถซ่อมซ่อมให้อยู่ในลักษณะแบบเดิมได้ พ.ศ. ๒๕๒๕ วาดลวดลายแผนเรือใหม่ โดยช่างบุญนาค มีบุญ (ช่างริน) พ.ศ. ๒๕๔๗

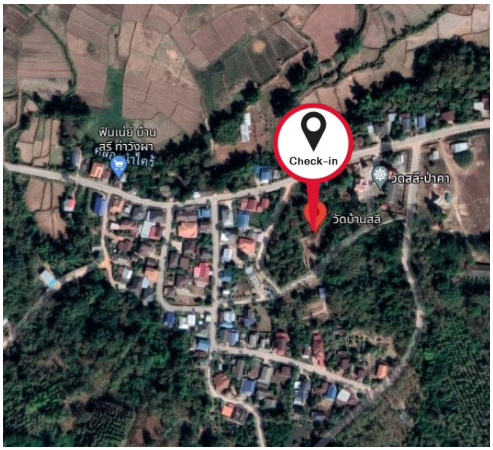

ปรับปรุงเรือ โดยช่างอิน หลี้เป๊ก บ้านนาเตา และช่างทวี สวาทวงศ์ บ้านท่าวังผา ลักษณะพิเศษของตัวเรือ คือ เรือจะหนักท้าย ทำให้ไม่สามารถห่มท้ายได้ เรือจมง่าย ท้ายจะจมลงก่อนตัวเรือ ไม่ล้มไปด้านได้ด้านหนึ่ง หัวโอ้ หัวเรือเป็นทรงจักจิ้ม ไม่มีหงอนสูง สี เป็นสีดำและสีแดง ลายแก้มเป็นลายเส้น (เกล็ดแก้ม) เคียวฟองเหมือนเคี้ยวหมูป่า โค้ง หมกขี้หมาใหญ่ ขดเป็นก้นหอยแบบวนออกหู เป็นลายเฉพาะถิ่น (ระบุไม่ได้) ลายหงอนกับลายหู จะเป็นลักษณะลายเดียวกัน มีลิ้น ดิ้นได้ (ถ้าอยู่ในน้ำลิ้นจะดิ้นไปตามจังหวะของการพาย และจังหวะของน้ำ) ที่มาของคำว่า “ชนะไป ๑ ลิ้น” เคี้ยวหน้าแงโค้งหมกตาทรงตาอ้อยหูไม่ยาว ไม่สูง ลายตั้ง หัวติดกับกันยา เนียนไปเหมือนเป็นไม้เล่มเดียวกัน

รูปแบบหัวเรือ สล่า นิรนาม บ้านสาลี

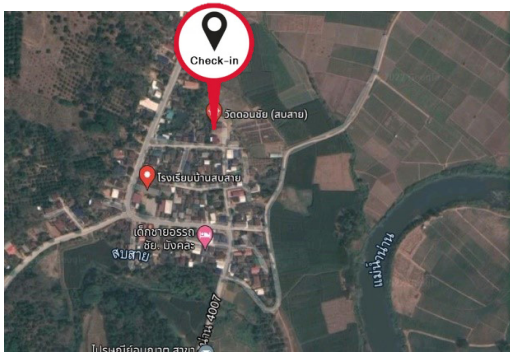

https://www.google.co.th/maps

หัวเรือนี้เป็นหัวเรือของบ้านสลี อำเภอเชียงกลาง (สลีศรีธารา) น่าจะเป็นหัวเรือเก่าแก่หัวเดียวที่ยังหลงเหลืออยู่ในเชียงกลาง ไม่สามารถ สืบค้นได้ว่าเป็นฝีมือสล่าท่านใดขุดแกะขึ้นมา ผู้เฒ่าในพื้นที่บอกว่าน่าจะมีอายุนานเกือบ ๆ ๒๐๐ ปี ได้มีเรื่องเล่าอยู่ว่าหัวเรือสลีธารานั้นมีความลี้ลับอยู่มาก มีผู้เฒ่าผู้แก่ที่มาถือศิลภาวนาที่วัดเล่าให้ฟังว่าเมื่อยามบ้านเมืองเกิดความแห้งแล้งชาวบ้านมักจะมีความเชื่อว่าเมื่อนำหัวเรือนี้ไปแช่น้ำฟ้าฝนก็จะตกบันดาลให้ชาวบ้านด้วยความเชื่อและคำภาวนาร้องขอหรืออะไรก็ตามแต่ทุกครั้งที่ทำพิธีก็มักจะเกิดฝนมาในเร็ววันหัวเรือนี้เคยหายไปจากบ้านสลีในช่วงเวลาหนึ่งในช่วงเปลี่ยนยุคของเก่าแก่มักถูกละทิ้งจึงตกไปอยู่ที่บ้านต่อมา ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านขอคืนและนำกลับมาสู่บ้านสลีอีกครั้ง ปัจจุบันชุมชนร่วมกันเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี

รูปแบบหัวเรือ สล่า นิรนาม บ้านสบสายเดิม (ดอนชัย)

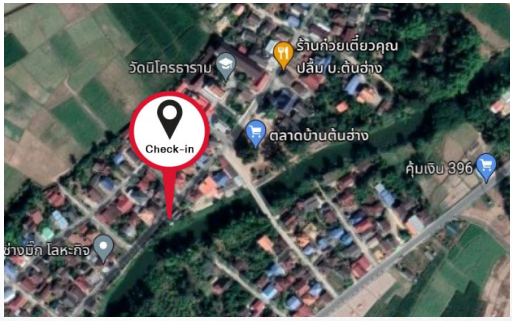

https://www.google.co.th/maps

หัวเรือ ชุมชนบ้านสบสาย เดิม (วัดดอนชัย) จากคำบอกเล่าของคนในชุมชน น่าจะเป็นหัวเรือที่มีการใช้งานในประเพณีแข่งเรือเดิม อายุคงประมาณ ๑๐๐ ปีขึ้นไป ปัจจุบัน ทางโรงเรียนปัวได้จัดซื้อไป เป็นสื่อการเรียนรู้ที่โรงเรียนปัว อำเภอปัว

รูปแบบหัวเรือ สล่า นิรนาม บ้านต้นฮ่าง

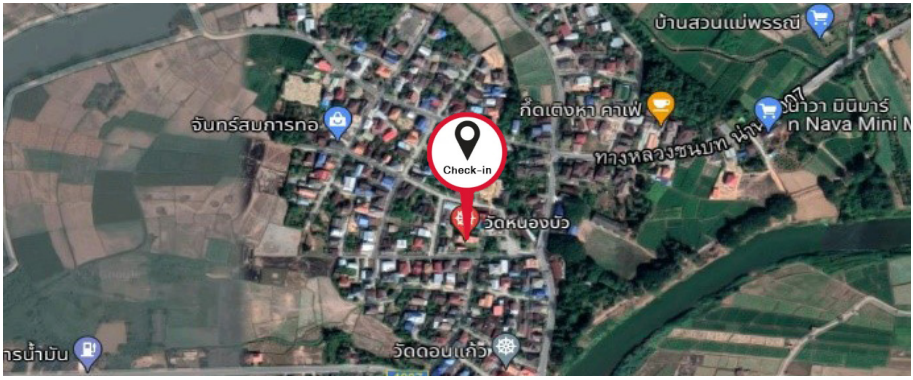

https://www.google.co.th/maps

หัวเรือ ชุมชนบ้านต้นฮ่าง เป็นหัวเรือโบราณของชุมชนที่เก็บรักษาไว้ ณ ศูนย์พิพิธภัณฑ์ ชุมชนบ้านต้นฮาง ผู้นำชุมชนให้ข้อมูลว่าหัวเรือนี้คงมีอายุไม่ต่ำกว่า ๑๐๐ ปี และทางชุมชนไม่สามารถระบุได้ว่าตัว ช่างแกะสลักเป็นใคร

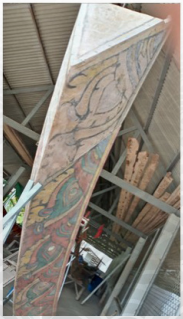
ชุมชนไทยลื้อ ชุมชนบ้านหนองบัว

ลักษณะเรือจั๊กแต่น คือมีลักษณะเหมือนเรือสะเปาที่ตาน... เป็นเรือหัวตัด มีลักษณะโปร่ง หลังจากนั้นถูกต้นตาลหักตกลงมาใส่เรือชาวบ้านจึงไม่ได้ซ่อมบำรุง จึงเหลือแต่กันยาที่ยังคงมีอยู่ ลักษณะพิเศษของเรือ คือ ลวดลายไทยลื้อที่ไม่เหมือนใคร

https://www.google.co.th/maps

บ้านหนองบัว ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา เป็นหมู่บ้านชาวไทลื้อกลุ่มใหญ่อาศัยมาช้านาน ถือได้ว่าเป็นหมู่บ้านไทลื้อเก่าแก่หมู่บ้านหนึ่งที่ตั้งขึ้นมาเมื่อ ๑๙๗ ปีก่อน มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับชาวไทลื้อจากเมืองล้าสิบสองปันนาที่อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองน่านว่า เมื่อประมาณจุลศักราช ๑๑๘๔ (พ.ศ. ๒๓๖๕) มีกิจกรรมการแข่งขันเรือเหมือกันทั่วชุมชนติดน้ำ แต่ลักษณะเรือแข่งของพี่น้องไทลื้อมีลักษณะพิเศษ แตกต่างจากเรือของชาวน่านโดยทั่วไปที่เป็นเรือมีหัวและหางคลายพญานาค ลักษณะเรือจั๊กแต่น คือ มีลักษณะเหมือนเรือสะเปา ไม่มีหัวและหาง

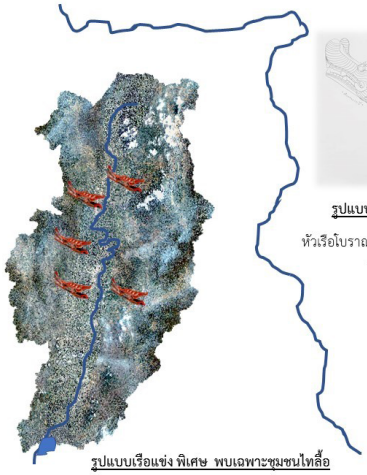

สกุลช่าง: สล่าแกะสลักเรือแข่งเมืองน่านรูปแบบเชิงช่างศิลป์มิติด้านหัตถศิลป์

กลุ่มตัวอย่างสกุลช่างสล่าผู้แกะหัวเรือ และหางเรือจังหวัดน่าน ทั้งหมด ๑๔ คน จากการลงพื้นที่ทั้งหมด ๑๗ ชุมชนในจังหวัดน่าน

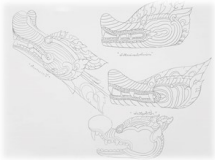
กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา

สกุลช่างสล่าเรือ ผู้แกะหัวโห้หางวัน และลวดลาย

๑. พระครูผาสุขนันทวัฒน์ บ้านสวนหอม
๒. สล่าธีรัช สอนศิริ, บ้านดอนไชยใต้
๓. สล่าเสวียน วงศ์สีสม บ้านบุญยืน ปากล้วย
๔. สล่าญาณ สองเมืองแก่น บ้านบุญยืน ปากล้วย
๕. สล่าอนุชา คันทะเนตร บ้านศรีบุญเรือง
๖. สล่าวิชาญ ปัญญา บ้านป่าหัด
๗. สล่าวีรชน หลวงแก้ว บ้านบุญเรือง (บ้านบง)
๘. สล่าธีระพันธ์ วาฤทธิ์ บ้านต้นฮ่าง
๙. สล่ามนูญ ปะระมะ บ้านนาเตา
๑๐. สล่าอนุรักษ์ สมศักดิ์ บ้านศรีพันต้น
๑๑. สล่าสินชัย ค่าคาม บ้านท่าข้าม
๑๒. สล่าเกรียงไกร แสงทิพย์ บ้านดอนแท่น
๑๓. สล่าสุมิตร จันทะเนตร บ้านท่าล้อ
๑๔. สล่าวิทยา สมนึก บ้านน้ำปั้ว

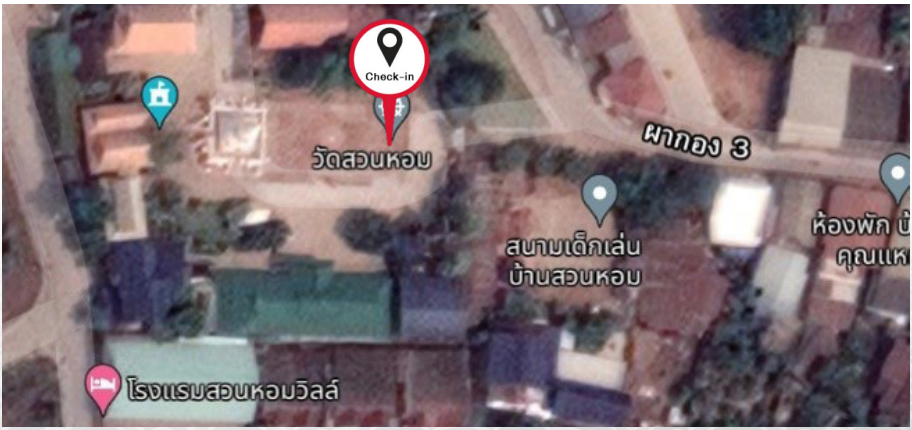

รูปแบบเรือแข่ง พิเศษ พบเฉพาะชุมชนไทลื้อ
หัวเรือจักแตน ชุมชนบ้านหนองบัว อ.ท่าวังผา จ.น่าน

รูปแบบหัวเรือแข่งยุคแรกของน่าน
หัวเรือโบราณ บ้านนาปัง และอีกหลายชุมชนลุ่มน้ำน่านที่เก็บรักษาไว้

ศิลปะสกุลช่างชุมชนบ้านสวนหอม อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

https://www.google.co.th/maps

ชุมชนบ้านสวนหอมไม่เคยมีเรือแข่งเลย แต่จะเริ่มที่มีเรือ ๕ คนตั้งแต่ตุ๊เจ้าย้ายมาจากวัดสวนตาล แล้วมาอยู่วัดสวนหอม หลังจากนั้นมีทางเทศบาล นายกนามโรจน์ ศรีวรรณนุสรณ์ ได้จัดแข่งขันแข่งเรือเทศบาล “โครงการ๓๑ชุมชน ๑ เรือแข่ง” ซึ่งบ้านสวนหอมอยู่ในเขตเทศบาลจึงเป็นครั้งแรกที่มีโอกาสเข้าร่วม ได้จัดแข่งขันในช่วงสงกรานต์ (ปีใหม่เมือง) เป็นการแข่งเรือประเภท ๑๒ คน ได้เข้ามาปรึกษากันระหว่างประธานชมรมเรือแข่ง ผู้ใหญ่บ้านและพระสงฆ์ในวัดสวนหอม ซึ่งพระครูผาสุกนันทวัฒน์ (ศราวุธ สุขวฑฺฒโน) ก็มีความสามารถในการแกะหัวเรือ หางวัลย์ และปรึกษาหารือบ้านใครมีไม้อะไรพอจะมาช่วยฮอมได้ เพื่อสร้างเรือขนาด ๓๐ ฝีพายขึ้นไป เป็นลำแรก ตั้งชื่อว่า “เรือแม่เนื้อทอง” ตอนนั้นก็ประสบผลสำเร็จ ได้รับรางวัลที่ ๕ จากนั้นก็มีชื่อเสียงมาตลอด ชุมชนบ้านสวนหอมได้พยายามเข้าร่วมประเพณีต่อเนื่อง ก็ได้มีเรือ ๓ คน เรือ ๕ คน จนมาถึงเรือ ๑๒ คน ซึ่งได้ไปแข่งขันถึงกว๊านพะเยา ไปแต่ละครั้งประมาณ ๓๐ คน

สล่าแกะสลัก เรือชุมชนบ้านส่วนหอม พระครูผาสุกนันทวัฒน์ (ศราวุธ สุขวฑฺฒโน) :

ได้เริ่มแกะสลักมาตั้งแต่เด็ก แต่อาจจะไม่ได้สวยงามมากนัก พอเป็นพื้นฐานการแกะ จุดเริ่มต้นไม่ได้แกะหัวเรือ เพื่อให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป แต่ต้องการทำออกมาให้สวยงามและดีกับชุมชนบ้านสวนหอม ได้ไปถอดแบบจากสล่าที่อื่น ๆ ที่โดดเด่นสวยงาม แบบไปดู ไปพูดคุย ศึกษาถอดแบบเรียนรู้ และนำมาปรับใช้กับศิลปะของตนเองและได้ถอดแบบหัวโอ้แบบเก่าจนถึงแบบสมัยใหม่ ตอนนี้ผลงานที่ทำตอนนี้ที่ได้ทำไว้คือ เรือที่เราอนุรักษ์และสมารถนำไปแข่งขันได้ มีความหนาของตัวเรือไว้เพื่อเป็นเรือต้นแบบ ให้คุณค่า ถ้าทำเป็นเรือเร็วอย่างเดียว มันก็จะเสียเร็วและหมดคุณค่าไปอย่างรวดเร็ว

- หางวัลย์ นำโครงลายมาจากบ้านหัวนา ต.นาปัง

- และได้ถ่ายทอดให้เยาวชนในชุมชนที่สนใจเข้ามาเรียนรู้ พยายามจะสื่อสารไปตามกำลังของตุ๊เจ้าและชาวบ้านช่วยได้ ชุมชนบ้านสวนหอมยังมีความสมัครสมานสามัคคีมีอยู่ ถือเป็นพลังที่เข้มแข็งที่อยู่ในชุมชนเมือง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นหมู่บ้านที่ส่งเสริมประเพณี เช่น ทำบอกไฟ แห่เทียน เป็นต้น

- บางคนอาจจะมองว่า ไม่ใช่เรื่องของตุ๊เจ้า (พระสงฆ์) ทำไมไม่นั่งภาวนา ตุ๊เจ้าก็มีหลายแบบบ้างเป็นพระนักเทศน์ พระนักพัฒนา นักก่อสร้าง นักวัฒนธรรม มีหลายอย่างหลายด้าน ต้องการจะให้เป็นทั้งหมดก็ไม่ได้ ตัวตุ๊เจ้าชอบสายนี้และคิดว่าไม่ผิดศีลธรรมก็จะทำต่อไป แต่ก็มีชาวบ้านบางคนที่ติ-นินทาบ้าง แต่ก็ไม่เป็นอะไร ถึงแม้ว่าผิดวินัยเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ว่าสามารถประคับประคองให้สังคมอยู่ได้ตุ๊เจ้าเราก็ต้องพึ่งพาศรัทธา ศรัทธาวัดก็พึ่งพาตุ๊เจ้า วัดวาอารามให้อยู่กันอย่างมีความสุข การแข่งเรือในแต่ละครั้งใช้เงินสูงและชาวบ้านต้องมีความศรัทธาสูง ตรงนี้ชาวบ้านมีการจัดการอย่างไร

- การจัดการของชุมชน คือ เปิดรับบริจาค แต่ไม่ได้มีการบังคับให้ เพราะชุมชนต้นตระกูลไม่ใช้ชุมชนที่มีเรือมาก่อน ถ้าจะขอบริจาคแบบแจ้งเลยว่า หลังคาเรือนนี้ต้องบริจาคเท่าไหร่ ชุมชนของเราใช้ตามกำลังศรัทธาของชาวบ้าน ในเรื่องการกินกลุ่มแม่บ้านก็จะไปตลาดตอนเช้าเพื่อที่จะหาซื้อวัตถุดิบที่ราคาถูก แต่ได้คุณภาพดี เงินที่บริจาควัดส่วนหนึ่งก็จะนำมาช่วยเรื่องเรือแข่ง และช่วยดูแลเด็กที่จะมามาอยู่หอพักมาช่วยพายเรือแข่ง กับข้าวก็ได้จากวันพระ มีศรัทธาเข้ามาใส่บาตรก็จะนำอาหารส่วนนี้ไปให้กับลูกเรือ ก็เพียงพอเป็นปี ๆ

รูปแบบที่โดดเด่นของบ้านสวนหอม

- ไม่ได้มีสล่าที่สืบถอดกันมาแต่เป็นการริเริ่ม จากพระครูผาสุกนันทวัฒน์ (ศราวุธ สุขวฑฺโน)

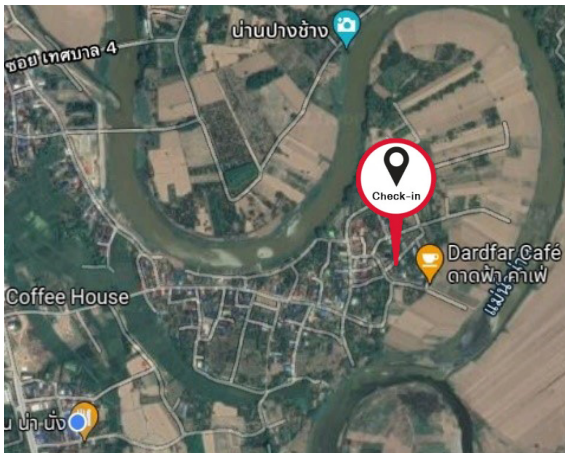
ลักษณะเด่นของหัวเรือบ้านสวนหอม

- หมกขี้หมาเป็นเกลียว ยาว แหลม เหมือนบ้านศรีบุญเรือง ไม่ได้เป็นปั้ง
- ลวดลายลู่ไปด้านหลังเหมือนตามลม ไม่ฝืนธรรมชาติ
- มีเหงือกสีแดงเห็นชัดเจน ก่อนไฟเหงือก
- ส่วนลายกนกต่าง ๆ ก็เหมือนหัวเรือตัวอย่าง
- ลายหงอน ได้นำลายจากบ้านขึ่งมาคือ ที่งอนคือม้วนไปด้านหลัง และได้เรียนรู้จากสล่านิตย์ คนบ้านท่าข้าม
- มองดูหัวโอ้แบบรวม ๆ ของพระครูจะมีความสมส่วน เช่น ลายกนก ความพลิ้วไหวของการตอกสิ่ว ซึ่งมาจากงานพุทธศิลป์ แกะพระพุทธรูปได้ เมื่อมาแกะหัวโอ้หางวันจึงมีความสวยงาม
- ศิลปะของพระครูจะไม่ตายตัว
- ไม้ก็เป็นปัจจัยสำคัญ ในการออกแบบลวดลายหัวโอ้ หางวัน ก็จะทำตามลักษณะของเนื้อไม้
- ถ้าทำให้พลิ้วเกินไปก็หักง่าย ทำหยาบเกินไปก็ไม่สวยงาม
- สามารถแกะได้ ถ้าได้สังเกตและฝึกลองมาปรับใช้ให้สวยงามแฝงฝีมือของตนเองเข้าไปด้วย
- เทคนิคการใส่ลิ้นของเรือ มี ๒ แบบ มะเก่าก็ใส่เชือกมัด และมีการถ่วงน้ำหนักบางที่ใส่เชื่อ ๑ เส้นและถ่วงน้ำหนักกับเหล็กหรือก้อนหินจะขึ้นลงก็ได้หรือไปทางซ้ายทางขวาได้ หน้าหลังได้ บางที่ใส่เชื่อ ๒ เส้น เวลาเรือเดินหน้าลิ้นจะพุ่งเข้าออกตามจังหวะของเรือ
- เริ่มทำหัวเรือตั้งแต่เป็นเณรอายุ ๑๔-๑๕ ปี และได้เริ่มแกะหัวเรือขนาดใหญ่ได้ประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๔

ศิลปะสกุลช่างบ้านดอนไชยใต้ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

https://www.google.co.th/maps

ชุมชนบ้านดอนไชยใต้ ตามประวัติ มีการขุดเรือและแกะสลัก หัวและหางเรือมาทั้งหมด ๑๗ ลำ ปัจจุบันมีการยำมาใช้ร่วมประเพณี ๓ ลำ ได้แก่ เรือศรีจุฑามาส เรือเทพดอนทอง เทพสุนทรสายชล เทพพิรุนทอง ๘๘ ความเหมือนและความแตกต่างของหัวเรือ หางวัลย์และตัวเรือ จะอยู่ที่แต่ละยุค

ศิลปะสกุลช่างบ้านดอนไชยใต้

- ตามประวัติที่ชุมชนบันทึกไว้ เริ่มตั้งแต่ยุคเรือหงส์ ได้แก่ เรือราชายักษ์ เรือแต่ละลำมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง

- เรือเทพพิรุณทอง ๘๘ และเทพสุนทรสายชล มองไกล ๆ ชาวบ้านจะแยกไม่ออกว่าลำไหนเป็นลำไหน เพราะว่าเขียนลายเหมือนกัน แต่ถ้านำมาเทียบกันแล้วก็จะมองออก ว่าหัวและหางเรือมีส่วนต่างอยู่แล้ว

สล่าชั้นครู พระครูธรรมจักรสุนทร และสล่าเขียน ถือเป็นสล่ายุคแรก ที่บันทึกได้

(ภาพจาก : www.facebook sannongkoi.nan) ท่านพระครูจักรธรรมสุนทร

หัวเรือเทพนรสิงห์ ๘๘

- หัวที่ ๑ พระครูธรรมจักรสุนทรเป็นผู้วาดลายและแกะเอง (หัวที่เคี้ยวแหลมชนสะพาน) โดยมีสล่าเขียน เป็นลูกมือ และมีคนในหมู่บ้านอีกหลายคนเข้ามาช่วยขุด ขุดครั้งแรกปี พ.ศ. ๒๕๓๑
- หัวที่ ๒ พระครูธรรมจักรสุนทรและสล่าเขียน ช่วยกันทำ

- หัวที่ ๓ ที่ใส่ในปัจจุบันเป็นทำขึ้นใหม่โดยสล่าธีธัส ใช้สลับกับหัวที่ ๒ แล้วแต่โอกาสและความพร้อมของหัวเรือ

หัวเรืออื่น ๆ พระครูฯ ไม่ได้ทำ แต่จะเป็นฝ่ายออกแบบ วาดและกำกับดูทุกขั้นตอนการแกะหัวเรือ แล้วให้สล่าเขียนเป็นผู้ลงมือทำ ได้แก่ หัวเรือหมอกมุงเมือง/เรือบ้านดอนไชย พระครูฯ ท่านจะสเกตภาพหัวเรือ ออกแบบให้สล่าช่างลูกศิษย์ทำงานแทน

หัวเรือเทพดอนทอง จะใช้หัวเรือเก่าของเรือเทพสุนทร (หัวแรก) ก่อนที่จะได้นำเรือไปทำใหม่ที่อู่ช่างสงวน แกะสลักจากไม้จำปี หัวเรือลำนี้โดนหลวงพ่อ ใช้อุปกรณ์เพียงมีด (ถาก) ฟัน อยู่หลายครั้ง เพราะท่านเห็นว่าสล่าเขียน ทำไม่สวย รูปทรงไม่โค้งอ่อนแบบที่ท่านต้องการ

หัวเรือเทพเพชรบุญเรือง พระครูเป็นผู้ออกแบบ ดูแลและเขียนลายโดยให้กลุ่มสล่าลูกศิษย์ สล่าเหน่และสล่าน๊อตเป็นคนแกะสลัก

- เรือเทพนรสิงห์ ๘๘ มีอยู่ ๒ หัว คือ

๑. หัวที่หนึ่งเป็นหัวเคี้ยวใหญ่ (ที่ชนสะพาน)

มีเคี้ยว ๕ ซี่ (ดูฝั่งเดียว) ฟันแพลม

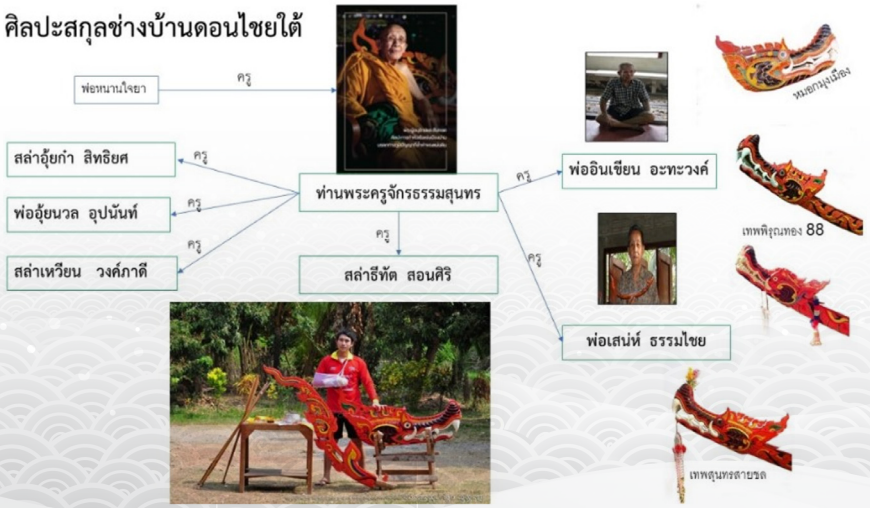
แก้มดอกไม้ ได้แก่ หัวมอกมุงเมือง หัวเรือตอปิโด (บ้านดอนแก้ว)

เรือที่ขุดให้บ้านเมืองเล็น อายุที่ขุดประมาณ ๗๓ ปี ชื่อเรือเสือเฒ่าเมืองเล็น

- ส่วนหัวเรือราชายักษ์ คณะผู้วิจัยพบ อยู่ที่วัดสวนหอม เป็นชิ้นงานต้นแบบสะสมของ พระครูผาสุกนันทวัฒน์ (ศราวุธ สุขวฑฺฒโน)

- เรือดอนใจป่าเกลือ แกะสลักและขุดโดย สล่าพ่อหนานไจยา เรือที่หลวงพ่อให้บันทึกไว้ มีทั้งหมด ๑๐ ลำเป็นเรือประชุมชนจำหมู่ บ้านดอนไชยลงเล่นลงพายจริง เรือลำอื่น ๆ จะเป็นเรือของเอกชนหรือสล่าช่างที่อยู่ในหมู่บ้านเป็นคนลงมือ ขุดเรือเพื่อขายให้ชุมชนอื่น ถึง ๗ ลำ

บ้านดอนไชยเปรียบเหมือนเป็นชุมชนท่าต่อเรือ เพราะมีสล่าขุดเรือจำนวนมาก จึงขุดเรือขายขายให้กับชุมชนบ้านอื่นๆ ทั่วจังหวัดน่าน เช่น ตำนานฝีมือ สล่าเรือพ่ออุ้ยจั๋น มีสุข ก็ขุดเรือลำใหญ่ ปัจจุบันนี้บริจาคเป็นเรือกู้ภัย กับทางอำเภอเวียงสา

เมื่อสืบค้น ประวัติ สรุปรายนาม สล่าแกะสลักเรือสกุลช่างบ้านดอนไชยที่ค้นพบบันทึกไว้ มีรายนามดังนี้

๑. ครูช่าง พรครูจักรธรรมสุนทร

๒. สล่าเขียน อะทะวงศ์ (เสียชีวิตแล้ว)

๓. สล่าเสน่ห์ ธรรมไชย (เสียชีวิตแล้ว)

๔. สล่าเจี๋ยน บุญทอง (เสียชีวิตแล้ว)

๕. พ่ออุ้ยจันทร์ (จั๋น) มีสุข (ขุดเรือขุนน่าน) (เสียชีวิตแล้ว)

๖. พ่อไชยวงศ์ เพียงน้อย (เก็บเรือ, เช็ดคาดหวาย, ตอกบัว, เอาระดับไม่ให้เรือเสียรูป, ช่าง)

๗. พ่อเหลี่ยน การินทร์ (ทีมงานสล่าตั้งเรือและซ่อมแวมเก็บเรือ, เช็ดคาดหวาย, ตอกบัว, เอาระดับไม่ให้เรือเสียรูป)

๘. พ่อชัยวัฒน์ กิติยศ เป็นหัวเรือมาตั้งแต่อดีต และแต่งหวาย

๙. ช่างปิน การินทร์ เป็นช่างทาสีเรือแข่ง

๑๐. สล่าเรือ นายศรีวัย ก๋ารินทร์ เป็นแกนนำเรือและเป็นแกนนำหลัก เป็นผู้เชื่อมความสามัคคีในชุมชน และเป็นนายท้ายเรือที่สามารถตั้งเรือได้เก่งที่สุด

๑๑. สล่าธีธัต สอนศิริ ผู้สืบถอดสล่าแกะสลักเรือแข่งสกุลช่างบ้านดอนไชยปัจจุบัน

เอกลักษณ์ของหัวเรือบ้านดอนไชย

ลักษณะเด่นของสกุลช่างบ้านดอนไชย คือ ไม่มีเส้นตรงนอกจากเคี้ยวเท่านั้น แนวคิดจากหลวงพ่อธรรมจักรฯ เวลาเราจับอะไร ถ้าเราจับตามคมก็จะไม่เหมาะมือ หรือปวดมือ ถ้าเราจับอะไรที่กลม นุ่มเราก็จะเหมาะมือ เน้นลวดลายไม่ให้มีเส้นตรง เพราะถ้าเป็นเหลี่ยมจะดูไม่งามตา *จับตามคม คือ รูปลักษณะที่เป็นเหลี่ยม

เทคนิคการแกะหัวโอ้เรือศิลปะสกุลช่างบ้านดอนไชยใต้ มีกระบวนการค่อนข้างซับซ้อน สล่าหรือช่างที่ทำจะต้องใช้ความรู้สึก ความละเอียด รูปร่างรายละเอียดหัวโอ้ที่เราได้แกะเหมือนศิลปะบ้านดอนไชยได้หรือไม่

- น้ำหนักของหัวเรือ หนัก ๑๘ กิโลกรัม
- ใช้ไม้ตองหรือไม้ทองหลาง ในภาษาไทย
- ลักษณะสวก (ดุ) มองมุมเงยจะดูน่าเกรงขาม และยิ้มอยู่ตลอดเวลา
- สี สีส้ม สีแดง สีเหลือง สีดำ เป็นสีหลัก (สีแดง กาฟัก ออกเป็นสีเข้ม)
    - o พ.ศ. ๒๕๒๘ เทคนิคการใช้สีส้มของพระครูฯ คือจะใช้สีแดงผสมกับสีเหลือง เพื่อให้ออกมาเป็นสีส้มแบบเรือบ้านดอนไชย (เกิดจากข้อจำกัดของสี)
- **จมูก** สีดำคาดแดง
    - o จมูกมน กลม ไม่แหลม
- **เขี้ยว** (ฟัน)
    - o เขี้ยวถ้ามองด้านฝั่งเดียวมีอยู่ ๗ เคี้ยว
    - o การไล่เขี้ยว เป็นกระบวนการที่สำคัญ เพราะถ้าแกะออกมาแล้วทำไม่เหมือนต้นฉบับหรือผิดรูปไปนิดหนึ่งก็ถือว่าไม่เหมือนต้นฉบับเลย ตั้งแต่เขี้ยวหน้าแงไปจนถึงเขี้ยวล่าง และปากจะแปะออก ถ้ามองจากมุมหน้า (ถ้าไล่ไม่ได้ก็จะไม่หัวเรือนั้นมาเลย)
    - o เขี้ยวไม่ได้ แหลมลงข้างล่าง แต่ว่าจะชี้ออกด้านข้าง
    - o เขี้ยวหน้า กับลายบนเหงือกจะมีลวดลาย
    - o หน้าแง มีเครื่องหมาย/ตราสัญลักษณ์ แต่ไม่ทราบแน่ชัดว่า มาจากไหน หน่วยงานใด คาดว่ามาจาก
    - o เขี้ยวฟองต้องแหลม งอน
- **แก้ม** การไล่แก้มไม่เหมือนที่อื่น แต่มีอยู่ ๒ ยุค

o แก้มจะเป็นการไล่ลาย มีอยู่ ๓ เต้า

- เต้าที่ ๑ เกล็ดแก้มแถวที่ ๑ เรียงร้อยต่อกันไป (เกล็ดแก้มแถวบน)
- เต้าที่ ๒ เกล็ดแก้มแถวที่ ๒ เรียงร้อยต่อกันไป (เกล็ดแก้มแถวกลาง)
- เต้าที่ ๓ เกล็ดแก้มแถวที่ ๓ เรียงร้อยต่อกันไป (เกล็ดแก้มแถวล่าง)

การแกะจะต้องแกะทีละดอก(ทีละเกล็ด) ไม่สามารถแกะเป็นแยกร่องแล้วมาค่อย ๆ แกะทีละเกล็ดได้ (ใช้คำว่า แกะดอก (เกล็ด) มันอมกัน)

- **ปลายหงอนและปลายหู** จะไม่ได้หงอนแบบงอ แต่จะงอนไปแบบลายกนกออกพลิ้ว ไม่ได้ลู่หลังหรือลู่หน้าอีกหรือไม่

o ปลายหงอน บาง (แปบ) ก็จริงแต่มาแปะปลาย

o หงอน ในสมัยก่อนถอดได้ ปัจจุบันถอดไม่ได้เนื่องจากหงอนหลุดบ่อย สล่าจึงตอกตะปูลงไว้ไม่ให้หลุด

- ตา มี ๒ แบบ

o หัวต้นแบบ แกะโดยสล่าเขียน ผู้ออกแบบโดยพระครูธรรมจักรฯ จะเขียนตาดำเล็ก มุมมองที่เห็นเลยจะเห็นว่าตาจะสวก (ดุ)

o หัวเรือสำรอง แกะโดยสล่าตวง ธีธัส จะเขียนตาดำโตขึ้น มุมมองที่เห็นตาจะยิ้ม

o ตาของเรือสกุลช่างสีบุญเรือง จะมีลักษณะตาโตกว่าสกุลสกุลช่างอื่น ๆ แต่ถ้าหากได้มีการเขียนลายลงไป จะมองว่าตาสมดุล

o แก้วตาเรือ จะเขียนตาดำไว้ตรงกลาง จึงช่วยลดความโตของลูกตาดูสวยงาม

- มะเด็ง/กระดิ่ง

o มะเด็งจะติดอยู่ในหงอน เวลาที่ใส่หงอนลงไปก็จะนำมะเด็งมัดผูกเข้าไปในปากที่มีหงอนโผล่ลงมา

o การใส่มะเด็งไว้ เพื่อเป็นสัญลักษณ์ให้กับนายหัวและนายท้ายเรือได้ส่งสัญญาณให้กัน ให้จังหวะ วิธีการ คือ นายท้ายห่มท้ายเรือกระดิ่งจะสั่นนายหัวก็จะได้ยินเสียง

o ซ่อนกุสโลบายไว้ คือ เนื่องจากเรือยาว นายท้ายไม่สามารถตะโกนบอก

นายหัวว่าไปทางซ้ายหรือทางขวาไม่ได้ จะต้องกระทืบเท้าเรียกนายหัวให้หันมามองสื่อสารกับนายท้าย จะไปทางซ้ายหรือขวาโดยการกวักมือบอก ในตอนตั้งลำเรือรอออกจากจุดสตาร์ท

- มียัญ อยู่ในเพดานปากด้านบน
- การใส่ลวดลายของหัว

o หลักคือเป็นการซ่อนลาย มองตั้งแต่จากปลายตาโค้งมาหาเขี้ยว อ้อมมาด้านหลังลวดลายจะต่อกันกับลายที่แก้มก็จะต่อกันไปจนถึงหู (ลวดลายต่อกันมา)

o ถ้าปลายตาและเขี้ยวไม่รับกัน ลายตรง(หลังหู)และลายแก้มไม่รับกับเขี้ยวก็จะไม่ใช่ศิลปะบ้านดอนไชยใต้

o จุดสำคัญที่หลอกตา ลวดลายตั้งแต่จมูกหรือหมกขี้หมาจะเป็นบานต่อกันมาจนถึงลายหลังตาและเกล็ดแก้ม จึงจะดูสวยงาม ลายไม่ขาดจากกัน

- สร้อยรอบแก้ม เป็นลายกนกหรือลายเถาวัลย์ออกมาเป็นเครือเดียวหรือเป็นเส้นเดียวกัน และมาแตกลายอีกครั้งที่หู สร้างเส้นล่างดอกกนกแต่ละตัวก็ตรงกลับลายเกล็ดทุกแถวไปจนถึงหู

- ลวดลายของเขี้ยวกับลายก็จะรับกัน ขีดไปตามรับกันพอดี

- การขดลายกนก จะบาก (แกะ) เป็นลายกลม

- ไส้ลาย (สีแดง) เป็นการเฉียงลายและใส่ไส้เข้าไป จึงดูเหมือนมีไส้แบบที่เจาะ/ปาด (บัก) และเซาะลาย เป็นการตัดเอียงหน้าลาย

- เทคนิคการแกะหัวเรือมี ๒ แบบ

o หัวเรือต้นแบบจะแกะจากไม้ทั้งดุ้น ไว้วิธีการเจาะและแกะสลักออก ซึ่งจะเป็นวิธีที่ยาก กาควบคุมลายในสมัยก่อนจึงทำได้ค่อนข้างยาก อาจจะผิดรูปแบบบ้างเพราะไม่มีเครื่องมือที่พร้อม (เทคนิคด้านภูมิปัญญา)

o หัวเรือจำลอง (ปัจจุบัน) จะใช้วิธีผ่าครึ่ง (ผ่าโขบ) และแกะด้านในให้เสร็จก่อนถึงจะนำมาต่อกัน เพื่อเก็บลายละเอียดข้างในให้เสร็จสวยงามก่อนที่จะมาแกะด้านนอกอีกครั้ง แต่ลักษณะรูปแบบ เทคนิคลวดลายไว้เหมือนเดิม ทำให้ดูว่าหัวเรือตอนนี้ดูเรียบละลายละเอียดดีกว่าหัวเรือสมัยก่อน

- ปีกแมงดา (บัวหางลิ่น บ้านศรีบุญเรือง, กาบจ้าว, กาบซาง) จะอยู่ต่อลงมา

จากหัวกันโงน (กันยา) เล็กน้อยแต่สำคัญ ประโยชน์ของปีกแมงดา ช่วยลดความหลวมของหัวเรือกับโงน และเพิ่มความสวยงาม

หางวัน

อาจจะเรียกว่า หางไก่

- หางวันจะใหญ่ น้ำหนักมาก มีความหนา โคนหางจะหนาและบางไล่ระดับไปถึงปลายหาง

- อดีต เรือบ้านดอนไชยจะเน้นโง้นหางวันให้ยาวกว่าหัวโอ้ เพื่อให้เห็นท่าทางในช่วงที่เรือแล่นจะดูสวยงาม

- ปัจจุบันโงนหัวจะยาว หางสั้น

- ใช้ไม้ตองหรือไม้ทองหลาง ในภาษาไทย

- การทำหางวัลย์ในยุคของหลวงพ่อ เน้นทำกนกเป็นตัว ภาคกลางเรียกลายทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ แต่ไม่ได้เป็นไปตามหลักของการเขียนลายไทย

- มีลายกนกอยู่ ๔ ตัว ซ่อนลาย (อมลาย)

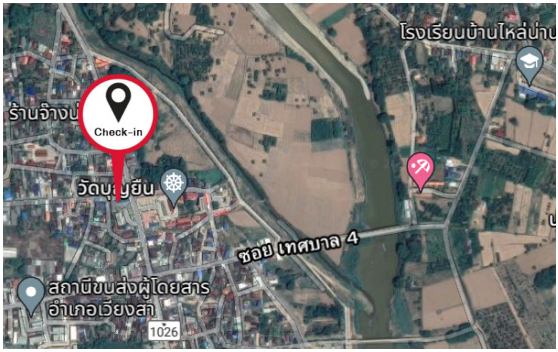
- ลวดลายการขดหัวขดหางจะขึ้นอยู่ที่คนทำ ขอให้ออกมาสวยและดูลงตัว

- หางเรือเทพพิรุณทอง ๘๘ และเรือเทพสุนทรสายชล จะมีความตรงขึ้นสวยงาม เน้นปลายหางจะเล็ก เกิดจากความบังเอิญของเนื้อไม้ และหน้าไม้ ที่พอทำหักโค้งไม่ได้มาก ตัวหางจึงออกมาเป็นแบบโคนเรือใหญ่ ปลายหางจะเล็ก ทำให้มองดูแล้วสวยงาม

- ไส้ลาย ไม่มาก แต่การขดลายหรือบากลายแล้วจะมาขดอยู่ที่หัว สวยงาม โดยเฉพาะมองอยู่ไกล ๆ สล่าทาสีส้มตัดขอบแดงมองมาจากที่ไกลจะดูเหมือนเป็นลายที่ละเอียด ซึ่งเป็นการหลอกตาให้มองดูแล้วละเอียด แต่ถ้ามองดูใกล้ ๆ ลายจะไม่ได้มีเยอะเหมือนมองไกล ๆ

สมัยก่อนที่หางวัลย์น้ำหนักเยอะอาจจะเป็นเพราะสมัยก่อนมีการห่มเรือ ถ้าหางไม่มีความแข็งแรงก็จะทำให้หักได้ และสร้อยสังวาลจะยาว

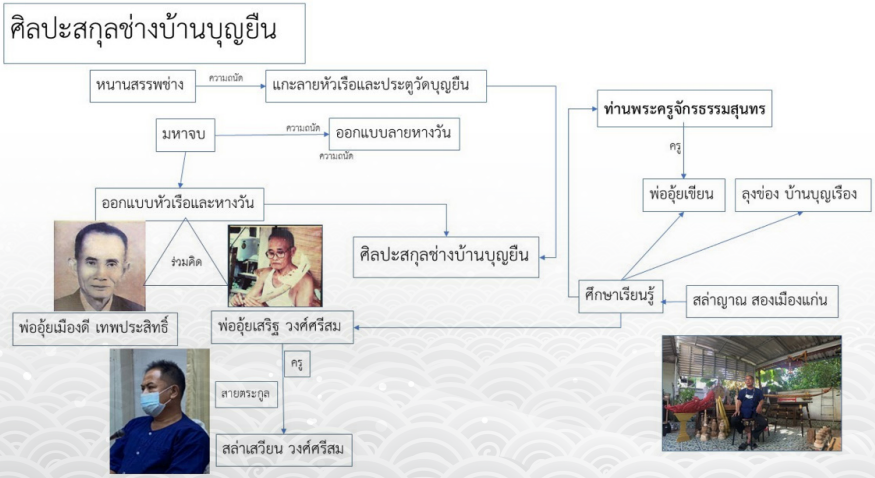
ศิลปะสกุลช่างบ้านบุญยืน (บ้านป่ากล้วย) อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

https://www.google.co.th/maps

ชุมชนเก่าแก่ริมปากน้ำสาและแม่น้ำน่าน เป็นชุมชนถอดตัวยาวตลอดแนวลำน้ำน่าน จึงมีความผูกพันกับสายน้ำอย่างลึกซึ้ง เป็นแหล่งบ่มเพาะสล่าชั้นครู ฝีมือแกะสลักหัวและหางเรืออันวิจิตรงดงาม เป็นที่นิยมของหลายชุมชน ต้องมาว่าจ้างให้ กลุ่มสกุลสล่าบ้านป่ากล้วยเป็นผู้แกะสลัก โดยมีสล่าชั้นครู พ่ออุ้ยเสริฐ วงศ์ศรีสมและพ่ออุ้ยเมืองดี เทพประสิทธิ์ เป็นผู้นำและเป็นยอมรับถูกยกย่องให้เป็น สล่าชั้นครูให้ผู้คนมาเรียนรู้ ศึกษากระบวนการสร้างสรรค์เชิงช่าง

สกุลช่างบ้านป่ากล้วย มีความพิเศษโดดเด่นเฉพาะ

หัวโอ้เรือ

- ทรวดทรง หมกขี้หมาเรียว ยาว ยุคแรกคงใช้สีเหลือ แต่ต่อมามีการใช้สีทอง
- มีลายกนกตัวเดียว เกาะรวบกัน เป็นลายเถาเส้นเดียว
- ลักษณะของหัวเรือ ระหว่างหน้าแง คือจะเว้าเข้ามาและอูม นูน

สิ่งที่ท้าทายในการทำหัว คือ แกะเคี้ยว (ฟัน) ต้องแกะให้ครบ สวยงาม และไม่ให้ฟันหัก ถ้าฟันหักก็ถือว่า ใช้ไม่ได้ และจะต้องแกะเคี้ยวอีกแกะอวัยวะส่วนอื่น ตอกไม่ได้ต้องใช้สิ่วปากเล็กจิ้มไปทีละนิด เพื่อให้ได้ฟัน

หางวัน

- รูปทรง ตั้งตรง ไม่โค้ง
- มีกนกต่อกัน ๕ ตัว และแตกออกมาข้างหน้า เรียกว่า จ๋ะคี
- ตรงกลางเป็นลายฉลุที่โปร่ง

เรือ สิ่งที่ยากที่สุดคือส่วนของหัวเรือและหางวัน

สล่าเสวียน วงศ์ศรีสม (ผู้เป็นลูก ผู้สืบถอด ฝีมือเชิงช่างต่อยอดถึงปัจจุบัน)

- เริ่มต้นทำหัวเรือจำลอง/เรือโชว์ ปี พ.ศ. ๒๕๒๘-๒๙ ทำตอนอายุ ๒๓ ปี ตอนเด็กเรียนรู้และเป็นลูกมือให้พ่ออุ้ยประเสริฐ วงศ์ศรีสม เตรียมอุปกรณ์ เครื่องมือ และชิ้นงานต่าง ๆ

- พ่ออุ้ยประเสริฐ วงศ์ศรีสม ทำเรือตั้งแต่สล่าเสวียนยังไม่เกิด

- เรือลำแรกของบ้านบุยยืน เป็นเรือไม่มีชื่อ เรียกชื่อกันว่า “เรือบ้านบุญยืน” เป็นเรือเมือง/เรือมะเก่า

- เรือสายฟ้า เป็นเรือที่ถูกประยุกต์ขึ้นมาใหม่

- จำนวนหัวเรือ-หางวัลย์ที่สล่าเสวียนมีมากกว่าหนึ่งพันชิ้น เพราะแทบทุกหมู่บ้านที่มีเรือแข่งจะต้องมีหัวเรือของสล่าเสวียนไม่ต่ำกว่า ๑ หัว บ้านที่สล่าเสวียนไม่ได้ทำให้ ในอำเภอเวียงสา ได้แก่ บ้านดอนไชย บ้านสถาน และบ้านบุญเรือง (บ้านบง) อำเภอภูเพียง บ้านศรีบุญเรือง บ้านป่าหัด อำเภอท่าวังผา บ้านนาเตา

- เรือบัวลอย ที่บ้านป่าหัดซื้อจากบ้านบุญยืนไป ชื่อเดิมชื่อ “หนุ่มน้อยคะนองน่าน”

เอกลักษณ์ของสล่าเสวียน วงศ์ศรีสม กล่าวถึงเรือ ต้นแบบถอดแบบรูปทรงออกมาจากเจ้าแม่สายฟ้า จากรุ่นพ่อ สล่าเสริฐ วงศ์ศรีสม

- o ใบหูจะงอนไปข้างหน้า
- o หมกตางอนไปข้างหน้า ตาตรงไปข้างหน้า
- o เขียวหน่าย ตรง ไม่งอ
- o เขี้ยวฟอง โง้งไปข้างหลัง
- o แก้มอูม ถ้ามองมุมข้างอาจจะเหมือนแบน แต่ถ้ามองของจริงจะมีความอูม
- o รูปทรงดี สวยงามเท่ากัน เรียวยาว
- o มีเกล็ดคางทุกลำ
- o ลวดลายเปลี่ยนไปบ้าง แล้วแต่รูปลักษณะ
- o หงอนถอดได้

- หางวัน
  - o หางนาค งอนพลิ้ว ปลายชี้ขึ้นไปข้างบน
  - o หางจะไม่มีความซ้ำ เปลี่ยนไปตามแบบและกัญญาเรือ
- แต่สามารถทำตามออเดอร์ของผู้ว่าจ้างได้ ถ้ามีแบบหัวเรือมาให้ทำ

สัมภาษณ์เจ้าป้อม ญาณ สองเมืองแก่น

ทำหัวเรือ หางเรือ และเรือจำลอง เป็นกิจกรรมยามว่าง ทำเป็นระยะ

แรงบันดาลใจในการทำ : มีความสนใจตั้งแต่อายุ ป.๓-ป.๔ ฝึกทำจากไม้เนื้ออ่อน เช่น ไม้งิ้ว(ไม้นุ่น) ไม้ป่อ อุปกรณ์สำคัญ คือ สิ่ว สิ่วเล็บมือหรือสิ่วคมหอบ (ซึ่งหายากมาก)

สล่าสมัยก่อน หวงอุปกรณ์เพราะสมัยก่อนหายากและมีราคาแพง จะหวงความรู้ ถ้ามีเด็กไปดูลวดลาย หรืองานที่สล่าทำ เมื่อเห็นว่ามีเด็กมาดูก็จะเปลี่ยนลาย ลบลาย ไม่ให้เป็นแบบเดิม เพราะไม่อยากให้เด็กมาเลียนแบบ ไม่ได้แนะนำเหมือนในปัจจุบัน เกิดทักษะในการฝึกฝีมือขึ้นด้วยตนเอง และพัฒนาขึ้นไปเป็นระยะ ๆ

“ภูมิพักลักจำ” เพราะเกิดในเมืองใกล้ ๆ กับคุ้มหลวง ในระแวกนั้นจะเป็นบ้านของเจ้านาย จึงมักจะมีช่าง ที่เป็นสล่า ไม่ว่าจะเป็นสล่าตีเงิน สล่าแกะสลัก สล่าทอผ้า สล่าทำงานหัตถกรรม มาทำงาน และพักค้างแรมที่บริเวณคุ้ม ตัวเองจึงได้เปรียบเพราะจะได้เห็นสล่าทำ ก็ได้ไปแอบดูและจดจำวิธีการต่าง ๆ เหล่านี้มาฝึกลองทำ

เกี่ยวกับเรื่องเรือ

- เกิดจากที่ไปเรียนหนังสือ สมุดมีที่ว่าง เพื่อนๆ และตนเองก็จะมาวาดหัวเรือแข่งกัน ใครวาดสวยไม่สวยก็ช่วยกันติชมด้วยกัน

- ได้จดจำลวดลายของเรือแต่ละบ้าน ใครเชียร์บ้านไหนก็จะวาดเรือบ้านนั้นเข้าเส้นชัยก่อน (ในภาพวาด)

- หลังจากเรียนจบก็ได้ไปเป็นสล่าที่ไปสร้างวัด แต่ก็ยังไม่มีทักษะในการออกแบบมาก

- ได้ไปทำงานอยู่ทางตอนเหนือของจังหวัดน่าน

- เริ่มมาใช้ชีวิตที่อำเภอเวียงสา เมื่อปี ๒๕๓๔-๓๕ มีความโชคดีที่ได้มาพบกับพ่อประเสริฐ วงศ์ศรีสมและครอบครัว พระครูฯ บ้านดอนไชย ลุงน้อยเขียน บ้านดอนไชย และลุงข่อง ช่างซอ บ้านบุญยืน ได้ไปติดต่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กับท่านเหล่านี้ อะไรที่เรานำมาพัฒนา ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ ก็นำมาช่วยสล่า เช่น พ่อประเสริฐ ไม่ถนัดในการวาดลวดลาย เราก็วาดลวดลายให้ท่านนำไปให้พ่อประเสริฐ ช่วยกันด้วยจิตใจ เพราะตอนนั้นยังไม่มีมูลค่า ไม่ได้มีการทำแบบปัจเจค มีไม้ก็มาช่วยกันทำ ยกตัวอย่างหางเรือเจ้าแม่สายฟ้าก็มาทำที่นี่ ทำให้ฟรี ไม่คิดเงิน ทำเพื่อหมู่บ้าน มีอุปกรณ์อะไรที่เรามีก็เอามาใช้ ตัวไหนที่ไม่มีก็เอาเงินกองกลางมาซื้อ

- ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๓๙-๔๐ ได้เริ่มมาทำหัวเรือขนาดใหญ่ ตั้งแต่นั้นมาประมาณซัก ๒๐ หัว ส่วนมากจะทำหัวสำหรับประดับบ้าน ที่มีคอต่อออกไป

เรือ – พญานาค

- น่าน เป็นเมืองแห่งพญานาคราช หรือนาเคนนคร หรือนันทะบุรี มาจากนคนาม หรือนันทะนคร การตั้งของคำว่าน่าน มาจากพยัญชนะ น.หนู หรือตัว นะ พยัญชนะทั้งหมดนั้นจะมี ๙ คณะ มาจากทักษาหรือบริวารของเมือง ประกอบด้วย ปะ อา เต๋ สลี มะ อุ มะ มะ ก๋า บริวาร เดช ศรี มนตรี อุตสาหะ มูลละ กาลกิณี เป็นทักษาของเมือง เพราะฉะนั้นวัดวาอารามในเมืองน่าจะมีพญานาคเป็นหลัก

- “นาค” มีความเชื่อว่าเป็นเทพเจ้าแห่งสายน้ำ เป็นสัตว์ที่อยู่ในพระพุทธศาสนา และยังเชื่อว่า ยังมีนาคเฝ้ารักษาอยู่ที่แม่น้ำน่าน และตำนานของพระเจ้าเรียกโลกหรือราชวงศ์ต่างๆ ที่กล่าวถึง ความลี้ลับของจังหวัดนาค นอกจากอีสานแล้ว แม้แต่พระเจ้าตนหลวงแห่งทุ่งเอี้ยง จ.พะเยา ก็ยังได้กล่าวถึงนาคที่เอาทองคำมาให้สองสามีภรรยาสร้างพระเจ้าตนหลวง เมื่อ พ.ศ. ๒๐๐๐ ที่ผ่านมา

- คนเมืองน่าน ในยามที่วิกฤต ฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล ชาวบ้านก็จะเอาเรือแข่งออกมาพายในน้ำ/ลงน้ำ เพื่อให้ฝนตก ถึงเรียกว่า นาคเล่นน้ำ คนน่านจึงนับถือ

นาคหรือเรือแข่ง

- เรือแข่ง จะไม่ถือว่าเป็นสมบัติของคนใดคนหนึ่ง จะเป็นของส่วนรวม หมู่บ้าน วัด เป็นศูนย์รวมจิตวิญญาณที่หล่อหลวมผู้คน แม่บ้านจะมีหน้าที่เอาข้าว-อาหารไปเชียร์เรือ ส่งให้คนพายเรือ พ่อบ้านมีหน้าที่ไปซ่อมเรือ พายเรือ ผู้เฒ่าผู้แก่จะมีหน้าที่ตกแต่งเรือ ซ่อมเรือ ห้างดาเครื่องเซ่นไหว้ในพิธีต่าง ๆ

- เรือแข่ง อดีตเป็นพาหนะที่บรรทุกผู้คน พระสงฆ์ไปร่วมกิจกรรมในงานประเพณีออกพรรษา กินสลาก หรือน้ำท่วมก็จะใช้เรือแข่งบรรทุกคน ข้าวของ หนีน้ำท่วมไปยังที่ที่ปลอดภัย แต่ไม่ได้ใส่หัวใส่หาง

- อดีตของที่อยู่ในเมือง มีชาวบ้านที่บ้านสวนหอมเสียชีวิต ก็จะเอาร่างใส่ไว้ในหีบ วางบนเรือมา เพื่อฌาปนกิจศพ

- มีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตคนเมืองน่าน

- ปัจจุบัน เรือแข่งด้วยภาวะที่เกิด โรค สังคม วิถี บทบาท ภาวะเริ่มเปลี่ยนไป เด็กรุ่นใหม่ไม่ได้สนใจ ค่านิยมที่ปลูกฝังมี แต่ก็ไม่ได้ถอดจิตสำนึกออก เด็กไม่สามารถไปซ้อมเรือ พายเรือได้ ผู้คนรุ่นเก่าที่จะมาช่วยสอนเรื่องพายเรือก็มีอายุมากขึ้น บางท่านก็เสียชีวิต และคนรุ่นใหม่ก็ไม่ได้ทำงานอยู่ในชุมชน แยกย้ายไปทำงานนอกพื้นที่ ไม่มีเวลามาซ้อมเรือเหมือนแต่ก่อน กลายเป็นสังคมเมืองไม่ได้เป็นสังคมเกษตรกรรมเหมือนในอดีต การแข่งเรือเลยจางหายไปเรื่อยๆ ในปัจจุบัน

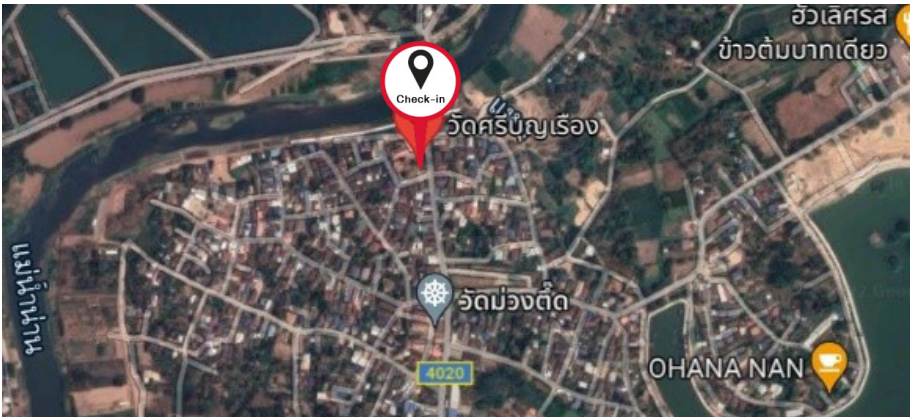
- เรือแข่งเมืองน่านมีความเป็นพญานาค คนเมืองน่านนับถือพญานาค ไม่ได้หลบหลู่ แต่ก็ไม่ได้หลงงมงายจนเกินไป

- จำแนกช่างที่สร้างเรือประกอบเรือแข่ง มีข้อแตกต่างอยู่ ๒ ส่วน

ส่วนที่ ๑ มาจากวิถีความเป็นส่วนรวม อดีต (สมัยโบราณ) วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการรวบรวม โฮงเรือจะอยู่ที่วัด พระเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ ฝ่ายฆราวาสนำโดยกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้นำชุมชน เป็นตัวหลัก

ส่วนที่ ๒ รูปแบบของหัวเรือ หางเรือ ซึ่งมีรูปแบบเค้าโครง มีลักษณะพิเศษเฉพาะหมู่บ้าน และถ้ามองทางกายภาพก็คือสี กนก เกล็ดแก้ม หู การแบ่งระยะ โค้งและเค้าโครง ไม่เหมือนกัน (สล่าสมัยก่อนจะไม่ได้ทำเป็นอุตสาหกรรม)

ศิลปะสกุลช่างบ้านศรีบุญเรือง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

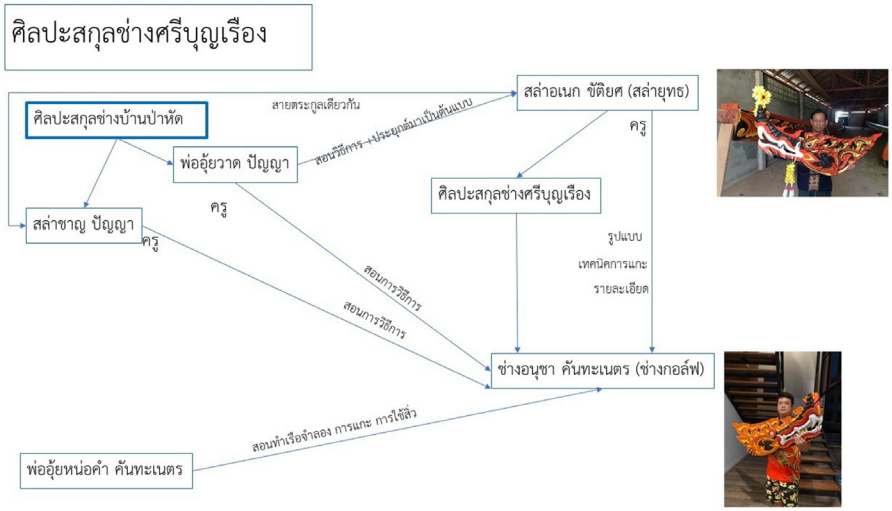

https://www.google.co.th/maps

ชุมชนติดน้ำ กับประเพณีแข่งเรือยาวที่สืบต่อเนื่องกันมาหลายรุ่นคนในพื้นที่ มีความพยายามในการรักษาประเพณีแข่งเรือให้ยังคงดำรงอยู่ถึงปัจจุบัน ชุมชน ได้มีการขุดเรือประจำชุมชนหลายลำหลายช่วงเวลาเพื่อนำมาเป็นเรือแข่งประจำหมู่บ้านของตนเอง สล่าอเนก (ยุทธ) ขัติยศ ช่างประจำชุมชน ที่เป็นที่ยอมรับและมีฝีมือในการแกะสลักหัวและหางเรือ ออกแบบสร้างสรรค์กลายเป็นต้นแบบหัวและหางเรือแข่งแบบสกุลช่างบ้านศรีบุญเรือง ที่เป็นความภาคภูมิใจของคนในชุมชน แม้สล่ายุทธได้เสียชีวิตไปแล้ว

ชุมชนบ้านศรีบุญเรืองยังมีผู้สืบต่อฝีมือลายช่างจากท่าน คือ สล่าอนุชา ขัติยศ สล่ารุ่นหลังแต่ด้วยใจรักและมากด้วยประสบการณ์ในการเรียนรู้จากสล่าชั้นครู นำมาสืบถอดสร้างสรรค์ให้ศิลปะสกุลช่างบ้านศรีบุญเรืองยังดำรงอยู่คู่ชุมชนต่อไป

แรงบันดาลใจของแต่ละสล่า

- สล่าอนุชา คันทะเนตร ชุมชนบ้านศรีบุญเรือง บ้านติดน้ำ ครอบครัวมีส่วนร่วมในกิจกรรมการแข่งเรือของชุมชน จนไม่มีเงินซื้อ จึงมาหัดทำเรือ และได้มีโอกาสเข้ามาพายเรืออยู่ใน ทีมเรือแม่ป้อมราชมงคล และได้รับโอกาสทีมช่างแกะสลักหัวโอ้หางวัน และเป็นช่างเทคนิคประจำอู่ต่อเรือแข่งแม่ป้อมย่าสั่งลุย เริ่มวาดลายเรือตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ลอกแบบลายเดิมของเรือเพชรเมืองน่าน (เรือราชายักษ์) และเรือน่านมงคลทอง บ้านศรีบุญเรือง ทำเรือจำลองจริง พ.ศ. ๒๕๔๐/๔๑ และหลังจากนั้นมาเป็นลูกศิษย์ของสล่าอเนก วาดลายเรือขุนน่าน ก่อนเข้าพิพิธภัณฑ์เรือแข่ง ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ หลังจากนั้นไปรับจ้างวาดลายเรือ เรือเทพศิริพรบ้านน้ำครกใหม่เกาะสวรรค์ (เรือดังในยุคสมัยนั้น)

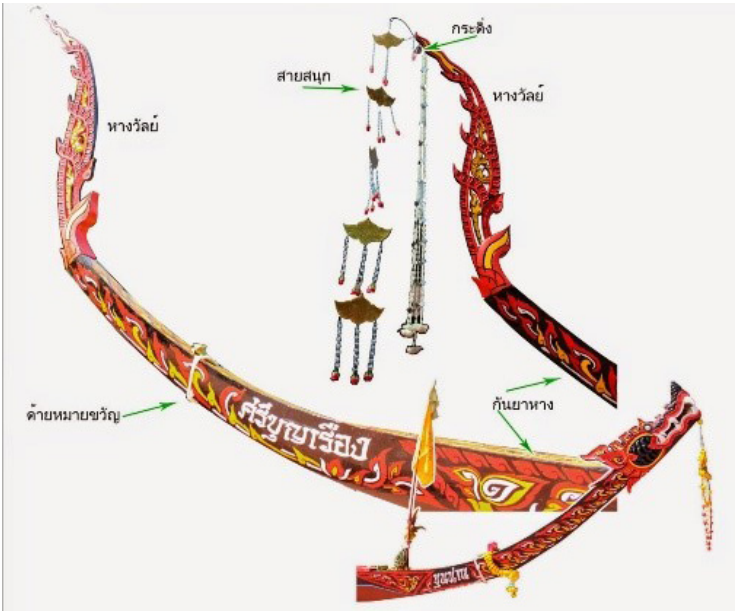
เริ่มแกะหัวโอ้ หางวันเรือ ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ เรือน่านฟ้า และเรือศรสวรรค์ เป็นหัวเรือและหางวันชุดแรก บ้านศรีบุญเรืองเรือบ้านศรีบุญเรือง

๑. เรือลำเหยี่ยง ไม่ได้มีบันทึก แต่มีคนเฒ่าคนแก่เล่าต่อกันมาว่า หมู่บ้านมีเรือลำนี้ลำแรก ซื้อมาจากอำเภอปัว ที่มาของชื่อเรือ มาจากลักษณะของเรือ เมื่อลงน้ำจะเอียงไปด้านข้าง

๒. เรือลำเฒ่า (มีในบันทึก) ซื้อจากบ้านหนองเหงือก เมืองพาน ประมาณในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ แต่ไม่ได้บันทึกพ.ศ. ไว้แน่ชัด มีแต่ก่อนเรือขุนน่านประมาณ ๒๐ กว่าปี เจ้าปู่ยศ เป็นผู้ขุดหางวัลย์ และตุ๊เจ้าปู่ได้ให้กับวัดท่าช้างให้เจ้าปู่ยศ หัวเรือเดิมมีลักษณะคล้ายกับเรือคำแดงเทวี และดัดแปลงเรือให้เป็นเรือหงส์โดยแอบไปดูต้นแบบเรือที่บ้านป่าสัก อำเภอภูเพียง

๓. เรือไผ่งาม (มาจากบ้านไผ่) ระบุพ.ศ. ไม่ได้ ลักษณะพิเศษตัวเรือลายดอกผักแว่น สีเขียว

๔. เรือขุนน่าน ซื้อมาจากบ้านดอนไชยใต้ ราคา ๑๙,๐๐๐ บาท เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ขุดโดยพ่อเลี้ยงจันทร์ มีสุข เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๔ จากไม้ตะเคียนทอง ห้วยโข่ บ้านน้ำมวบ อำเภอเวียงสา สร้างชื่อเสียงให้บ้านศรีบุญเรือง คือ ได้รับถ้วยรางวัลพระราชทานจากรัชกาลที่ ๙ ๓ ปีซ้อน ลักษณะพิเศษของเรือลำนี้คือ เป็นศิลปะต้นแบบของศิลปะสกุลช่างศรีบุญเรือง

๕. เรือน่านมงคลทอง ขุดเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๒ (อดีตเรือนี้ใช้เป็นเรือซ้อม) ขุดโดยช่างสนั่น ศรีอุดมพงษ์ และช่างจัด วิเชียรสัน บ้านหัวดง จังหวัดพิจิตร ไม้ที่ใช้ขุดจากอำเภอบ้านหลวง ลักษณะพิเศษของเรือลำนี้คือ เป็นศิลปะสกุลช่างศรีบุญเรืองแบบเต็มตัว โดยสล่ายุทธ (อเนก ขัติยศ) เพราะสล่ายุทธขุดหัวโอ้ หางวัน และวาดลวดลายเองทั้งหมด ต้นกำเนิดมาจากเรือลำนี้

๖. เรือมาลัยทองศรีบุญเรือง ขุดปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ใช้เวลาขุด ๑ อาทิตย์ นำโดยสล่ายุทธ (อเนก ขัดติยศ) เป็นหัวหน้าช่าง ผู้ที่ช่วยขุด ได้แก่ ลุงหนานรูญ ลุงนันท์ ลุงศักดิ์ ลุงยม ลุงยอม ลุงหวินและลุงชาติ ที่สำคัญคือ บ้านศรีบุญเรืองมีสล่าเยอะมาร่วมกันขุดจึงใช้เวลาในการขุดเรือน้อยที่สุด ไม่ถึง ๑๐ วัน

- ถือเป็นสกุลช่างศรีบุญเรือง ยุคกลาง อยู่ในกลุ่มเรือขุด ลักษระเด่นของหัวโอ้ คือมีจมูกโด่ง

- ได้ไม้มาจากบ้านก้อ อำเภอแม่จริม โดยใช้ช้างลาก ช้างจาก สจ.สวัสดิ์

๗. เรือเพชรเมืองน่านหรือเรือเทพศรีบุญเรือ ซื้อจากบ้านดอนไชยใต้ อำเภอเวียงสา ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ สมัยผู้ใหญ่เฉลิม พุทธวงศ์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน ปัจจุบันขายให้บ้านหนองเต่า คือ เรือเพชรพระธาตุ๒ เรือลำนี้เป็นเรือศิลปะสกุลช่างดอนไชย เป็นเรือต้นแบบของการใช้ไม้พายใบโพธิ์ลำแรก บ้านแรกของจังหวัดน่าน โดยใช้ฝีพายจากกันตรัง จ.ตรัง ปี พ.ศ. ๒๕๔๐

๘. เรือน่านฟ้า หรือเรือเทพจักรี ขุดเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๔ โดยช่างมโน โรยนรินทร์ ช่างสมพร ชูคง ช่างทองใบ ทองเดช และช่างชัย (ไม่ทราบนามสกุล) จากจังหวัดชุมพร

a. หัวโอ้เรือ เป็นศิลปะสกุลช่างบ้านป่ากล้วย

b. ลายตัวเรือ เป็นของศิลปะสกุลช่างศรีบุญเรืองผสมกับศิลปะสกุลช่างป่าหัด

๙. เรือสรสวรรค์ ชื่อเดิมเรือเจ้าแม่คำเขียวศรีศจีพร จากบ้านดงต้อง จ.นครพนม ซื้อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๑ สมัยกำนันอร่ำ มูลล้า เป็นศิลปะสกุลช่างศรีบุญเรืองทั้งหมด

ลักษณะเด่นของรูปแบบศิลปะบ้านศรีบุญเรือง

หัวโอ้เรือ

- ลาย
- สี เน้นสีหมากสุก (ส้ม) เป็นสีขับ (เด่น) สีดำ และสีเหลือง

หัวโอ้รุ่นที่ ๑ เป็นหัวแรก (ใส่เรือน่านมงคลทอง)ขุดเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๒ อายุ ๔๒ ปี เป็นหัวต้นแบบสกุลช่างบ้านศรีบุญเรือง ที่ได้รับอิทธิพลมาจากเรือขุนน่าน สกุลช่างบ้านดอนไชยใต้ เช่น ลายแก้ม ลายเกล็ด เคี้ยว เหงือก เป็นต้น ส่วนของลักษณะหงอนจะประยุกต์เอาลายไท เข้าไปใส่

- ใช้ไม้ทองหลาง
- หน้าสวกกึ่งยิ้ม
- เขี้ยว (ฟัน) ๑๒ ลายเขี้ยว ได้รับอิทธิพลมาจากเรือขุนน่าน
- หงอน เป็นลายกนก ๓ ตัว ปลายหงอน (ปลายลาย) เป็นเปลวไฟ ค่อย ๆ ยกสูงขึ้นจากข้างหน้าไปจนถึงปลายหงอน
- หมกขี้หมา ขดก้นหอย วนใน (เลียนแบบเรือขุนน่าน)
- ไฟเหงือก
- ตา ลักษณะตาจะยาว ในตาใช้แก้วตัดเป็นรูปวงกลมวางแปะ ไม่มีตาดำ
- หมกตา/ไฟตายาว เอียงไปด้านหลัง
- รอบแก้มไม่มีสร้อยสังวาล
- เกล็ดแก้มลายนูน
- ลักษณะเด่นลายบนแก้มจะเป็นลายกนก ๑ ตัว
- ลักษณะหัวของศิลปะสกุลช่างศรีบุญเรือง คือ ส่วนบนจะเล็ก ไล่ใหญ่ไปจนถึงหู

หัวโอ้รุ่นที่ ๒ ขุดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๖ อายุ ๑๙ ปี โดยช่างอนุชา คันทะเนตร ใช้เป็นหัวเรือน่านฟ้า ใช้ไม้งิ้ว

- หน้าสวก (ดุ)
- หมกขี้หมาโด่ง เป็นช่อสูงขึ้น
- เขี้ยวโค้ง ยาว เขี้ยว ๑๐
- เหงือกและหงอนเป็นลายเปลวไฟ ดูทำให้เหมือนสวก(ดุ)
- แก้มป่อง หูกาง
- ลายหูประยุกต์จากลายกนก ๓ ตัว เพิ่มเป็นลายกนก ๕ ตัว ซ่อนลาย มีลักษณะคล้ายกับลู่ไปตามลม เป็นรูปเปลวไฟเหมือนกัน (เพิ่มลูกเล่น)
- หางหงอนเป็นลายประยุกต์ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะสกุลช่างบ้านป่ากล้วย
- ตาโต ใช้แก้ว ตาอ้าออกทำเป็นตา ตาโตมีลุกตาสีดำอยู่ตรงกลางและวาดขอบตาด้วยสีดำ มองหน้าเข้าไปเหมือนตาจะอ้าออก ในช่วงที่ลงน้ำ ขณะกำลังพายจะดูเหมือนว่าตามองไปด้านหน้า
- ไฟตาโค้งตามหงอน (ลู่ลมตามหงอนตามหู)
- หน้าแงของหัวเรือจะโค้งลงดูสวก (ดุ)

หัวโอ้ยุคปัจจุบัน ยุคที่ ๓ ความพิเศษสล่ายุทธเป็นผู้ออกแบบ และควบคุมการทำหัว ช่างอนุชา คันทะเนตร เป็นผู้วาดและแกะ เป็นหัวสุดท้ายที่สล่ายุทธ (อเนก ขัติยศ) ออกแบบ

- เขี้ยวหน้าวกเข้าข้างใน มีความโค้ง ยาวโง้มลง เป็นการซ่อนลาย จะมองด้านหน้าและด้านข้างคนละอารมณ์
- จมูกโด่ง ขดก้นหอยแหลมเป็นช่อขึ้น
- เขี้ยว ๑๒ (มีเขี้ยวกลัด (กะ-หลัด))
- เหงือกคล้ายเปลวไฟ
- ดวงตาลู่ไปตามหงอน
- แก้มป่อง
- หูกาง

- ลายหูเป็นลายกนก ๓ ตัว แบบกลีบซ้อน
- หงอนเป็นลายกนก ๓ ตัว ทั้ง ๔ ช่อ เรียงจากด้านหน้าไปด้านหลังเป็นเปลวไฟ
- มีเกล็ดอยู่บนหัว

หางวัน

หางวันเรือน่านมงคลทองหางแรก ได้ต้นแบบหางเรือมาจากเรือมังกรทอง ป่าหัด โดยพ่ออุ้ยวาด ปัญญา แกะโดยสล่ายุทธ ขัติยศ

หางวัน ที่ ๑ ขุดโดยสล่ายุทธ ขัติยศ

- เป็นศิลปะสกุลช่างศรีบุญเรืองที่แท้จริง ไม่ได้ลอกเลียนแบบจากที่อื่น
- จุดเด่น จากโคนหางไปยังกนกตัวแรกจะวกลงข้างล่าง มี ๒ สกุลช่างที่ทำคือ สกุลช่างศรีบุญเรือง กับสกุลช่างป่าหัด ที่อื่นจะเป็นลายขึ้นทั้งหมด เป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนใคร
- ในตัวหางวัน จะเป็นลายกนก ๓ ตัว เป็นลายประยุกต์ ที่ปรับความสมดุลเข้ากับโครงหางวัน ตามจินตนาการของสล่า
- ปลายหางจะงอนและโค้งชี้ขึ้น
- หางวันของศิลปะสกุลช่างศรีบุญเรืองจะไม่มีรูปแบบตายตัว
- มีฉลุ อยู่เล็กน้อย
- เน้นความพลิ้ว สวยงาม และเบา

หางวันเดิม ปี พ.ศ. ๒๕๒๒ (๔๒ ปี) เป็นหางเรือน่านมงคลทองหางแรก สล่ายุทธ (อเนก ขัติยศ) ได้ไปยืมแบบหางวันเรือมังกรทอง ป่าหัด จากพ่ออุ้ยวาด ปัญญา มาเป็นแบบ ลวดลายถอดออกจากแบบที่ยืมมา

- ลักษณะเด่น ลายวกจะลงมาหาบัว (โคน)
- มีลายกลีบดอกไม้อยู่ในหาง ๓ ดอก
- มีตัวขั้นลายอยู่ในหางให้เห็นเป็นชั้นๆ เป็นการต่อลาย

*** ไม้ก้าวกระโด่ คือไม้ที่เป็นกลไกของเรือหวายสมัยก่อน ได้แก่เรือขุนน่าน เรือน่านมงคลทองยุคที่ ๑ หรือเรียกว่า สันหลังของเรือ ปัจจุบันเป็นเรียกว่ากระดูกงู

ศิลปะสกุลช่างบ้านป่าหัด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

https://www.google.co.th/maps

“บ้านป่าหัด” ต.ม่วงตึ๊ด อ.ภูเพียง จ.น่าน หมู่บ้านที่อยู่ติดริม **“แม่น้ำน่าน”** ที่นี่มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและยังมีการสืบทอดวัฒนธรรมชุมชนแบบดั้งเดิมไว้อย่างเหนียวแน่น ประเพณีแข่งเรือ ชุมชนติดน้ำ ของชุมชนบ้านป่าหัด ถือเป็นประเพณีเก่าแก่สืบเนื่องมาแต่ โบราณ แต่ก่อนได้กำหนดว่าให้มีการจัดการแข่งขันขึ้นทุกครั้งที่มีงาน “ตานก๋วยสลาก” (ถวายทานสลากภัต) หมู่บ้านใด วัดใด จัดให้มีงาน ตานก๋วยสลาก ชุมชนป่าหัดจะนำขบวนครัวตานแห่ไปกับลำน้ำน่าน ก็ให้มีการเชื้อเชิญหมู่บ้านและวัด

ใกล้เคียงให้นำเรือมา แข่งขันกัน เพื่อความสนุกสนานสมานสามัคคี งานตานก๋วยสลาก กับการแข่งเรือ จึงเป็นประเพณีคู่กันมาแต่โบราณ ของชุมชนบ้านป่าหัด ทำให้เกิดกลุ่มสล่าช่างแกะสลักเรือประจำชุมชนของตน และสิ่งที่น่าสนใจคือ สล่าช่างนั้นเป็นกลุ่มสล่าทำงานด้านพุทธศิลป์เป็นอาชีพหลัก และมีจิตศรัธาร่วมกับชุมชน ในการออกแบบและแกะสลักหัวและหางเรือประจำชุมชนของตนเองแสดงความโดดเด่นและเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนบ้านป่าหัด

หมู่บ้านป่าหัดกับเรือแข่ง “เป็นชุมชนที่อยู่กับน้ำ”

๑. เรือเจ้าแม่บัวลอย ซื้อมาจากบ้านบุญยืน ในราคา ๓๐,๐๐๐ บาท ซึ่งบ้านบุญยืนซื้อมาจากบ้านป่าสัก ขุดโดยพระครูประสิทธิ์วรคุณและสล่ากันทา บ้านป่าสัก ซื้อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นเรือลำแรกของหมู่บ้าน สมัยก่อนนั้นชาวบ้านป่าหัดยังพายเรือแข่งไม่เป็น จึงได้ให้อุ้ยสน นวลแปง คนบ้านบุญยืนมาสอนพายเรือ เล่าโดยช่างวิมล นวลแปง ผู้ใหญ่ค่ายคำ ศรีวงศ์ได้ไปรับเหมาสร้างกำแพงที่วัดบุญยืน ไปเห็นเรือลำนี้จึงกลับมาที่หมู่บ้าน หารือกันเพื่อซื้อรอลำนี้ ลักษณะเป็นเรือเมือง/เรือมะเก่า/เรือขี้ขย้า ลักษณะเหมือนเรือบ้านเมืองเล็น ขายเรือลำนี้ให้บ้านร้องตอง ปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ขายไปในราคา ๕,๐๐๐ บาท บ้านร้องตองเปลี่ยนชื่อเป็น เรือโนรี บ้านร้องตองขายไปให้

บ้านดู่เหนือพัฒนา ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นเจ้าแม่บัวเร็ว (เปลี่ยนหัวเรือ หางวันใหม่) เป็นหัวเรือต้นกำเนิดของศิลปะบ้านป่าสัก

๒. เรือมังกรทอง ขุดโดยช่างเลิศ โพธามาศ เริ่มขุดปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ไม้ตะเคียนทอง จากบ้านน้ำพุ ต.ไหล่น่าน อ.เวียงสา ความยาว ๑๑ วา ๓ ศอก สล่าที่ร่วมขุด ได้แก่ ช่างสนั่น ศรีอุดมพง (บ้านหัวดง) ช่างจักร ช่างชัย ช่างแปะ ช่างเนียร ช่างส่อง หัวโอ้-หางวัน จาก สล่าชาญ ปัญญา หัวเรือลำนี้เป็นหัวเรือลำแรกที่เป็นต้นกำเนิดของบ้านป่าสัก เป็นเรือที่ได้แชมป์ตลอดในงานกินสลาก แต่ไม่ได้ครองถ้วยพระราชทาน ขุดมาเป็นเรือหงส์ ไม่ใช่เรือเมืองน่าน คาดหวาย ใส่ไม้กระโด่ (ไม้ซาง) ลำแรกของอำเภอเมืองน่าน (เดิม) บ้านหมู่บ้านหัด เป็นหมู่บ้านที่นวัตกรรมการทำเรือสมัยใหม่เข้ามาเป็นหมู่บ้านที่สองของจังหวัดน่าน ต่อจากบ้านน้ำปั้ว อำเภอเวียงสา ขายไปจังหวัดปทุมธานี ปี พ.ศ. ๒๕๓๓/๓๔

๓. เรือขุนไกรป่าหัด ขุดเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๒๖ ได้ไม้ตะเคียนหินจากบ้านถ้ำเวียงแก อำเภอสองแคว ความยาว ๑๓ วา ๓ ศอก ควบคุมการขุดเรือโดยช่างจักร ช่างหนั่น ช่างชัย และช่างแปะ ซึ่งเป็นทีมงานช่างเลิศ โพธามาศ จังหวัดพิจิตร เป็นเรือหงส์ คาดหวายไม้ไผ่ ไม่มีเอ็น หัวโอ้-หางวัน จาก สล่าชาญ ปัญญา

๔. เรือเทพพิกุลทอง พ.ศ.๒๕๓๐ ขุดโดยช่างสุวรรณ ฤทธิ์โสม (ช่างดำ) (ต่อจากเรือเจ้าแม่สายฟ้า, เจ้าแม่สายฝน) ได้ไม้จากไม้ตะเคียนทอง จากบ้านน้ำมวบ อำเภอเวียงสา ขุดเป็นเรือใต้ มีกระดูงู

๕. เรือทับทิมสยาม ไม้สัก จากหลังวัดป่าหัด ตำบลม่วงตึ๊ด

๖. เรือเพชรสยาม ไม้สัก จากหลังวัดป่าหัด

หมู่บ้านป่าสักเป็นหมู่บ้านที่ยอมรับนำเรือสมัยใหม่ เรือรูปแบบใหม่มาใช้
หัวโอ้-หางวัน
สล่าชาญ ปัญญา ลูกสล่าวาด ปัญญา
ประสบการณ์การแกะหัวเรือ ประมาณ ๓๐ กว่าหัว

แบบหัวโอ้ ได้มาจากเรือเจ้าแม่บัวลอยซึ่งเป็นเรือลำแรกของหมู่บ้าน (พระครูจักรธรรมสุนทรแกะ) ผสมกับหัวเรือบ้านป่าสัก พระครูประสิทธิวรคุณ นำหัวเรือนี้

มาเป็นแม่แบบแกะหัวเรือหัวแรก ซึ่งถอดออกมาได้ใกล้เคียง โดยแกะจากไม้ขนุน ทำใส่เรือเจ้าแม่บัวลอย หลังจากนั้นก็เริ่มแกะหัวเรือที่เป็นอัตลักษณ์ของตัวเอง

หัวเรือที่ใช้อย่างเป็นทางการ

๑. หัวเรือมังกรทอง

๒. หัวเรือขุนไกร

ลักษณะเด่นของหัวโอ้-หางวัน ศิลปะบ้านป่าหัด

สี ส้ม ดำ แดง เหลือง

ศิลปะที่ออกมาจะไม่มีรูปแบบตายตัว เนื่องจากสล่าจะต้องประเมินขนาดของตัวเรือที่จะนำหัวเรือไปติด ไม้ที่จะทำมาทำเป็นหัวเรือมีขนาดเล็กใหญ่แบบไหน แต่จะคงความเป็นเอกลักษณ์เรื่องแก้มที่ต้องมีความป่องอูม ไม่เป็นเหลี่ยม (ศิลปะร่วมสมัย)

- หมกขี้หมา มีลักษณะเป็นขดก้นหอยใหญ่
- แก้มป่อง/แก้มอูม
- ปลายหงอนสูง
- เขี้ยว ปัจจุบันมี ๑๐ ซี่ อดีตมี ๑๒ ซี่
- เขี้ยวกลม ไม่แหลมยาว มีเขี้ยวที่แหลมยาวแค่เขี้ยวฟอง ซึ่งเขี้ยวจะเป็นตัวบ่งบอกว่าหัวเรือนั้นจะสวกหรือจะยิ้ม

- หูสูง ไม่แบนเป็นสามเหลี่ยม

- มีลายน่องสิงห์ที่แก้มทุกหัว (อยู่ข้างหลัง)

- มีเกล็ดที่คาง

- หน้าแงเชิดขึ้นกึ่งยิ้มกึ่งสวก

- ไม่มีลิ้น

- หมกตาลู่ไปกับลม

- ในตาจะเป็นแก้วใส และในลูกตาจะใส่ขนนกยูงแทนตาดำ ทำให้เรือมีชีวิต

- ภาพรวมของหัวโอ้จะลู่ไปกับลมไม่มีลายวนมาด้านหน้า และเป็นการถือเคล็ดเหมือนว่าเรือไม่ต้านลม

- หัวเรือถ้าจะมองดุ (สวก) หรือไม่ดุ (สวก) อยู่ที่การตัดโค้ง

ลักษณะเด่นของหางวัน

- หางวันจะไม่มีส่วนโค้งมาก เพราะต้องการเน้นลวดลายด้านข้าง ไม่ทำลายกนกให้อยู่ในกรอบ

- ยกขึ้นสูงไปเหมือนช่อฟ้า (ตั้งสูงขึ้น)

- เน้นลวดลายตัวใบกนก (เห็นใบกนกชัดเจน) ลวดลายน้อยไม่มากเน้นให้เห็นชัด

- การแกะลายฉลุไม่โปร่งมาก

- กนกจะม้วนเข้ามาหากัน กนกบริเวณโคนหางกับกนกตัวแรกของหาง (วกลงมาบรรจบกัน)

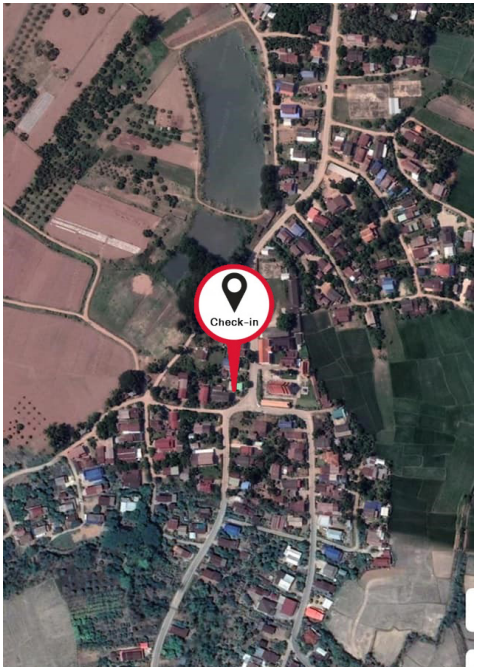
- การแกะเซาะร่องลึกมากกว่าหมู่บ้านอื่น เน้นลายนูนให้เห็นชัด

- หัวหมู (โคนหาง) จะมีความอูม เห็นได้ชัด เพราะบางที่จะมีลักษณะเป็นสามเหลี่ยมแบน ๆ ธรรมดา

“บัวกาบซาง ที่ทับหางวันไว้ เพื่อไม่ให้ดิ้น เพื่อความแข็งแรงและความสวยงาม บัวหางลิ่น บังคับให้หัวไม่โยกไปด้านใดด้านหนึ่ง เพื่อความสวยงาม จะเห็นบ้านป่าหัดที่เดียว”

ศิลปะสกุลช่างป่าหัดเป็นต้นแบบของสกุลช่างศรีบุญเรือง สล่ายุทธ ขัติยศได้เรียนรู้กับพ่ออุ้ยวาด ปัญญาบ้านป่าหัด จึงออกมาเป็นศิลปะศรีบุญเรือง

ศิลปะสกุลช่างบ้านบุญเรือง (บ้านบง) อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

https://www.google.co.th/maps

ชุมชน บุญเรือ (บ้านบง) ชุมชนอันเงียบสงบ กับ วิถีชุมชนแนบชิดกับสายน้ำ ที่มีตะกอนดินที่อุดมสมบูรณ์ จากการทับถม ของแม่น้ำสาขา แม่น้ำ ว้า แม่น้ำสา ลงสู่แม่น้ำน่าน

“เสือเฒ่าบุญเรือง” บ้านบุญเรือง อำเภอเวียงสา เรือที่มีอายุเก่าแก่ของจังหวัดน่าน ปัจจุบัน (ปี ๒๕๖๒) มีอายุ๑๘๒ ปี เรือลำนี้ขุดเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๘๐ โดยพระอธิการธนะวงค์ หรือครูบาธนะวงค์ เจ้าอาวาสวัดบุญเรือง (หรือวัดห้วยบงในสมัยนั้น) ขุดด้วยไม้ตะเคียนทองที่บริเวณป่าขุนแม่น้ำมวบ บ้านน้ำมวบ อ.เวียงสา เดิมชื่อ “เจ้าแม่บัวเขียว”, “บัวเรียว”, “บัวลอย” เป็นเรือที่สวยงามและมีความเร็วจนหาคู่แข่งได้ยากในสมัยนั้น

ปี พ.ศ. ๒๔๙๔ ได้รางวัลที่ ๑ ในงานแข่งเรือทอดกฐินของคณะอำเภอสา

ปี พ.ศ. ๒๔๙๕ ได้นำเรือขึ้นไปแข่งงานทอดกฐินพระราชทานที่จังหวัดน่าน ได้รางวัลชนะเลิศได้รับธงพระราชทาน ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มาครอบครอง

เรือเสือเฒ่าบุญเรือง และศิลปะบ้านบุญเรือง (บ้านบง) สล่าเอ็ด .... หลวงแก้ว ได้เรียนรู้กับพ่อจำเนียร หลวงแก้ว (คนบ้านดอนไชย เขยบ้านบง) ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของพระครูจักรธรรมฯ เรือเสือเฒ่า บ้านบุญเรือง มีเรืออยู่ ๓ ลำขายไป ๑ ลำ

๑. เรือเสือเฒ่าบุญเรือง เคยนำไปดัดเป็นเรือหงส์ ๑ ครั้ง

๒. เรือคะนองน่าน ขายไปบ้านม่วงตึ๊ด ปี ๒๕๒๔ ไม้ตะเคียนทองจากขุนผาแดง อำเภอแม่จริม โดยลุงเขียน พ่อเสริฐ ปิดเพชร เป็นคนทำสี อานนท์ สุระยะ แกะหัวเรือที่อยู่คู่กับหางวัลย์ (ปัจจุบัน)

๓. เรือเพชรบุญเรือง๑ เรือลำกลาง ขุดโดยพระครูประสิทธิวรคุณ (ตุ๊เจ้าหยัด)

๔. เรือเพชรบุญเรือง ๒ เป็นการขุดแบบเมือง แล้วหลังจากนั้นค่อยปรับเป็นเรือหงส์ ขุดเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๙ ขนาด ๔๐ ฝีพาย

๕. เรือเพชรบุญเรือง ๓ (เรือใหญ่) ขุดเรือเมือง ขุดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๗ โดยช่างมโน โรยนรนทร์ หัวเรือโดยพระครูประสิทธิวรคุณ ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑ์เวียงสา สลับกับหัวเรือที่ช่างเอ็ดทำ ลุงน้อยเหน่ ลุงเสน่ห์ ธรรมชัย พระครูจักรธรรมสุนทร เป็นผู้ออกแบบ

เพชรบุญเรือง

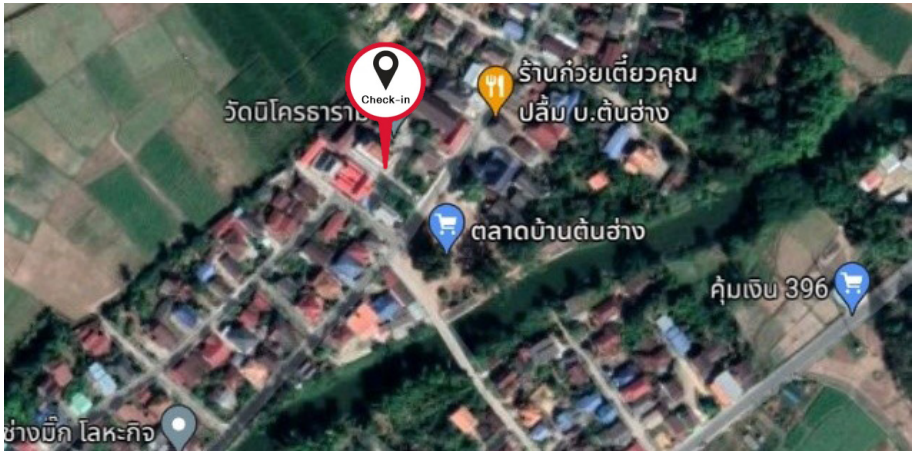

เสือเฒ่าบุญเรือง

สล่าที่รักษาเรือ จะมีอุ้ยนน กับอุ้ยนวล
สล่าทาสี พ่ออุ้ยเสริฐ ปิดเพชร ทาสีหัวเรือ
พ่ออุ้ยนนท์ สุริยะ ทำหัวเรือ ที่คู่กับหางวัลย์ที่เหลืออยู่นี้ ส่วนหัวเรือถูกซื้อไปที่จังหวัดเชียงใหม่

ศิลปะสกุลช่างบ้านต้นฮ่าง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

https://www.google.co.th/maps

หัวเรือรุ่นเก่า

หัวเรือรุ่นใหม่

เอกลักษณ์เรือบ้านต้นฮ่าง + ผู้ใหญ่ธีระพันธ์ วาฤทธิ์

- จะเน้นสีเขียว หัวสีเขียว ลายเน้นสีเขียวเป็นลักษณะ และประยุกต์ลายร่วมกับลายไทย นำวิธีการโฉบสี (Air bust) การไล่สีจากสีเข้มไปหาสีอ่อน เพื่อให้เกิดความสวยงามเวลานำเรือลงน้ำ ดอกเรือเวลาลงน้ำจะมองเหมือนยกดอกขึ้นมา ดูเป็นธรรมชาติ ซึ่งจะไม่เหมือนกับเรือน่านในปัจจุบัน (ทำให้เกิดข้อถกเถียงกัน ก็เข้าใจเพราะว่าสมัยก่อนสีไม่ได้มีให้เลือกมากมายเหมือนในปัจจุบัน จึงอยากจะเอาความรู้ที่ได้เรียนมา เข้ามาปรับกับเรือแข่งน่านให้มีความทันสมัย แต่ก็ยังไม่มีใครเข้าใจและต่อต้าน)

- เป็นหมู่บ้านแรกที่ลงลายและประยุกต์ลายไทยเข้ามาร่วม โฉบสี ใส่ดอก ใส่คาด คาดคอ และวาดลายเกล็ดให้ดูเหมือนลอยน้ำได้

- เริ่มใส่เกล็ดบริเวณข้างเรือ เพราะสมัยก่อนจะทำเป็นร่อง ๆ (ยัก) ไม่ได้แกะออกมาเป็นเกล็ดเหมือนเกล็ดปลา พยายามใส่ให้ดูเป็นคลีบ เป็นเกล็ด

- ความต้องการของสล่า คือ อยากจะให้เพิ่มคุณค่าของเรือให้สวยงาม

- เรือ คือ พญานาคตัวนึง เพราะตัวสล่าเองก็ได้ไป sketch จากช่างที่เขียนสี เขียนพญานาคสวย ๆ ก็นำมาประยุกต์ เข้ากับศิลปะของตนเอง เพื่อให้ออกมาเหมือนพญานาค เมื่อเรือลงน้ำก็จะออกมาเหมือนพญานาคลงน้ำ

- เป็นรายแรกในจังหวัดน่านที่ใช้สีเคลือบรถยนต์ เคลือบสีเรือทุกลำ “เรือเพชรจำปี” ไม่มีความหม่น

- เรือทุกลำของบ้านต้นฮ่าง สล่าหรัด เป็นผู้วาดลวดลายเอง โดยวาดปีละ ๑ ครั้ง เพื่อให้สีเกิดความสดใหม่อยู่ตลอด

ลำที่ ๑ เรือเพชรจำปี จากยอดดอยภูคา ขุดเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๘ พ่ออุ้ยขาว ชาวน่าน พ่อกำนันประหยัด จิตตรง เป็นผู้นำชาวบ้านเข้าไปขุดเรือ เกณฑ์ชาวบ้านไปขุด และพี่น้องบ้านดอนมูล ป่าตอง ไปช่วยขุดเรือหัวเรือยุคแรกเป็นกำนันเสงี่ยม จิณสิทธิ์

ลำที่ ๒ เรือขวัญพิกุล ไม้จากบ้านสบเป็ด เป็นเรือเล็ก ๓๐ คน ขุดโดยกำนันเสงี่ยม จิณสิทธิ์และท่านเจ้าอาวาส(เจ้าคระอำเภอท่าวังผาในปัจจุบัน) และขุดหัวเรือ-หางวัน ขุดเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๑๗/๑๘ (ขายให้กับวัดกู่คำ-บ้านดอนศรีเสริม ซื้อจากบ้านต้นฮ่างไปและบ้านดอนศรีเสริม ขายไปให้บ้านม่วงใต้)

ลำที่ ๓ เรือเพชรสุนทร ซื้อมาจากบ้านดอนแก้ว (ตอปิโดเก่า) ตำบลในเวียง (หัวยังอยู่) โดยบ้านดอนไชยใต้เป็นผู้ขุด ในราคา ๕๕,๐๐๐ บาท ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นฝีมือของสล่าเขียน อะทะวงศ์

ลำที่ ๔ เรือศรีสุนทร หัวเดิมเป็นของหัวสล่าเดิน บ้านท่าข้าม ปัจจุบันเป็นของสล่าเสวียน วงศ์ศรีสม ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ขุดโดยช่างโรจน์

ลำที่ ๕ เรือพรหมสุนทร โค๊ชรินทร์ จ.พิจิตร หัวปัจจุบันเป็นของช่างรุ่งโรจน์ ทองวิลา บ้านร้องตอง

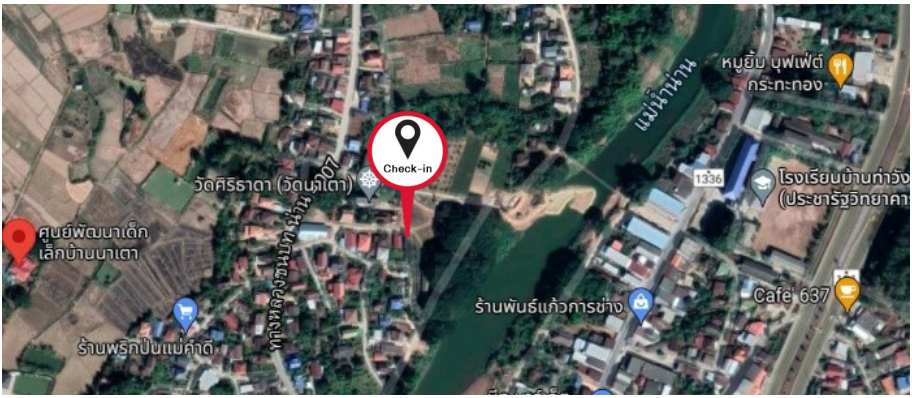
ลำที่ ๖ เรือพรหมอุปถัมป์ (ชื่อก่อนเพชรอุปถัมป์ มาจากบ้านดอนไชย) หัวโดนสล่าเดิน บ้านท่าข้าม

** สล่าเดิน บ้านท่าข้าม (ยังมีชีวิตอยู่) เป็นคนที่แกะสลักสวยงามที่สุด แกะสลักบานประตูวัด และได้แกะสลักหัวเรือครั้งแรกคือหัวเรือเพชรสุนทร และเรือเพชรจำปี มีความสวยงามและมีความคม

** หัวขุนย่าง ขุดโดย กำลังเสงี่ยม จิณสิทธิ์ (เสียชีวิต) สล่ารุ่งโรจน์ (มีชีวิตอยู่) ผู้ใหญ่ธีระพันธ์ วาฤทธิ์

ศิลปะสกุลช่างบ้านนาเตา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

https://www.google.co.th/maps

เรือคำแดงเทวี

ผู้บันทึกข้อมูลเอกสาร ร.ต.ท.ศรีวรรณ ไชยสลี

- ไม่ปรากฏปี พ.ศ. ที่ซื้อมาจากบ้านน้ำปั้ว (ประมาณ พ.ศ. ๒๓๕๒)
- ขุดจากไม้ประดู่
- เคยมีหลักฐานที่ได้รับถ้วยรางวัลจากจังหวัดว่าเป็นเรือที่มีอายุมากกว่า ๒๐๐ ปี (ซึ่งตอนนี้กำลังค้นหาถ้วยที่ได้รับ เพื่อพิสูจน์ว่าอาจจะเป็นเรือที่แก่ที่สุดในจังหวัดน่าน)
- ผู้ที่สร้างเรือ ครูบาคันทา (ตั้งชื่อ) และพ่อเลี้ยงแสน อินต๊ะ
- ชื่อเดิม อีดู่เขียวค่อมงูลอย/.....
- ผู้ที่ซื้อเรือมา คือ พระครูบาอุตระ วัดศิริธาดา (นาเตา)
- รูปแบบเหรือ หัวโอ้ หางวัยล์และตัวเรือ ยังคงรูปแบบเดิม เพราะมีการสั่งห้ามจากครูบาอุตระ

• ไม่ให้ขายเรือลำนี้

• ไม่ให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปลักษณะของตัวเรือ แต่สามารถซ่อมซ่อมให้อยู่ในลักษณะแบบเดิมได้

• พ.ศ. ๒๕๒๕ วาดลวดลายแผนเรือใหม่ โดยช่างบุญนาค มีบุญ (ช่างริน)

• พ.ศ. ๒๕๔๗ ปรับปรุงเรือ โดยช่างอิน หลี้เป๊ก บ้านนาเตา และช่างทวี สวาทวงศ์ บ้านท่าวังผา

- ลักษณะพิเศษของตัวเรือ คือ เรือจะหนักท้าย ทำให้ไม่สามารถห่มท้ายได้ เรือจ่มง่าย ท้ายจะจ่มลงก่อนตัวเรือ ไม่ล้มไปด้านใดด้านหนึ่ง

หัวโอ้

- หัวเรือเป็นทรงจักจิ้ม ไม่มีหงอนสูง
- สี เป็นสีดำและสีแดง

หัวโอจำลอง

- ลายแก้มเป็นลายเส้น (เกล็ดแก้ม)
- เคียวฟองเหมือนเคี้ยวหมูป่า โค้ง
- หมกขี้หมาใหญ่ ขดเป็นก้นหอยแบบวนออก
- หู เป็นลายเฉพาะถิ่น (ระบุไม่ได้)
- ลายหงอนกับลายหู จะเป็นลักษณะลายเดียวกัน
- มีลิ้น ดิ้นได้ (ถ้าอยู่ในน้ำลิ้นจะดิ้นไปตามจังหวะของการพาย และจังหวะของน้ำ) ที่มาของคำว่า “ชนะไป ๑ ลิ้น”
- เคี้ยวหน้าแงโค้ง
- หมกตาทรงตาอ้อย
- หูไม่ยาว ไม่สูง ลายตั้ง
- หัวติดกับกันยา เนียนไปเหมือนเป็นไม้เล่มเดียวกัน
- เพิ่มกายจั๊ว ติดกับหัว

หางวัน

- หางวัลย์ เป็นต้นแบบของเรือบ้านป่าไคร้ เพราะมีลักษณะคล้ายกัน
- ลายกนกสลับซ้ายขวา (ดอกลายสลับ)

- แกนลายเหมือนกับงู
- โคนหางเป็ลักษณะของเรือโบราณ

หางสำรอง (ช่างมนูญ ปาระมะ)

- ลักษณะใหญ่ ยาว สูง
- แกนลายลักษณะคล้ายหู
- เพิ่มสีเขียวเป็นส่วนประกอบหลัก
- หัว+หาง เป็นคนละสี

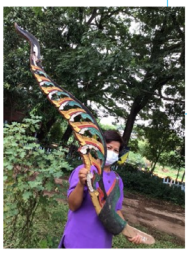
ศิลปะสกุลช่างบ้านนาเตา

- สีดำ แดง เหลือง
- ลักษณะหัวจะสวก(ดุ)น่าเกรงขาม
- หมกขี้หมา ขดก้นหอยถี่ (ละเอียด)
- แก้มคล้ายเกล็ดปลา(ลายถี่)
- เขาะร่องแบบถี่ มีคลีบเกล็ดมาถึงคาง
- หมกตาใหญ่ ไฟตาโค้งไปด้านหลัง
- หัวเรือเป็นหน้าตัด เมื่อใส่หัวเรือเข้าไปกับตัวเรือ จะได้ระนาบเดียวกันกับน้ำ

หัวเรือจะสวก น่าเกรงขาม
เคี้ยวหน้าสั้น ลายกลัดกับเคี้ยวล่าง
เคี้ยวฟองแกะติดไม่แยกฟันออก แกะในไม้ทั้งท่อน
หัวเรือเคี้ยว ๑๐

- สีดำ แดง เหลือง เขียวแกมเล็กน้อย ไม่มีใส่สีหรือทับสี
- เน้นความเบา บาง
- ลายกนก หัวใหญ่ หางเล็กแหลมขึ้นเป็นเปลวไฟ (หัวใหญ่ หางเล็ก)
- มีฉลุโปง
- ลายกนกทั่วไป ตามจินตนาการของช่าง(มะเก่า)

ศิลปะสกุลช่างบ้านนาเตา

ครูสล่า สล่าจันทร์ ปาระมะ (อาชีพนักการภารโรงและช่างไม้)

สล่าคนปัจจุบัน สล่ามนูญ ปาระมะ (บุตร)

หัวโอ้ ขุนริม นาเตา (ยุคแรก)

- เรือเทพนิมิตปูคา บ้านปูคา (เดิมอยู่บ้านท่าค้ำ)
- สีดำ แดง เหลือง
- หัวเรือจะสวก น่าเกรงขาม
- หมกขี้หมา ขดก้นหอยถี่ ละเอียด
- หมกตาใหญ่ ไฟตาโค้งไปด้านหลัง
- เคี้ยวหน้าสั้น ลายกลัดกับเคี้ยวล่าง
- เคี้ยวฟองแกะติดไม่แยกฟันออก
- หัวเรือเคี้ยว ๑๐
- แก้มเกล็ดปลา เกล็ดเซาะร่องแบบถี่ มีคลีบเกล็ดมาถึงคาง
- หงอนสั้นไม่สูง (ปัจจุบันมีการเสริมให้สูงขึ้นเล็กน้อย)
- กาบจั๊ว ให้เหมือนเรือคำแดง

หางวัน

- สีดำ แดง เหลือง เขียวแกมเล็กน้อย
- ลายกนก หัวใหญ่ หางเล็กแหลมขึ้นเป็นเปลวไฟ
- มีฉลุโป่ง

สล่ามนูญ ปาระมะ (บุตร)

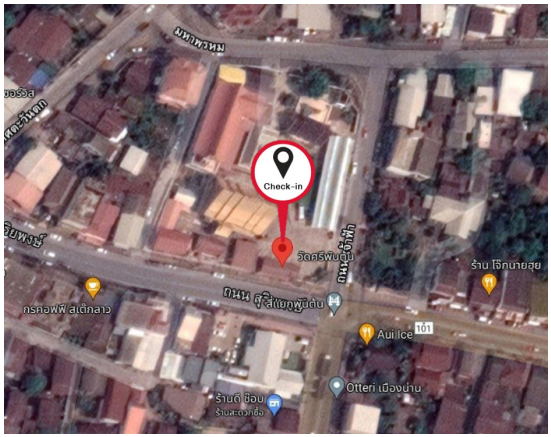
หัวโอ้ เรือขุนริม นาเตา ปัจจุบัน

- ทำจากไม้ส้อ
- หมกขี้หมาเล็ก แหลม ไม่ขดเป็นเกลียว แต่ยังละเอียดเหมือนต้นแบบ
- เกล็ดแก้มลายเดียวยาวลงมาถึงคาง เหมือนต้นแบบ
- มีการโฉบสีให้สวยงาม (ต้นแบบมาจากบ้านต้นฮ่าง)
- หูได้รับอิทธิพลมาจากบ้านป่ากล้วย
- เน้นความสวก
- เคี้ยว ๑๐
- หน้าตัดดิ่งไปกับน้ำ

หางวัน

- ทำจากไม้ปีนเป็ด ลายไทย “ลายหัวนาค ๓ หัว”
- เน้นความเบา
- ได้แรงบันดาลใจมาจากลายไทยจากในหนังสือ

ศิลปะสกุลช่างบ้านศรีพันต้น อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

https://www.google.co.th/maps

สล่าอนุรักษ์ สมศักดิ์

บ้านพันต้น สล่าอนุรักษ์ สมศักดิ์

- ทำตามภูมิปัญญาของตัวเอง
- เรือทุกลำต้องมีลิ้น พญานาคต้องมีลิ้น
- หัวเรือพญาฆึ ได้เอาหัวเรือนาปังกางวิด มาเป็นต้นแบบ และนำมาปรับให้ออกมาเป็นตัวของตัวเอง
  - o มีสีสัน
  - o ไม่มีเกล็ด
- หัวเรือแอ๊กขะแต๊ก ได้นำหัวเรือเจ้าแม่บัวเขียววัดภูมินทร์ มาเป็นต้นแบบลายแก้มมีลักษณะเป็นลายเกล็ดตั๊กแตน ซึ่งค่อนข้างทำยาก กว่าจะได้ลายละเอียดแต่ละร่องออกมา ความยากตรงนี้จึงไม่มีใครทำ จึงนำมาเป็นหัวเรือต้นแบบทำเรือแอ๊กขะแต๊ก และมีความคล้ายเรือบ้านคว๊ะ
  - o เป็นเรือที่สนุก รื่นเริง ทำให้หัวเรือออกมาแบบยิ้มแกมหัวเราะ
  - o อ้าปาก
  - o ตาหยี่หรือตาหรี่ ตาเหมือนคนเมาเหล้า
  - o แก้มยกนูน

- หมกขี้หมาก็ ดูตามแบบโบราณ
- เขี้ยวหนาย งอโง้งได้ต้นแบบมาจากเรือคำแดงเทวี
- เขี้ยวจะ หลบใน เพราะว่าจินตนาการตามคนหัวเราะ
- อีกความหมายคือ ดันทุรัง

หัวเรือเกียรติประวัติ ซื้อเรือจาก จ.อุบลราชธานี “เรือเดชขจร” ตั้งชื่อว่า เรือเกียรติประวัติ เพราะบ้านพันต้นไม่เคยมีเรือ ถือเป็นเรือลำแรกให้หมู่บ้าน

- แรงบันดาลใจในการทำหัวเรือ ศิลปะบ้านบุญยืน (ป่ากล้วย) ได้ไปเรียนรู้จากพ่ออุ้ยประเสริฐ วงศ์ศรีสม สอบถามความเป็นไปเป็นมาของหัวเรือแต่ละสมัย “ลาย/ฝีมือ ของสล่าทำหัวเรือไม่เหมือนกัน พ่อ(อุ้ยเสริฐ คิดลวดลายแบบไหนก็พัฒนาออกมาจากจินตนาการของตัวเอง ให้ออกมาสวยงามตามความต้องการ)” จุดเด่นของพ่ออุ้ยเสริฐ คือ จะสวยงามแบบแข็ง

- เป็นภูมิปัญญาของใครของมัน

- หัวเรือเกียรติประวัติที่ทำ ได้ทดลองทำแล้วก็คิดว่า มองแล้วดูแข็ง จึงได้นำหงอนใส่ ยืดออกให้ยาวเหมือนพญานาคที่ได้สร้างในวัด หงอนจะอยู่ตรงกลาง (ระหว่างหมกขี้หมา/จมูก) หงอนต้องออกตรงกลาง ๑ อัน ถ้ามีหงอน ๒ อัน จะเป็นมังกร

o หลังจากใส่แล้วก็สอดคล้องกับงานที่ออกมาและมีความขนานกัน ดุแล้ว

ได้อารมณ์ ถ้านำหงอนออกก็จะเหมือนกับหัวเรือศิลปะบ้านบุญยืนเหมือนเดิม (รูปทรงรูปลักษณ์ก็คล้ายกัน)

๐ แต่มีปัญหาตอนนำเรือลงน้ำ คนอื่น ๆ มองว่าแปลก หลุดโลก ไม่เหมือนเรือเอกลักษณ์น่าน

- ปลายหงอนเรียกว่า มงกุฎ ที่ครอบหัวพญานาค โดยอ้างอิงจากรูปปั้นพญานาค

- เอกลักษณ์ของหัวเรือลำนี้ คือ ต้องทำให้เข้าทรงกับตัวเรือ จึงออกมายาวแปลกตาไม่เหมือนใคร เพราะต้องการให้เห็นความสวยงาม

- หัวเรือ แบบเดียวกับหัวเรือเกียรติประวัติ เฉพาะรุ่นนี้ ได้ทำมาไว้ทั้งหมด ๓ หัว

- ก่อนที่จะแกะเป็นหัวเรือ สล่าได้มีการวาด (Sketch) เก็บไว้และนำมาแกะสลัก

- มีความยาวของหัว ๑ วา

เรือเลิศเกียรติศักดิ์ พญาฆึ ขุดปี พ.ศ. ๒๕๔๖ เสร็จสิ้นปี พ.ศ. ๒๕๔๗ และใช้หัวของบ้านท่าลี่ ก่อนที่จะเป็นหัวเรือพญาฆึในปัจจุบัน

- ที่มาของเรือพญาฆึ คือ อยากให้มีความหมายว่า “ผู้ยิ่งใหญ่” มีชื่ออีกชื่อคือ “เรือเลิศเกียรติศักดิ์บ้านพันต้น” คำว่า “เลิศ แปลว่าสุดยอด” “เกียรติ มาจากชื่อเรือเกียรติประวัติ” และ “ศักดิ์ มาจากชื่อผู้ใหญ่บ้าน”

- เรือลำนี้ได้ตั้งอธิฐานจิตขอให้ไปที่ไหนก็มีแต่ “คนฮัก คนหุม” คนรัก คนหลง คนไหนที่ได้นั่งเรือลำนี้ขอให้ได้กลับใจอยากมาลงอีกครั้ง

- ปัจจุบันจะนำเรือขึ้นหิ้ง มีอายุ ๑๓ ปี ครบตามความต้องการที่อยากจะทำ

- อารมณ์ของหัวเรือลำนี้
    - o อยากจะให้เห็นถึงความสวก หรือความยิ่งใหญ่
    - o มีความน่าเกรงขาม
- ตาโปน ติดแก้วให้ดูสวก
- ทำให้เห็นใบหน้าที่อูม มีน้ำมีเนื้อ
- มีเขี้ยวยักษ์ โค้งงอ มองทุกมุม ให้ความรู้สึกดุดัน
- มีเครา ซึ่งลายเครามีเอกลักษณ์และทำให้ดูใหญ่ เห็นชัด ให้ดูสวก

เรือแอ๊กข๊ะแต๊ก ตัวแทนของความสนุกสนาน

- ที่มาของเรือ มาจากเจ๊นี บ้านพันต้น ตัวสล่าได้ไปซื้อสีและบอกเจ้าของร้านว่า อยากจะทำเรือแข่งอีก ๑ ลำ เป็นเรือกลาง เจ้าของร้านจึงท้วงว่า “จะไปแอ๊กข๊ะแต๊กทำอีก” จึงเป็นที่มาของชื่อเรือ และก็ดังจริง ไม่ได้ลงแข่งขัน เพราะคณะกรรมให้ความเห็นว่า ไม่ใช้เรือน่าน กีดกั้นไม่ใช้ลง จนต้องไปเรียกร้องในที่ประชุมให้ชี้แจงว่า ผิดกฎระเบียบข้อไหน

ที่มาของสีเรือ

- สี ถ้าตามกำหนดของสมาคมไม่ให้ใส่สีทอง
- แต่ที่ผมได้ศึกษามา พบว่า พญานาคก็ใส่มงกุฎสีทอง อดีตไม่มีสีทอง จึงเอาสีเหลืองมาใส่
- ลวดลาย ดอกมะเต้ว่า หรือลายประจำยาม

- ลายปลาลายเลื่อน หรือเรียกว่าเป็นลายน่าน ตัวอย่างที่มี คือ บ้านนาหนุน กับเรือคำแดงเทวี

สถานการณ์

- สาเหตุที่หัวเรือปัจจุบันเล็ก เพราะว่า สล่าจะต้องคำนวณตามขนาดของเรือ เพราะเรือในปัจจุบันลีบ ถ้าจะใส่หัวใหญ่ กันยาเรือก็จะหัก ไม่มีความสมดุลกัน

สิ่งที่อยากจะฝาก

- การทำหัวเรือหางวัน จะต้องไม่หนีแบบที่มีอยู่ เช่น มีหมกขี้หมา เขี้ยวหน่าย เขี้ยวแต เป็นต้น แต่ส่วนของโครงสร้าง มีส่วนประกอบของแบบเดิมให้ครบ ส่วนลายละเอียดแต่ละอย่างก็ขอให้ขึ้นอยู่กับจินตนาการของศิลปิน

- หัวเรือที่ทำจะต้องใส่ให้ดูมีชีวิต เพราะถ้าเห็นว่าดูมีชีวิตก็จะมีจิตวิญญาณขึ้นมาในทันที ทำอย่างไรให้สะดุดตา นี่คือเรือที่มีชีวิต

- ที่หมดความสนุก มองมี ๓ ส่วน

o คนมุ่งเป้าสนใจแต่เรือเร็ว พัฒนาเรือแข่งให้เร็วเหมือนทางภาคกลาง จนหลงลืมความเป็นเรือมะเก่า

o ลืมฮีต

o ไม่มีการตีกลองร้องเพลงสนุกสนานเหมือนแต่ก่อน

o แข่งกันเพื่อความสนุกสนาน

นอกจากนั้น **สล่าอนุรักษ์ สมศักดิ์** ยังได้ร่วมกับศรัทธา ในการแกะสลักและขุดเรือให้กับชุมชนบ้านเจดีย์ ตำบล ดู่ใต้ อำเภอเมืองน่าน น่าน เรือบ๊ะสะน๊อย มาจากที่ได้ไปปั้นช้างที่วัด แล้วมีชาวบ้านเข้ามาชื่นชมและพูดคำว่า “บ๊ะสะน๊อย” พอได้ฟังรู้สึกว่าคำนี้โดนใจ และมีแรงบันดาลใจนำมาทำเรือแข่ง

แผนการในอนาคตของ **สล่าอนุรักษ์ สมศักดิ์ จะยังคงสร้างสรรค์รูปแบบเรือแข่งจังหวัดน่าน ที่มีอยู่ในตำนานและอยู่ในจิตนาการ**

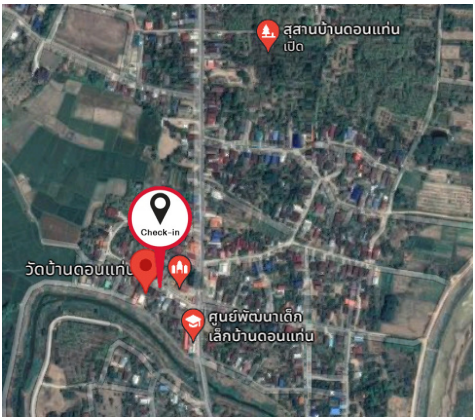
- เรือกั๊ปปา หรือปัจจุบันเรียกว่า เรือเจ้าแม่คำเข้ม ชื่อเดิม บัวพาชมชื่นหรือบัวระพาชมชื่น บ้านน้ำปั้ว

- เรือบ้านดอนมูล

- เรือท้ายล้าตาตอง จะนำมาใช้กับพิธีกรรมในการอ่านธรรมกลางน้ำ โดยให้พระนั่งในเรือ เพื่ออ่านธรรมให้ทั้งมนุษย์ และพญานาคที่อยู่ในน้ำฟัง บริเวณท่าบ้านดอนมูล

- แผนในอนาคต จะสร้างเรือ “เรือผ่อบ่ก่าย” และ “เรือท้ายล้าตาตอง”

ศิลปะสกุลช่างบ้านดอนแท่น อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

https://www.google.co.th/maps

บ้านดอนแท่น

ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน (ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บ้านดอนแท่นตั้งแต่อดีต) จะมีการขุดเรือ และมีเรือทุกหลังคา เพราะเป็นหมู่บ้านที่น้ำท่วมทุกปี ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่จะเป็นสล่าไม้ เพราะต้องขุดเรือ บำรุงซ่อมแซมเรือเป็น เพื่อจะใช้ขนของช่วงน้ำท่วมในทุก ๆ ปี

ศิลปะสกุลช่างบ้านดอนแท่น

สล่าวงศ์ มโนรส

ครู

อิทธิพลศิลปะบ้านปากล้วย

สล่าเกรียงไกร แสงทิพย์

ก่อนพ.ศ. ๒๕๒๓-๒๕๒๕ มีการขุดเรือแข่งขุนสาอยู่ก่อนหน้านี้มีเรือเก่าอยู่แล้ว แต่ปัจจุบันไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน หรือเรืออาจจะมีการผุพังไปตามกาลเวลา กลุ่มสล่าบ้านดอนแท่นที่ทำเรือ อุ้ยศรีไล นวลทา อุ้ยใจ (หนู) อุ้ยเขียน อุ้ยศรี มหายศนันท์ มีเฉพาะตัวเรือไม่มีหัวโอ้ หางวัลย์ และมีเรือแข่งอีกหลายลำแต่ไม่ทราบข้อมูลว่าชื่ออะไรบ้าง ไม้ที่ขุดเรือขุนสา มาจากบ้านป่าหุ่ง ตำบลยาบหัวนา ยุคสมัยพระครูประสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๒๙ กลับมาแก้ไขปรับปรุงเรือขุนสา ในยุคที่เป็นเรือเมือง (เรือมะเก่า) ได้ไม้มาจากตำบลยาบหัวนา ขุดโดยสล่าในหมู่บ้าน

เรือขุนสาเลิศนาวีศรีดอนแท่น พระครูประสิทธิวรคุณ (ผู้ขุด) เจ้าอาวาสวัดป่าสักได้เริ่มดัดแปลงเรือและต่อมา หมู่บ้านได้ให้ช่างเลิศ โพธามาศ ที่สร้างเรือราชายักษ์บ้านดอนไชยมาแก้เรือเพิ่มเติม และได้เพิ่มชื่อช่างเลิศเข้าไปเพื่อเป็นมงคลนามตั้งชื่อเรือว่า “ขุนสาเลิศนาวีศรีดอนแท่น” “ช่างเลิศขุดดอนไชย ช่างดำขุดสายฟ้า”

พ.ศ. ๒๕๓๘-ปัจจุบัน ขายเรือไปให้บ้านสบยาว อำเภอท่าวังผา เปลี่ยนชื่อเรือ “เพชรอุทัย”

พ.ศ. ๒๕๓๓ สล่าวงศ์ มโนรส ได้แกะหัวโอ้ หางวัลย์หัวเรือ เพื่อนำมาใส่ที่ให้กับเรือขุนสาเลิศนาวีศรีดอนแท่น

พ.ศ. ๒๕๔๑ สร้างเรือดอนแท่น ๔๑ (มังกรหยก) เรือกลาง โดยช่างสมพร ฤทธิโสม (ช่างงัว) และช่างชอบ แซ่ไม้จากบ้านหัวนา ตำบลยาบหัวนา

พ.ศ. ๒๕๔๓ สร้างเรือเจ้าแม่ไทรทอง เรือใหญ่ ความยาว ๑๔ วา ๒๙ นิ้ว โดยสุวรรณ ฤทธิโสม (ช่างดำ) ใช้ไม้จากบ้านน้ำตวง อำเภอแม่จริม บริเวณลำห้วยไทร

ปัจจุบัน ตัวเรือขุนสาเลิศนาวี อยู่ที่บ้านสบยาว อำเภอท่าวังผา เปลี่ยนชื่อเรือ “เพชรอุทัย”

หัวโอ้ เรือขุนสาเลิศนาวีศรีดอนแท่น

สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓ อายุ ๓๑ ปี สร้างโดย สล่าวงศ์ มโนรส ต้นแบบศิลปินสกุลช่างบ้านดอนแท่น

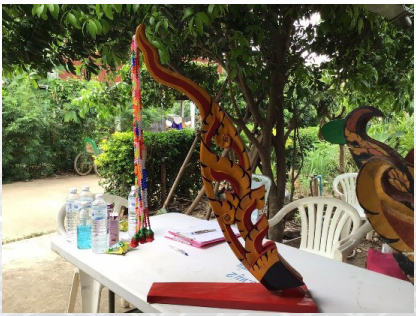
สล่าเกรียงไกร แสงทิพย์ (ช่างอ๊อย)

- สีประจำ สีดำ สีแดง สีเหลือง

- หมกขี้หมา รูปขดก้นหอย ยาว วนออกนอก แปะออกด้านข้าง
- เขี้ยวหน้า ยื่นยาวและแหลม โค้งรับกับเขี้ยวล่าง
- เหงือกนูน เห็นชัด
- ขอบปากเป็นลายกนก
- เขี้ยวฟองสูง ไม่มีเขี้ยวล้อมเคี้ยวฟอง
- โคนหู เป็นลวดลายกนก ๗ ดอก
- หูใหญ่ สั้น แต่จะเน้นดอกที่รับใบหูเยอะกว่าหัวทั่วไป (น่าจะได้รับอิทิพลมาจากบ้านบุญยืน)
- หงอนได้รับอิทธิพลมาจากบ้านป่ากล้วย
- ปลายหงอนโค้ว วกเข้ามาข้างหน้า ไม่สูง
- หน้าแงไม่สวย
- มีสร้อยสังวาลครอบเกล็ด
- เกล็ดแก้มไม่นูน แต่ลึกเป็นร่อง

หางวัน

- ลักษณะเด่น คมชัด หางใหญ่ ดอกใหญ่ เพื่อเวลาที่ดูไกลๆ จะเห็นได้ชัด
- ลวดลายกนก เพื่อให้คนดูเห็นลวดลายชัด
- สีเหลือง สีแดง สีดำ

หัวโอ้ เรือขุนสาเลิศนาวีศรีดอนแท่น	หางวัน
	

ศิลปะสกุลช่างบ้านน้ำปั้ว อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

บ้านน้ำปั้วมีความผูกพันกับเรือแข่งมาประมาณ ๑๐๐ กว่าปีมาแล้วเนื่องจากว่าหมู่บ้านอยู่ติดกับแม่น้ำน่าน จะเห็นได้ว่าตั้งแต่มีหมู่บ้านเกิดขึ้นก็มีการขุดเรือแข่งมาจำนวน ๑๑ ลำ และทั้งหมดจะเป็นประเภทเรือใหญ่ทั้งหมด และช่างขุดเรือก็จะเป็นคนบ้านน้ำปั้ว ในปี พ.ศ. ๒๔๗๙ (๗๖ ปี) มาแล้ว พระเกษตรสรรพกิจ (นุ่นวรรณโกมล) ข้าหลวงประจำจังหวัดน่านได้จัดให้มีการแข่งเรือเป็นครั้งแรกโดยมีการใช้กฎกติกาง่าย ๆ เช่น มีจุดปล่อย และมีเส้นชัยปรากฏว่าเรือชนะเลิศที่ ๑ ในครั้งนั้นคือเรือเจ้าแม่บัวพาชมชื่น ของบ้านน้ำปั้ว รางวัลที่ได้รับคือธงหรือช่อเรือ เพื่อเป็นการสืบทอดจากบรรพบุรุษซึ่งเป็นช่างขุดเรือและช่างแกะสลักหัวเรือ หางเรือจึงมีแนวคิดที่จะทำเรือแข่งจำลองไว้เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดศิลปะให้กับคนรุ่นหลังได้รู้ถึงความเป็นมาของเรือแข่งในอดีตและมีความผูกพันเกี่ยวกับเรือแข่งและเพื่อเป็นการระลึกถึงเรือเจ้าแม่บัวพาชมชื่นซึ่งครั้งหนึ่งเคยได้รับรางวัลที่ ๑ ในการแข่งขันเรือยาวของจังหวัดน่านเป็นครั้งของจังหวัด และหมู่บ้าน น้ำปั้วก็มีชื่อเสียงในด้านเรือแข่งมาจนถึงทุกวันนี้

ผลจากการศึกษา พบว่า จุดประสงค์ของสล่าทุกท่านที่ได้ทำการศึกษามีเป้าหมายเดียวกันคือ เพื่อสืบทอดศิลปะการแกะหัวโอ้ หางวัน ให้ยังคงอยู่และสืบต่อไปให้คนรุ่นหลังในอนาคต การเรียกกลุ่มช่าง แกะสลักด้วยคำที่คุ้นเคยว่า สล่า

“สะล่า” คือ ช่างคนล้านนา หรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง **“สล่า”** อ่านว่า **“สะ-หล่า” “สล่า”** เป็นคำที่ได้รับอิทธิพลมาจากพี่น้องชาวไต (ไทใหญ่) เมืองเชียงตุง คนท้องถิ่นจะเรียกคนที่เก่งหรือเชี่ยวชาญอย่างใดอย่างหนึ่งว่า **“สล่า”** เช่น สล่าตีกลอง หมายถึง คนมีความเชี่ยวชาญในการตีกลอง เป็นต้น

จากการลงภาคสนาม ในแต่ละชุมชน พบการเรียกขาน โดยทั่วไปว่า “สล่า” ในกลุ่มช่างแกะสลักเรือของพื้นถิ่นจังหวัดน่าน อีกทั้งมีการขยายความหมายที่นิยมและเข้าใจโดยทั่วกัน ในคำว่า “สล่าสกุลช่างรูปแบบหมู่บ้าน” เช่น สล่าสกุลบ้านป่าหัด, สล่าสกุลบ้านศรีบุญเรือง, สล่าสกุลบ้านดอนไชยใต้ ดังนั้น คำว่าสกุลช่าง ในความหมายนี้เป็นการเรียกกันคนละความหมาย กับความเข้าใจในกระแสหลัก **สกุลช่าง ตามความเข้าใจในงาน**ช่างประเภทใดประเภทหนึ่ง ที่มีระเบียบวิธีหรือแบบแผนที่กำหนดขึ้นไว้เป็นแนวปฏิบัติในการ สร้างสรรค์งานอย่างเป็นระบบ และเป็นระเบียบวิธีเฉพาะในหมู่ช่างประเภทนั้น ๆ ประกอบด้วยหลักวิชาช่าง รูปแบบ โดยขนบนิยมในหมู่ช่างแต่ละประเภท กระบวนการสร้างสรรค์งานช่างและกลวิธีต่าง ๆ นับแต่สมัยโบราณมาอาจ ได้รับการสืบทอดหรือส่งต่อแก่กันโดยผ่านการเรียนรู้ การฝึกหัด การลอกเลียนวิธีการแบบอย่างจากช่างอาวุโส ครูช่าง นายช่างผู้ใดผู้หนึ่งเป็นเอกลักษณ์และเป็นคุณประโยชน์แก่การสร้างงานช่างประเภทนั้นๆ ขึ้นต่อมาในภาย หลัง บรรดาช่างประเภทต่าง ๆ นั้นจะเป็นที่รู้จักและเห็นความสำคัญได้ ก็อยู่ที่ **“ผลงาน”** หรือ **“ผลิตภัณฑ์”** ที่ช่างเป็น ผู้ใช้ฝีมือสร้างทำขึ้นเป็นสำคัญ

วิเคราะห์กลุ่มสล่าตัวอย่างจากการศึกษา แบ่งกลุ่มสล่าออกเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่

๑. กลุ่มสล่าที่สืบทอดรูปแบบ รูปลักษณ์ และสายตระกูลมาโดยตรง โดยจุดประสงค์หลักของการแกะหัวโอ้ หางวันเรือ เพื่อสืบทอด รูปแบบสกุลช่างหมู่บ้านของตนเองให้สืบทอดต่อไป ได้แก่ สล่าเสวียน วงศ์สีสม, สล่าธีธัช สอนศิริ, สล่าอนุชา คันทะเนตร, สล่ามนูญ ปาระมะ และสล่าวีรชน หลวงแก้ว

๒. กลุ่มสล่าที่สล่าที่อยู่ในกลุ่มสล่าพุทธศิลป์ และมีความสนใจเรื่องการแกะหัวโอ้ หางวันเรือ ได้แก่ พระครูผาสุขนันทวัฒน์, สล่าญาณ สองเมืองแก่น, สล่าอนุรักษ์ สมศักดิ์, สล่าวิชาญ ปัญญา และสล่าสินชัย ค่าคาม

๓. กลุ่มสล่าผู้บริบาล(ช่างซ้อมบำรุงประจำชุมชน)เรือแข่งประจำชุมชน ได้แก่ สล่าธีระพันธ์ วาฤทธิ์, สล่าสุมิตร จันทะเนตร, สล่าเกรียงไกร แสงทิพย์ และสล่าวิทยา สมนึก

สรุปจำนวน ชิ้นงานจำแนกกลุ่มประเภท

ข้อมูลภาคสนามที่สำรวจได้ ช่วงปี ๒๕๖๒-๒๕๖๔

หัวโอ้ กลุ่ม Classic : ๑๕ ชิ้นงาน

หัวโอ้ กลุ่ม Contemporary : ๕๔ ชิ้นงาน

หางวัลย์ กลุ่ม Classic : ๑๙ ชิ้นงาน

หางวัลย์ กลุ่ม Contemporary : ๒๒ ชิ้นงาน

ส่วนใหญ่ยังคงใช้งานในประเพณี

จาก ๑๗ ชุมชน ๑๑ สล่า

การดำรงอยู่ของความแท้ (Existential Authenticity)
เป็นศาสตร์และศิลป์ที่เกิดจากจิตวิญญาณ

ความเป็นของจริง (Realness)

ความเป็นของดั้งเดิม (Genuineness)

การเกิดขึ้นใหม่ของความแท้
(Emergent Authenticity)

ความแท้บนฐานแห่งอุปสงค์
(Demand-Base Authenticity)

"ความแท้ (Authenticity)"

แสดงออกมาในรูปแบบของการออกแบบวัสดุและการใช้งานและหน้าที่ (Function), ประเพณีดั้งเดิม, เทคนิคและระบบการจัดการ, ที่ตั้ง, รูปแบบภาษาและการแสดงออกอื่นๆ, ความรู้สึก,จิตวิญญาณ, พิธีกรรม และปัจจัยภายในและภายนอกอื่นๆ (UNESCO, 2009)

"เป้าหมายของการอนุรักษ์" (Taylor, ๒๐๐๖)

-วิเคราะห์ทรัพยากรด้านทุนทางวัฒนธรรม

-การศึกษาประวัติศาสตร์และบริบท

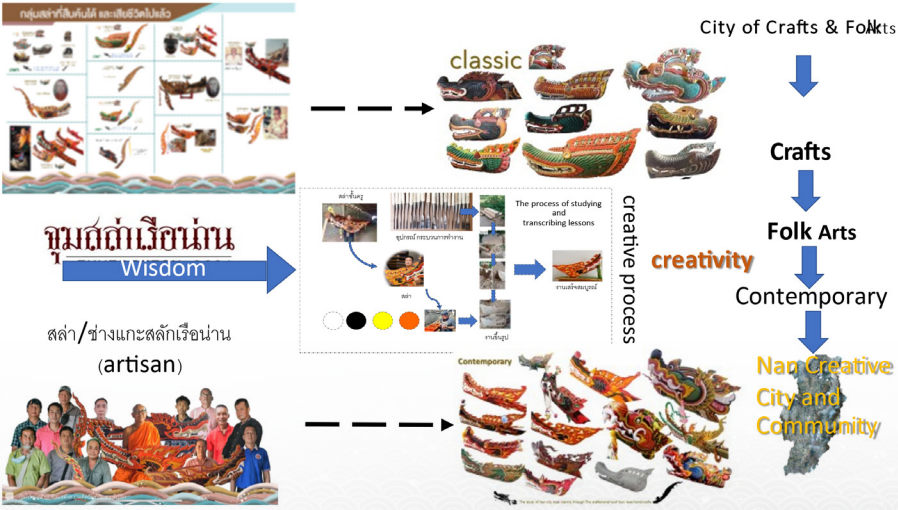
-ระบุคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมที่มีต่อชุมชนเพื่อการดูแลเอาใจใส่ร่วมกันของคนในชุมชน

การกำหนดความสำคัญ(Significant)หรือคุณค่า (Values) เป็นกุญแจสำคัญของวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์อย่างถูกต้องแท้จริง

การวิเคราะห์รูปแบบเรือแข่งเมืองน่าน เชิงมิติเชิงช่าง แบ่งเป็น ๘ ยุค

ในแต่ละช่วงเวลามีการถ่ายเทสืบถอดกันมาอย่างต่อเนื่อง อย่างเป็นพลวัต(dynamic)

ชุมชนสังคมพัฒนาอย่างยั่งยืน
- ลดช่องว่างทางสังคม
ส่งเสริมศักยภาพของทุกคน
อย่างเท่าเทียมกัน
model จำลองเรือแข่งแม่น่าน
พิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาเรือแข่ง/prototype
แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน
-ลงมือทำ
-ติดตามผล
-ลงมือปฏิบัติ
-ประเมินผล
แนวคิดงานหัตถกรรมและ
ศิลปะพื้นบ้าน
ต้องยึดลักษณะทางวัฒนธรรมและมีการ
แลกเปลี่ยนปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย
ศิลปิน +ชุมชน
แนวคิดต้นไอดีคิดกระบวนระบบ
-แลกเปลี่ยนเรียนรู้
-การสกัดความรู้
-การผนวกความรู้
-การฝังความรู้ในตน
การจัดการฝึกอบรมเพื่อพัฒนางาน
ออกแบบ products ชุมชน
-เรียนรู้ซึ่งกันชุมชน
-Workshop
-กระตุ้นศักยภาพชุมชน
-สร้างงานสู่products ชุมชนในระดับสากล

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร . เมืองน่าน โบราณคดี ประวัติศาสตร์ และศิลปะ บริษัททอมรินทร์พริ้นติ้งกรุพจำกัด, กรุงเทพฯ, ๒๕๓๐, หน้า ๓๓๓

ฉัตรชัย นันทวาสน์.หนังสือเสริมความรู้ “เรารักเวียงสา” เลขที่ ๖๐๔ หมู่ ๔ ต.กลางเวียง อ.เวียงสา จ.น่าน, ๒๕๔๑, หน้า ๙๗

“อนุสรณ์แด่ พระสาราธิคุณ (อินหวัง) ดวงประทีปแห่งเวียงสา”เจริญอักษรการพิมพ์, จังหวัดพะเยา, ๒๕๓๘, หน้า ๘๔

พระครูจักรธรรมสุนทร,ฉลองอายุวัฒนมงคล ๘๐ ปี ๕๙ พรรษา,พีซีคอมพิวเตอร์ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน, ๒๕๔๙, หน้า ๑๔๓

อุดมลักษณ์ นันทวาสน์. “เอกสารเสริมความรู้ งามเลิศล้ำวัดดอนไชย” โรงเรียนบ้านดอนไชย อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

พระครูจักรธรรมสุนทร “หนังสือที่ระลึก งานฉลองวิหารวัดดอนไชย” วัดบ้านดอนไชย อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน, ๒๕๓๗ หน้า ๗-๑๒

นายยุทธภูมิ สุประการ “บวร...ดอนไชย ฟื้นฟูสภาพแว้ดล้อมอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมสู่ศิลปะเพื่อสังคมกับการจัดการศึกษาแก่เยาวชนในพื้นที่จังหวัดน่าน”กรณีศึกษา สืบสาน-ซึมซับ-อนุรักษ์ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเวียงสา พื้นที่ ชุมชนบ้านดอนไชย อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน, สันติศิริการพิมพ์ กทม. ๒๕๕๕, หน้า ๒๓-๒๖

Cohen, J.andN.Uphoff. (๑๙๗๗). Rural development participation: Concepts and measures for project design, implementation and evaluation. Ithaka: Cornell University

ICOMOS Producer. (๑๙๙๙), The Burra Charter [Online]. Retrieved from http://www.heritage.tas.gov.au/media/pdf/The๙๖๒๐Burra๙๖๒๐Charter๙๖๒๐๑๙๙๙adopted. Sep, ๑๐, ๒๐๑๓)

Pof Kurin, R. (๒๐๐๗). Safeguarding intangible cultural heritage : Key factors

in implementing the ๒๐๐๓ Convention. International Journal of Intangible Heritage

Kurin, R (๒๐๐๔). Safeguarding intangible cultural heritage. UNESCO Convention : A critical appraisal

Linina Phuttitarn. (๒๐๑๑). PARTICIPATORY BASED APPROACH TO SAFE GUARDING A

FESTIVAL'S CULTURAL SIGNIFICANCE: A CASE STUDY OF SALAK YOM FESTIVAL IN

LAMPHUN PROVINCE. Chulalongkorn University, THAILAND

Suttipisan, S. (๒๐๑๑). Design and Building Culture. An Architectural Approach from the Public Realm and its Experience in Thar Urbanism Najua: Architecture. Design and.Buitt Environment Journal, ๒๑๗-๒๓๖.

Taylor, K (๒๐๐๖). The cultural landscape concept in Asia: The challenge for conservation. Proceedings of International Conlference on "Sustainable Local Heritage

Conservation: The Transdisciplinary Approach" and ICOMOS Thailand Annual Meeting ๒๐๐๖.

UNESCO. (๒๐๐๙). Hoi An Protocols for best conservation practice in Asia: Professional guidelinesfor assuring and preserving the authenticity of heritage sites in the context of the cultures of Asia Bangkok: UNESCO

กาญจนา แก้วเทพ. (๒๕๕๑.). การจัดการความรู้เบื้องต้น เรื่องการสื่อสารชุมชน (พิมพ์ครั้งที่ ๑ ed.). กรุงเทพ: หจก.ภาพพิมพ์.

กรมศิลปากร. เมืองน่าน โบราณคดี ประวัติศาสตร์ และศิลปะ บริษัททอมรินทร์พริ้นติ้ง กรุพจำกัด,กรุงเทพฯ, ๒๕๓๐, หน้า ๓๓๓

เกรียงไกร เกิดศิริ. (๒๕๕๑). ชุมชนกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม. กรุงเทพฯ
โกวิทย์ พวงงาม (Producer). (๒๕๔๕, ๑๘ ธ.ค.๒๕๕๖). การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. [http://www.gotoknow.org/posts/๔๘๒๐๙๒]
ชัยอนันต์ สมุทวณิช, & (๒๕๔๐). วัฒนธรรมคือทุน. กรุงเทพฯ: พี่.เพรส
ชิต นิลพานิชและกุลธน ธนาพงศธร. (๒๕๓๒). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท ในเอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้าน (พิมพ์ครั้งที่ ๓ ed.)
นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทยธรรมาธิราช
ดลฤทัย โกวรรธนะกุล. (๒๕๕๖). กรพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. กรุงเทพ: มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ดีเรก ปัทมสิริวัฒน์และคนอื่นๆ. (๒๕๔๗). การสำรวจสถานะองค์ความรู้และแนวทางการพัฒนาทุน
วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. In ร. ค. ๑ (Ed.). พิษณุโลก: คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (๒๕๔๖). การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง. กรุงเทพมหานคร: ๕๙๘ Print
นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (๒๕๒๗). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล
ยุทธพร นาคสุข. (๒๕๕๒). ประวัติเรือแข่งเมืองน่าน จากเอกสาร ตำนานและเรื่องเล่า (พิมพ์ครั้งที่ ๑ ed.) เชียงใหม่ หจก. กลุ่มธุรกิจแม็กซ์
ยุทธพร นาคสุข. (๒๕๕๓). ประวัติเรือแข่งเมืองน่าน จากเอกสาร ตำนาน และเรื่องเล่า (เอกสารลำดับที่ ๕) น่าน: โครงการจัดพิมพ์หนังสือและผลงานปริวรรตเอกสารล้านนา วัดน้ำลัด อ.ภูเพียง จ.น่าน
ยุพาพร รูป งาม. (๒๕๔๕). การรส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงบประมาณ ในการปฏิรูป ระบบราชการ.
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. กรุงเทพ

ประวัติผู้วิจัย

ผู้ให้สัมภาษณ์	๑
ชื่อ - นามสกุล	นายยุทธภูมิ สุประการ
ตำแหน่ง	หัวหน้าโครงการวิจัย
หมายเลขโทรศัพท์	๐๘๗ - ๑๙๒๒๐๙๖
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	ผอ.ศูนย์น่านศึกษา หออัตลักษณ์นครน่าน วิทยาลัยชุมชนน่าน ๑๐ หมู่ ๕ ถนนยันตรกิจโกศล ตำบลดู่ใต้ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน
อีเมล์	yuttapphum๓๔@gmail.com

ผู้ให้สัมภาษณ์	๒
ชื่อ - นามสกุล	นายอธิปัตย์ สายสูง
ตำแหน่ง	นักวิจัย
หมายเลขโทรศัพท์	๐๘๑ - ๑๖๕๖๖๗๗
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	อาจารย์ประจำหลักสูตรบัญชี สาขาการบัญชี คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
อีเมล์	s.athipat@gmail.com

ผู้ให้สัมภาษณ์	๓
ชื่อ - นามสกุล	นายอนุชา คันทะเนตร
ตำแหน่ง	นักวิจัย
หมายเลขโทรศัพท์	๐๖๑ - ๓๖๐๔๖๐๗
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	ผู้ช่วยนักจัดการงานทั่วไป กองการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน
อีเมล์	-

		๔
	ชื่อ - นามสกุล	นางสาวตระการรัตน์ สัตยวงค์
	ตำแหน่ง	ผู้ช่วยนักวิจัย
	หมายเลขโทรศัพท์	๐๘๘ - ๒๒๕๐๖๕๗
	สถานที่ทำงานปัจจุบัน	วิทยาลัยชุมชนน่าน ๑๐ หมู่ ๕ ถนนยันตรกิจโกศล ตำบลดู่ใต้ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน
	อีเมล์	traganrut.tgr@gmail.com

	ผู้ให้สัมภาษณ์	๕
	ชื่อ - นามสกุล	น.ส ศรารัตน์ สุทธิบุตร
	ตำแหน่ง	ผู้ช่วยนักวิจัย
	หมายเลขโทรศัพท์	๐๖๓ - ๓๖๘๐๙๘๐
	สถานที่ทำงานปัจจุบัน	วิทยาลัยชุมชนน่าน ๑๐ หมู่ ๕ ถนนยันตรกิจโกศล ตำบลดู่ใต้ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน
	อีเมล์	sararat๑๙๙๗@gmail.com

	ผู้ให้สัมภาษณ์	๖
	ชื่อ - นามสกุล	นางสาวอัญชลี ทิพย์แสนชัย
	ตำแหน่ง	นักวิจัย
	หมายเลขโทรศัพท์	๐๙๗ - ๙๒๘๗๗๙๕
	สถานที่ทำงานปัจจุบัน	วิทยาลัยชุมชนน่าน ๑๐ หมู่ ๕ ถนนยันตรกิจโกศล ตำบลดู่ใต้ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน
	อีเมล์	tipsaenchai๘๗@gmail.com

ระบบรวบรวมข้อมูล Digital Platform Web Application (น่าน ๓๖๐)
ภายใต้หัวข้อชื่อ “จุมสล่าเรือน่าน”
ภายใต้โครงการการศึกษาอัตลักษณ์เรือแข่งเมืองน่าน
ผ่านรูปแบบเชิงช่างศิลป์หัตถกรรมพื้นถิ่นน่าน
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ - ๒๕๖๔

ศูนย์น่านศึกษา หออัตลักษณ์นครน่าน วิทยาลัยชุมชนน่าน
วิทยาลัยชุมชนน่าน